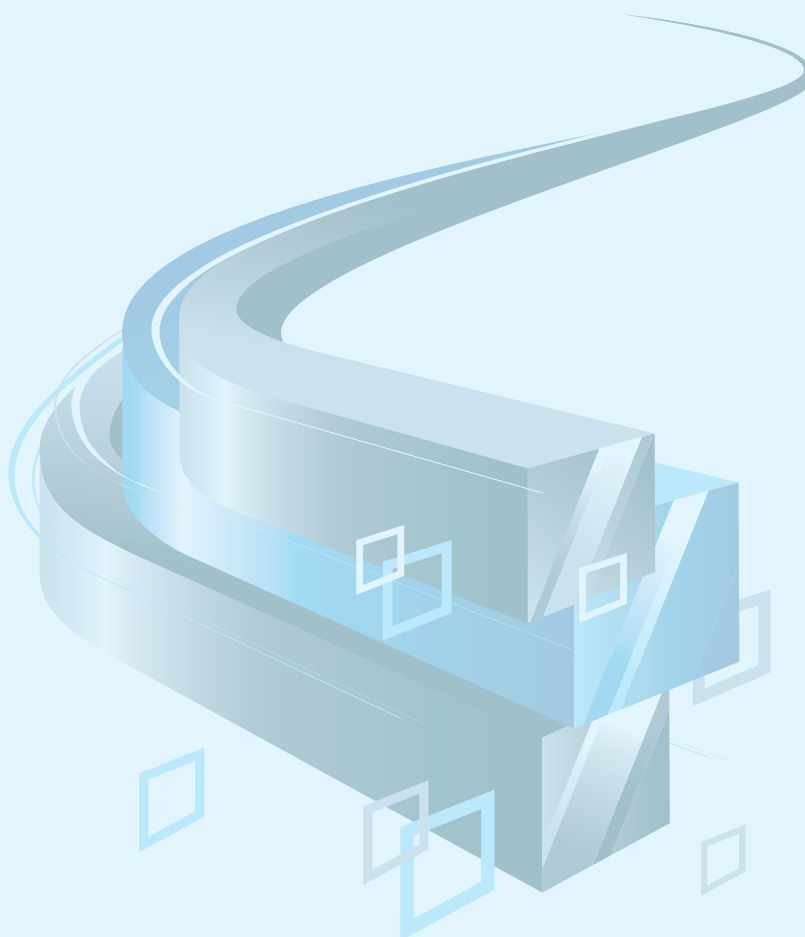

Методологија обрачуна бруто домаћег производа (БДП)

- Извори и методи -

(Верзија 1.1)

Децембар, 2018.

Поглавље 1 ПРЕГЛЕД ОБРАЧУНА БРУТО ДОМАЋЕГ ПРОИЗВОДА (БДП)	4
1.1 Основни концепти и процес обрачуна БДП-а	4
1.2 Дисеминација података о БДП-у.....	8
1.3 Ревизије у националним рачунима	9
Поглавље 2 ПРОИЗВОДНИ ПРИСТУП.....	12
2.1 Кратак преглед обрачуна БДП-а по производном приступу.....	12
2.2 Вредновање аутпута и међуфазне потрошње	13
2.3 Прелазак са пословног рачуноводства и административних концепата на ESA 2010.....	14
2.3.1 Нефинансијска инкорпорисана предузећа (привредна друштва).....	14
2.3.2 Сектор државе	18
2.3.3 Непрофитне институције које пружају услуге домаћинствима (НПИД).....	18
2.3.4 Финансијске институције	20
2.3.5 Предузетници и samozапослена лица	22
2.4 Пољопривреда, шумарство и рибарство (КД 2010, сектор <i>A</i>).....	25
2.5 Рударство (КД 2010, сектор <i>B</i>)	28
2.6 Прерађивачка индустрија (КД 2010, сектор <i>C</i>)	28
2.7 Снабдевање електричном енергијом, гасом и паром (КД 2010, сектор <i>D</i>).....	29
2.8 Снабдевање водом и управљање отпадним водама (КД 2010, сектор <i>E</i>)	29
2.9 Грађевинарство (КД 2010, сектор <i>F</i>)	29
2.10 Трговина на велико и мало, поправка моторних возила (КД 2010, сектор <i>G</i>)	29
2.11 Саобраћај и складиштење (КД 2010, сектор <i>H</i>).....	30
2.12 Услуге смештаја и исхране (КД 2010, сектор <i>I</i>)	30
2.13 Информисање и комуникације (КД 2010, сектор <i>J</i>).....	30
2.14 Финансијске услуге и услуге осигурања (КД 2010, Сектор <i>K</i>).....	30
2.14.1 Централна банка (S.121/КД 2010 64.11)	30
2.14.2 Остало финансијско посредовање (S.122/КД 2010 64.19)	31
2.14.3 Остали финансијски посредници, осим осигуравајућих друштава и пензијских фондова (S.125/КД 2010 64.9)	34
2.14.4 Помоћне финансијске услуге (S.126/КД 2010 66), каптивне финансијске институције и позајмљивачи новца (S.127/КД 2010 64.20, делови 64.30 и 64.92)	35
2.14.5 Осигурање и пензијски фондови (КД 2010 65)	35
2.15 Пословање некретнинама (КД 2010, сектор <i>L</i>).....	38
2.16 Стручне, научне, иновационе и техничке делатности (КД 2010, сектор <i>M</i>)	39
2.17 Административне и помоћне услужне делатности (КД 2010, сектор <i>N</i>).....	39
2.18 Државна управа и одбрана; обавезно социјално осигурање (КД 2010, сектор <i>O</i>).....	39
2.19 Образовање (КД 2010, сектор <i>P</i>).....	40
2.20 Здравствена и социјална заштита (КД 2010, сектор <i>Q</i>).....	40
2.21 Уметност, забава и рекреација (КД 2010, сектор <i>R</i>)	40
2.22 Порези на производе, укључујући и порез на додату вредност.....	41
2.23 Субвенције на производе	42
Поглавље 3 РАСХОДНИ ПРИСТУП	42
3.1 Увод	42
3.2 Финална потрошња домаћинства.....	43
3.2.1 Детаљнији опис по СОИСОР категоријама	45
3.3 Непрофитне институције које пружају услуге домаћинствима (НПИД).....	48
3.4 Издаци за финалну потрошњу државе	49
3.5 Бруто инвестиције у основна средства.....	50
3.5.1 Методолошки оквир.....	50
3.5.2 Методе обрачуна по категоријама инвестиција	57

3.6	Промене у залихама	65
3.6.1	Увод	65
3.6.2	Извори података и методи	65
3.6.3	Вредновање промена у залихама.....	67
3.7	Промене у драгоценостима.....	69
3.8	Извоз и увоз добара	69
3.8.1	Извори и методе	69
3.8.2	Обухват	71
3.9	Извоз и увоз услуга	73
3.9.1	Извори и методе	73
3.9.2	Обухват	73
Поглавље 4	ПРЕРАЧУНАВАЊЕ БДП-а У БНД	75
4.1	Концепт бруто националног дохотка	75
4.2	Накнаде запосленима	76
4.3	Порези на производњу и увоз плаћени институцијама ЕУ	77
4.4	Субвенције обезбеђене од стране институција ЕУ	77
4.5	Прекогранични доходак од власништва	77
4.5.1	Кamate	78
4.5.2	Расподељена добит предузећа.....	80
4.5.3	Реинвестирана добит од страних директних инвестиција	80
4.5.4	Остали доходак по основу инвестиција	82
4.5.5	Земљишна и рудна рента	82
Поглавље 5	ОБРАЧУН БДП-а У СТАЛНИМ ЦЕНАМА	83
5.1.	Опште напомене	83
5.1.1.	Увод	83
5.1.2.	Бруто домаћи производ према производном приступу.....	84
5.1.3.	Бруто домаћи производ према расходном приступу.....	85
5.1.4.	Публиковање, политика ревизије и дисеминација у националним рачунима	86
5.2.	Основни извори података коришћени у обрачунима.....	87
5.2.1.	Уводне напомене	87
5.2.2.	Индекси цена	88
5.2.3.	Индекси физичког обима	92
5.2.4.	Подаци статистике трговине, угоститељства, туризма и грађевинарства	93
5.2.5.	Статистика тржишта рада - запосленост и зараде.....	94
5.2.6.	Административни извори података	96
5.3.	БДП према производном приступу.....	97
5.3.1.	Аутпут у сталним ценама	99
5.3.2.	Међуфазна потрошња у сталним ценама.....	104
5.3.3.	Сектор А: Пољопривреда, шумарство и рибарство	112
5.3.4.	Сектор В: Рударство.....	113
5.3.5.	Сектор С: Прерађивачка индустрија.....	113
5.3.6.	Сектор D: Снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација	113
5.3.7.	Сектор Е: Снабдевање водом; управљање отпадним водама, контролисање процеса уклањања отпада и сличне активности	115
5.3.8.	Сектор F: Грађевинарство.....	115
5.3.9.	Сектор G: Трговина на велико и трговина на мало; поправка моторних возила и мотоцикала	115
5.3.10.	Сектор H: Саобраћај и складиштење	116
5.3.11.	Сектор I: Услуге смештаја и исхране.....	117
5.3.12.	Сектор J: Информисање и комуникације.....	117
5.3.13.	Сектор K: Финансијске делатности и делатност осигурања	118
5.3.14.	Сектор L: Пословање некретнинама	121
5.3.15.	Сектор M: Стручне, научне, иновационе и техничке делатности; Сектор N: Административне и помоћне услужне делатности	121

5.3.16.Сектор О: Државна управа и одбрана; обавезно социјално осигурање	121
5.3.17.Сектор Р: образовање	121
5.3.18.Сектор Q Здравствена и социјална заштита	122
5.3.19.Сектор R: Уметност; забава и рекреација; Сектор S: Остале услужне делатности; Сектор Т: Делатност домаћинства као послодавца; делатност домаћинства која производе робу и услуге за сопствене потребе	122
5.3.20.Порези и субвенције на производе.....	122
5.4. БДП према расходном приступу	123
5.4.1. Финална потрошња домаћинства	124
5.4.2. Непрофитне институције које пружају услуге домаћинствима (НПИД).....	126
5.4.3. Издаци за финалну потрошњу државе	127
5.4.4. Бруто инвестиције у основна средства	130
5.4.5. Промене у залихама	136
5.4.6. Промене у драгоценостима.....	138
5.4.7. Извоз и увоз добара и услуга.....	138
Поглавље 6 КВАРТАЛНИ НАЦИОНАЛНИ РАЧУНИ	147
6.1. Уводне напомене	147
6.2. Систем кварталних националних рачуна у Републици Србији	147
6.2.1. Обрачу кварталног БДП.....	148
6.2.2. Обрачун у сталним ценама	149
6.2.3. Флеш процена БДП	150
6.2.4. Десезонирање	150
6.2.5. Календар публикавања, политика ревизије и дисеминација	151
6.3. Бруто домаћи производ према производном приступу	152
6.4. Бруто домаћи производ према расходном приступу	158
6.4.1. Издаци за финалну потрошњу домаћинства	158
6.4.2. Издаци за финалну потрошњу државе	162
6.4.3. Издаци за финалну потрошњу непрофитних институција које пружају услуге домаћинствима (НПИД).....	166
6.4.4. Бруто инвестиције у основна средства	167
6.4.5. Промене у драгоценостима.....	168
6.4.6. Извоз и увоз добара и услуга.....	169
6.5. Становништво и запосленост	170
6.5.1. Становништво	170
6.5.2. Запосленост	171
6.6. Основни извори података и индикатори	172
Поглавље 7 БАЛАНСИРАЊЕ ПРОИЗВОДНОГ И РАСХОДНОГ ПРИСТУПА И ВАЛИДАЦИЈА ФИНАЛНИХ ПРОЦЕНА БДП-а	179
Поглавље 8 ПРЕГЛЕД ОБРАЧУНА НЕОБУХВАЋЕНЕ ЕКОНОМИЈЕ	182
8.1 Увод	182
8.2 Табеларни N1-N7 приступ	183
8.3 Процене необухваћене економије у производном приступу обрачуна БДП-а.....	185
8.4 Процене необухваћене економије у расходном приступу обрачуна БДП-а.....	191
АНЕКСИ	192
АНЕКС 1 Ревизија БДП-а - методолошка објашњења и ефекти ревизије на промену БДП-а	192
АНЕКС 2 Основне класификације	199

Поглавље 1 ПРЕГЛЕД ОБРАЧУНА БРУТО ДОМАЋЕГ ПРОИЗВОДА (БДП)

1.1 Основни концепти и процес обрачуна БДП-а

Овај документ, који је припремио Републички завод за статистику (РЗС), има за циљ да пружи свеобухватан и транспарентан опис методологије и извора података националних рачуна који се користе у израчунавању бруто домаћег производа (БДП) и који одражава, најновију методологију.

Компилација годишњих националних рачуна коју спроводи РЗС заснива се на примени принципа и дефиниција утврђеним Европским системом националних и регионалних рачуна 2010 (*European system of accounts - ESA 2010*, Eurostat, European Commission, 2013), као и другим релевантним методолошким приручницима прописаним од стране Евростата и Међународног монетарног фонда (ММФ)¹. Међу макроекономским агрегатима који су резултат система националних рачуна свакако најважнији представља *бруто домаћи производ*.

Бруто домаћи производ представља мерило резултата привредне активности једне земље и њеног производног капацитета да задовољи потребе различитих облика потрошње. Ако БДП посматрамо из угла произвођача (тзв. производни приступ или метод обрачуна), БДП представља представља сумар бруто додате вредности креиране од стране свих економских субјеката или, како се то у терминологији националних рачуна каже, институционалних јединица, у току једне године (обрачунског периода). Са рачуноводственог аспекта (крајње поједностављено) БДП као сумар додате вредности, представља разлику између укупне вредности производње (аутпута) и трошкова међуфазне потрошње која у себи обухвата трошкове материјала, као и производних и непроизводних услуга (без трошкова зарада запослених радника и трошкова амортизације). То је, могли бисмо у рачуноводственом жаргону рећи, „пословни добитак“ једне земље, пре одбитка трошкова персонала и трошкова амортизације и може се приказати на следећи начин:

Табела 1. Поједностављени приказ обрачуна БДП-а према производном приступу (2017. година, у мил. РСД)

1	Укупна вредност производње добара и услуга	9603659,7
2	Међуфазна потрошња - трошкови материјала и производних и непроизводних услуга (-)	5657307,9
3	Бруто додата вредност (1-2)	3946351,8
4	Порези на производе (+)	813927,3
5	Субвенције на производе (-)	5910,7
6	БДП у тржишним ценама (3+4-5)	4754368,4

О питањима валуације БДП-а (тржишне и базне цене) као и о порезима и субвенцијама као компонентама БДП-а биће више речи у наставку.

¹ Handbook on prices and volume measures in national accounts (Eurostat 2016); Eurostat Manual of Supply, Use and Input-Output Tables (Eurostat 2008); System of National Accounts 2008 (International Monetary Fund, 2009); Manual on Government Deficit and Debt – Implementation of ESA 2010 (Eurostat, 2016); Government finance Statistics Manual 2014 (International Monetary Fund, 2014); Handbook on Quarterly National Accounts, (Eurostat, European Commission, 2013); Quarterly National Accounts Statistics: Concepts, Data Sources and Compilation (International Monetary Fund, 2001); Quarterly National Accounts Manual (International Monetary Fund, 2017); International Merchandise Trade Statistics: Concepts and Definitions 2010 (United Nations publication, 2011); Balance of Payments and International Investment Position Manual, sixth edition (BPM6) (International Monetary Fund, 2009); Balance of payments and international investment position compilation guide (IMF, 2014); Manual on the economic accounts for agriculture and forestry EAA/EA 97 (Eurostat, 2000); Manual on Measuring Research and Development in ESA 2010 (Eurostat, 2014); Frascati Manual (OECD, 2015); Handbook on price and volume measures in national accounts (Eurostat, 2016); Changes in inventories in the National Accounts (IMF Working paper, 2003); Eurostat-OECD compilation guide on inventories (Eurostat-OECD, 2017).

Дефиниција БДП-а и његовог економског и рачуноводственог садржаја изводи се из основне макроекономске једнакости по којој укупна понуда добара и услуга у једној земљи мора бити једнака укупној употреби тј. потрошњи тих добара и услуга. Укупну понуду добара и услуга на тржишту једне земље чине добра произведена у тој земљи као и добра и услуге које увози. Са друге стране, тј. употребе, добра и услуге која сачињавају понуду могу се потрошити или употребити на различите начине. И овде ћемо, ради читалаца, дати крајње поједностављен модел укупне употребе добара и услуга или тзв. расходне стране обрачуна БДП-а.

Најпре, један део добара и услуга који сачињавају укупну понуду биће потрошен у производне сврхе у виду инпута за производњу других добара и услуга или, као што смо већ рекли, *међуфазну потрошњу*. Други, најважнији део биће употребљен у виду тзв. личне потрошње као потрошна добра и услуге за задовољавање личних потреба домаћинства, док ће један део добара остати непотрошен у виду залиха или капиталних добара које ће као инвестиције у основна средства бити коришћене у производњи нових добара и услуга током дужег броја година. Коначно, „вишак“ непотрошених добара биће употребљен као извоз у спољнотрговинској размени. Да бисмо сагледали целину економије, у потрошњу ћемо укључити и вредност услуга које држава (државни органи и институције) и непрофитне институције пружају целини друштва или појединцима тј. домаћинствима. Иако услуге ових субјеката често немају тржишну цену и „опипљиву“ вредност, оне се одређеним методима процењују и прикључују укупној потрошњи (наравно налазе се и на страни понуде као аутпут произвођача наведених услуга). Заједно са потрошњом финалних производа и услуга од стране домаћинства, потрошња државе и НПИ сачињавају тзв. финалну потрошњу. Наведене релације се могу приказати у виду следећих једнакости:

аутпут + увоз = међуфазна потрошња + финална потрошња + инвестиције у капитална добра + промена залиха + извоз

Рearанжирањем ове једнакости (пребацавањем међуфазне потрошње на леву а увоза на десну страну) добијамо следећу једначину БДП-а која приказује однос између БДП-а обрачунатог по производном (лева страна) и расходном приступу (десна страна):

аутпут – међуфазна потрошња = финална потрошња + инвестиције у капитална добра + промене залиха + извоз - увоз

На левој страни видимо заправо дефиницију БДП-а по производном приступу (коју смо приказали у табели бр. 1) као разлику између вредности производње и међуфазне потрошње. На десној страни су остали елементи употребе тј. добара и услуге који се могу користити за различите облике потрошње, осим производне (међуфазне). Сходно томе, БДП можемо дефинисати као вредност свих добара и услуга произведених у једној земљи која су употребљена за финалну потрошњу, инвестиције у капитална добра и извоз. Или, другачије речено, то је тржишна вредност свих финалних добара и услуга произведених у једној националној економији у посматраном обрачунском периоду (години). Будући да је БДП мерило производне активности домаћих произвођача, вредност увезених добара и услуга се одузима тј. искључује из укупне вредности употребе. То је укратко, и опет, крајње поједностављено, суштина тзв. расходног приступа обрачуна БДП-а.

Републички завод за статистику обрачунава БДП по оба поменута метода. По производном приступу приказује БДП, тачније, бруто додату вредност по делатностима и

институционалним секторима који су произвођачи те додате вредности. По расходном приступу приказује употребу БДП-а према горе наведеним главним категоријама потрошње.

Табела 2. Бруто домаћи производ према расходном приступу (2017. година, у мил.РСД)

БРУТО ДОМАЋИ ПРОИЗВОД (БДП)	4754368,4
Издаци за финалну потрошњу	4136270,7
Издаци за личну потрошњу	3796274,0
Сектора домаћинства	3310993,3
Сектора НПИД	56480,9
Сектора државе	428799,8
Издаци за колективну потрошњу	339996,7
Бруто инвестиције у основна средства	843694,8
Промене у залихама	87771,9
Статистичка разлика	-
Промене у драгоценостима	5,1
Извоз добара и услуга	2402895,4
Увоз добара и услуга (-)	2716269,4

У обрачуну БДП-а, РЗС је се стриктно придржава дефиниција, класификација и формула за обрачуна које прописује ЕСА 2010. У ЕСА 2010, дефиниција произвођача тј. производног субјекта који ствара БДВ и као такав представља субјекат обрачуна, је нешто шири и другачија у односу на оно што већина читалаца сматра „привредом“. Као што смо рекли, унутар тзв. „границе производње“, поред привредних субјеката (привредних друштава и предузетничких радњи) обухватају се и институције, органи и субјекти државе, недобитних организација као и samozапослена лица која немају регистрован бизнис нити су формално запослени као што су услуге тзв. „уговораша“ или аутпут индивидуалних пољопривредних произвођача.

Систем националних рачуна, произвођаче назива „институционалним јединицама“ („institutional units“) које због аналитичких и методолошких разлога групише у пет институционалних сектора. То су:

- Сектор нефинансијских инкорпорисаних предузећа (привредна друштва)
- Финансијска инкорпорисана предузећа (банке, осигуравајућа друштва и друге финансијске институције)
- Сектор државе
- Сектор домаћинства (предузетници, индивидуални пољопривредни произвођачи, samozапослена лица и физичка лица – домаћинства која производе добра и услуге за тржиште, за властиту личну потрошњу или као капитална добра са сопствене потребе).
- Сектор непрофитних институција које пружају услуге домаћинствима – НПИД (
- Не резидентне институционалне јединице које обављају трансакције са домаћим, резидентним јединицама (увозне и извозне трансакције) сачињавају Сектор иностранства или „остатка света“ (енг. Rest of the World - ROW).

Груписање произвођача тј. институционалне јединице је од значаја због различитог начина обрачуна вредности производње и БДВ-а о чему ће бити више речи у другом поглављу.

Обрачун БДП-а у Републичком заводу за статистику карактерише висок степен утилизације и, могли бисмо рећи, завиности од административних извора података. Основни, незаобилазни и кључни извор података за готово све обрачуна, пре свега сектора нефинансијских

привредних друштава, државе и НПИД представљају не статистичка истраживања већ финансијски извештаји (завршни рачуни) које РЗС-у по истеку послеовне године доставља агенција за привредне регистре (АПР). Агенција је задужена и за вођење и одржавање пословног регистра свих предузећа и предузетника којим се ажурира тзв. статистички пословни регистар РЗС-а као полазна тачка свих обрачуна и истраживања које спроводи РЗС. Финансијски извештаји за сектор државе прибављају се од Управе за трезор. Наравно, поред података завршних рачуна, РЗС користи и друге административне и статистичке изворе о којима ће бити речи. Но, оно што је битно нагласити јесте да је процес обрачуна БДП-а директно условљен процесом прикупљања, обраде и контроле од стране АПР-а као и системом регистрације економских субјеката. Значај административних извора не огледа се само у погледу ажурирања статистичког пословног регистра у смислу идентификације новооснованих привредних друштава и других институционалних јединица које је неопходно укључити у обрачуна БДП-а. Приликом оснивања привредног друштва (предузетничке радње) од стране, АПР-а додељује том привредном шифру делатности која представља једно од најважнијих идентификатора неопходних за правилан обрачун бруто додате вредности и БДП-а. АПР је уједно и задужен за примарне логичке и рачунске контроле извештаја које РЗС користи за обрачун БДП-а док је Пореска управа надлежна за проверу исправности података у пореском билансу и другим пореским пријавама. Све наведено указује на то да квалитет, прецизност и свеобухватност обрачуна БДП-а је директно сразмерна квалитету, прецизности и свеобухватности административних извора пре свега регистра и резултата обраде завршних рачуна од стране АПР-а, Управе за трезор и, треба истаћи, Пореске управе, која поред АПР-а представља једини извор података за сектор домаћинства. Ове чињенице не представљају покушај лимитирања одговорности РЗС-а у погледу обрачуна БДП-а већ чињеницу коју потврђује историја и пракса свих земаља Европске уније а то је да – квалитет статистике представља одраз уређености једне државе и њених административних, фискалних и регистарских функција.

Процес обрачуна БДП-а започиње са моментом прибављања података тј. базе података завршних рачуна од АПР-а након чега започиње поступак контроле и анализе приспелог материјала. Обрачунски тимови задужени за различите институционалне секторе и домene националних рачуна врше агрегирање и табелирање података које омогућава извођење обрачуна вредности производње, међуфазне потрошње и бруто додате вредности. Подаци завршних рачуна се затим допуњују резултатима бројних статистичких истраживања који се користе нарочито у обрачунима БДП-а по расходном приступу. У овој иницијалној фази обрачуна врши се тзв. транзиција са рачуноводствених концепата и категорија прихода и расхода на економске концепте и категорије националних рачуна између којих постоје разлике. Тако на пример, непословни и ванредни приходи и расходи, као и финансијски расходи и приходи не обухватају се у обрачунима бруто додате вредности јер они према дефиницији ESA 2010 не представљају категорије производње добара и услуга већ расподеле бруто додате вредности. Услуге лица која по уговорима пружају услуге привредним друштвима се према важећем контном оквиру третирају као део трошкова зарада док се према методологији националних рачуна они сматрају услугама трећих лица, не запослених радника и као такви представљају део међуфазне потрошње а не трошкова персонала. Постоје и друга концептуална прилагођавања података из завршних рачуна у овој транзицији примарних рачуноводствених података на обрачунске категорије националних рачуна о којима ће бити више речи у наставку.

Након интеграције података из различитих извора, врши се обрачун бруто додате вредности по институционалним секторима и делатностима. Обрачун се врши симултано у текућим, номиналним вредностима и, у оквиру посебног обрачуна, у сталним ценама тј. у реалним вредностима дефлационом помоћу одговарајућих, претходно припремљених, индекса цена и квантитативних индикатора. Посебна пажња у обради података и обрачунима бруто додате вредности се посвећује великим привредним системима који својом величином (бројем

запослених, прометом и вредношћу производње) одређују ниво и динамику појединих читавих делатности и који поред основне имају и значајне споредне делатности. За ове системе се поред завршних рачуна као битан извор података користе и резултати истраживања структурних пословних статистика - тзв. профилнинг (*profililing*) упитници са детаљном поделом њихових прихода и расхода по делатностима и појединачним производима и услугама. Ово врло сложено, детаљно истраживање је до 2017 године спровођено ад-хок ад од 2017. године се редовно спроводи сваке године као, уз завршне рачуне, најважнији извор података не само за обрачуна БДП-а у текућим ценама већ и за обрачуна у сталним ценама и компилацију табела понуде и употребе.

Посебан домен система националних рачуна представља обрачун тзв. необухваћене или, популарно, „сиве“ економије која се према ESA 2010 такође мора обухватити обрачуном БДП-а како би се обезбедила његова свеобухватност и исцрпност (енг. *exhaustiveness*).

У вези си са процедуром обрачуна БДП-а треба истаћи да су готово сва методолошка решења, обрачунски модели и процесне табеле које РЗС примењује развијене у директној сарадњи са експертима Евростата кроз разноврсне облике сарадње, стручне али и техничке помоћи. Европска комисија и Евростат имају најзначајнију улогу у досадашњем и будућем развоју система националних рачуна не само у погледу наметања статистичких стандарда и усмеравања овог процеса већ нарочито у погледу тренинга, финансирања нових статистичких истраживања, методолошке обуке и директног рада на самим обрачунама заједно са стручњацима РЗС-а у оквиру бројних пројеката унапређења методологије националних рачуна. Стратешки циљ РЗС-а јесте пуна усклађеност са ESA2010 и захтевима трансмисионог програма Евростата и зато је сектор Националних рачуна, цена и пољопривреде у перманентном процесу усвајања, усклађивања и имплементације методолошких стандарда ЕУ уз присуство и мониторинг представника Евростата са којима се налази у готово свакодневној комуникацији. Такође, треба истаћи и стручну и саветодавну помоћ коју РЗС-у пружа Међународни монетарни фонд (ММФ) који је дао велики, непроцењив допринос развоју система националних рачуна у виду мисија техничке помоћи и тренинга наших стручњака.

Завршна фаза обрачуна састоји се у балансирању тј. усклађивању вредности БДП-а обрачаног по производном и расходном приступу између којих, по правилу, због различитих извора података и методологије обрачуна, постоји већа или мања разлика. Балансирање представља деликатан и сложен итеративни процес који има за циљ достизање јединствене процене БДП-а која се постиже валидацијом конзистентности алтернативних процена, стопа раста и дефлатора са претходно утврђеним параметрима и релевантним показатељима гранских статистика, статистике цена и кварталних обрачуна БДП-а.

Након извршеног балансирања и утврђивања финалне, јединствене процене БДП-а, први, прелиминарни резултати се дисеминирају тј. стављају на располагање корисницима и Евростату, по правилу, 30. септембра након истека обрачунског периода тј. референтне године.

1.2 Дисеминација података о БДП-у

Кад је реч о програму објављивања података о БДП-у правовремености обрачуна, прва годишња процена БДП-а у текућим ценама, добијена као сума четири квартала тј. кварталних обрачуна БДП-а, доступна је 60 дана након истека референтне године. На основу пуног сета извора података, прелиминарни подаци о БДП-у по производном и расходном приступу објављују се 30 септембра након истека референтне године ($t+9$ месеци). Коначне процене ће бити објављене годину дана касније ($t+18$ месеци) - у складу са новом динамиком објављивања података о БДП-у. Ово представља важну новину у погледу дисеминације али и самог

обрачуна БДП-а која је уведена од 2018. године. Досадашња пракса је значила да је тзв. септембарска процена годишњег БДП-а (30. септембар за претходну годину) уједно била и финална процена која се до сада није кориговала. Нови програм објављивања подразумева да ће убудуће септембарска процена представљати прелиминарну процену БДП-а која је подложна изменама, а финална процена ће бити објављена, као што је већ истакнуто, годину дана касније. Овакав програм објављивања представља стандардну, уобичајену праксу свих европских земаља коју допушта и Евростатов трансмисиони програм, а која је неопходна због дугог, комплексног процеса компилације годишњих рачуна, а нарочито табела понуде и употребе, који се не може на оптималан начин финализовати у кратком року 3-4 месеца од момента достављања резултата збирне обраде финансијских извештаја од стране Агенције за привредне регистре (мај или јун текуће године за претходну), када израда годишњих рачуна и обрачун БДП-а фактички тек може да почне.

Када је реч о приступачности, подаци о бруто домаћем производу и другим агрегатима националних рачуна дисеминирају се корисницима у текућим ценама, ценама претходне године и уланчаним мерама обима (референтна година 2010). Годишњи подаци доступни су од 1995. године надаље. По производном приступу, подаци о бруто доданој вредности су приказани на двоцифарском нивоу европске класификације делатности NACE rev.2 За међународна поређења БДП је такође прерачунао у амерички долар и евро. Прерачунавање у амерички долар и евре се врши на основу просечног годишњег курса који обрачунава Народна банка Србије. Вредност БДП-а по глави становника врши се на основу процене броја становника Републике Србије.

Подаци годишњих националних рачуна се редовно објављују у саопштењу „Бруто домаћи производ Републике Србије“ (НР30), које је доступно на српском и енглеском језику. Подаци су истог дана у исто време расположиви свим корисницима. Календар објављивања података доступан је на интернет страници РЗС-а отприлике месец дана пре почетка сваке године.

Детаљни подаци годишњих националних рачуна, укључујући и систем секторских рачуна за укупну економију, објављују се у Статистичком годишњаку (такође у папирној и електронској форми), на српском и енглеском језику.

Серија годишњих података о БДП-у у текућим и сталним ценама за период 1995-2017 год доступна је свим корисницима без ограничења на веб страници Завода, у бази података.

1.3 Ревизије у националним рачунима

Због сложености обрачуна БДП-а и континуираног развоја и унапређења метода и извора, ревизије националних рачуна су у готово свим земљама уобичајена појава иако се готово увек у јавности било каква промена публикованих података дочекује са скептицизмом и додељују јој се разлитиче негативне конотације. Међутим, ревизије треба прихватити као регуларан процес унапређења квалитета, поузданости и свеобухватности статистичких обрачуна увек имајући у виду да се националне статистичке институције баве *проценама* које неминовно носе са собом већи или мањи ризик поузданости. У транзиционим економијама у којима је развијеност административних извора података и регистара још увек недовољна, као и фискална дисциплина и ефикасност фискалних органа у сузбијању сиве економије, поменути ризик ће свакако бити већи.

Узимајући у обзир узроке и фреквенцију спровођења, ревизије могу бити:

- текуће ревизије,
- велике ревизије,
- ванредне ревизије.

Текуће ревизије

Текуће ревизије су, због своје природе, саставни део процеса производње статистичких података (нпр. процењене вредности за податке који су недостајали међају се подацима добијеним из статистичких истраживања). Оне се углавном спроводе због континуираног дотока нових информација и доступности нових података који се односе на прошлост. Текуће ревизије су планиране, најављују се и редовно се обављају према назначеним датумима у месечној, кварталној и годишњој периодици. Ове ревизије су превасходно оријентисане на краткорочне статистике, које су чешће изложене променама због краћег временског размака између периода на који се подаци односе и датума њиховог публикавања, али се могу спроводити и код годишњих статистика.

Неки примери текућих ревизија:

- ревизија података који су обрачунати и објављени на вишем нивоу агрегације – претходно објављени подаци ревидирају се резултатима обрачуна који су детаљнији и који се изводе на нижим нивоима агрегирања;
- ревизија података услед доступности нових, потпунијих, информација (нови извештаји или ревидирани извештаји) које се сакупљају од извештајних јединица;
- ревизија података услед доступности нових или ревидираних података из административних извора;
- ревизија објављених података, која је резултат сезонског прилагођавања;
- ревизија због промене базног периода.

Велике ревизије

- Велике ревизије су планиране и веома значајне измене објављених статистичких података, које се спроводе због једног или више разлога:
- расположивост нових података који се прикупљају у вишегодишњој периодици (5–10 година), као што су пописи (становништва, пољопривреде, економије), инпут-аутпут табеле итд.;
- расположивост нових извора података (нова статистичка истраживања или административни извор података);
- промене базне године – примена новог пондерационог система;
- промене у концептима, дефиницијама и/или класификацијама (нпр. усвајање нове класификације или промене у међународним статистичким стандардима);
- унапређења методолошких процедура; измене законских регулатива.

Уобичајено је да велика ревизија није последица једног узрока, већ комбинација више њих. Ово треба прихватити као добру праксу, јер се избегава пречесто спровођење ревизија. Велике ревизије утичу на знатан део временских серија, а понекад и на целе временске серије. Због тога је неопходно спровести прерачунавање података уназад, како би се добила упоредива серија података. При доношењу одлуке о томе за који период подаци треба да се прерачунају уназад, узимају се у обзир трошкови и користи рада на прерачунају.

Ванредне ревизије

Ванредне ревизије су непланиране измене објављених статистичких података, које су последица неочекиваних догађаја. Спроводе се када се открије да у објављеним статистичким подацима/информацијама постоје лаке/тешке грешке или када се установи да је дошло до пропуста у процесу производње статистичких података, што за последицу има грешку. Честе ванредне ревизије могу да збуне кориснике и умање њихово поверење у квалитет статистичких података. Због тога је веома важно избећи их кад год је то могуће и ограничити их само на ситуације када се открију тешке грешке. Треба напоменути да, у зависности од потреба корисника, лака грешка за једног корисника може да буде тешка за другог и о томе националне статистичке институције воде рачуна приликом доношења одлуке о спровођењу ванредне ревизије и квалификацији грешке.

Поглавље 2 ПРОИЗВОДНИ ПРИСТУП

2.1 Кратак преглед обрачуна БДП-а по производном приступу

Бруто домаћи производ по производном приступу процењује се као збир бруто додате вредности свих делатности (по базним ценама) увећан за порезе на производе и умањен за субвенције на производе. Бруто додата вредност сваке делатности израчунава се као разлика између одговарајућег аутпута (вредности производње) у базним ценама и међуфазне потрошње по куповним (набавним) ценама. Бруто додата вредност обрачунава се засебно за сваки институционални сектор због различитих метода обрачуна (формула) за вредност производње - аутпут.

У ЕСА 2010 издвајају се три типа аутпута (и ова разлика се такође примењује на институционалне јединице, тј. произвођаче): тржишни аутпут, аутпут за сопствену финалну употребу и нетржишни аутпут. Разлика између типова аутпута детерминисана је типом производње, као и класификација институционалних јединица по секторима.

Тржишни аутпут се састоји од добара и услуга који су намењени продаји на тржишту. То укључује робу, производе и услуге које се продају по “економски значајним” ценама (то јест, ценама које омогућују да се 50% или више производних трошкова покрије продајом). Тржишни аутпут укључује и производе који се размењују у природи као и производе који нису продати и одлажу се на залихе готових производа и недовршене производње.

Аутпут за сопствену финалну употребу састоји се од добара и услуга које се произвођач сам користи за различите потребе тј. не размењује их на тржишту. Реч је о тзв. „капитализованој производњи“ за сопствени рачун, тј. производима које њихови произвођачи задржавају и користе као капитална добра (основна средства). Такође, произвођачи властите производе и робу могу користити и као материјал за производњу (тзв. приходи од активирања учинака или „интерна реализација“).

Нетржишни аутпут се састоји од добара и услуга које се испоручују другим институционалним јединицама или бесплатно или по ценама које нису економски значајне.

Тржишни аутпут се вреднује тј. обрачунава као промет – приходи од продаје производа, услуга и трговачке робе, кориговани за промене залиха готових производа и недовршене производње. Да би се израчунала вредност производње по основу трговања робом, набавна вредност продате робе се одузима од трговачког промета тако да разлика представља трговачку маржу (као основни вид аутпута трговинских предузећа). Промене стања залиха готових производа и недовршене производње иницијално вреднују се по трошковима производње (цени коштања) како су и исказани у билансу успеха. Касније у процесу концептуалног прилагођавања промене стања залиха се коригују за тзв. добитке држања (*holding gains*) како би се елиминисали ефекти различитих рачуноводствених метода обрачуна залиха које индиректно утичу на висину аутпута али и трошкова материјала и набавне вредности продате робе (када је реч о залихама материјала и трговачке робе).

Вредност производње укључује и друге пословне приходе као што су: закупнине, приходи од ауторских права, приходи од чланарина, накнаде за извршене услуге од стране физичких лица као произвођача и др. Приходи од издавања земљишта у закуп се, пак, не сматрају аутпутном већ се у систему националних рачуна третирају као приход од својине (власнички доходак) будући да земљиште представља непроизведену имовину. Финансијски приходи (камате, дивиденде, позитивне курсне разлике), непословни и ванредни приходи се такође не сматрају аутпутом тј. не обухватају се у обрачуну вредности производње. У аутпут обрачунат по базним ценама укључују се и субвенције на производе (субвенције које су директно повезане за вредношћу или количином произведених, субвенционисаних добара).

Према ESA 2010, у оквиру граница производње, као аутпут, укључује се и тзв. импутирана рента власника стамбеног простора који у њему живе. Реч је о вредности закупнине коју би власници станова плаћали када би за своје властите станове плаћали закупнину.

Међуфазна потрошња представља вредност добара и услуга које се троше као инпути у производном процесу. Састоји се углавном од трошкова сировина и материјала, производних и непроизводних услуга без трошкова персонала и амортизације основних средстава. Финансијски расходи (расходи камата, исплаћене дивиденде, негативне курсне разлике), непословни и ванредни расходи се такође искључују из међуфазне потрошње.

2.2 Вредновање аутпута и међуфазне потрошње

Разлика између тржишног аутпута, аутпута за сопствену финалну употребу и нетржишног аутпута одређује и начин или метод вредновања аутпута.

Базна цена представља износ који произвођач прима за јединицу добра или услуге произведених као аутпут који искључује било који порез на производе који произвођач зарачунава примаоцу добра или услуге и трансферише држави (акцизе, ПДВ урачунат у продајну цену), али укључује субвенције које тај произвођач прима од државе, тзв. субвенције на производе (које треба разликовати од осталих државних додељивања и дотација које се третирају као субвенције на производњу или, пак, као текући трансфери). Субвенције на производе су оне субвенције које се плаћају по јединици добара или услуга или као проценат од вредности производње, дакле, реч је о државним додљивањима која су директно повезана са физичким обимом производње субвенционисаног производа или услуге. Субвенција на производе може се јавити и у виду компензација које држава плаћа произвођачима која се утврђују као разлика између таргетиране (гарантоване) и реалне, тржишне цене одређеног добра или услуге. Такође, субвенцијама на производе сматрају се и државна додељивања јавним предузећима за надокнаду перзистентних губитака због одржавања цена својих производа и услуга на нивоу нижем од цене коштања као мера одређене политике државе, локалне самоуправе или пак Европске уније. У Србији највећи део субвенција на производе односи се на субвенције у пољопривреди и у јавном превозу путника. Подаци о субвенцијама прикупљају се од Управе за трезор и Министарства пољопривреде и расподељују на припадајуће делатности. Када је реч о порезима на производе, они обухватају акцизе, ПДВ и царине.

Како се БДП према расходном приступу вреднује по куповним или тржишним ценама финалних добара, да би се на исти начин вредновао и БДП по производном приступу, сумар бруто додате вредности по делатностима у базним ценама се умањује за субвенције на производе (зато што оне не улазе у тржишну цену добара и услуга) али се зато увећава за порезе на производе које плаћају финални потрошачи. На тај начин обезбеђује се истоветан начин вредновања БДП-а у тржишним ценама по оба приступа.

Производња за сопствену финалну употребу вреднује се по базним ценама сличних производа који се продају на тржишту. Вредновање се врши додавањем слоја бруто пословног вишка на податке о интерној реализацији која је у финансијским извештајима вреднована по цени коштања (трошковима производње). Аутпут нетржишних произвођача вреднује се по трошковима производње (тзв. трошковни метод). То значи да се аутпут вреднује као збир вредности међуфазне потрошње, трошкова персонала, трошкова амортизације и пореза на производњу умањених за субвенције на производњу (не производе). Вредност производње за институционалне јединице у државном сектору и сектору непрофитних институција (као и Народну банку у финансијском сектору) израчунава се на исти начин на основу података исказаних у њиховим финансијским извештајима.

Међуфазна потрошња вреднује се по набавним или куповним ценама, укључујући и неопходни ПДВ. Вредновање се врши на основу података исказаних у финансијским извештајима. Биланс успеха и Статистички извештај дају детаљан приказ трошкова материјала, производних и непроизводних услуга који су генерално добро прилагођени потребама националних рачуна тако да не постоји потреба за додатним прилагођавањима и прерачунима оригиналних позиција из завршних рачуна. Једини изузеци су трошкови истраживања и развоја који се искључују из међуфазне потрошње и третирају као капитални издаци и ренте на земљиште који се, као што смо већ истакли, сматрају категоријом власничког дохотка.

Међуфазна потрошња у обрачуну БДП-а укључује и FISIM (*Financial Intermediation Services Indirectly measured*) или индиректно мерене услуге финансијског посредовања. Реч је заправо о каматној маржи, тј. кредитно-депозитним услугама банака које оне имплицитно зарачунавају клијентима кроз каматну маржу (поред провизија и накнада које се експлицитно исказују). У складу са методом прописаним ЕСА 2010, FISIM се алоцира на институционалне секторе кориснике ових услуга на основу података о секторској дистрибуцији депозита и кредита и кореспондирајућим просечним каматним стопама. Податке неопходне за алокацију FISIM-а РЗС прибавља директно од НБС. Алокација FISIM-а представља једну од важних концептуалних прилагођавања изворних података у обрачуну БДП-а.

2.3 Прелазак са пословног рачуноводства и административних концепата на ЕСА 2010

2.3.1 Нефинансијска инкорпорисана предузећа (привредна друштва)

Прелазак са пословног рачуноводства и административних концепата на концепте националних рачуна ЕСА 2010 је важан део израде националних рачуна, посебно процене БДП-а производним методом, што углавном зависи од података завршних рачуна. У овом одељку главни поступци и подешавања која су неопходна за трансфер и припрему рачуноводствених података у складу са концептима и принципима националних рачуна објашњени су према главним типовима завршних рачуна и административних извора података који су напред поменути. Сви остали специфични извори података који се користе у националним рачунима за појединачне економске активности и категорије дати су у виду прегледа у одељцима 2.4 до 2.21.

Потребно је обратити пажњу да се обрасци за годишње финансијске извештаје (завршне рачуне) постепено усавршавају усклађујући се са дефиницијама националних рачуна. Значајне промене у вези са форматом и садржајем завршних рачуна уведене су од 2014. године, када је број ставки повећан, чинећи да нови извештаји имају бољи обухват, са детаљнијим разлагањем постојећих, као и са увођењем неких нових ставки, у складу са потребама националних рачуна. РЗС је био активно укључен у креирање формата завршних рачуна, посебно статистичког анекса.

Основни извори података коришћени за обрачуна агрегата нефинансијских друштава јесу расположиви подаци из финансијских извештаја:

- Биланс стања
- Биланс успеха
- Извештај о токовима готовине
- Извештај о променама на капиталу
- Статистички извештај

Статистички извештај (анекс) је најважнији извор података који пружа детаљнији увид у трансакције које чине међуфазну потрошњу и пословне приходе привредних друштава, слично као упитник структурних бизнис статистика.

Обрачун аутпута и међуфазне потрошње изводи се преко процесинг табела које нам омогућавају да пратимо целу процедуру, од изворних података преко концептуалних прилагођавања и необухваћене економије, до коначног резултата.

Аутпут нефинансијских друштава као тржишних произвођача састоји се од тржишног аутпута (*P.11*) и аутпута за сопствену финалну употребу (*P.12*). Оба су директно изведена из финансијских извештаја. Најважнији рачуноводствени податак за обрачун аутпута за сопствену финалну употребу (*P.12*) је приход од активирања учинака и робе.

Рачун продаја се састоји од следећих подрачуна промета предузећа:

- Прихода од продаје робе који укључује робу за препродају, како на домаћем тако и на иностраном тржишту
- Прихода од продаје производа и услуга пружених на домаћем и иностраном тржишту

Рачун остали пословни приходи се такође користи за обрачун аутпута и обухвата:

- Приходе од закупнина
- Приходе од чланарина
- Приходе од тантијема и лиценцих накнада
- Остале пословне приходе

Први део обрачуна се заснива искључиво на рачуноводственим подацима. У овом делу, према принципима ESA 2010, из ставке 5. други пословни приходи искључују се приходи од закупнина земљишта, као део прихода који представљају приход од имовине. Ова промена је приказана у ставци 9. негативне корекције.

Компоненте аутпута по изворима и прилагођавања у националним рачунима за сектор нефинансијских инкорпорисаних предузећа:

1. Приходи од продаје
2. Приходи од активирања учинака и робе
3. Повећање вредности залиха
4. Смањење вредности залиха
5. Други пословни приходи
6. Набавна вредност продате робе
- 7 **Аутпут по изворима (1+2+3-4+5-6)**
8. Позитивне корекције (+)
9. Негативне корекције (-)

10а Аутпут националних рачуна у базним ценама (7+8-9)

Нека концептуална прилагођавања морају се извршити након што се изворни подаци прикупе у систем националних рачуна. Разлог за ова прилагођавања је разлика између рачуноводствених принципа и правила националних рачуна. Извршена су следећа концептуална прилагођавања:

- обрачун добитака/губитака држања залиха (недовршена производња, готови производи и роба)
- обрачун субвенција и подела на субвенције на производњу и субвенције на производе
- процена софтвера за сопствену употребу
- аутпут истраживања и развоја
- корекција због различитог вредновања прихода од активирања учинака и робе за сопствену употребу

Неке од ових корекција имају позитиван, а неке имају негативан утицај на аутпут обрачунат по изворима.

Компоненте аутпута по изворима и концептуална прилагођавања у националним рачунима за сектор нефинансијских друштава:

10а Аутпут националних рачуна у базним ценама

1. Добици држања залиха (-)
2. Субвенције на производе
3. Софтвери за сопствене потребе
4. Аутпут истраживања и развоја
5. Приходи од активирања учинака и робе

10б Аутпут националних рачуна у базним ценама (10а-1+2+3+4+5)

У наредном кораку врши се процена необухваћене економије, након чега се добија коначна вредност аутпута.

Компоненте аутпута по изворима и прилагођавања за необухваћену економију у националним рачунима за сектор нефинансијских инкорпорисаних предузећа:

10б Аутпут националних рачуна у базним ценама

1. Необухваћена економија

10ц Финални аутпут националних рачуна у базним ценама (10б+1)

Међуфазна потрошња нефинансијских друштава обрачунава се на основу података из финансијских извештаја.

Рачун трошкови материјала састоји се од:

- Трошкови материјала за израду
- Трошкови осталог материјала (режијског)
- Трошкови горива и енергије

Рачун трошкови производних услуга састоји се од:

- Трошкови услуга на изради учинака
- Трошкови транспортних услуга
- Трошкови услуга одржавања
- Трошкови закупнина
- Трошкови сајмова
- Трошкови рекламе и пропаганде
- Трошкови истраживања
- Трошкови осталих услуга

Осим тога, након искључења трошкова пореза и трошкова доприноса, такође у обрачун међуфазне потрошње улазе следећи подрачуни:

- Трошкови непроизводних услуга
- Трошкови репрезентације
- Трошкови премија осигурања
- Трошкови платног промета
- Трошкови чланарина
- Остали нематеријални трошкови

На овај начин се добија међуфазна потрошња на основу рачуноводствених података, где су искључени износи закупнине земљишта (негативне корекције).

Компоненте међуфазне потрошње по изворима и прилагођавања у националним рачунима за сектор нефинансијских инкорпорисаних предузећа:

1. Трошкови материјала, горива и енергије
2. Трошкови производних услуга и нематеријални трошкови
3. Мање: трошкови пореза
4. Мање: трошкови доприноса
- 5 Међуфазна потрошња по изворима (1 + 2 - 3 - 4)**
6. Позитивне корекције (+)
7. Негативне корекције (-)

8а Међуфазна потрошња националних рачуна (5 + 6 - 7)

У следећој фази, као што је био случај са аутпутотом, извршена су концептуална прилагођавања. Основне корекције односе се на:

- обрачун добитака/губитака држања залиха (материјал)
- обрачун услуга неживотног осигурања
- трошкове истраживања и развоја
- трошкове службених путовања
- корекције због различитог вредновања прихода од активирања учинака и робе за сопствену употребу

Неке од ових корекција имају позитиван, а неке имају негативан утицај на међуфазну потрошњу обрачунату по изворима.

Компоненте међуфазне потрошње по изворима и концептуална прилагођавања у националним рачунима за сектор нефинансијских инкорпорисаних предузећа:

8а Међуфазна потрошња националних рачуна

1. Губици држања залиха (-)
2. Трошкови осигурања
3. Трошкови истраживања и развоја
4. Трошкови службених путовања
5. Приходи од активирања учинака и робе

8б Међуфазна потрошња националних рачуна након концептуалних прилагођавања (10а- 1+2+3+4+5)

У наредном кораку врши се процена необухваћене економије заједно са FISIM –ом, након чега се добија коначна вредност међуфазне потрошње.

Компоненте међуфазне потрошње по изворима и прилагођавања за необухваћену економију у националним рачунима за сектор нефинансијских инкорпорисаних предузећа:

8б Међуфазна потрошња националних рачуна

1. FISIM
2. Необухваћена економија

8ц Финална међуфазна потрошња националних рачуна (8б+1+2)

2.3.2 Сектор државе

Сектор државе састоји се од институционалних јединица које су нетржишни произвођачи чија је производња намењена индивидуалној и колективној потрошњи и институционалних јединица које се, углавном, баве прерасподелом националног дохотка и богатства. Институционалне јединице сврстане у сектор државе јесу: а) јединице установљене правним поступком са законодавном, извршном и судском влашћу над другим јединицама на економској територији земље које обезбеђују нетржишна добра и услуге намењене заједници; б) привредна друштва која су државне јединице, ако је њихов аутпут претежно нетржишни и ако их контролише држава; в) непрофитне институције признате као независни правни субјекти које су нетржишни произвођачи и које контролише држава; г) самостални фондови социјалног осигурања, ако постоји законска обавеза уплате доприноса и ако држава управља фондовима у погледу одређивања и одобравања доприноса и давања.

За обрачун агрегата сектора државе користе се следећи подаци:

- подаци Управе за трезор;
- завршни рачуни (за привредна друштва, буџетске кориснике и банке и друге финансијске посреднике).

Управа за трезор обезбеђује податке који се односе на приходе и издатке државних органа и агенција на централном нивоу власти, док годишњи финансијски извештаји пружају податке о приходима и расходима нетржишних непрофитних институција класификованих у сектор државе.

Аутпут јединица сектора државе обрачунава се трошковним приступом (*input-cost* методом), односно као сума следећих трошкова:

Аутпут = Накнаде запосленима + Међуфазна потрошња + Потрошња основних средстава + Остали порези на производњу (плаћени) – Остале субвенције на производњу (примљене)² + Пословни вишак³

Аутпут јединица сектора државе може бити нетржишни, тржишни и за сопствену употребу.

2.3.3 Непрофитне институције које пружају услуге домаћинствима (НПИД)

Основни извори података коришћени за обрачуне агрегата непрофитних институција које пружају услуге домаћинствима (НПИД) јесу подаци из годишњих финансијских извештаја.

Поступак за обрачун аутпута и међуфазне потрошње се такође изводи преко процесинг табела.

Значајна разлика је начин обрачуна агрегата сектора НПИД. Разлика између тржишне и нетржишне делатности је важна разлика, имајући у виду да се тржишни аутпут вреднује на основу прихода од продаје тржишних производа и, с друге стране, нетржишни аутпут се вреднује на основу трошкова и једнак је збиру међуфазне потрошње, накнада запосленима, потрошње основних средстава и осталих пореза на производњу умањених за остале субвенције на производњу. С обзиром да овај сектор обухвата само нетржишне произвођаче, аутпут НПИД вреднује се на основу укупних трошкова производње, тј. као збир:

---

² Сматра се да јединице класификоване у сектор државе не добијају субвенције на производњу, односно добијена средства из буџета третирају се као трансфери унутар сектора државе.

³ По конвенцији, пословни вишак унутар сектора државе једнак је нули.

- Међуфазне потрошње (P.2)
+ Накнада запосленима (D.1)
+ Потрошње основних средстава (P.51c)
+ Осталих пореза на производњу (D.29)
- Остале субвенције на производњу (D.39)

Поступак за обрачун агрегата:

Компоненте аутпута по изворима и прилагођавања у националним рачунима за сектор НПИД

1. Трошкови материјала, горива и енергије
2. Трошкови производних услуга и нематеријални трошкови
3. Мање: трошкови пореза
4. Мање: трошкови доприноса
5. Укупни трошкови по изворима (1 + 2 – 3 – 4)
6. Позитивне корекције (+)
7. Негативне корекције (-)

А Међуфазна потрошња националних рачуна (5 + 6 – 7)

1. Трошкови зарада, накнада зарада и остали лични расходи
2. Трошкови доприноса
3. Накнаде запосленима по изворима(1 + 2)
4. Позитивне корекције (+)
5. Негативне корекције (-)

Б Накнаде запосленима у националним рачунима (3+ 4– 5)

1. Трошкови пореза
2. Позитивне корекције (+)
3. Негативне корекције (-)

Ц Трошкови пореза у националним рачунима (1 + 2– 3)

1. Трошкови амортизације
2. Позитивне корекције (+)
3. Негативне корекције (-)

Д Трошкови амортизације у националним рачунима (3 + 4 – 5)

Укупни аутпут (А + Б + Ц + Д)

Позитивне корекције укључују губитке држања материјала на залихама и трошкове службених путовања, док негативне корекције представљају искључивање трошкова закупа земљишта из укупних трошкова.

2.3.4 Финансијске институције

Финансијски сектор (S.12) је подељен на девет подсектора:

1. Централна банка (S.121);
2. Депозитна институције осим централне банке (S.122);
3. Фондови тржишта новца (ФТН) (S.123);
4. Инвестициони фондови осим ФТН (S.124);
5. Остали финансијски посредници, осим осигуравајућих друштава и пензијских фондова (S.125);
6. Помоћне финансијске институције (S.126);
7. Каптивне финансијске институције и позајмљивачи новца (микрофинансирање) (S.127);
8. Осигуравајућа друштва (S.128);
9. Пензијски фондови (S.129).

S.121 Централна банка (КД 64.11)

Односи се на Народну банку Србије (НБС) као централну и управну монетарну и кредитну институцију у финансијском систему Републике Србије.

S.122 Депозитне институције осим централне банке (КД 64.19)

Ово је најважнији подсектор међу финансијским институцијама узимајући у обзир вредност БДВ и запосленост. Обухвата финансијске посреднике чији је посао примање депозита као главних произвођача FISIM-а. Овај подсектор се у потпуности састоји од комерцијалних банака због чињенице да штедионице и друге, небанкарске депозитне институције, не постоје у овом тренутку, јер према Закону о банкама једин признат и дозвољен начин банкарског пословања (прикупљања депозита и одобравања зајмова) јесу пословне банке.

S.123 Фондови тржишта новца (ФТН) (део КД 64.30)

Фондови тржишта новца су инвестициони фондови чији се удели или јединице фонда сматрају блиским супститутима за депозите и који, за свој рачун, улажу првенствено у краткорочна финансијска средства као што су: краткорочни дужнички вредносни папири, депозити или потврде о депозиту, краткорочне хартије од вредности Трезора, корпоративни благајнички записи и други ликвидни финансијски инструменти тржишта новца.

S.124 Инвестициони фондови осим фондова тржишта новца (део КД 64.30)

Инвестициони фондови осим ФТН су инвестициони фондови чије се удели у фонду или инвестиционе јединице не сматрају блиским супститутима за депозите и чији се инвестициони портфолио састоји углавном од дугорочних финансијских средстава (акција, обвезница и других дугорочних дужничких вредносних папира) или нефинансијских средстава (углавном некретнина). Следећи финансијски посредници су класификовани у подсектор *S.124*:

- Отворени инвестициони фондови;

- Затворени инвестициони фондови;
- Некретнински инвестициони фондови;
- Инвестициони фондови који улажу у друге фондове („фондови фондова”);
- Хеџ фондови.

S.125 Остали финансијски посредници, осим осигуравајућих друштава и пензијских фондова (КД 64.9)

Овај подсектор обухвата недепозитне кредитне институције и специјализоване финансијске посреднике који обезбеђују финансијска средства у виду зајмова и других финансијских пласмана при чему изворе финансирања не обезбеђују путем депозита. Овај подсектор обухвата:

- Финансијски лизинг;
- Факторинг;
- Дилере за хартије од вредности и финансијске деривате;
- Недепозитне финансијске институције која се баве финансирањем извоза и увоза;
- Фондове ризичног капитала и други облике мобилизације и концентрације капитала из приватних извора за дугорочно финансирање различитих делатности и инвестиционих пројеката.

У Републици Србији овај подсектор се углавном састоји од лизинг и факторинг компанија као и неколицине развојних финансијских институција која се баве финансирањем, факторингом и издавањем гаранција.

S.126 Помоћне финансијске институције (КД 66)

Овај подсектор обухвата финансијске институције које се првенствено помоћним финансијским услугама и које саме не обављају улогу финансијског посредовања (позајмљивање или обезбеђивање финансијских средстава прикупљањем депозита, креирањем фондова и сл.). Овај подсектор се састоји од следећих финансијских институција:

- Централни регистар хартија од вредности;
- Комисија за хартије од вредности;
- Београдска берза;
- Брокерско-дилерска друштва;
- Друштва за управљање пензионим и инвестиционим фондовима;
- Остале непоменуте институције за пружање помоћних финансијских услуга као што су финансијски и инвестициони консалтинг, заступници и посредници у осигурању и сл.

S.127 Каптивне финансијске институције и позајмљивачи новца (КД 64.20, део 64.30 и 64.92)

У Републици Србији се у овом тренутку овај подсектор састоји искључиво од холдинг компанија. Друге врсте ових институција или не постоје или још нису дозвољене домаћим законодавством о финансијским институцијама као, на пример, микрофинансирање (небанкарски позајмљивачи новца).

S.128 Осигуравајућа друштва (КД 65.1-2)

Овај подсектор обухвата јединице које се баве пружањем услуга осигурања - животног и неживотног осигурања и реосигурања.

S.129 Пензиони фондови (КД 65.3)

Приватни пензиони фондови у Републици Србији су отворени, неинкорпорисани фондови којима управљају друштва за управљање фондовима. Друге врсте приватних пензијских планова и шема не постоје или нису дозвољене домаћим прописима о приватним пензијским фондовима.

Главни извор података за све обрачуне и деривације индикатора националних рачуна који се односе на сектор финансијских институција је база података Агенције за привредне регистре Србије (АПР) која садржи регистар свих институционалних јединица које се баве финансијским посредовањем, заједно са комплетом годишњих финансијских извештаја сваког од тих предузећа. Покривеност и квалитет података могу се сматрати добрим и сви расположиви подаци редовно су на располагању РЗС-у до средине године након референтне године. Методолошки принципи и формуле за извођење индикатора националних рачуна из финансијских извештаја биће детаљно разматране у посебном поглављу у наставку. Поред годишњих финансијских извештаја, РЗС користи и детаљне податке о пословању банака које обезбеђује НБС. Подаци о каматама, зајмовима и депозитима, као и његова секторска дистрибуција који су потребни за обрачун и алокацију FISIM-а добијају се редовно у кварталној динамици директно од НБС. Пред финансијских извештаја и помоћних извештаја које обезбеђује НБС, други главни (статистички) извор података о финансијским институцијама јесте годишње истраживање о финансијским институцијама КГИ-02 . Ово истраживање, чија је главна сврха прикупљање података потребних за компилацију регионалних рачуна, обухвата и податке о капиталним и текућим трансферима и мењачким маржама (за комерцијалне банке). Поред наведеног, истраживањем се прикупљају детаљни подаци о структури међуфазне потрошње према статистичкој класификацији производа који су од посебног значаја за обрачун бруто додате вредности у сталним ценама као и компилацију табела понуде и употребе.

2.3.5 Предузетници и samozапослена лица

Српски и европски статистичари се приликом обрачуна макроекономских агрегата за предузетничке радње суочавају са истоветним проблемима: уситњеност и велика бројност, висока фреквенција гашења и оснивања нових предузетничких радњи, нестабилност у погледу основне делатности и запошљавања итд. И у Европи и у нашој земљи овај облик привређивања представља хронично „жариште“ тзв. сиве економије а у статистичким истраживањима које спроводе националне статистичке институције предузетнике карактерише типична ниска стопа одговора и релативно слабији квалитет и расположивост података у поређењу са привредним друштвима. Ови проблеми делимично су последица саме природе неинкорпорисаног бизниса, тј. чињенице да лична имовина предузетника и његова пословна имовина нису раздвојени. Међутим, за статистику највећи проблем свакако представљају ограничења административно-правног карактера, пре свега непостојање обавезе вођења двојног књиговодства и састављања детаљних финансијских извештаја који представљају основу за обрачуне макроекономских агрегата за привредна друштва и остале економске субјекте са статусом правног лица – обвезнике подношења финансијских извештаја надлежним органима. У таквој ситуацији, статистичари су принуђени да, полазећи од релативно скромног обима података који предузетници достављају пореским властима, врше процењивање. Процене које је извршио РЗС базирају се на мађарском моделу обрачуна основних елемената система националних рачуна за

предузетнике. Овај модел, са своје стране, заснива се на француском искуству статистичког третмана предузетника.

РЗС располаже одређеним, не малим, бројем финансијских извештаја предузетника (око 17.000). Ови драгоцени подаци су, заједно с подацима о пореској основици, броју запослених и зарадама радника запослених код предузетника којима располаже Пореска управа, коришћени као основа за извођење процена. Поред наведеног, у обрачунима су коришћени и показатељи изведени из завршних рачуна микро и малих предузећа који се односе на промет, међуфазну потрошњу и додатну вредност, као и резултати других статистичких истраживања. У обрачуну броја радника запослених у предузетничким радњама као допуна података пореске управе коришћени су подаци из Анкете о радној снази, која се у европским земљама користи као примарни извор података о запослености, укључујући и неформалну запосленост.

Треба истаћи да свака процена као и ова носи са собом већи или мањи степен поузданости, међутим, имајући у виду расположивост података, као и специфичности предузетничких радњи у Србији, резултати представљају најбоље што се у овом тренутку може урадити.

Очекујемо да ће се у годинама које су пред нама повећати и обим и квалитет расположивих података, што ће довести и до бољих и прецизнијих резултата.

За сврхе обрачуна БДП-а регистар предузетника тј. база података Агенције за привредне регистре, користи се као апроксимација економски активне популације предузетника. У Србији послује око 260.000 предузетничких радњи у поређењу са око 100.000 активних привредних друштава (углавном друштава са ограниченом одговорношћу у сектору нефинансијских инкорпорисаних предузећа). У погледу опорезивања добити постоје две основна основна система опорезивања предузетника:

- Систем паушалног опорезивања (административни систем обрачуна пореза да доходак) који покрива нешто више од 110.000 предузетника;
- Профитни систем (базиран на рачуноводственом утврђивању опорезивог дохотка – пореске добити) који покрива остатак (око 150.000 предузетника).

Предузетници могу се поделити у три различите групе у погледу финансијског извештавања и књиговодствених захтева:

- Паушалци – немају обавезу вођења књига и састављања финансијских извештаја. евиденција од стране пореске управе. Административно утврђени (процењени) опорезиви приходи.
- Предузетници који воде просто књиговодство и састављају поједностављени биланс успеха који се не доставља Агенцији за привредне регистре нити Пореској управи већ служи за утврђивање пореске добити и обрачун пореза и доприноса власника предузетничке радње. РЗС за ову групу предузетника располаже искључиво подацима о опорезивој добити тј. пореској основици, обрачунатом порезу на приходе од самосталне делатности и социјалним доприносима власника радње. Такође, Пореска управа РЗС-у доставља податке и о радницима запосленим у предузетничким радњама и њиховим зарадама.
- Предузетници који воде двојно књиговодство као и привредна друштва и достављају АПР-у и комплетан сет пословних рачуна (биланс стања, рачун добитка и губитка и статистички извештај). РЗС располаже овим подацима (око 17.000 предузетника) и користи их као други основни извор података за обрачуна индикатора националних рачуна.

Будући да не располаже потребним подацима финансијских извештаја о приходима и расходима који се уобичајено користе за привредна друштва, индикатори националних рачуна се процењују применом тзв. приходног или доходовног приступа. Доходовни приступ израчунава бруто додату вредност као суму факторских доходака који се расподељују из додате вредности. Основне компоненте додате вредности према доходовном приступу су мешовити доходак тј. зарада власника предузетничке радње и зараде запослених радника које сачињавају другу главну компоненту бруто додате вредности. „Мешовити доходак“ представља термин који се користи у систему националних рачуна за зараду власника предузетничке радње, заправо пословну добит након одбитка зарада запослених. Дакле, према доходовном приступу, бруто додата вредност је једнака збиру мешовитог дохотка власника и зарада радника. Поступак процене се може поделити у три фазе при чему се симултано врши обрачун регионалних и националних агрегата за обрачун БДП-а.

Фаза 1 – Процена мешовитог дохотка предузетника

Први корак је израчунавање мешовитог дохотка предузетника. Мешовити доходак предузетника се процењује на у висин просечне бруто зараде запослених по општинама које утврђује РЗС. Као важан контролни параметар при томе користи се просечан годишњи износ мешовитог дохотка обрачунат на основу података завршних рачуна предузетника (око 17.000 који достављају финансијске извештаје АПР-у) и који се и креће у разини просечне годишње зараде запослених у Републици Србији. Множењем броја предузетника за сваку општину и одговарајуће бруто зараде, директно се утврђује мешовити доходак за сваку општину и затим врши агрегирање на нивоу округа и региона. Након тога се агрегирани подаци по окрузима расподељују на делатности користећи податке о пореској основици предузетника увећаној за порезе и доприносе предузетника која се користи као апроксимација његовог мешовитог дохотка. Другим речима, за сваки округ, укупан износ мешовитог дохотка се распоређује на делатности предузетника пропорционално висини пореске основице за сваку делатност као кључа за дистрибуцију.

Фаза 2 – Процена броја радника и зарада радника запослених код предузетника

Број запослених радника у предузетничким радњама процењује се на основу података о формалној запослености и података АРС-а. Укупан број радника запослених у предузетничким радњама из АРС-а, који у себи обухвата формалну и неформалну запосленост, се распоређује на делатности и регионе према структури формалне запослености (из пореске управе). На тај начин, највећи део необухваћене економије по основу нерегистрованих радника је имплицитно већ укључен у обрачун бруто додате вредности. Просечна годишња зарада радника запослених код предузетника се утврђује у висини просечне годишње зараде из завршних рачуна предузетника (која се уобичајено креће у висини минималне зараде). Множењем броја радника и просечне зараде добија се укупна вредност зарада радника и распоређује на делатности и округе по структури масе зарада обрачунате на основу података пореске управе, на сличан начин као што се врши дистрибуција мешовитог дохотка власника предузетничких радњи.

Фаза 3 – Процена бруто додате вредности предузетника

У складу са доходовним приступом, бруто додата вредност се израчунава сабирањем мешовитог дохотка власника предузетничких радњи и зарада радника запослених код предузетника. Вредност производње тј. аутпут се израчунава дакле „уназад“, полазећи од додате вредности на коју се примењују ратио бројеви БДВ/Аутпут за микропредузећа и предузетнике израчунати на основу података из завршних рачуна. Множењем бруто додате

вредности за сваку делатност са одговарајућим рацио бројем добија се вредност аутпута а међуфазна потрошња као разлика између аутпута и бруто додате вредности.

Поред предузетника институционалне јединице које припадају сектору домаћинства S.14 чине и samozапослена лица која немају регистровану предузетничку радњу као што су „уговорашки“ (аутори, професионални спортисти, уметници-извођачи и друга samozапослена лица без и регистрованог бизниса и плаћених запослених радника) и индивидуални пољопривредни произвођачи. Вредност аутпута samozапослених лица по основу различитих уговора, преузима се директно из података пореске управе о опорезивим приходима физичких лица. Ови подаци постали су доступни РЗС-у тек од 2016. године и први пут су укључени у обрачунае БДП-а у новој ревизији из 2018. године што је представљало једно од битних унапређења које је допринело свеобухватности и квалитету обрачуна БДП-а у делу сектора домаћинства. Индивидуални пољопривредни произвођачи се обухватају преко економских рачуна пољопривреде.

* * *

Поступци компилације по делатностима (секторима КД 2010) приказани су редом у следећим одељцима (2.4 – 2.21).

2.4 Пољопривреда, шумарство и рибарство (КД 2010, сектор А)

Економски рачуни пољопривреде (Economic Accounts for Agriculture – ЕАА) чине део међународног статистичког система и израђују се, пре свега, за потребе праћења и вредновања ефеката пољопривредне политике. Као део статистичког система Републике Србије, треба да обезбеде основу за анализу пољопривредног производног процеса, као и оствареног дохотка у пољопривреди. Поред тога, омогућавају поређење резултата ЕАА са другим земљама (међународна упоредивост), као и поређења пољопривреде са резултатима других делатности у оквиру националне економије.

Будући да чине интегрални део Система националних рачуна (System of National Accounts 2008 – SNA 2008), обезбеђују специфичне податке о економским активностима у пољопривреди, који се не могу препознати у Систему националних рачуна, јер су или индиректно употребљени у обрачунима или чине саставни део категорија приказаних на највишем нивоу. Поред тога, ови рачуни допуњују статистику пољопривреде тиме што су варијабле које се односе на пољопривредну производњу представљене на начин који је у складу са концептима и дефиницијама националних рачуна. Економски рачуни пољопривреде обезбеђују концептуални оквир за обједињавање статистичких података о пољопривреди и њеној вези са економијом, што подразумева, на првом месту, допринос пољопривреде економији.

Методолошки оквир за израду економских рачуна пољопривреде чине: Европски систем рачуна (ESA 2010 – European System of National and Regional Accounts), Уредба (ЕУ) број 138/2004 Европског парламента и Савета, од 5. децембра 2003. године, о економским рачунима пољопривреде у Унији, Уредба Комисије (ЕУ) број 306/2005, од 24. фебруара 2005. године, о измени Додатка I, Уредба Комисије (ЕУ) број 909/2006, од 20. јуна 2006. године, о измени Додатка I и II, као и Упутство за израду економских рачуна за пољопривреду (Manual on the Economic Accounts for Agriculture and Forestry, Rev.1.1).

Обрачун економских рачуна пољопривреде у Републици Србији урађен је за период од 2007. до 2017. године и у потпуности прати концепте и правила који су дефинисани Уредбом (ЕЗ) бр. 138/2004 Европског парламента и Савета, од 5. децембра 2003. године, о економским рачунима пољопривреде у Унији, са изменама и допунама.

У садашњем статистичком систему не постоје дефинисана посебна истраживања која су примарно намењена за прикупљање вредносних података неопходних за директно извођење агрегата економских рачуна пољопривреде, већ се користе индиректни подаци који се добијају из посебних истраживања у статистичком систему, намењених за праћење специфичних области економије или обележја (пољопривредна производња, индустрија, цене и индекси цена и сл.). Поред тога, у обрачуна су коришћени административни подаци, и то они који се односе на исплаћене субвенције у пољопривреди (подаци Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, Управе за аграрна плаћања и Министарства финансија).

У економским рачунима пољопривреде обухваћена је целокупна пољопривредна производња, како производња на породичним пољопривредним газдинствима, тако и производња коју обављају правна лица и предузетници у Републици Србији. Стога, осим аналитичких процедура примењених на подацима из примарних статистика, у употреби су и алтернативне индиректне методе процене појединих елемената ЕАА за које нису расположиви директни статистички подаци, попут потрошње унутар јединица, међуфазне потрошње, потрошње основних фондова и др. Индиректне методе заснивају се на претпоставкама и примени биотехничких коефицијената у изради модела за процену

Основни извори података коришћени у изради економских рачуна пољопривреде су:

- статистичка истраживања, и
- административни и остали извори.

У табели је дат приказ извора података, њихова употреба и улазне варијабле за обрачун агрегата економских рачуна пољопривреде, укључујући институције надлежне за обезбеђивање података.

Табела 3. Елементи ЕАА и најважнији извори података

Извор података	Употреба за	Улазна варијабла за обрачун ЕАА	Надлежност
Статистика пољопривреде			
Статистика биљне производње	Аутпут	Засејане површине, пожњевене површине, просечан принос, укупна производња	РЗС ⁴
Анкете о пољопривредној производњи – сточарска производња	Аутпут, међуфазна потрошња, бруто инвестиције у стоку	Број стоке по врстама и категоријама, укључујући кошнице, биланс стоке по врстама, просечна маса грла, производња млека (кравље, овчије, козје), јаја, меда и вуне, утросак сточне хране	РЗС
Анкете о пољопривредној производњи – биљна производња	Аутпут, међуфазна потрошња	Пожњевене површине, просечан принос, укупна производња, утросак минералних ђубрива	РЗС
Годишње истраживање о пољопривредним предузећима и земљорадничким задругама	Аутпут, међуфазна потрошња	Биланси пшенице и кукуруза, укупни трошкови пољопривредне производње	РЗС
Статистика клања	Аутпут, бруто инвестиције у стоку	Број заклане стоке и маса (све регистроване кланице на територији Републике Србије)	РЗС
Месечни извештаји о откупу и продаји пољопривредних производа	Аутпут, међуфазна потрошња	Месечни подаци о продаји и откупу пољопривредних производа (количине и вредности)	РЗС

⁴ РЗС - Републички завод за статистику

Извор података	Употреба за	Улазна варијабла за обрачун ЕАА	Надлежност
Статистика цена у пољопривреди	Аутпут, међуфазна потрошња, сталне цене	Цене и индекси цена произвођача производа пољопривреде, цене и индекси цена материјала, средстава рада и услуга у пољопривреди	РЗС
Резултати научних истраживања у области пољопривреде, биотехнички стандарди, експертске процене	Аутпут, међуфазна потрошња, бруто инвестиције у стоку, <i>missing prices</i>	Стандарди утrophка семена по ha засејане површине, рандман клања, проценат тељења и сл.	Пољопривредни факултет, ИПН ⁵ , ПКС ⁶
Остали извори података			
Статистика спољне трговине	Аутпут, међуфазна потрошња	Извоз и увоз (количине и вредности)	РЗС
Статистика индустрије	Аутпут, међуфазна потрошња	Индустријска производња (количине и вредности)	РЗС
Индекси цена произвођача (PPI)	Међуфазна потрошња у сталним ценама	Индекси цена произвођача	РЗС

Начин обрачуна

У обрачуну вредности биљне производње користе се подаци о произведеним (пожетим) количинама усева. Ови подаци добијају се на основу процена површина и просечног приноса за сваки усев у оквиру статистике пољопривредне производње. Када је реч о обрачуну сточарства, користе се подаци о броју, маси, билансу и клању стоке и живине, као и подаци о производњи производа сточарства (млеко, јаја, вуна и др.).

За обрачун вредности производње (аутпута) користе се просечне цене произвођача производа пољопривреде.

Цене произвођача производа пољопривреде обрачунавају се на месечном и годишњем нивоу, на основу података о продаји производа из сопствене производње правних лица која се баве пољопривредном производњом (продајне цене) и података о откупу пољопривредних производа од породичних газдинстава, који врше овлашћене организације (откупне цене).

Обрачуном аутпута неодвојивих непољопривредних секундарних активности обухваћене су следеће активности:

- прерада жита у брашно, прекрупну и др.,
- прерада воћа и поврћа у сокове, ракију, џемове и др.,
- прерада грожђа у суво грожђе, вино и др.,
- прерада млека у сир, павлаку, јогурт и друге млечне производе,
- прерада меса у месне прерађевине, и
- пољопривредне услуге.

Међуфазном потрошњом обухваћени су утрошци следећих елемената у обављању пољопривредне производње: семе и садни материјал, енергија и мазива, ђубрива и друга средства за унапређење квалитета земљишта, средства за заштиту биља, ветеринарски трошкови, сточна хранива, одржавање материјала и опреме, одржавање објеката, пољопривредне услуге и остала добра и услуге (трошкови закупа објеката, опреме и машина без људства за потребе обављања пољопривредне производње, накнаде пољопривредним

⁵ ИПН - Институт за примену науке у пољопривреди

⁶ ПКС – Привредна комора Србије

саветодавним стручњацима, претплате, накнаде за чланство у професионалним удружењима, коморама, куповина ситног инвентара, радне одеће, резервних делова и опреме мале вредности, и др.).

Производи искоришћени за међуфазну потрошњу вреднују се по куповним ценама у моменту када улазе у процес производње.

Као билансна ставка аутпута и међуфазне потрошње добијен је БДВ пољопривреде.

Обрачун субвенција у пољопривреди извршен је тако да је омогућено њихово разврставање према захтевима методологије економских рачуна пољопривреде. Будући да се начин праћења и бележења планираних и исплаћених субвенција у пољопривреди од стране Управе за аграрна плаћања и Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде заснива на потпуно другачијој класификацији, неопходно је детаљно проучити садржину сваке од мера подршке у пољопривреди и потом извршити њену рекласификацију према захтевима ЕАА (подела на субвенције на производе и остале субвенције на производњу). У ову сврху коришћена је и методологија ОЕСД за процену подршке у пољопривреди⁷.

Подаци о порезима у пољопривреди и даље нису доступни у оквиру ЕАА.

Детаљније информације о ЕАА могу се наћи у следећем документу:

<http://www.stat.gov.rs/oblasti/nacionalni-racuni/ekonomski-racuni-poljoprivrede>

2.5 Рударство (КД 2010, сектор В)

За обрачуне агрегата институционалних јединица регистрованих у сектору В Класификације делатности, извори података и методи су исти као што је описано у одељку 2.3.1 Нефинансијска друштва. Основни извори података коришћени за обрачуне јесу расположиви подаци из финансијских извештаја за предузећа, а за предузетнике се врши процењивање по методологији описаној у одељку 2.3.5. Од 2016. године, подаци о производњи угља за ЕПС у чијем саставу су и два највећа рударска копа, прикупљени су посебним истраживањем структурних пословних статистика. Реч је о тзв. “profiling” истраживању којим су обезбеђени детаљни подаци за све производне јединице овог сложеног предузећа који су након реструктурирања ЕПС-а 2015. године били недоступни јер су се „утопили“ у јединствени (консолидовани) финансијски извештај.

Аутпут јединица које су класификоване у сектора државе (према правилима ЕСА 2010) обрачунава се трошковним приступом.

2.6 Прерађивачка индустрија (КД 2010, сектор С)

За обрачуне агрегата институционалних јединица регистрованих у сектору С Класификације делатности, извори података и методи су исти као што је описано у одељку 2.3.1 Нефинансијска друштва. Основни извори података коришћени за обрачуне јесу расположиви подаци из финансијских извештаја за предузећа, а за предузетнике се врши процена као што је описано у одељку 2.3.5. Такође, за највећег произвођача деривата нафте (НИС), као главни извор података користе се детаљни подаци о структури пословања прикупљени горе поменути истраживањем структурних пословних истраживања за велике привредне системе.

---

⁷ OECD (2008): OECD’s Producer Support Estimate and Related Indicators of Agricultural Support: Concepts, Calculations, Interpretation and Use (The PSE Manual), OECD Trade and Agriculture Directorate, Paris.

Аутпут јединица које су у саставу сектора државе (према правилима ESA 2010) обрачунава се трошковним приступом.

2.7 Снабдевање електричном енергијом, гасом и паром (КД 2010, сектор D)

За обрачуна агрегата институционалних јединица регистрованих у сектору *D* Класификације делатности, извори података и методи су исти као што је описано у одељку 2.3.1 Нефинансијска друштва. Основни извори података коришћени за обрачуна јесу расположиви подаци из финансијских извештаја за предузећа, а за предузетнике се врши процена као што је описано у одељку 2.3.5. Као што је поменуто за сектор *B* – Рударство, за највећег произвођача електричне енергије ЕПС, главни извор података је истраживање структурних пословних статистика за велике привредне системе.

Аутпут јединица које су класификоване у сектора државе (према правилима ESA 2010) обрачунава се трошковним приступом.

2.8 Снабдевање водом и управљање отпадним водама (КД 2010, сектор E)

За обрачуна агрегата институционалних јединица регистрованих у сектору *E* Класификације делатности, извори података и методи су исти као што је описано у одељку 2.3.1 Нефинансијска друштва. Основни извори података коришћени за обрачуна јесу расположиви подаци из финансијских извештаја за предузећа, а за предузетнике се врши процена као што је описано у одељку 2.3.5. Осим претходно поменутих корекција, у овом сектору не врше се никакве додатне корекције.

Аутпут јединица које су класификоване у сектора државе (према правилима ESA 2010) обрачунава се трошковним приступом.

2.9 Грађевинарство (КД 2010, сектор F)

За обрачуна агрегата институционалних јединица регистрованих у сектору *F* Класификације делатности, извори података и методи су исти као што је описано у одељку 2.3.1 Нефинансијска друштва. Основни извори података коришћени за обрачуна јесу расположиви подаци из финансијских извештаја за предузећа, а за предузетнике се врши процена као што је описано у одељку 2.3.5. Осим претходно поменутих корекција, у овом сектору не врше се никакве додатне корекције.

Аутпут јединица које су класификоване у сектора државе (према правилима ESA 2010) обрачунава се трошковним приступом.

2.10 Трговина на велико и мало, поправка моторних возила (КД 2010, сектор G)

За обрачуна агрегата институционалних јединица регистрованих у сектору *G* Класификације делатности, извори података и методи су исти као што је описано у одељку 2.3.1 Нефинансијска друштва. Основни извори података коришћени за обрачуна јесу расположиви подаци из финансијских извештаја за предузећа, а за предузетнике се врши процена као што је описано у одељку 2.3.5. Осим претходно поменутих корекција, у овом сектору не врше се никакве додатне корекције.

Аутпут јединица које су класификоване у сектора државе (према правилима *ESA 2010*) обрачунава се трошковним приступом.

2.11 Саобраћај и складиштење (КД 2010, сектор *H*)

За обрачуна агрегата институционалних јединица регистрованих у сектору *H* Класификације делатности, извори података и методи су исти као што је описано у одељку 2.3.1 Нефинансијска друштва. Основни извори података коришћени за обрачуна јесу расположиви подаци из финансијских извештаја за предузећа, а за предузетнике се врши процена као што је описано у одељку 2.3.5. Осим претходно поменутих корекција, у овом сектору не врше се никакве додатне корекције.

Аутпут јединица које су класификоване у сектора државе (према правилима ESA 2010) обрачунава се трошковним приступом.

2.12 Услуге смештаја и исхране (КД 2010, сектор *I*)

За обрачуна агрегата институционалних јединица регистрованих у сектору *I* Класификације делатности, извори података и методи су исти као што је описано у одељку 2.3.1 Нефинансијска друштва. Основни извори података коришћени за обрачуна јесу расположиви подаци из финансијских извештаја за предузећа, а за предузетнике се врши процена као што је описано у одељку 2.3.5. Осим претходно поменутих корекција, у овом сектору не врше се никакве додатне корекције.

Аутпут јединица које су класификоване у сектора државе (према правилима ESA 2010) обрачунава се трошковним приступом.

2.13 Информисање и комуникације (КД 2010, сектор *J*)

За обрачуна агрегата институционалних јединица регистрованих у сектору *J* Класификације делатности, извори података и методи су исти као што је описано у одељку 2.3.1 Нефинансијска друштва. Основни извори података коришћени за обрачуна јесу расположиви подаци из финансијских извештаја за предузећа, а за предузетнике се врши процена као што је описано у одељку 2.3.5. Осим претходно поменутих корекција, у овом сектору не врше се никакве додатне корекције.

Аутпут јединица које су класификоване у сектора државе (према правилима ESA 2010) обрачунава се трошковним приступом.

2.14 Финансијске услуге и услуге осигурања (КД 2010, Сектор *K*)

2.14.1 Централна банка (S.121/КД 2010 64.11)

Аутпут, међуфазна потрошња и БДВ за Народну банку Србије, као једину институционалну јединицу у оквиру подсектора S.121 – Централне банке, обрачунавају се у складу са параграфом 3.63 ESA2010 и *Уредбом Савета 448/98* о обрачуну и алокацији FISIM-а. Аутпут централних банака обрачунава се тзв. трошковним методом и обухвата све пословне расходе укључујући и расходе по основу провизија и накнада. Аутпут не укључује било какве финансијске приходе, непословне и ванредне приходе. Провизије и накнаде за директно вредноване, експлицитне услуге централних банака пружене другим институционалним јединицама су имплицитно алоциране на те јединице као део њихових пословних расхода (међуфазне потрошње).

Други део укупног аутпута централних банака (као разлика између збира свих трошкова и прихода од провизија и накнада као тржишног дела аутпута), прецизније нетржишни део

њиховог аутпута за који не постоји експлицитна цена тј. накнада, алоцира се на међуфазну потрошњу подсектора S.122 (*Депозитне финансијске институције осим централне банке*) и S.125 (*Остали финансијски посредници, осим осигуравајућих друштава и пензијских фондова*) пропорционално величини бруто додате вредности ових подсектора. Како би се избалансирани речуни подсектора S.122 и S.125, овај износ импутиране међуфазне потрошње по основу „потрошње“ поменутих услуга централне банке, је контрабалансиран (неутралисан) текућим трансфером D.759, „Остали непоменути текући трансфери“ којег ови подсектори примају од подсектора централне банке у истом износу.

2.14.2 Остало финансијско посредовање (S.122/КД 2010 64.19)

2.14.2.1 Обрачун аутпута, међуфазне потрошње и бруто додате вредности

Овај подсектор је најзначајнији у оквиру сектора S.12 – Финансијска инкорпорисана предузећа у погледу генерисане БДВ, запослености и доприносу националном и регионалном БДП-у. Овај подсектор обухвата депозитне финансијске институције – пословне банке које су укључене у монетарно посредовање (путем примања депозита и креирања кредита). Делатност монетарног посредовања у систему националних рачуна је специфична по нарочитом начину вредновања аутпута и осталих индикатора националних рачуна, зато што највећи део њиховог аутпута сачињавају каматне марже или, у терминологији националних рачуна – FISIM (о чему је већ било речи). Обрачун и секторска алокација FISIM-а су засновани на методолошком оквиру дефинисаном уредбама - *Council Regulation 448/98, the Commission Regulation 1889/2002* и ESA 2010, поглавље 14.

Вредност производње или аутпут ових институционалних јединица обрачунава се као збир FISIM-а, прихода од провизија и накнада, трговачких маржи оствареним на тржишту новца и девиза (мењачке марже) и на тржишту хартија од вредности и, на послетку, осталих пословних прихода (најчешће прихода од закупнина и помоћних финансијских услуга). Готово сви индикатори националних рачуна се изводе директно из финансијских извештаја (биланс успеха и статистички извештај) осим за FISIM где је основни извор података НБС која РЗС-у доставља детаљан извештај о секторској дистрибуцији депозита, кредита и камата пословних банака као и о референтној каматној стопи неопходној за обрачун FISIM-а. Подаци о текућим и капиталним трансферима, мењачким маржама прикупљају се годишњим истраживање Финансијских институција (КГИ-02). Када је реч о добицима по основу хартија од вредности они се такође прикупљају од НБС и укључују се у обрачун вредности производње.

Детаљни подаци о различитим компонентама међуфазне потрошње се налазе у статистичком извештају за пословне банке. Међуфазна потрошња ових институционалних јединица, осим уобичајених материјалних трошкова и проиводних и непроиводних услуга и део аутпута централне банке који није продат тј. за који не постоје експлицитна накнада што је у претходном поглављу о обрачунима за централну банку већ објашњено. Непословни и ванредни расходи се искључују из међуфазне потрошње. Други важан извор података за обрачун међуфазне потрошње јесте већ поменуто истраживање КГИ-02 помоћу којег се прикупљају детаљни подаци о међуфазној потрошњи према статистичкој класификацији производа (CРА). Ови подаци су од посебног значаја за обрачун бруто додате вредности у сталним ценама као и за компилацију табела понуде и употребе. Основни елементи за обрачун индикатора националних рачуна за подсектор S.122 су приказани у следећој табели:

Табела 4. Остали финансијски посредници (S.125/КД 2010 64.19)

1	Аутпут (2+3+4+5+6)
2	FISIM
3	Провизије и накнаде
4	Трговачке марже по основу хартија од вредности
5	Мењачке марже
6	Остали пословни приходи
7	Међуфазна потрошња (8+9+10)
8	Плаћене провизије и накнаде
9	Остали пословни расходи (осим трошкова персонала и амортизације основних средстава)
10	Алоциране услуге Централне банке
11	Бруто додата вредност (1-7)

2.14.2.2 Израчунавање и алокација FISIM-а

Обрачун FISIM-а заснован је на методу референтне стопе према упутствима горе наведених уредби о FISIM-у. Интерна референтна стопа (ИРС) представља „чисту“ економску каматну стопу која у себи не садржи премију за ризик или директну надокнаду за пружену финансијску усугу. Ако посматрамо дате зајмове (кредите), FISIM представља разлику између прихода банке од камата и камате на износ позамљених средстава обрачунате по референтној стопи као основној цени новца. Ако посматрамо депозите, FISIM представља разлику између камате на примљене депозите обрачунате по референтној стопи и камате која се стварно исплаћује уплатиоцу депозита. То значи да се уплатиоцу зарачунава накнада за услугу одржавања депозита и коју банка „невидљиво“, тј. имплицитно наплаћује из разлике између више референтне каматне стопе и ниже каматне стопе на депозите. Ова „невидљива“, имплицитна накнада за услугу финансијског посредовања представља FISIM на депозите која заједно са FISIM-ом на дате зајмове даје вредност укупног FISIM-а:

FISIM = FISIM на депозите:

(депозити*интерна референтна каматна стопа) – (плаћена камата на депозите)

+ FISIM на зајмове:

(камата наплаћена по зајмовима) – (зајмови*интерна референтна каматна стопа)

Израчунавање референтне стопе

Интерна референтна стопа представља просечну међубанкарску каматну стопу на зајмове зајмове које банке међусобно одобравају при чему се у обрачун тј. укључују не само међубанкарске трансакције већ и трансакције са финансијским посредницима из подсектора S.125 као и унутар овог подсектора (финансијски лизинг и факторинг). Референтна каматна стопа се израчунава као просечна пондерисана каматна стопа при чему се као пондери користе стања потраживања по основу зајмова по трансакцијама унутар и између подсектора S.122 и S.125.

Када је реч о алокацији FISIM-а на корисничке секторе она се врши на основу података о стању зајмова/депозита по институционалним секторима и обрачунатим каматама по секторима. Каматна стопа за сваки институционални сектор се израчунава као однос обрачунате камате и просечног стања депозита/кредита (дванаестомесечни просек) за сваки сектор. FISIM у складу са горе наведеном једнакошћу се израчунава стављањем у однос секторских каматних стопа и референтне стопе која се затим примењује на стање зајмова/депозита.

Укупан FISIM за дати институционални сектор се добија као збир FISIM-а на депозите и FISIM-а на зајмове истог сектора. Посматрано из угла корисничких сектора, FISIM у зависности од врсте зајмова тј. институционалног сектора може имати карактер међуфазне потрошње или личне потрошње домаћинства

FISIM који се односи на сектор домаћинства се расподељује на три категорије које имају различити утицај н БДП и БНД:

1. FISIM обрачунат на стамбене кредите грађана представља међуфазну потрошњу власника стамбеног простора и као такав смањује БДВ сектора домаћинства и БДП;
2. FISIM на зајмове предузетницима такође представља међуфазну потрошњу и као такав смањује њихову БДВ и следствено БДП;
3. FISIM на потрошачке кредите домаћинства представља њихову личну потрошњу и не повећава међуфазну потрошњу тј. не умањује БДП.

Обрачун FISIM-а за сектор домаћинства и његова дистрибуција на међуфазну потрошњу и личну потрошњу заснива се на подели зајмова домаћинства (и припадајућих прихода од камата) на следеће категорије:

1. Стамбени кредити;
2. Зајмови физичким лицима као власницима предузетничких радњи;
3. Остали (потрошачки) кредити.

Такође, и депозити домаћинства се делен на депозите физичких лица као власника предузетничких радњи и депозити осталих физичких лица.

За сваку од горе наведених категорија зајмова, одаци о обрачунатим каматама су расположиви и одговарајуће просечне каматне стопе се могу израчунати као однос годишњег износа обрачунатих прихода камата и просечног стања зајмова. Овако израчунате стопе се затим одузимају од претходно израчунате ИПС и множе са стањем зајмова што на послетку даје вредност FISIM-а. Затим се врши његова дистрибуција на финалну или међуфазну потрошњу у зависности од тога о којој категорији зајмова је реч. FISIM на депозите домаћинства се обрачунава засебно за депозите предузетника и депозите грађана, опет полазећи од података о стању депозита и обрачунатим камата на депозите за сваку од две категорије депозита.

FISIM који је алоциран на сектор државе и НПИД се укључује у њихову међуфазну потрошњу а самим тим у обрачу њиховог нетржишног аутпута и финалне потрошње ових сектора. FISIM алоциран на сектор нефинансијских инкорпорисаних предузећа се расподељује по делатностима према вредности аутпута сваке делатности који се користи као кључ за дистрибуцију. Он се заједно са осталим производним и непроизводним услугама третира као међуфазна потрошња. Исти кључ за дистрибуцију се користи и за расподелу FISIM-а по делатностима предузетника.

Увоз и извоз FISIM-а се израчунава коришћењем исте формула али са једном битном разликом. Уместо ИПС користи се екстерна међубанкарска референтна каматна стопа. Екстерна референтна стопа се израчунава као количник збира камата на депозите и зајмове између резидентних и нерезидентних финансијских институција и стања депозита и зајмова ових институција. Различите референтне стопе се користе у зависности од валута а зајмови и депозити се класификују према валутама и корисничким институционалним секторима. Тако, извоз FISIM-а представља збир FISIM-а на зајмове одобрене нерезидентима и FISIM-а на депозите нерезидената у домаћим банкама. Извоз FISIM-а је готово безначајан у Републици Србији будући да резидентне банке готово искључиво оријентисане на домаће клијенте и готово све прекограничне трансакције су заправо међубанкарске тако да је вредност извозног FISIM-а једнака нули. Увоз FISIM-а састоји се од зајмова које су нерезидентне банке тј. финансијски посредници одобрили резидентним јединицама и FISIM на депозите резидената у нерезидентним банкама. Израчунавање увозног и извозног FISIM-а врши Народна банка Србије које резултате својих обрачуна доставља РЗС-у који их затим укључује у обрачунае БДП-а. Главни корисници увозног FISIM-а су нефинансијска привредна друштва (око 95%) и сектор Државе (око 5%).

Инвестициони фондови (S.123 и S.124)

Аутпут инвестиционих фондова се обрачунава на специфичан начин услед саме природе ових институција које заправо представљају фиктивне институционалне јединице. Наиме, инвестициони фондови у Србији су искључиво тзв. отворени неинкорпорисани фондови без статуса правног лица (open-ended, common funds) којима управљају друштва за управљање фондовима и који немају запослене раднике. Они дакле не постоје као независна правна лица и заправо представљају тзв. „пулове“ финансијских средстава без правног капацитета али су правно одвојени од улагача тј. акционара или власника инвестиционих јединица као и од друштава за управљање који управљају овим фондовима. Међутим, према домаћим рачуноводственим прописима, фондови могу имати трошкове тј. расходе који умањују нето вредност имовине фондова као и пословне приходе у виду закупнина тако да се ове трансакције морају рачуноводствено третирати на начин као што то прописују принципи националих рачуна.

Сходно томе, БДВ инвестиционих фондова се обрачунава као разлика њихових пословних прихода (изузимајући приходе од камата, дивиденди и других финансијских прихода по основу инвестирања средстава фонда) и пословних расхода, тачније трошкова услуга управљања фондовима које им зарачунава друштво за управљање, трошкова везаних за купопродају хартија од вредности, трошкова кастоди услуга и других пословних расхода који се импутирају фондовима као њихова међуфазна потрошња. Међуфазна потрошња ових институционалних јединица садржи и део FISIM-а који је алоциран на финансијске институције (искључујући подсекторе S.121, S.122 and S.125).

2.14.3 Остали финансијски посредници, осим осигуравајућих друштава и пензијских фондова (S.125/КД 2010 64.9)

Овај подсектор обухвата финансијски лизинг и остале услуге позајмљивања новца (кредитирања) изван банкарског система укључујући и услуге факторинга.

Према домаћим рачуноводственим прописима, уговори о финансијском лизингу се сматрају зајмовима за куповину основних средстава. Сходно томе „закупнине“ по основу финансијског лизинга садрже у себи главницу и камату укључујући и FISIM као накнаду за услугу финансијског лизинга од стране закупаоца – даваоца лизинга (лизинг компаније). Као и код банака, FISIM као део лизинг рате се третира као међуфазна потрошња или лична потрошња

домаћинстава у зависности од секторизације примаоца лизинга. FISIM на услуге финансијског лизинга се израчунава на исти начин као FISIM на зајмове пословних банака Осим FISIM-а, аутпут лизинг компанија сачињавају и провизије и накнаде и остали пословни приходи, углавном закупнине и трговачке марже (разлика у цени) по основу тзв. *sales-type leases* (пре свега опреме и моторних возила) где се предмети лизинга купују а онда дају у лизинг по већој цени од набавне.

Основна делатност факторинг компанија јесте откуп потраживања од стране предузећа чиме заправо кредитирају предузећа којима по основу откупљених потраживања наплаћују камату (обично као дисконтни интерес). Поред FISIM-а који се обрачунава на исти начин као и за лизинг компаније, аутпут факторинг компанија обично укључује и провизије и накнаде по основу услуга факторинга као и остале пословне приходе изузимајући непословне и ванредне приходе.

Међуфазна потрошња јединица које припадају подсектору S.125, обухвата поред трошкова материјала и производних и непроизводних услуга, провизије и накнаде као и део алоцираног нетржишног аутпута централне банке. Као што је већ споменуто, део нетржишног аутпута централне банке се алоцира на подсеторе S.122 и S.125 пропорционално њиховој додатој вредности.

2.14.4 Помоћне финансијске услуге (S.126/КД 2010 66), каптивне финансијске институције и позајмљивачи новца (S.127/КД 2010 64.20, делови 64.30 и 64.92)

Аутпут и међуфазна потрошња јединица које припадају овим подсекторима се обрачунавају на истовестан начин као и за нефинансијска инкорпорисана предузећа, тј. као разлика између пословних прихода (већином у виду провизија и накнада) и трошкова материјала, трошкова производних и непроизводних услуга искључујући било које финансијске, непословне и ванредне расходе. Постоје, ипак, одређене разлике. Аутпут брокерско-дилерских друштава обухвата поред провизија и накнада и трговачку маржу по основу трговања хартијама од вредности. Аутпут друштава за управљање фондовима обухвата накнаде за управљање фондовима као и накнаде које се зарачунавају члановима фонда тј. улагачима као што су накнаде за услуге портфолио менаџмента, кастоди услуге, услуге финансијског консалтинга и сличне услуге. Аутпут холдинг компанија искључује приходе од својине тј. дивиденде по основу власништва друштава које контролише. Услуге позајмљивача новца тзв. микрофинансирање у Србији практично не постоје и ова врста финансијских услуга још увек чека правну регулативу будући према домаћем законодавству искључиво пословне банке могу да се баве кредитирањем.

2.14.5 Осигурање и пензијски фондови (КД 2010 65)

2.14.5.1 Осигурање и реосигурање (КД 2010 65.1 и 65.2)

За животно, неживотно осигурање и реосигурање, аутпут осигуравачких услуга се вреднује на основу правила које прописује ESA2010 и формуле прописане посебном регулативом структурних пословних статистика за друштва за осигурање - *Annex on Insurance and Commission Regulation 295/2008 (Annex V)*. Тако, аутпут се израчунава на следећи начин: бруто зарађене премије плус додаци на премије (приходи од инвестирања средстава осигурања) плус остали пословни приходи минус бруто одштетни захтеви (ликвидиране штете) минус резервисане штете (повећање) и минус промене осталих техничких резерви (повећање). Резервисања за изравнање ризика које друштва за осигурање користе за временско изравнање тока штета нарочито у случајевима нерегуларних и неподвижених одштетних захтева а који могу изазвати значајнија одступања годишњег износа штета, такође се укључују у обрачун аутпута. Трансакције између директног осигуравача и реосигуравача се не консолидују и

аутпут друштава за реосигурање се обрачунава на истоветан начин као и за директне осигураваче. Једина разлика се састоји у томе што се провизије на закључене уговоре о реосигурању (активне провизије реосигурања) не третирају као пословни расходи већ као негативне премије тј. за износ ових премија се умањује аутпут реосигуравача.

Расходи извиђаја, процене, ликвидације и исплате накнада штета и уговорених износа се не третирају као део накнада штета већ као део међуфазне потрошње заједно са трошковима спровођења осигурања и осталим пословним расходима (искључујући трошкове персонала и амортизацију основних средстава). Поред регуларних пословних расхода (укључујући и припадајући део FISIM-а алоциран на сектор финансијских институција), међуфазна потрошња осигуравајућих друштава укључује и вредност услуга реосигурања које „троше“ директни осигуравачи и које се исказују у билансу реосигурања који представља саставни део обрачуна бруто додате вредности за осигуравајућа друштва. Биланс реосигурања, као компонента међуфазне потрошње се обрачунава по следећој формули: премије пренесене реосигуравачима, +/- удео реосигуравача у променама резерви за преносне премије, минус удео реосигуравача у одштетни захтевима, +/- удео реосигуравача у променама резервисаних штета, +/- удео реосигуравача у променама актуарских и осталих техничких резерви, минус провизије од реосигурања.

Готово сви подаци неопходни за обрачун индикатора националних рачуна се директно преузимају из финансијских извештаја друштава за осигурање. У финансијским извештајима, тачније у статистичком извештају дата је такође и секторска дистрибуција премија и одштетних захтева што је од великог значаја за правилан обрачун БДП-а и компилацију секторских рачуна. Поред финансијских извештаја, за обрачуна у сталним ценама и израду табела понуде и употребе користи се и истраживање КГИ-02 којим се прикупљају детаљни подаци о структури међуфазне потрошње према статистичкој класификацији производа.

У следећој табели, приказан је обрачун индикатора националних рачуна за друштва за осигурање и реосигурање:

Табела 5. Осигурање и реосигурање (КД 2010 65.1 и 65.2)

1	Зарађене премије (2+3-4-5+6+7-8-9+10-11)
2	Обрачуната премија животних осигурања и саосигурања
3	Обрачуната премија неживотних осигурања и саосигурања
4	Премија пренета у са-осигурање (пасивна) (-)
5	Повећање преносних премија осигурања и саосигурања (+)
6	Смањење преносних премија осигурања и саосигурања (-)
7	Приходи од премија реосигурања и ретроцесија
8	Расходи провизија из активних послова реосигурања и ретроцесија (-)
9	Повећање преносних премија реосигурања и ретроцесија (+)
10	Смањење преносних премија реосигурања и ретроцесија (-)
11	Расходи за бонусе и попусте (-)
12	Додаци на премије
13	Доспели одштетни захтеви (14+15 - 16)
14	Расходи накнада обрачунатих (ликвидираних) штета
15	Резервисане штете
16	Приходи по основу регреса

17	Промене у осталим техничким резервама (16+17-18)
18	Расходи за дугорочна резервисања и функционалне доприноси
19	Повећање осталих техничких резерви - нето (+)
20	Смањење осталих техничких резерви - нето (-)
21	Остали приходи из пословања (22+23)
22	Приходи од послова непосредно повезаних с пословима осигурања
23	Остали пословни приходи
24	ВРЕДНОСТ ПРОИЗВОДЊЕ (1+12-13-17+21)
25	Биланс Реосигурања (26+27-28+29-30-31+32-33-34+35)
26	Премије пренете у реосигурање
27	Премије пренете ретроцесијом реосигурања и ретроцесија
28	Удео реосигурања у промени преносних премија осигурања и реосигурања (повећање)
29	Удео реосигурања у промени преносних премија осигурања и реосигурања (смањење)
30	Удео реосигурања и ретроцесија у накнади штета
31	Удео реосигурања у промени резервисаних штета (повећање)
32	Удео реосигурања у промени резервисаних штета (смањење)
33	Удео реосигуравача у променама осталих техничких резерви
34	Приходи провизија пасивних послова реосигурања и ретроцесија
35	Принос од п.и. реосигуравача на њихов удео у бруто техничким резервама осигуравача
36	Друга међуфазна потрошња
37	БРУТО ДОДАТА ВРЕДНОСТ (24 - 25 - 36)

2.14.5.2 Пензијски фондови (КД 2010 65.3)

Аутпут пензијских фондова се обрачунава на основу прописа ЕСА2010 и Анекса 7 Уредбе Савета 295/2008. Пензијски фондови у Републици Србији су, као и инвестициони фондови, отворени (common) фондови који немају статус правног лица и којима управљају друштва за управљање фондовима. Пензијски фондови немају запослене раднике и третирају се као фиктивне институционалне јединице без правног капацитета али које су правно одвојене од чланова и друштава који управљају фондовима. Аутпут пензијских фондова се обрачунава као: пензијски доприноси (уплате чланова) плус приходи од инвестирања средстава фонда плус други пословни приходи минус исплате члановима минус промене у техничким резервама. У вредност аутпута се укључују и различите накнаде које се зарачунавају члановима фонда тј. одбијају од уплата а затим трансферишу фонду као накнада за услуге управљања фондовима.

Међуфазна потрошња пензијских фондова укључује трошкове за услуге управљања фондовима које се исплаћују друштвима за управљање, трошкове у вези с куповином, продајом и преносом хартија од вредности, трошкови текућег одржавања непокретности и други слични расходи. Међуфазна потрошња такође укључује и део FISIM-а алоцираног на финансијске институције (осим подсектора S.121, S.122 и S.125). Промене у техничким резервама представљају билансну ставку која се процењује тако да БДВ фонда буде изједначена са нулом (тј. да се укупан аутпут изједначи са међуфазном потрошњом). Фондови, будући да представљају фиктивне институционалне јединице без запослених радника и реалног аутпута, не могу стварати додатну вредност већ служе за увећање имовине тј. доходака од својине својих чланова.

У следећој табели, приказан је обрачун индикатора националних рачуна за пензијске фондове:

Табела 6. Пензијски фондови

1	Уплате пензијских доприноса чланова
2	Уплате пензијских доприноса од стране послодаваца
3	Уплате других фондова по основу промене чланства у фондовима
4	Остали пензијски доприноси
5	Накнаде зарачунате члановима и трансферисане друштвима за управљање фондовима
6	УКУПНИ ДОПРИНОСИ (1+2+3+4+5)
7	Приходи од камата
8	Дивиденде
9	Приходи од закупнина
10	Остали инвестициони приходи
11	ДОДАЦИ НА ПРЕМИЈЕ – ИНВЕСТИЦИОНИ ПРИХОДИ (7+8+9+10)
12	Редовне исплате
13	Трошкови премија осигурања
14	Једнократне исплате
15	Исплате другим фондовима по основу промене чланства у фондовима
16	Остале исплате
17	УКУПНЕ ИСПЛАТЕ ПО ОСНОВУ ПЕНЗИЈА (12+13+14+15+16)
18	Нето промена у техничким резервама
19	АУТПУТ (6+11-17-18)
20	МЕЃУФАЗНА ПОТРОШЊА
21	БРУТО ДОДАТА ВРЕДНОСТ (19-20)

2.15 Пословање некретнинама (КД 2010, сектор L)

Извори података за обрачун аутпута и међуфазне потрошње су исти као и за остале секторе са неким изузецима. Релативно мали део укупне вредности аутпута припада предузетницима, али највећи део вредности припада стварној и импутираној стамбеној ренти чији је обрачун описан у расходном приступу обрачуна БДП-а (део 3.2). Дакле, најважнија категорија сектора Л, област 68, су вредности стамбених услуга. Могу се разликовати две категорије. Прва је да се вредност станова у којима станују домаћинства и сами су власници тих станова, врши према User Cost методу. Друга је резултат тржишне вредности стамбених услуга. У табели 7 приказана је основна структура импутиране стамбене ренте, а у табели 8 структура стварне стамбене ренте.

Табела 7. Импутирана стамбена рента

1. Р.2	Међуфазна потрошња
2. К.1	Потрошња фиксног капитала
3. D.29	Порези
4. В.2n	Амортизација
Р.1	Аутпут (1 + 2 + 3 + 4)

Табела 8. Стварна стамбена рента

1. Тржишна вредност
2. Нетржишна вредност
P.1 Аутпут (1 + 2)

2.16 Стручне, научне, иновационе и техничке делатности (КД 2010, сектор М)

За обрачуна агрегата институционалних јединица регистрованих у сектору М Класификације делатности, извори података и методи су исти као што је описано у одељку 2.3.1 Нефинансијска друштва. Основни извори података коришћени за обрачуна јесу расположиви подаци из финансијских извештаја за предузећа, а за предузетнике се врши независна процена као што је описано у одељку 2.3.5. Осим претходно поменутих корекција, у овом сектору не врше се никакве додатне корекције.

Аутпут јединица које су класификоване у сектора државе (према правилима ESA 2010) обрачунава се трошковним приступом.

2.17 Административне и помоћне услужне делатности (КД 2010, сектор N)

За обрачуна агрегата институционалних јединица регистрованих у сектору N Класификације делатности, извори података и методи су исти као што је описано у одељку 2.3.1 Нефинансијска друштва. Основни извори података коришћени за обрачуна јесу расположиви подаци из финансијских извештаја за предузећа, а за предузетнике се врши независна процена као што је описано у одељку 2.3.5. Осим претходно поменутих корекција, у овом сектору не врше се никакве додатне корекције.

Аутпут јединица које су класификоване у сектора државе (према правилима ESA 2010) обрачунава се трошковним приступом.

2.18 Државна управа и одбрана; обавезно социјално осигурање (КД 2010, сектор O)

Основна карактеристика јединица унутар ове делатности је да су нетржишни произвођачи. Ова делатност обухвата јединице које су регистроване у следећим гранама:

- 841 – Државна управа, економска и социјална политика
- 842 – Помоћне активности за функционисање државе
- 843 – Обавезно социјално осигурање

У складу са методологијом *ESA 2010*, аутпут ових јединица обрачунава се трошковним приступом (*input-cost* методом), по следећој формули:

Аутпут = Накнаде запосленима + Међуфазна потрошња + Потрошња основних средстава + Остали порези на производњу (плаћени) – Остале субвенције на производњу (примљене)⁸ + Пословни вишак⁹

Имајући у виду да се сматра да је потрошња основних средстава исказана у финансијским извештајима и подацима Управе за трезор потцењена, потрошња основних средстава процењује се на основу искустава других земаља (пре свега, земаља из окружења).

Као што је већ споменуто, основни извори података су административни извори, односно подаци које обезбеђује Управа за трезор, као и годишњи финансијски извештаји јединица који припадају сектору државе.

2.19 Образовање (КД 2010, сектор P)

У ову делатност укључене су јединице које могу бити третиране као тржишни или нетржишни произвођачи. У складу са тим, њихов аутпут може бити обрачунат као тржишни или као нетржишни. Нетржишни произвођачи су образовне институције које се углавном финансирају из буџета, док су тржишни произвођачи образовне институције које се првенствено финансирају из прихода остварених продајом својих услуга.

За нетржишне произвођаче примењују се исти извори података и начин обрачуна како је описано у делу 2.18 Државна управа и одбрана; обавезно социјално осигурање. Извори података за тржишне произвођаче су годишњи финансијски извештаји, док се за предузетнике користе подаци Пореске управе, као што је описано у делу 2.3.5.

2.20 Здравствена и социјална заштита (КД 2010, сектор Q)

У ову делатност укључене су јединице које могу бити третиране као тржишни или нетржишни произвођачи. У складу са тим, њихов аутпут може бити обрачунат као тржишни или као нетржишни. Нетржишни произвођачи су установе у области здравства и социјалне заштите које се углавном финансирају из буџета, док су тржишни произвођачи установе у области здравства и социјалне заштите које се првенствено финансирају из прихода остварених продајом својих услуга.

За нетржишне произвођаче примењују се исти извори података и начин обрачуна како је описано у делу 2.18 Државна управа и одбрана; обавезно социјално осигурање. Извори података за тржишне произвођаче су годишњи финансијски извештаји, док се за предузетнике користе подаци Пореске управе, као што је описано у делу 2.3.5.

2.21 Уметност, забава и рекреација (КД 2010, сектор R)

Основне карактеристике ових делатности су пружање услуга домаћинствима, и велики број јединица које припадају сектору су правна лица у оквиру институционалног сектора непрофитних институција које пружају услуге домаћинствима (НПИД). За обрачун нетржишног аутпута користи се трошковни приступ. Методи обрачуна и извори података за нетржишне произвођаче су исти као што је описано у одељку 2.18 Државна управа и обавезно

---

⁸ Сматра се да јединице класификоване у сектор државе не добијају субвенције на производњу, односно добијена средства из буџета третирају се као трансфери унутар сектора државе.

⁹ По конвенцији, пословни вишак унутар сектора државе једнак је нули.

социјално осигурање (сектор *O*). За тржишне произвођаче извори података су финансијски извештаји, а за предузетнике користе се подаци Пореске управе као што је описано у одељку 2.3.5.

2.22 Порези на производе, укључујући и порез на додату вредност

Порези представљају обавезно неповратно плаћање институционалних јединица држави. У националним рачунима, порези на производњу и увоз деле се на порезе на производе и остале порезе на производњу.

Порези на производе су порези који се плаћају на добра и услуге пропорционално вредности или количини добара и услуга, када су добра или услуге произведени, увезени или купљени. Најзначајнији порези на производе (порез на додату вредност, акцизе и царине и царинске дажбине) обрачунавају се из директних извора по обрачунској вредности. Извор података за обрачун пореза је Извештај о бруто наплати, повраћају и распореду јавних прихода и примања (Извештај Т), који доставља Управа за трезор. Подаци у овом извештају исказани су по готовинском принципу, због чега се, ради добијања обрачунских вредности, врши се временско прилагођавање података. Имајући у виду да се у обрачун укључују само стварно наплаћени порези, не врши се прилагођавање за износе који су обрачунати, али који неће бити наплаћени.

Порез на додату вредност

Са циљем хармонизације пореске политике Србије са пореском политиком Европске уније, уведен је Закон о порезу на додату вредност који се примењује од 1. јануара 2005. године и којим је порез на додату вредност (ПДВ) заменио порез на промет.

Општа стопа пореза на додату вредност је 20%, док посебна стопа пореза на додату вредност износи 10%. Поред ових, постоји и посебна пореска процедура за мале пореске обвезнике – пољопривреднике, који плаћају порез на додату вредност по стопи од 5% вредности производа и услуга у пољопривреди и шумарству, уколико се налазе у систему плаћања ПДВ-а.

Ради примене обрачунског принципа регистравања трансакција, у складу са препорукама датим у *ESA 2010*, примењује се метод временског прилагођавања и то:

- за домаће производе врши се прилагођавање за један месец;
- за увезене производе примењује се 8-дневно прилагођавање.

Акцизе

Акцизе се обрачунавају и плаћају за одређене врсте производа (утврђене законом) који су произведени или увезени на територију Републике Србије. Акцизе за добра произведена у Србији обрачунавају се у тренутку када та добра постану расположива на тржишту, док се акцизе за добра која су увезена у Србију обрачунавају у тренутку настанка увозних дажбина.

Ради примене обрачунског принципа регистравања трансакција примењује се метод временског прилагођавања за један месец.

Порези и дажбине на увоз, искључујући ПДВ

Порези и дажбине на увоз, искључујући ПДВ обухватају увозне дажбине (царине и царинске таксе) и порезе на увоз, искључујући ПДВ. Сви порези и дажбине на увоз плаћају се у року од 21 дана, због чега се врши временско прилагођавање ових пореза и дажбина за један месец.

2.23 Субвенције на производе

Субвенције на производе су бесповратна плаћања државе резидентним тржишним произвођачима са циљем пружања подршке тржишним произвођачим у погледу нивоа тржишних цена, чиме држава директно утиче и подржава производњу. Субвенције на производе типичне су за пољопривреду и производњу хране.

Основни извори података за субвенције су подаци о извршењу буџета Републике, АП Војводина и јединица локалних самоуправа, као и финансијски извештаји нефинансијских привредних друштава. Изузетак су субвенције у пољопривреди, које се заснивају на подацима Економских рачуна пољопривреде.

Поглавље 3 РАСХОДНИ ПРИСТУП

3.1 Увод

Бруто домаћи производ по расходном приступу представља збир коначне употребе добара и услуга од стране резидентних институционалних јединица увећан за извоз и умањен за увоз добара и услуга. БДП по расходном приступу добија се као сума финалне потрошње добара и услуга од стране сектора домаћинства, сектора непрофитних институција које пружају услуге домаћинствима (НПИД) и сектора државе; бруто инвестиција (тј. капиталних издатака за произведена основна средства, промена у залихама и нето набавке драгоцености); и нето извоза добара и услуга.

Издаци за финалну потрошњу су издаци за добра и услуге које користе домаћинства, НПИД и држава да задовоље индивидуалне и колективне потребе. Стварна индивидуална финална потрошња укључује, поред потрошње домаћинства, социјалне трансфере у природи које сектори државе и НПИД пружају сектору домаћинства.

Издаци за финалну потрошњу домаћинства обухватају куповину свих добара и услуга како би се задовољиле потребе и захтеви чланова домаћинства, укључујући и добра и услуге који представљају приход у природи, а не у новцу, као и добра која се добијају из сопствене производње. Издаци за финалну потрошњу домаћинства не укључује куповину станова или набавку драгоцености (антиквитета и накита), који представљају део капиталног улагања, нити било какве трошкове за добра или услуге који се користе у пословању.

Вредновање издатака за финалну потрошњу домаћинства у складу је са принципима ЕСА 2010: издаци за финалну потрошњу домаћинства исказују се по куповним (тржишним) ценама, односно по цени коју купац плаћа у тренутку куповине. Већина извора података коришћених за обрачун издатака за финалну потрошњу домаћинства вреднује се у тржишним ценама. За податке који нису исказани у тржишним ценама врши се прерачун на тржишне цене (нпр. подаци добијени од Електродистрибуције о трошковима домаћинства за електричну енергију исказани су без ПДВ-а, због чега се, за добијање коначних података, примјењује одговарајућа стопа ПДВ-а).

У националним рачунима трансакције и остали токови евидентирају се на обрачунској основи, тј. у тренутку када је економска вредност створена, трансформисана или нестала, или када потраживања и обавезе настају, трансформишу се или нестају. Добра и услуге се евидентирају када се креирају обавезе, односно када купац преузме обавезу према продавцу. То подразумева да се расходи за добра евидентирају у тренутку промене власништва, а издаци за услуге се евидентирају када се услуге изврше.

Вредности података који су добијени из Анкете о потрошњи домаћинстава (АПД) су, у неким случајевима, потцењене или се сматрају мање поузданим. Тада се подаци АПД-а допуњују или у потпуности замењују подацима из других извора или се обрачунавају коришћењем модела процене, ако се сматра да ће се тиме добити прецизнији и поузданији подаци. Модели процене користе се за следеће ставке:

- импутиране и стварне ренте за изнајмљивање становање (трошковни приступ),
- потрошња хране, алкохолних и безалкохолних пића (модел робних токова и биланси хране),
- куповина возила (рачунски модел),
- наркотици, проституција (међународно препоручени приступ заснован на потражњи, или у случају проституције приступа заснован на пружању услуга),
- процена појединих ставки које се заснивају на додатним административним изворима као што су Електропривреда Србије, Годишњи извештај Агенције за енергетику и Регулаторна агенција за електронске комуникације и поштанске услуге.

Сви ови модели се израчунавају у годишњој периодици.

3.2 Финална потрошња домаћинстава

Обрачун издатака домаћинстава за финалну потрошњу заснована је на концепту и дефиницијама Европског система рачуна (ЕСА 2010).

Издаци домаћинстава за финалну потрошњу састоје се од набавке добара и услуга које се користе за задовољавање личних жеља и потреба чланова ових домаћинстава, укључујући добра и услуге примљене као зараде у натуре и добра произведена за сопствену упутребу.

Подаци финалне потрошње домаћинстава процењују се и приказују на детаљном нивоу класификације у форми тзв. домаћег концепта (обухвата укупну финалну потрошњу и резидената и нерезидената у земљи), који се потом на укупном новоу финалне потрошње претвара у тзв. национални концепт (обухвата само финалну потрошњу резидената и у земљи и у иностранству) додавањем ставки које укључују потрошњу резидената у иностранству и искључују потрошњу нерезидената у земљи.

Структура производа финалне потрошње домаћинстава заснована је на Класификацији финалне потрошње по намени (СОICOP). Такође, за усаглашавање понуде и употребе производа примењује се Европска класификација производа по активности (CРА).

Финална потрошња домаћинстава обрачунава се на четворомесном нивоу СОICOP-а у текућим, сталним ценама (обрачун у ценама претходне године) и уланчаним ценама (референтна година 2010).

Коначни резултати финалне потрошње домаћинстава се производе процедурама стандардног Евростовог табеларног приступа, полазећи од великог броја разнородних статистичких и административних извора података и ослањајући се на врло различите методе.

Финална потрошња домаћинства - извори података и методи

Статистичка истраживања	
1.	Анкета о потрошњи домаћинства (АПД)
2.	Истраживање трговине на мало
3.	Остала статистичка истраживања, подаци из редовних истраживања гранских статистика (пољопривреда, цене, индустрија, спољна трговина, саобраћај, енергетика, грађевинарство, итд.)
4.	Ад хоц истраживања (образовање, здравство)
Административни подаци	
5.	Народна банка Србије
6.	Министарство финансија
7.	Електропривреда Србије
8.	Агенција за енергетику Републике Србије
9.	Национални фонд за здравствено осигурање
10.	Институт за јавно здравље
11.	Регулаторна агенција за електронске комуникације и поштанске услуге
12.	Министарство унутрашњих послова
13.	Јавна комунална предузећа
Методи процене	
14.	Модел робних токова (храна и безалкохолна пића, алкохолна пића, дуван)
15.	Усер цост приступ за процену износа импутиране стамбене ренте
16.	Посебан метод заснован на употреби
17.	Посебан метод заснован на производњи
18.	Алтернативни модели процене - (модели засновани на комбинацији различитих извора података)
19.	Производња добара произведених за сопствену употребу
20.	Зараде у натура
21.	Модел за процену услуга
Финална усклађивања	
22.	Финална усклађивања

Модел робних токова

За процену потрошње домаћинства за храну, модел робних токова примењен је за више од тридесет добара. Цео процес почиње изградњом биланса хране (УН-ФАО). Биланс хране приказује за сваку ставку изворе понуде и њихову употребу. На страни понуде налази се количина добара произведених у земљи (подаци статистике пољопривреде и статистике индустрије) и увоз (подаци спољне трговине). Свака ставка се прилагођава променама у залихама. На страни употребе налази се извоз (подаци спољне трговине), део за сточну храну, део који се издаја за семе, губици приликом складиштења и превоза и залихе хране доступне за људску потрошњу. Добијене количине производа се деле на индустријску употребу, ресторане и хотеле, потрошњу у колективним домаћинствима и потрошњу појединачних домаћинства. Осим тога, сума индивидуалне и колективне потрошње се дели намалопродајну потрошњу, сопствену потрошња и остале видове потрошње. Свака од ове три различите врсте потрошње се множи са три различите цене (подаци статистике цена: просечне годишње цене на мало, цене за сопствену потрошњу и средње цене између малопродаје и цене за сопствену потрошњу). За контролу процене модела робних токова користе се подаци из АПД и трговине на мало.

3.2.1 Детаљнији опис по СОИСОР категоријама

СОИСОР		Детаљнији опис метода процене и извора
01.0.0.	Храна и безалкохолна пића	Ова категорија се састоји од две групе: хране и безалкохолних пића. Свака од њих је даље рашчлањена на већи број добара у складу са класификацијом. Основни метод процене потрошње хране је метод робних токова, али се као контролни, допунски и корективни користе и финални резултати других истраживања, пре свега подаци АПД-а, трговине на мало, пољопривреде и прерађивачке индустрије, спољне трговине и подаци из финансијских извештаја.
01.1.1	Хлеб и житарице	Основни употребљени метод је модел робних токова, заснован највећим делом на подацима статистике индустрије, уз коришћење података АПД-а, и статистика пољопривреде, трговине на мало, спољне трговине, као и података из финансијских извештаја.
01.1.2	Месо	Основни употребљени метод је модел робних токова који креће од УН-ФАО модела биланса хране заснован на подацима статистике пољопривреде. Одвојено се праве процене за говедину, свињетину, јагњетину и месо од перади, као и за јестиве изнутрице. За процену потрошње месних прерађевина и других врста меса додатно се користе подаци статистике индустрије, АПД-а и подаци из финансијских извештаја.
01.1.3	Риба и плодови мора	Као полазна тачка за процену потрошње рибе и морских плодова користе се подаци статистике пољопривреде (количина улова рибе), статистике индустрије и статистике спољне трговине. Добијени подаци су кориговани за процењени износ необухваћеног дела износа уловљене рибе.
01.1.4	Млеко, сир и јаја	Основни употребљени метод је модел робних токова који креће од УН-ФАО модела биланса хране заснован на подацима статистике пољопривреде и индустрије. Одвојено се праве процене за млеко, млечне производе, сир и јаја. За процену потрошње млечних прерађевина додатно се користе подаци спољне трговине, АПД-а и подаци из финансијских извештаја.
01.1.5	Уља и масти	Подаци из статистика индустрије, пољопривреде, спољне трговине, АПД-а и подаци из финансијских извештаја су полазна тачка за процену потрошње уља и масти.
01.1.6	Воће	Основни употребљени метод је модел робних токова који креће од УН-ФАО модела биланса хране заснован на подацима статистике пољопривреде, статистике спољне трговине и статистике индустрије. Одвојено се праве процене за јабуке, грожђе, агруме и друго воће.
01.1.7	Поврће	Основни употребљени метод је модел робних токова који креће од УН-ФАО модела биланса хране заснован на подацима статистике пољопривреде, статистике спољне трговине и статистике индустрије. Одвојено се праве процене за кромпир, пасуљ, парадајз и друго поврће.
01.1.8	Шећер, цем, мед, чоколада и слаткиши	Подаци статистике индустрије, статистике спољне трговине и финансијски извештаји су примарни извори. Као корективни и контролни извор користе се подаци из АПД-а и статистике трговине на мало.
01.1.9	Остали прехранбени производи	Подаци статистике индустрије, статистике спољне трговине и финансијски извештаји су примарни извори. Као корективни и контролни извор користе се подаци из АПД-а и статистике трговине на мало.
01.2.1	Кафа, чај и какао	Произведене количине кафе, чаја, као и различитих производа на бази какаа из статистике индустрије и статистике спољне трговине користе се као извор у билансу хране.
01.2.2	Минерална вода, безалкохолна пића, сокови од воћа и поврћа	За потрошњу минералне воде, безалкохолних пића, сокова од воћа и поврћа користе се подаци статистике индустрије, статистике спољне трговине и статистике пољопривреде.
02.0.0.	Алкохолна пића, дуван и наркотици	Ова категорија састоји се од три групе. Прва је алкохолна пића, друга је дуван, а трећа наркотици.
02.1.0	Алкохолна пића	Основни метод процене потрошње алкохолних пића је метод робних токова, али се као контролни, допунски и корективни користе и финални резултати других истраживања, пре свега подаци АПД-а, трговине на мало, пољопривреде и прерађивачке индустрије, спољне трговине и подаци из финансијских извештаја. Основни извори података за процену потрошње су статистика индустрије, подаци спољне трговине и подаци статистике пољопривреде.
02.1.1	Жестока алкохолна пића	Поред коришћења података статистике индустрије и спољне трговине и трговине на мало о различитим врстама алкохолних пића, посебна пажња се посвећује подацима о производњи ракије за сопствену потрошњу на основу података статистике пољопривреде и АПД-а.
02.1.2	Вино	Потрошња вина се процењује на методолошки исти начин као и жестока алкохолна пића.
02.1.3	Пиво	Полазна основа за процену потрошње пива су подаци статистике индустрије и статистике спољне трговине.
02.2.0	Дуван	За процену потрошње дувана користи се метод робних токова ослањајући се на различите изворе, као што су пре свега подаци статистике индустрије а затим АПД-а, трговине на мало, статистике спољне трговине, подаци Пореске управе, као и подаци домаћих и међународних истраживања о потрошњи дувана.
02.3.0	Наркотици	Процене о потрошњи наркотика се заснивају на броју зависника, стандардним дозама употребе, ценама и др. уз коришћење стандардног међународног модела за ову намену. Посебно се процењује вредност потрошње за хероин, кокаин и марихуану и друге синтетичке дроге.
03.0.0	Одећа и обућа	Основни приступ у процени потрошње одеће и обуће се заснива на селективном и синергетском коришћењу података различитих извора: статистика трговине на мало, спољне трговине, АПД-а, индустрије и података из финансијских извештаја.
03.1.1	Материјал за одећу	Основни извор података за процену потрошње материјала за одећу су подаци АПД-а и статистике трговине на мало.
03.1.2	Одевни предмети	Потрошња за одевне предмете заснива се на финансијским извештајима и трговини на мало. Применом структуре из АПД добијају се одвојене процене за одећу за мушкарце, жене и децу. Додају се корекције за продаје у отвореном тржном центру (буваљак), Интернет трговина и експертске процене.

COICOP		Детаљнији опис метода процене и извора
03.1.3	Остали одевни предмети	Главни извор података за процену осталих одевних артикала и додатака одећи је АПД и трговина на мало.
03.1.4	Чишћење, поправка и шивење одеће	Главни извор за процену је АПД и оцена НОЕ (необухваћене економије).
03.2.1	Обућа	Извори података за процену су АПД ,финансијски извештаји и трговина на мало. Процене постоје за мушку, женску и дечију обућу.
03.2.2	Поправка и изнајмљивање обуће	АПД је главни извор за процену и оцена НОЕ (необухваћене економије).
04.0.0	Становање, вода, ел. енергија, гас и друга горива	Ова COICOP категорија се дели у пет група, које су даље рашчлањене у складу са класификацијом. Највећи део потрошње из ове агрегиране потрошње се процењује на или посебним међународно препорученим методама (импутирана рента обрачуном издатака на основу података из пописа), или методолошким прилагођавањем административних података (потрошња електричне енергије и др.)
04.1.1	Стварна стамбена рента	Подаци о броју и стратификацији станова су из статистике грађевинарства, ослоњени на попис становништва, домаћинстава и станова 2011. године. Користе се подаци агенција за промет некретнинама. Број станова у сваком стратуму се множи са просечном закупном ценом.
04.2.1	Импутирана стамбена рента	Обрачуната импутирана рента за већински део станова у којима станују домаћинства која су и власници тих станова врши се према трошковном методу.Метод састоји се од укупних стварних издатака за стан, осигурања, плаћених пореза и амортизације, и заснива се на подацима о броју и стратификацији станова из статистике грађевинарства, који су ослоњени на попис становништва, домаћинстава и станова 2011. године.
04.3.1	Материјали за одржавање и поправку стана	Трошкови које закупци и власници стана остварују за текуће одржавање и мање поправке процењују се као потрошња домаћинстава. Трговина на мало је главни извор података.
04.3.2	Услуге за одржавање и поправку станова	Извор података је АПД.
04.4.0	Снабдевање водом и остале стамбене услуге	Процене домаћинстава за потрошњу воде, канализације и одношења смећа заснивају се на информацијама јавних комуналних предузећа. Корекције се врше на основу поређења са другим изворима података, укључујући податке из АПД-а.
04.5.1	Електрична енергија	Предузеће за дистрибуцију електричне енергије доставља податке о количинама и вредностима испоручене електричне енергије домаћинствима. Одговарајућа стопа ПДВ-а и акциза се примењује на утрошену количину испоручене електричне енергије.
04.5.2	Гас	Извештај Агенције за енергетику садржи податке о малопродајним ценама и количинама гаса које се испоручују домаћинствима.
04.5.3	Течна горива	Енергетски биланс и АПД су извори за процену течних горива.
04.5.4	Чврста горива	Енергетски биланс и АПД су извори за процену чврстих горива.
04.5.5	Даљинско грејање	Јавна комунална предузећа, енергетски биланс и АПД су извори за процену топлотне енергије.
05.0.0	Намештај, опрема за домаћинство и одржавање	Ова категорија се дели у шест група, које су даље рашчлањене у складу са класификацијом. Највећи део потрошње из ове агрегиране потрошње се процењује на основу података статистике трговине на мало, спољне трговине, индустрије и АПД-а уз одговарајуће методолошко прилагођавање ових извора потребама финалне потрошње.
05.1.1	Намештај, расвета и декоративна опрема за стан	Подаци трговине на мало, АПД-а, статистике индустрије и статистике спољне трговине су извори података.
05.1.2	Теписи и остале подне облоге	Подаци трговине на мало, АПД-а, статистике индустрије и статистике спољне трговине су извори података.
05.1.3	Поправка намештаја, расвете и подних простирки	АПД је главни извор за процену и оцена НОЕ (необухваћене економије).
05.2.0	Текстил за домаћинство	Извор података је трговина на мало и статистика спољне трговине.
05.3.1	Велики кућни апарати	Извор података су подаци АПД, трговине на мало и статистике спољне трговине.
05.3.2	Мали електрични апарати	Извор података су подаци АПД, трговине на мало и статистике спољне трговине.
05.3.3	Поправка апарата за домаћинство	АПД је главни извор за процену и оцена НОЕ (необухваћене економије).
05.4.0	Посуђе и остали прибор за јело	Извор података су подаци АПД, трговине на мало и статистике спољне трговине.
05.5.1	Већи алати и опрема	АПД, трговина на мало и подаци спољне трговине користе се за процену потрошње алата и опреме за куће и баште.
05.5.2	Мали алати и разноврсни прибор	АПД, трговина на мало и подаци спољне трговине користе се за процену потрошње малих алата и разног прибора.
05.6.1	Средства за одржавање стана	Извор података су подаци АПД, трговине на мало и статистике спољне трговине и индустрије
05.6.2	Услуге за текуће одржавање стана	АПД је главни извор за процену и оцена НОЕ (необухваћене економије).
06.0.0	Здравље	Ова COICOP категорија се дели у шест група, које су даље рашчлањене у складу са класификацијом. Процена потрошње овог агрегата резултат је комбинације различитих извора: финансијских извештаја, трговине на мало, података Националног фонда за здравствено осигурање, као и података из АПД и других извора.
06.1.1	Лекови	Процена потрошње фармацеутских производа резултат је комбинације различитих извора: финансијских извештаја, трговине на мало, података Националног фонда за здравствено осигурање, као и података из АПД и других извора.
06.1.2	Остали медицински производи	Извори података су трговина на мало, АПД и Национални фонд за здравствено осигурање.
06.1.3	Терапеутски производи и опрема	Извори података су трговина на мало, АПД и Национални фонд за здравствено осигурање.
06.2.1	Медицинске услуге	Процена трошкова ових услуга заснива се на АПД и завршним рачунима.
06.2.2	Стоматолошке услуге	Процена трошкова ових услуга заснива се на АПД и завршним рачунима.

COICOP		Детаљнији опис метода процене и извора
06.2.3	Пратеће медицинске услуге	Користе се подаци Завода за јавно здравље Србије о броју пружених парамедицинских услуга и структура АПД.
06.3.0	Болничке услуге	Извори су завршни рачуни. Подаци из Националног завода за здравствено осигурање и Завода за јавно здравље Србије користе се као квантитативни показатељи за валидацију добијених података. Већина болничких услуга се пружа „бесплатно“ путем државних социјалних трансфера. Трошкови приватних болничких услуга се плаћају директно
07.0.0	Транспорт	Ова COICOP категорија обухвата веома различите издатке домаћинства за добра и услуге. Дели се у шест група. Процене потрошње овог агрегата се ослањају на различите изворе података укључујући административне податке, АПД, статистику трговине на мало, спољне трговине, податке финансијских извештаја, посебна статистичка истраживања и процене НОЕ.
07.1.1	Аутомобили	Процена куповине возила (нових и половних аутомобила) заснива се на званичним подацима Министарства унутрашњих послова, методу робног тока на основу статистике спољне трговине и стручних часописа. Доступни су и подаци трговине на мало и АПД, али су подаци АПД потцењени, док је у трговини на мало тешко одвојити куповину намењену потрошњи домаћинства и куповину намењену пословним потребама. Такође, постоје додатне процене за трошкове набавке и одржавања службених аутомобила који се користе у приватне сврхе.
07.1.2	Мотоцикли	Процене за мотоцикле базирани су на подацима статистике спољне трговине, трговине на мало и броју регистраних мотоцикала (подаци Министарства унутрашњих послова).
07.1.3	Бицикли	Главни извор су подаци АПД-а и статистике спољне трговине.
07.2.1	Резервни делови	Главни извор су подаци трговине на мало.
07.2.2	Горива и мазива за путничка возила	Главни извор су подаци произвођача горива и трговине на мало. Подаци су умањени за износ међуфазне потрошње и увећани за вредност прихода у природи.
07.2.3	Одржавање и поправка путничких возила	Главни извор су подаци трговине на мало и АПД-а, кориговани проценом НОЕ
07.2.4	Остале услуге у вези са употребом возила	Главни извор су подаци трговине на мало и АПД-а, као и други административни извори.
07.3	Транспортне услуге	Процене трошкова домаћинства за услуге транспорта добијају се из статистике саобраћаја и завршних рачуна. Процена која се односи на пословна путовања врше се одвојено и овај део се искључује.
07.3.1	Превоз путника железницом	Главни извор је статистика саобраћаја.
07.3.2	Превоз путника друмом	Главни извор је статистика саобраћаја.
07.3.3	Превоз путника авионом	Главни извор је статистика саобраћаја.
07.3.4	Морски и речни путнички саобраћај	Овај вид транспорта је реткост у Србији. Главни извор за процену података је АПД.
07.3.5	Комбиновани превоз путника	Главни извор је статистика саобраћаја и АПД.
08.0.0	Комуникације	Ова COICOP категорија се дели у три групе: поштанске услуге, телефонска и телефакс опрема и телефонске и телефакс услуге. Најзначајнији део процене ових трошкова се ослања на административне податке јавних предузећа и компанијских организација.
08.1.0	Поштанске услуге	Процене издатака за поштанске услуге добијају се из статистике саобраћаја. У оквиру статистике саобраћаја, сви подаци који се односе на поштанске активности преузети су из Јавног предузећа Пошта Србије.
08.2.0	Телефонска опрема	Процена трошкова за телефонску и телефакс опрему базира се на подацима трговине на мало, статистике спољне трговине и АДП-а.
08.3.0	Телефонске и остале услуге	Извор су статистика саобраћаја (подаци од компанија које пружају телекомуникационе услуге) и Регулаторна агенција за електронске комуникације и поштанске услуге.
09.0.0	Рекреација и култура	Ова COICOP категорија обухвата веома различите издатке домаћинства за добра и услуге. Дели се у шест група. Процене потрошње овог агрегата се ослањају на различите изворе података укључујући административне податке, АПД, статистику трговине на мало, спољне трговине, податке финансијских извештаја, посебна статистичка истраживања и процене НОЕ.
09.1.1	Опрема за пријем, снимање и репродукцију звука и слике	Извори података су трговина на мало, АПД и статистика спољне трговине.
09.1.2	Фотографска и филмска опрема	Извори података су трговина на мало, АПД и статистика спољне трговине.
09.1.3	Рачунарска опрема	Трговина на мало је главни извор за процену потрошње опреме за обраду података. Користе се резултати редовног статистичког истраживања о кориштењу ИКТ од стране домаћинства.
09.1.4	Медији за снимање слике и звука	Извори података су трговина на мало, АПД и статистика спољне трговине
09.1.5	Поправка аудио-визуелне, фотографске и рачунарске опреме	Извори података су трговина на мало, АПД и статистика спољне трговине.
09.2.1	Трајна опрема за рекреацију на отвореном простору	Процене потрошње ових COICOP група базирани су на подацима АПД, трговине на мало и статистике спољне трговине укључујући процене НОЕ.
09.2.2	Музички инструменти	Процене потрошње ових COICOP група базирани су на подацима АПД, трговине на мало и статистике спољне трговине укључујући процене НОЕ.
09.2.3	Одржавање и поправка опреме за рекреацију у културу	Процене потрошње ових COICOP група базирани су на подацима АПД, трговине на мало и статистике спољне трговине укључујући процене НОЕ.
09.3.1	Играчке, игре и хоби	Процене потрошње ових COICOP група базирани су на подацима АПД, трговине на мало и статистике спољне трговине.
09.3.2	Опрема за спорт и камповање	Процене потрошње ових COICOP група базирани су на подацима АПД, трговине на мало и статистике спољне трговине.
09.3.3	Баште, саднице и цвеће	Процене потрошње ових COICOP група базирани су на подацима АПД, трговине на мало и статистике спољне трговине.

СОICOP		Детаљнији опис метода процене и извора
09.3.4/5	Кућни љубимци, средства и услуге / Ветеринарске и друге услуге за животиње	Процене потрошње ових СОICOP група базиране су на подацима АПД, трговине на мало и статистике спољне трговине.
09.4.1	Рекреација - услуге	Процена услуга рекреације и културе базирају се на подацима из финансијских извјештаја.
09.4.2	Култура - услуге	Процена услуга рекреације и културе базирају се на подацима из финансијских извјештаја.
09.4.3	Игре на срећу	Процена услуга рекреације и културе базирају се на подацима из финансијских извјештаја.
09.5.1	Књиге	Извор података је трговина на мало и АПД
09.5.2	Новине и часописи	Извор података је трговина на мало и АПД
09.5.3	Остали штампани материјал	Извор података је трговина на мало и АПД
09.5.4	Канцеларијски материјал	Извор података је трговина на мало и АПД
09.6.0	Пакет аранжмани	Процене расхода за пакет аранжмане заснивају се на подацима АПД и подацима пословних статистика
10.0.0	Образовање	Ова СОICOP категорија се дели у четири групе. Основни извор података чине подаци статистике образовања и подаци пословних статистика
10.1.0	Предшколско и основно образовање	Извор података је статистика образовања
10.2.0	Средњешколско образовање	Извор података је статистика образовања
10.3.0	Више и високо образовање	Извор података је статистика образовања
10.4.0	Остали видови образовања	Извор података је статистика образовања
11.0.0	Ресторани и хотели	Ова СОICOP категорија се дели у две групе. Процене потрошње ових услуга заснивају се на подацима статистике угоститељства, АПД и финансијских извештаја.
11.1.1	Ресторани, кафеи и кантине	Угоститељске услуге процењују се на основу статистике угоститељства, АПД и финансијских извештаја.
11.2.0	Услуге смјештаја	Угоститељске услуге процењују се на основу статистике угоститељства, АПД и финансијских извештаја.
12.0.0	Остали лични предмети и остале услуге	Ова СОICOP категорија обухвата седам веома различитих група. Процене потрошње овог агрегата се ослањају на различите изворе података укључујући административне податке, АПД, статистику трговине на мало, спољне трговине, податке финансијских извештаја, посебна статистичка истраживања и процене НОЕ.
12.1.1	Услуге у фризерским и козметичким салонима	Извор података је АПД и подаци пословних статистика
12.1.2	Електрични апарати за личну негу	Извор података је АПД, трговина на мало и статистика спољне трговине.
12.1.3	Остали предмети за личну негу	Извор података је АПД, трговина на мало и статистика спољне трговине
12.2.0	Проституција	Процене потрошње услуга проституције заснивају се на стандардном моделу базираном на производњи ових услуга и гради се на подацима Министарства унутрашњих послова, информација добијених са интернета, јавних гласила и др.
12.3.1	Накит и сатови	Извор података је АПД, трговина на мало и статистика спољне трговине.
12.3.2	Остали лични предмети	Извор података је АПД, трговина на мало и статистика спољне трговине.
12.4.0	Социјална заштита	Потрошња се заснива на административним подацима, исплатама домаћинстава за услуге као што су дечији вртићи и домови за стара лица, као и подацима АПД и пословних статистика.
12.5.0	Осигурање	Извор података је Народна Банка Србије.
12.6.1	ФИСИМ	Извор података је Народна Банка Србије.
12.6.2	Остале финансијске услуге	Извор података је Народна Банка Србије.
12.7.0	Остале услуге	Процене потрошње овог агрегата се ослањају на различите изворе података укључујући административне податке, АПД, статистику трговине на мало, спољне трговине, податке финансијских извештаја, посебна статистичка истраживања и процене НОЕ.
13.0.0	Куповина резидента у иностранству и нерезидента на домаћој територији	Подаци финалне потрошње домаћинстава полазе од домаћег концепта, који се претвара у национални концепт додавањем ставки које укључују потрошњу резидената у иностранству и искључују потрошњу нерезидената у земљи. Извор података је Народна Банка Србије.

3.3 Непрофитне институције које пружају услуге домаћинствима (НПИД)

Издаци за финалну потрошњу НПИД, у ценама претходне године, добијају се применом трошковног приступа као сума свих трошковних компоненти финалних издатака НПИД. Обрачун се изводи посебно за сваку компоненту трошкова. Затим се врши уланчавање ових агрегата како би се добили издаци за финалну потрошњу НПИД са 2010. годином као референтном.

Издаци за финалну потрошњу НПИД = Накнаде запосленима + Међуфазна потрошња + Потрошња основних средстава + Остали порези на производњу - Продаја добара и услуга¹⁰

Накнаде запосленима у сталним ценама добијају се екстраполацијом накнада запосленима у текућим ценама одговарајућим индексом броја запослених.

Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се дефлационирањем међуфазне потрошње у текућим ценама одговарајућим дефлатором. Као дефлатор користи се индекс потрошачких цена за социјалну заштиту.

Потрошња основних средстава у сталним ценама добија се дефлационирањем текућих вредности са одговарајућим дефлатором. Као дефлатор користи се индекс цена произвођача индустријских производа за капиталну опрему.

Остали порези на производњу у сталним ценама добијају се екстраполацијом са релевантним индексом броја запослених.

Продаја добара и услуга у сталним ценама добија се на следећи начин:

- Тржишни аутпут у сталним ценама добија се дефлационирањем текућих цена са индексом потрошачких цена услуга;
- Аутпут за сопствену финалну употребу у сталним ценама се добија дефлационирањем текућих цена са релевантним дефлаторима за истраживање и развој и за софтвере за сопствену употребу (погледајте део 5.4.4.8 производи интелектуалне својине).

3.4 Издаци за финалну потрошњу државе

Издаци за финалну потрошњу државе представљају текуће издатке јединица класификованих у сектор државе за услуге које пружају заједници. Издатке за финалну потрошњу државе чине издаци за колективне услуге и издаци за индивидуалне услуге. Индивидуалне услуге односе се на издатке за здравство, рекреацију, културу и религију, образовање и социјалну заштиту, док се сви остали издаци сматрају издацима за колективне услуге.

Имајући у виду да су услуге које пружају јединице сектора државе бесплатне или се наплаћују по ценама које покривају само мали део трошкова, сматра се да аутпут који ствара сектор државе нема јасно дефинисану тржишну цену, већ је та цена дефинисана као сума трошкова производње:

Аутпут = Накнаде запосленима + Међуфазна потрошња + Потрошња фиксног капитала + Остали порези на производњу (плаћени) – Остале субвенције на производњу (примљене)¹¹ + Пословни вишак¹²

Издаци за финалну потрошњу државе добијају се када се од аутпута одузму приходи од продаје добара и услуга које остварују јединице сектора државе, а на аутпут се додају издаци за социјалне трансфере у натури.

¹⁰ Продаја добара и услуга укључује тржишни аутпут, аутпут за сопствену финалну употребу и плаћања за нетржишни аутпут.

¹¹ Сматра се да јединице класификоване у сектор државе не добијају субвенције на производњу, односно добијена средства из буџета третирају се као трансфери унутар сектора државе

¹² По конвенцији, пословни вишак унутар сектора државе једнак је нули.

Издаци за финалну потрошњу државе = Аутпут - Приходи од продаје добара и услуга¹³ + Социјални трансфери у натури

Сектор државе састоји се од јединица које пружају добра и услуге заједници или домаћинствима, које се првенствено финансирају из обавезних плаћања наметнутих другим секторима (тј. из опорезивања), док продаја добара и услуга на тржишту представља мање значајан извор прихода. Сектор државе састоји се од директних буџетских корисника (као што су министарства, јединице локалне самоуправе, организације обавезног социјалног осигурања) и индиректних буџетских јединица, као и нефинансијских и финансијских привредних друштава које су класификоване у сектор државе у складу са критеријумима дефинисаним у *ESA 2010*.

За обрачун издатака за финалну потрошњу сектора државе користе се исти извори података који се користе за обрачун додате вредности јединица сектора државе.

Основни извори података су:

- подаци из Управе за трезор;
- годишњи финансијски извештаји.

Управа за трезор обезбеђује податке о примањима и издацима за органе државне управе и агенције на централном нивоу власти, док годишњи финансијски извештаји јединица сектора државе пружају податке о примањима и издацима нетржишних непрофитних институција класификованих у сектор државе.

3.5 Бруто инвестиције у основна средства

3.5.1 Методолошки оквир

Бруто инвестиције у основна средства представљају набавке капиталних добара остварене од стране пословних субјеката у земљи, у циљу добијања нових и повећања вредности или замене постојећих капацитета, умањене за дезинвестирање, тј. отуђење основних средстава (продаја, размена основних средстава - трампа и капитални трансфери у натури). Основна средства представљају сва материјална и нематеријална средства која се користе у процесу производње у дужем периоду (најмање једну годину), при чему се, без мењања првобитног облика, поступно троше преношењем њихове вредности на нове производе и услуге. Она могу бити купљена у земљи или иностранству, стечена трампом, примљена као капитални трансфери у натури, произведена и задржана за сопствену употребу или набављена путем финансијског лизинга.

За разлику од капиталних добара набављених путем финансијског лизинга, по основу кога прималац лизинга стиче слична права као да је власник тих добара, средства обезбеђена путем оперативног лизинга (закуп опреме и објеката) не сматрају се инвестицијама. Такође, смањење вредности основних средстава настало као резултат њиховог трошења и застаревања, као и ванредни и катастрофални губици услед поплава, пожара, суше, епидемије болести гајених животиња, ратних разарања и др., не третира се као промена (умањење) инвестиција. Поред тога, издаци домаћинстава за набавку трајних потрошних добара такође се не посматрају као инвестиција. У случају домаћинстава као потрошача, сви трошкови, осим куповине станова,

---

¹³ Приходи од продаје добара и услуга обухватају вредност тржишног аутпута, аутпута за сопствену употребу и плаћања за нетржишни аутпут

третирају се као издаци за финалну потрошњу. Стога, куповина моторног возила од стране домаћинства (искључује се набавка за потребе посла од стране домаћинства које има регистровану неку предузетничку активност) третира се као лична потрошња, док се иста куповина од стране предузећа класификује као инвестиција у основно средство.

Основна средства у која се инвестира могу бити нова или половна (већ коришћена). Инвестиције у *нова основна средства* односе се на набавку основних средстава која до сада нису била предмет купопродаје или размене између непосредних корисника тих добара. Такође, ова категорија садржи и инвестиције у значајнија побољшања постојећих основних средстава, инвестиције у значајнија побољшања земљишта, трошкове преноса власништва земљишта и других непроизведених средстава (трошкови посредовања, проценитеља, адвоката, инжењера, аукцијски трошкови, порези и др.), половну опрему набављену у иностранству, као и половне путничке аутомобиле набављене од физичких лица. Значајнија побољшања постојећих основних средстава обухватају реновирање, реконструкцију или проширење основних средстава, чиме се повећава производни капацитет и/или значајно продужава радни век посматране фиксне имовине. Значајнија побољшања постојећих основних средстава треба разликовати од редовног одржавања и поправки, који се не сматрају инвестицијама.

Инвестиције у *половна основна средства* односе се на капитална добра која нису набављена непосредно од извођача грађевинских радова, произвођача опреме, нити су произведена у сопственој режији. У ову категорију убраја се и вредност набављеног земљишта, док се трошкови преноса власништва тог земљишта сматрају инвестицијама у нова основна средства.

Обрачун бруто инвестиција у основна средства заснован је на трансакцијама агрегата представљеним у наредној табели:

Табела 9. Бруто инвестиције у основна средства - трансакције

<i>ESA</i> код	Трансакције
P.51g	Бруто инвестиције у основна средства
P.511	Набавка умањена за отуђење основних средстава
P.5111	Набавка нових основних средстава*
P.5112	Набавка половних основних средстава
P.5113	Продаја половних основних средстава
P.512	Трошкови преноса власништва над непроизведеном нефинансијском имовином

* Обухваћена су и половна основна средства набављена из иностранства, јер доводе до повећања укупног стања капиталних добара у земљи, као и већ коришћени путнички аутомобили купљени од физичких лица.

У обрачуну инвестиција као агрегата употребе бруто домаћег производа фокус је на новом фиксном капиталу (*P.5111*), као најзначајнијем интегралном делу инвестиција. Улагања у нова основна средства разврставају се према карактеру изградње и намени на:

- инвестиције у изградњу и набавку нових капацитета – улагања у све категорије нових основних средстава, као и наставак раније остављених инвестиција;
- инвестиције у реконструкцију, модернизацију, доградњу и проширење коришћених основних средстава – инвестиције за преуређење или проширење постојећих објеката, опреме и уређаја у циљу повећања обима и бољег прилагођавања потребама тржишта, као и измене техничко-технолошких решења производње или услуга. Ове инвестиције, односно улагања којима се повећава капацитет и/или значајно продужава животни век постојећег капиталног средства, треба разликовати од уобичајених поправки и одржавања, које се сматрају међуфазном потрошњом. Међутим, како није увек могуће

јасно разграничити ове две ставке, систем националних рачуна се у великој мери ослања на рачуноводствену праксу евидентирања ове врсте издатака, усвојену од стране предузећа;

- инвестиције у одржавање нивоа постојећих капацитета – улагања у циљу замене застарелих, истрошених или уништених основних средстава.

Прве две категорије инвестиција утичу на проширење и унапређење капацитета са циљем усавршавања и повећања производње. Трећа категорија представља инвестирање ради одржања континуитета производње, што утиче на интензивирање и рационализацију процеса рада, али не и на проширење расположивих капацитета и битније измене у постојећој врсти производа, услуга и/или технологије рада.

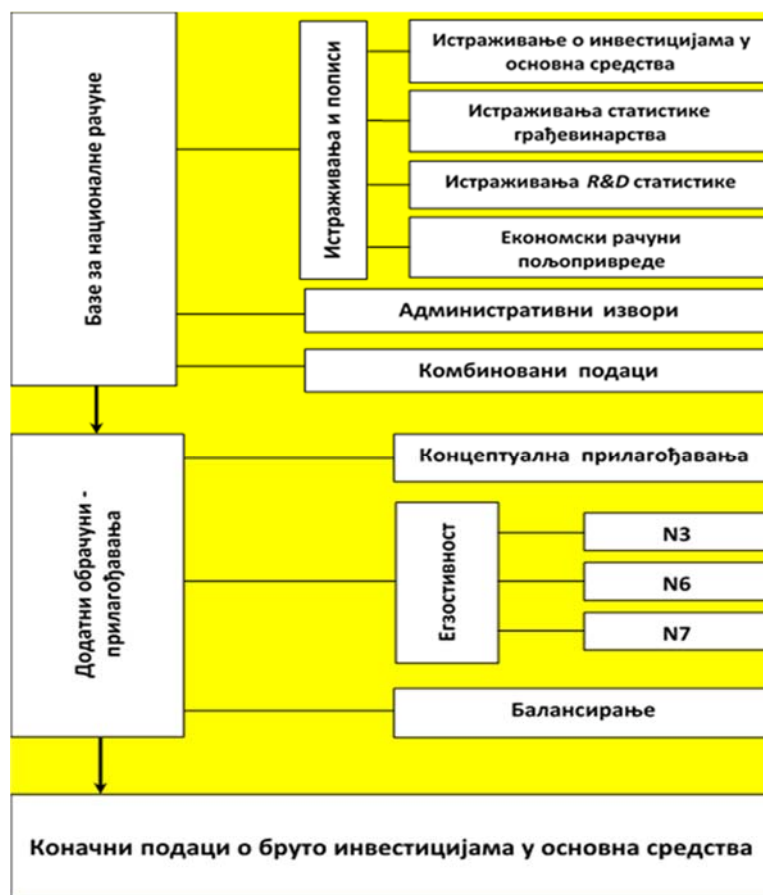
Компилација годишњих података о инвестиционим улагањима спроводи се према матричној шеми која, у складу са концептима и захтевима Европског система рачуна (*ESA 2010*), укључује три класификације:

- класификација основних средстава (*AN.II*),
- класификација економских делатности (КД 2010) и
- класификација институционалних сектора (*SI*).

Агрегирање и дистрибуција података о капиталним улагањима према наведеним класификацијама пружа детаљне информације о укупној инвестиционој активности у Републици Србији. Генерално, најзначајнији део капиталне тражње (преко 70%) региструје се у сектору нефинансијских предузећа. Према техничкој структури, готово половина инвестиција односи се на машине и опрему (укључујући и војне системе), док посматрано по економским активностима, највећи допринос у креирању овог агрегата има прерађивачка индустрија - безмало четвртина укупних инвестиција реализује се просечно у овом сектору.

Преглед обједињених процедура за компилацију бруто инвестиција у основна средства, укључујући изворе података као и додатне концептуалне и статистичке обрачунае за потребе система националних рачуна, представљен је следећим дијаграмом:

Дијаграм 1: Бруто инвестиције у основна средства - извори података и методе обрачуна

Компилација агрегата бруто инвестиције у основна средства изводи се у неколико фаза:

- преузимање података из статистичких истраживања и административних извора у агрегираној форми,
- концептуална прилагођавања,
- статистичке импутације (необухваћена економија и др.),
- корекције услед процедуре балансирања производне и расходне стране БДП-а, као и прилагођавања произашла из балансирања табела понуде и употребе.

Утицај различитих извора података и процедура на резултате обрачуна капиталне тражње на нивоу укупне економије може се оквирно квантификовати на следећи начин: 70% - статистика инвестиција; 10% - остала истраживања из статистичког система, административни извори и комбиновани подаци; и 20% - концептуална, статистичка и прилагођавања услед балансирања макроекономских агрегата.

Диверзификовани карактер капиталних добара претпоставља да се за праћење обима и динамике агрегата инвестиција примењује комбинација различитих статистика и широки спектар техника прикупљања података. Примарна и суплементарна истраживања које спроводи РЗС, као и различити административни извори на којима се базира обрачун капиталних улагања, дати су у наредном табеларном прегледу:

Табела х.х Извори података и индикатори коришћени у обрачуну бруто инвестиција у основна средства

	Извор података	Шифра истраживања	Индикатор
1	<i>Годишњи извештај о инвестицијама у основна средства</i>	ИНВ-01	Набавка и умањење основних средстава по типовима
<i>Остала статистичка истраживања</i>			
2	<i>Грађевинарство</i>		
	Годишњи извештај о грађевинским радовима	ГРАЂ-11	вредност грађевинске производње; грађевинске активности по Класификацији врста грађевина; структура и техничке карактеристике грађевинских радова; подаци о инвеститору итд.
	Месечни извештај о грађевинским дозволама	ГРАЂ-10	подаци о издатим грађевинским дозволама: врста грађевине, њена величина и локација, вредност, подаци о инвеститору (правно или физичко лице), број и површина станова итд.
	Полугодишњи извештај о ценама станова новоградње	ГРАЂ-41	ценовна структура станова новоградње: цена грађења, цена грађевинског земљишта и остали трошкови
3	<i>Истраживање и развој</i>		
	Годишњи извештај о истраживању и развоју за пословне субјекте и центре изузетних вредности	ИР-1	издаци за истраживачко-развојну активност: по типу (текући трошкови, инвестициони трошкови), по изворима финансирања (домаћи и издаци из иностранства); ангажовани на пословима ИР изражени бројем физичких лица и еквивалентом пуне запослености; број истраживача и др.
	Годишњи извештај о истраживању и развоју за факултете, научне и истраживачко-развојне институте	ИР-2	издаци за истраживачко-развојну активност: по типу (текући трошкови, инвестициони трошкови); по изворима финансирања (домаћи и издаци из иностранства); према примарним друштвено-економским циљевима, и др.
	Годишњи извештај о истраживању и развоју за непрофитне организације - удружења	ИР-3	издаци за истраживачко-развојну активност: по типу (текући трошкови, инвестициони трошкови); по изворима финансирања (домаћи и издаци из иностранства); према примарним друштвено-економским циљевима, и др.
4	<i>Тржиште рада</i>		
	Месечно истраживање о запосленима и о зарадама запослених	РАД-1	просечне зараде по запосленима, по делатностима
	Истраживање о регистрованој запослености		број запослених по делатностима (подаци о формалној запослености)
	Анкета о радној снази	АРС	број запослених по занимању и делатностима (подаци о формалној/неформалној запослености)
5	<i>Унутрашња трговина</i>		
	Месечни промет робе у трговини на мало	ТРГ-10	промет робе у трговини на мало (област 47 КД 2010)
	Тромесечно истраживање трговине на мало	ТРГ-16	промет робе у трговини на мало (област 47 КД 2010)

	Извор података	Шифра истраживања	Индикатор
	Тромесечно истраживање трговине на велико и мало моторним возилима и мотоциклима	ТРГ-16М	промет робе у трговини на велико и мало, у вези са моторним возилима и мотоциклима (област 45 КД 2010)
6	Спољна трговина		
	Јединствени царински документ о увозу и извозу робе - царинска декларација (Јединствена царинска исправа)		вредност извоза и увоза робе; увоз капиталних добара од стране физичких и правних лица
7	Економски рачуни пољопривреде	ЕАА	количине и вредности пољопривредних производа; сточни фонд по врстама и категоријама, просечне тежине по грлу; подаци о броју кошница/колонија пчела; производња млека, вуне, јаја и меда; потрошња сопствене производње пољопривредних производа; вредност засада, воћњака и винове лозе; трошкови припреме земљишта и трошкови неге и заштите младих засада и винограда; грађевински објекти и опрема набављени у сектору пољопривреде, шумарства и рибарства и др.
Административни извори			
8	Финансијски извештаји (АПР)		подаци о некретнинама, постројењима и опреми; биолошким средствима и нематеријалној имовини
9	Финансијски извештаји Управе за трезор (Министарство финансија)		издаци за нефинансијску имовину
10	Министарство одбране		улагања у војну опрему и војне системе
11	Платни биланс (НБС)	ВоР	подаци о извозу и увозу роба и услуга

Примарни извор података за израчунавање компоненти бруто инвестиција у основна средства представља истраживање Годишњи извештај о инвестицијама у основна средства (ИНВ-01). Истраживање је усаглашено са међународним статистичким стандардима и методологијама, тј. са Европским системом рачуна 2010 (*ESA 2010*) и Системом националних рачуна 2008 (*SNA 2008*). Додатни извори података који се користе за контролу обухвата и валидацију података добијених из овог истраживања су информације из статистичког анекса годишњих финансијских извештаја предузећа и из финансијских извештаја директних и индиректних корисника буџетских средстава.

Извештајне јединице (јединице посматрања) су сви пословни субјекти у земљи који су непосредни инвеститори, без обзира на облик својине и на то да ли су у редовном или на пробном раду, у оснивању или ликвидацији. Обухват истраживања је потпун за кориснике буџетских средстава и велика и средња правна лица. Подаци се прикупљају путем случајног стратификованог узорка за правна лица која су, у складу са рачуноводственом законском регулативом, разврстана у мала и микро предузећа, као и за предузетнике који имају обавезу подношења годишњег финансијског извештаја. Стратификација се врши према областима Класификације делатности и према регионима у складу са Уредбом о Номенклатури статистичких територијалних јединица. Подаци су груписани применом два принципа: према претежној делатности и седишту инвеститора – организациони принцип, и по намени и локацији инвестиција – принцип чистих делатности. Инвестиције у основна средства физичких лица и предузетника који немају обавезу подношења годишњих финансијских извештаја обрачунавају се на основу расположивих података из званичних статистичких

истраживања у области грађевинарства, пољопривреде, спољне и унутрашње трговине, запослености и зарада итд.

Упитник ИНВ-01 приказује основна средства на детаљом нивоу класификације *AN.II*, јасно разграничавајући увећања и умањења новог и половног фиксног капитала. Поред тога, Годишњим извештајем о инвестицијама обухваћене су и следеће ставке: трошкови трансакција фиксног капитала, производња основних средстава за сопствене потребе, капитални трансфери у природи и вредност основних средстава стечених путем финансијског лизинга. Такође, укључени су и подаци о увећању и умањењу непроизведене нефинансијске имовине (трансакције у вези земљишта, као и значајнија побољшања земљишта посебно се евидентирају), као и информације о набавци и продаји драгоцености, док, са друге стране, ванредни катастрофални губици нису предмет овог истраживања.

У истраживању ИНВ-01 инвестиције се евидентирају по тржишним ценама у тренутку ефективно извршене набавке, израде или изградње објеката, опреме и осталих капиталних добара, без обзира да ли је исплата за њих извршена. У вредност остварених инвестиција укључују се цена произвођача, трговинска маржа, транспортни трошкови, трошкови монтаже, израде студија, пројеката, инвестиционих елабората, експертиза, техничког прегледа, преноса власништва, као и сви индиректни порези, таксе и накнаде (без ревалоризације). Порез на додату вредност обухвата се само у случају када пословни субјект нема право на његов одбитак. Уколико су основна средства произведена, тј. изграђена у сопственој режији и користе се за сопствене потребе, вреднују се по базним ценама сличних основних средстава, а у случају када те цене нису доступне, по трошковима производње уз додатак (изузев за нетржишне произвођаче) одговарајућег нето пословног вишка. Смањење вредности основних средстава настало као резултат продаје исказује се према вредности у купопродајном уговору, умањеној за трошкове преноса власништва.

Усаглашеност упитника ИНВ-01 са међународним статистичким стандардима и методологијама омогућава да се примарни резултати о инвестицијама јединица обухваћених истраживањем, након основних провера података, највећим делом могу директно употребити у процесу обрачуна, без додатних прилагођавања, осим за неодговор (стопа одазива је релативно висока и у просеку се креће око 90%). Међутим, иако ово истраживање обезбеђује значајан део података (око 70%), за потребе обрачуна инвестиција као агрегата употребе БДП-а спроводе се додатни обрачуни који се у великој мери ослањају на разноврсне показатеље добијене из суплементарних статистичких истраживања, као и из релевантних административних извора.

Методе обрачуна инвестиција значајно се разликују у зависности од врсте основног средства, али и од економске делатности и институционалног сектора у коме се у процесу производње користе набављена капитална добра. Сумарни преглед најзначајнијих статистичких процедура и концептуалних прилагођавања дат је у наредној табели.

Табела хх: Инвестиције – додатни извори података и импутације

Концептуална прилагођавања	<i>Концептуална прилагођавања за ИП издатке – базирана на комплементарним bridge табелама за обрачун агрегата ИП у оквиру система националних рачуна</i>
	<i>Капитализација производње софтвера и база података за сопствене потребе - на бази просечног аутпута по запосленом ИТ експетру</i>
	<i>Изградња за сопствене потребе - концептуална прилагођавања заснована на структури тржишне цене грађевинских објеката по квадратном метру и односу вредности изведених грађевинских радова и осталих трошкова (провизије, архитектонске и грађевинске таксе, порези, камате и сл.; вредност земљишта је искључена)</i>
	<i>Грађевински објекти верских заједница – концептуална прилагођавања заснована на структури тржишне цене грађевинских објеката</i>
Необухваћена економија	<i>Неодазив - обрачун на бази средњих вредности (тип необухваћене економије N7)</i>
	<i>Стамбена изградња у сектору домаћинства – LIM примењен на основу података о часовима рада грађевинских радника (тип необухваћене економије N3)</i>
	<i>Импутације код малих и микро правних лица – обрачун на основу одговарајућег коефицијента инвестиција и односа између формалне и неформалне запослености у сектору грађевинарства (тип необухваћене економије N6)</i>
	<i>Импутације за инвестиције црква и верских заједница – примењен LIM (тип необухваћене економије N3)</i>
	<i>Трошкови преноса власништва – примењен фиксни проценат (у распону од 3,0% до 4,5%) на вредност половних основних средстава (тип необухваћене економије N7)</i>

3.5.2 Методе обрачуна по категоријама инвестиција

Бруто инвестиције у основна средства обухватају велики број различитих врста основних средстава која су по типу агрерирана у шест подгрупа у оквиру *AN.II* класификације:

- станови,
- остале зграде и грађевине,
- машине и опрема,
- војни системи,
- култивисани биолошки ресурси,
- интелектуална својина.

Опредељивање за одређени тип капиталних улагања веома је значајно са становишта креирања економске политике и усмеравања правца развоја привреде једне земље. Инвестиције у машине, опрему, рачунарске програме и др. повећавају производну способност укупне

економије, док нпр. улагање у саобраћајну инфраструктуру, стамбене и остале зграде увећавају друштвено богатство и стварају предуслов за ефикасност свих осталих категорија инвестиција. Компилација и агрегирање годишњих података о инвестицијама у Републици Србији спроводе се у складу са међународним стандардима и концептима према наведним категоријама основних средстава .

3.5.2.1 Станови

Улагање у стамбену изградњу представља релевантан елемент укупне инвестиционе политике у земљи. Конзистентно и систематично праћење инвестирања у овом правцу веома је значајно са становишта процене укупног друштвеног богатства, посебно у делу који се односи на сектор домаћинства, из кога потиче више од половине ове врсте инвестиција. У случају домаћинства као потрошача, само трошкови настали улагањем у стамбене објекте не третирају се као издаци за финалну потрошњу и утичу на повећање укупног капитала на нивоу целе економије¹⁴.

Инвестиције у стамбене објекте обухватају улагања у грађевине које се користе за стално становање или за повремени боравак (нпр. за одмор), као што су породичне куће, стамбене зграде на сеоским имањима, виле, викендице, летњиковци, планинске колибе, ловачке куће и сл., као и зграде за становање заједница. У ову категорију су укључене и покретне куће, куће на води или барже које су првенствено намењене за становање, као и станови који су проглашени споменицима. Такође, сви трошкови рашчишћавања и припреме терена за градњу, трошкови пројеката, услуге архитеката и др., трошкови преноса власништва постојећих станова, улагања у реконструкцију, модернизацију, доградњу постојећих објеката (искључујући редовно одржавање), као и издаци за опрему која представља интегрални део грађевинског објекта сматрају се инвестицијама у станове. Вредност земљишта на коме се налази стан не укључује се у вредност инвестиција у стамбену изградњу.

Улагање у стамбени фонд сматра се инвестицијом само у случају када је познат крајњи корисник објекта у изградњи. Када се ради о изградњи станова у више обрачунских периода, вредност инвестиција се обрачунава и распоређује према фазама завршеним у сваком обрачунском периоду.

Примарни извори података за процену ове категорије инвестиција су статистика грађевинарства и статистика инвестиција, које су извор података за око 70% вредности укупних инвестиција у стамбене објекте. Преостали део финалног износа ових инвестиција резултат је додатних обрачуна и различитих концептуалних и статистичких прилагођавања као што су: трошкови преноса власништва – примењен фиксни проценат на вредност постојећих стамбених објеката (тип необухваћене економије *N7*); импутација резултата Економских рачуна пољопривреде; неоказив (тип необухваћене економије *N7*); стамбена изградња у сектору домаћинства – *LIM* примењен на основу података о часовима рада грађевинских радника (тип необухваћене економије *N3*); индивидуална стамбена изградња - концептуална прилагођавања заснована на структури тржишне цене грађевинских објеката по квадратном метру и др. . Поред тога, у РЗС-у је развијен посебан модел за корекцију података о инвестицијама у стамбени фонд заснован на свеобухватним и детаљним подацима Пописа становништва, домаћинства и станова у Републици Србији.

3.5.2.2 Остале зграде и грађевине

Бруто инвестиције у остале зграде и грађевине чине значајан део укупних инвестиција у земљи, са просечним годишњим учешћем које се креће у распону од 30% до 40%.

---

¹⁴ Домаћинства која поседују стамбене објекте формално се третирају као предузетници која производе стамбене услуге које (та иста домаћинства) користе.

Инвестиције у остале зграде и грађевине обухватају улагања у саобраћајну инфраструктуру, ценоводе, комуникационе и електричне водове, сложене индустријске и остале непоменуте грађевине и др. Прерасподелом категорија основних средстава у складу са ревидираном класификацијом *AN.11* у ову категорију укључене су и инвестиције у значајнија побољшања земљишта и трошкови преноса власништва земљишта. *Значајнија побољшања земљишта* представљају повећање искористивог земљишта које је настало крчењем шума, каменитог тла, исушивањем мочвара, изградњом насипа или одводних канала, заштитом од поплава или ерозије земљишта, изградњом заштитних објеката, брана или баријера и сл. *Трошкови преноса власништва над земљиштем* састоје се од: трошкова или провизија за професионалне услуге, као што су накнаде геометрима, инжењерима, адвокатима, проценитељима, итд., као и провизија плаћених посредницима за промет непокретности, водитељима лицитација, итд; пореза које плаћа нови власник при преносу власништва над имовином и др. Све наведене трошкове евидентира нови власник као бруто инвестиције у основна средства.

Примарни извори података за процену ове категорије инвестиција су статистика инвестиција и статистика грађевинарства, које збирно обезбеђују преко 90% података за агрегат инвестиције у остале зграде и грађевине. У циљу хармонизовања са захтевима националних рачуна, спроводе се различита концептуална и статистичка прилагођавања података из примарних извора: неодазив (тип необухваћене економије *N7*); трошкови преноса власништва (примењен фиксни проценат на вредност половних основних средстава продатих у посматраном обрачунском периоду); импутације код малих и микро правних лица – обрачун на основу одговарајућег коефицијента инвестиција и односа између формалне и неформалне запослености у сектору грађевинарства (тип необухваћене економије *N6*); импутације резултата Економских рачуна пољопривреде; изградња за сопствене потребе - концептуална прилагођавања заснована на структури тржишне цене грађевинских објеката по квадратном метру и односу вредности изведених грађевинских радова и осталих трошкова (провизије, архитектонске и грађевинске таксе, порези, камате и сл., вредност земљишта је искључена); концептуална прилагођавања грађевинских објекта у власништву верских заједница заснована на структури тржишне цене грађевинских објеката, и др.

3.5.2.3 Машине и опрема

Инвестиције у машине и опрему чине готово половину вредности реализованих капиталних улагања на нивоу целе економије. Просечно, најзначајнији део ових инвестиција потиче из сектора нефинансијских друштава, док посматрано по економским активностима, највећи допринос у креирању агрегата има прерађивачка индустрија (преко 30%).

Инвестиције у машине и опрему обухватају: набавку домаће и увозне транспортне опреме, информационо-комуникационих технологија и опреме, као и свих осталих врста машина са трошковима монтаже и инсталације; затим значајнија побољшања и измене на постојећим машинама, као и трошкове преноса власништва постојеће опреме у употреби. Ова категорија фиксног капитала не садржи: возила, намештај, опрему, компјутере, комуникациону опрему и др. који се користе за потребе финалне потрошње; опрему која је интегрални део зграда и осталих грађевина; опрему намењену за војне сврхе (посебна категорија основних средстава); произведене машине, али са непознатим крајњим корисником, и др.

Полазна основа за обрачун ове категорије фиксног капитала су резултати Годишњег истраживања о инвестицијама у основна средства, на основу којих се располаже детаљним подацима о вредностима инвестиција у опрему према пореклу - домаћа и увозна опрема, даље рашчлањеним на 10 категорија основних средстава. Додатне импутације и корекције примарних извора података у просеку доприносе са 20% укупних улагања у машине и опрему, а спроводе се на основу: административних извора, статистике спољне трговине, комбинованих извора за сектор домаћинства, процена за неодазив, трошкова трансфера

машина и опреме (примењен фиксни проценат на вредност половних машина продатих у посматраном обрачунском периоду), и др.

3.5.2.4 Војни системи

Имплементацијом концептуалног оквира *ESA 2010*, издаци за набавку и развој система наоружања посматрају се као инвестиција, а не више као међуфазна потрошња. Оружани системи обухватају возила и другу опрему, као што су бродови, подморнице, војне летелице, тенкови, ракетни носачи и лансери и др. који се користе у више наврата или непрекидно у производњи услуга одбране, у периоду дужем од једне године, чак и ако је њихова улога у миру само превентивно деловање. Наоружање за једнократну употребу, као што су муниција, пројектили, ракете, бомбе и др. третирају се као залихе.

Министарство одбране редовно попуњава упитник ИНВ-01 и доставља податке о улагањима у грађевинске објекте и опрему који се, осим у војне, могу користити и у цивилне сврхе. Имајући у виду да нови тип капитализоване имовине – војни системи није обухваћен годишњим истраживањем о инвестицијама, Министарство одбране у редовној периодици доставља податке и о системима наоружања, али уз ограничење и забрану публикавања због захтева за заштитом тајности података који су од интереса за националну и јавну безбедност. Иако нису класификоване као машине и опрема, обрачунате вредности улагања у наоружање приказују се у оквиру категорије “Остале машине и опрема”, као нови елемент бруто инвестиција у основна средства по стандардима *ESA 2010*.

3.5.2.5 Култивисани биолошки ресурси

Инвестиције у култивисане биолошке ресурсе обухватају улагања у дугогодишње засаде, воћна стабла и винову лозу, као и у животиње узгајане за репродукцију, транспорт и производњу млека, вуне или неких других производа у периоду дужем од једне године. Једногодишњи усеви, дрвеће намењено за сечу и животиње које се узгајају искључиво за клање не сматрају се основним средствима. Поред тога, уништење сточног фонда и других култивисаних ресурса услед избијања болести које уобичајено нису покривене осигурањем, или штете настале услед ванредних ситуација (поплаве, пожари и др.), такође се не третирају као промена (умањење) ових капиталних улагања.

Највећи део (преко 90%) култивисаних биолошких ресурса реализује се у сектору пољопривреде, шумарства и рибарства, док посматрано по институционалним секторима, готово 60% ових инвестиција потиче из сектора домаћинства.

Основне компоненте култивисаних биолошких ресурса су капитална улагања у вишегодишње засаде и у сточни фонд. Под *вишегодишњим засадама* подразумевају се сви засади у којима се сваке године, у дужем временском периоду, остварују одређени приноси пољопривредних производа (воћњаци, виногради, хмељаници, матичњаци лозних подлога и др.). Засади у којима се производи добијају једнократно на крају једногодишњег или вишегодишњег периода, не сматрају се вишегодишњим засадама као основним средствима (нпр. расадници воћних садница, садница украсног дрвећа и шибља и сл.). Инвестиције у вишегодишње засаде односе се на вредносно изражена улагања у припрему земљишта за садњу, прибављање садница и садњу, подизање ограда, негу и заштиту младог засада (до 3 године) и др. Обухватају се сва улагања која су неопходна како би се подигли вишегодишњи засади и тиме обезбедила производња са вишегодишњим коришћењем. При томе, узима се у обзир искључиво тржишна вредност дугогодишњих засада, без вредности земљишта на којима се они налазе. Поред тога, једнократна улагања у периоду подизања засада, као што су издаци за крчење, риголовање и припрему земљишта за садњу, набавку садница и њихову садњу, изградњу наслона, грађевинских објеката и путева у засаду и сл., класификују се као инвестиције у ову категорију основних средстава. Инвестирање у шуме у сврху заштите и

унапређења животне средине, развоја услуга туризма и рекреације, као и узгој и ширење дивљачи за потребе лова, такође се третирају као капитална улагања.

Обрачун *инвестиција у сточни фонд* заснива се на просечној тежини израженој у килограмима повећаног броја стоке у посматраном обрачунском периоду, по врстама и категоријама. Капитална улагања у сточни фонд израчунавају се као укупна вредност свих приплодних и младих животиња набављених и/или узгајаних за сопствени рачун (за репродукцију, транспорт и производњу пољопривредних производа у вишегодишњем периоду), умањена за вредност њиховог отуђења, које се може односити на продају и клање стоке или неко друго смањење сточног фонда. Изузетак представљају катастрофални губици настали услед болести и елементарних непогода, који се не евидентирају као промена у агрегату инвестиција.

Примарни извор података за процену култивисаних биолошких ресурса представљају Економски рачуни пољопривреде који омогућавају потпуни преглед стања и вредновање ефеката пољопривредне производње у земљи. У оквиру Економских рачуна пољопривреде, вредност биљне производње израчунава се на основу података о просечном приносу по хектару и одговарајућих просечних цена произвођача пољопривредне производње. Трошкови припреме земљишта и трошкови неге и заштите младих засада, процењују се на основу цена које предузећа зарачунавају за своје услуге у овој области. За процену вредности сточног фонда користе се подаци о просечној тежини грла према категоријама из Анкете о пољопривредној производњи – сточарска производња. Ово истраживање обезбеђује податке о броју стоке по врстама и категоријама, укључујући кошнице, биланс стоке по врстама, просечну масу грла, производњу млека, вуне, јаја и меда, као и податке о потрошњи пољопривредних производа произведених за сопствене потребе. Узорак покрива око 1,5% пољопривредних газдинстава на територији Републике Србије, добијених на основу резултата Пописа пољопривреде из 2012. године. За израчунавање вредносних показатеља промена у сточном фонду користе се подаци о ценама произвођача пољопривредних производа. Подаци о количинама и вредностима набављених и продатих производа пољопривреде, шумарства и рибарства добијају се из Месечног извештаја о промету пољопривредних производа на пијацама, као и из Месечног извештаја о откупу и продаји пољопривредних производа.

Поред Економских рачуна пољопривреде, суплементарни извор података за капиталне биолошке ресурсе представља Годишње истраживање о инвестицијама у основна средства, којим се прикупљају подаци о инвестицијама привредних друштава и задруга из пољопривреде, али и из свих осталих економских делатности у земљи. Осим додатних обрачуна који се односе на корекције за неодржив, информације добијене из овог истраживања директно се користе за обрачун финалних података агрегата инвестиција у култивисане биолошке ресурсе.

3.5.2.6 Интелектуална својина

Интелектуална својина је резултат систематског стваралачког истраживања и развоја, испитивања или иновација које доводе до стицања новог или повећања постојећег фонда знања, а чија је употреба ограничена законом или другим мерама заштите. Основне категорије интелектуалне својине су:

- истраживање и развој;
- истраживања рудних ресурса, мерени трошковима бушења, авионских или других снимања, транспорта, и др;
- рачунарски програми (софтвери) и велике базе података који се у процесу производње користе дуже од једне године;
- оригинални примерци рукописа, филмова, звучних записа и сл., као и књижевна и друга уметничка дела.

Вредност инвестиција у интелектуалну својину премашује 10% укупних капиталних улагања у земљи, при чему њихов највећи део потиче од инвестирања у софтвере и истраживање и развој.

Истраживање и развој

Имплементацијом концептуалног оквира *ESA 2010*, издаци за истраживање и развој третирају се као нова категорија капиталних средстава, а не више као међуфазна потрошња. Инвестиције у истраживање и развој представљају улагања у систематски стваралачки рад на освајању новог и повећању постојећег фонда знања у свим областима друштва, као и његову практичну примену (откривање нових и унапређење постојећих производа, развој нових или ефикаснијих процеса производње и сл.). Улагање у развој кадрова није обухваћено овом категоријом.

Примарни извор података за обрачун ове категорије инвестиција представља Годишњи извештај о истраживању и развоју којим се, у складу са методологијом из Фраскатијевог приручника (*Frascati Manual – FM*), прикупљају подаци о научноистраживачкој делатности у земљи од свих организација које се баве научном или истраживачко-развојном делатношћу, без обзира на то да ли им је то основна делатност. Истраживањем су обухваћени: научноистраживачки, истраживачко-развојни институти, као и институти од националног значаја за Републику Србију; самосталне научноистраживачке организације, пословни субјекти и установе чија је основна или претежна делатност научноистраживачка или истраживачко-развојна; истраживачко-развојне јединице које се налазе у саставу пословног субјекта или установе; високошколске установе (факултети и уметничке академије), чија је делатност образовна и научноистраживачка; и непрофитне организације – удружења које се баве овом делатношћу.

Годишњи извештај о истраживању и развоју обезбеђује податке о научном потенцијалу по следећим ставкама: број организација и јединица које се баве научноистраживачком и истраживачко-развојном делатношћу: према врсти, научној области и сектору економске активности; кадрови: према полу, нивоу образовања, занимању, врсти радног односа, трајању радног времена, еквиваленту пуне запослености (*full-time equivalent – FTE*) и старости; финансијска средства (приходи, трошкови и инвестиције), према врсти истраживања, изворима финансирања и намени; резултати научноистраживачког рада: истраживачки радови (завршени радови, радови у току и објављени радови): према врсти истраживања, наручиоцу и научној области; и проналасци и патенти: према научној области и научно-развојном интензитету.

Детаљни финансијски показатељи различитих перформанси научно-истраживачке активности у земљи представљају драгоцен извор податка за процену агрегата инвестиција по економским делатностима и институционалним секторима у складу са *ESA 2010*. За потребе обрачуна аутпута истраживања и развоја као и инвестиција у истраживање и развој, у оквиру система националних рачуна спроводе се додатни обрачуни и концептуалне корекције применом комплементарних *bridge* табела.

Обједињени табеларни прикази процедура и метода за компилацију поменутих агрегата истраживања и развоја дати су у наставку:

Табела 12 Аутпут Истраживања и развоја

година: _____

	S11		S12		S13		S14		S15		S1	
	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-
Бруто домаћи издаци за ИР												
Издаци за лиценце за коришћење интелектуалне својине (нпр. патенти) који се евидентирају као инвестиција												
Трошкови за развој софтвера за сопствене потребе												
Издаци за школовање постдипломаца												
Бруто инвестиције у ИР по FM методологији												
Порези на производњу који нису обухваћени бруто домаћим издацима за ИР												
Остале субвенције на производњу												
ИР који се евидентирају као међуфазна потрошња (односи се само на област истраживања и развоја)												
Текући издаци												
Потрошња основних средстава и бруто пословни вишак (за нетржишне произвођаче само потрошња основних средстава):												
- Опција 1: проценат од текућих издатака или од накнада за запослене												
- Опција 2: примена PIM-а												
Необухваћена економија												
Остала прилагођавања и корекције												
Аутпут ИР												

Табела 13: Инвестиције у ИР

година : _____

	S11		S12		S13		S14		S15		S1	
	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+
Аутпут ИР												
Увоз истраживања и развоја												
Трговинске марже												
Порези на производе												
Субвенције на производе												
Издаци за ИР које треба евидентирати као међуфазну потрошњу (односи се само на област истраживања и развоја)												
Део улагања у ИР који је одбачен (не обезбеђује добит)												
Промене залиха истраживања и развоја												
Извоз истраживања и развоја												
Нето набавка ИР између институционалних сектора												
Укупне инвестиције у ИР												

Рачунарски програми и базе података

Бруто инвестиције у рачунарске програме (софтвере) укључују улагања у иницијални развој, касније усавршавање и проширење софтвера, као и набавке софтверских лиценци које су класификоване као основно средство. Софтвер се састоји од рачунарских програма, описа програма и пратећих докумената, како за системски тако и за апликативни софтвер.

Инвестицијама се сматрају и базе података, али само у случају када се у процесу производње користе дуже од једне године. Базе података су повезан и уређен скуп података организован на такав начин да омогућава ефикасан приступ ресурсима и информацијама.

У складу са захтевима *ESA 2010* неопходно је обрачунати и разграничити улагања у софтвере и базе података. Такође, у циљу адекватног класификовања основних средстава, спроводе се додатна прилагођавања произашла из разграничења трошкова за набавку софтвера и хардвера (који, за разлику од софтвера, претставља део ИКТ опреме). Поред тога, укупна улагања у рачунарске програме и базе података, у зависности од тога да ли се ради о софтверима развијеним искључиво за личну употребу или намењеним за продају (као ентитет или за продају путем лиценце за приступ одређеним информацијама), рашчлањују се на следеће две компоненте:

- инвестиције у набавку софтвера и база података,
- развијање софтвера и база података за сопствене потребе.

Главни извор података за обрачун вредности купљених софтвера и база података представља истраживање о инвестицијама, док се друга компонента независно процењује на основу расноврсних показатеља расположивих у статистичком систему (статистика тржишта рада, статистика цена, подаци националних рачуна, релевантни административни извори и др.).

Инвестиције у софтвере произведене за сопствену употребу односе се на софтвере произведене првенствено за интерно коришћење у оквиру пословног субјекта. Капитализација овог дела производње подразумева вредновање креираног софтвера на основу тржишне (куповне) цене или на основу процењене базне цене, а уколико базна цена није доступна, на основу трошкова производње увећаних за одговарајући износ нето пословног вишка (изузев код нетржишних произвођача). За процену вредности производње софтвера за сопствену употребу примењен је трошковни приступ, тј. вредност инвестиција добијена је као сума следећих трошковних компоненти:

- трошкови радне снаге: плате и зараде, доприноси за социјално осигурање и додатни трошкови рада,
- остали трошкови у производњи софтвера за сопствену употребу: међуфазна потрошња, потрошња основних средства (рачунарска програма и компјутери), порези на производњу и нето пословни вишак.

При обрачуну узета је у обзир међународна препорука (*Task Force on Software Measurement*) да су програмери просечно половину радног времена ангажовани управо на пословима развијања софтвера за интерну употребу. Стога, у циљу добијања финалних износа за ову врсту софтвера, на обрачунату вредност аупута по запосленом примењен је коефицијент 0,5. Подаци статистике тржишта рада о броју и економској алокацији ИТ експерата представљају главни извор податка за процену и дистрибуцију ове категорије инвестиција по економским делатностима и институционалним секторима у оквиру система националних рачуна.

3.6 Промене у залихама

3.6.1 Увод

Због инфлације (изузетно високе у појединим годинама у Републици Србији) рачуноводствени стандарди су посебно специфични у погледу вредновања залиха. У националним рачунима, ова категорија је вреднована у складу са приципима ESA 2010. Међутим, због немогућности добијања података од Министарства одбране Републике Србије, недостаје део промена у залихама који се односи на војне залихе (AN.124). У националним рачунима, обрачун категорије промена у залихама, почев од 1995. године, заснован је на принципима и правилима датим у Радном документу ММФ-а „*Промене у залихама у националним рачунима*¹⁵“. Осим тога испоштоване су и дефиниције и класификације дате у „*Евростат-OECD приручнику за обрачун залиха*¹⁶“. Обрачун промена у залихама (P.52) у РЗС-у врши се по институционалним секторима, на двомесном нивоу Класификације делатности и по четири типа залиха: материјал, недовршена производња, готови производи и роба. Међутим при објављивању података, залихе се објављују само на укупном нивоу, не и по типовима залиха. Како се ниво БДП-а одређује са производне стране, промене у залихама представљају балансну ставку обрачуна по производном и расходном приступу.

3.6.2 Извори података и методи

Финансијски извештаји представљају примарни извор података за процену залиха по институционалним секторима. Посебно њихов анекс који пружа информације о нивоу залиха на почетку и на крају године и то на четворомесном нивоу Класификације делатности. Као додатни извори података користе се подаци гранских статистика и то структурне пословне статистике, индустрије, пољопривреде, унутрашње трговине и грађевинарства.

3.6.1.1 Сектор нефинансијских друштава (S.11)

Велика предузећа (подносе финансијске извештаје – шири сет образаца са пуним обимом података) су дужна да доставе податке о променама у залихама по типовима залиха и то: залихе материјала (АОП 0045), залихе недовршене производње (АОП 0046), залихе готових производа (АОП 0047), залихе робе (АОП 0048), стална средства намењена продаји (АОП 0049) и плаћени аванси за залихе и услуге (АОП 0050). Међутим, микро предузећа и предузетници (подносе ужи сет образаца са скраћеним обимом података) достављају само укупан ниво залиха на почетку и на крају године (АОП 0044). С тога је направљена претпоставка да је структура залиха за микро предузећа и предузетнике за сваку делатност (четворомесног нивоа Класификације делатности) исти као и код великих предузећа (која подносе шири сет образаца). Треба имати у виду да недостајући део промена у залихама микро предузећа и предузетника чини свега петину од укупног нивоа залиха у привреди. Што значи да у случају неке веће маргиналне грешке у распоређивању залиха по типовима, имаће мали утицај на распоред укупног нивоа залиха. Осим тога, на оригиналним подацима из финансијских извештаја неколико великих предузећа урађене су корекције рачуноводствених позиција и промењене класификације њихових делатности, а све то како би се осигурала конзистентност са класификацијама и трансакцијама ESA 2010. Новоуведено, “Структурно

¹⁵ <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2003/wp03120.pdf>

¹⁶ <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/8228095/KS-GQ-17-005-EN-N.pdf/12e80726-35a3-46a9-869a-8f77ca3be742>

истраживање о пословним субјектима” омогућило је поузданије процене свих индикатора ових предузећа потребних за обрачун у националним рачунима, укључујући и податке о променама у залихама на почетку и на крају године.

3.6.1.2 Сектор финансијских друштава (S.12)

Осим финансијских извештаја НБС-а и припадајућег дела холдинг компанија, главни извори података сектора финансијских друштава (S.12) је “Комплексни извештај банака и осигуравајућих друштава” (KGI-02). Највећи део промена у залихама резултат је продуктивне активности Института за производњу новчаница и кованог новца (ЗИН) који је специјализовани део НБС који се бави израдом новчаница и кованог новца, као и све документације која је потребна за нормално функционисање једне земље. Подаци ЗИН-а се достављају РЗС-у на веома детаљном нивоу, по врстама залиха и материјалном садржају (групама производа) за сваку врсту залиха.

3.6.1.3 Сектор државе (S.13)

Главни извори података за сектор државе, поред финансијских извештаја предузећа су финансијски извештаји буџетских корисника. Буџетски корисници достављају податке о променама у залихама по типовима и то: залихе материјала (збир АОП 1026-ситан инвентар и АОП 1027-потрошни материјал), залихе готових производа (АОП 1023) и залихе робе (збир АОП 1022-робне резерве и АОП 1024-роба за даљу продају). Приметно је повећање броја јединица овог сектора, разлог за то је примена тржишног теста.

3.6.1.4 Сектор домаћинства (S.14)

У Републици Србији послује око 200.000 предузетника, међутим треба имати у виду да њих само 20.000 има обавезу да подносе финансијски извештај АПР-у. На основу информација добијених из финансијских извештаја ових 20.000 предузетника, подаци о променама у залихама се екстраполирају на целу популацију предузетника. За сваку делатност (двомесног нивоа Класификације делатности) рачуна се однос аутпута и сваког од четири типа залиха (тзв. коефицијент акцелерације) и то посебно за микро предузећа и доступне предузетнике. Основна претпоставка је да су промене у залихама карактеристичне за сваку делатност (тј. иста је структура за предузетнике и микро предузећа у оквиру исте делатности). Упоредујући коефицијенте акцелерације микро предузећа и микро и укупних предузетника, узимајући у обзир коефицијенте акцелерације из претходне године, бира се најмањи коефицијент акцелерације. Промене у залихама на почетку и на крају године по типовима залиха и двомесном нивоу Класификације делатности добија се применом просте једначине, аутпут S.14 текуће и претходне године множи се са одговарајућим коефицијентом акцелерације.

Пољопривреда је једна од најзначајнијих активности у привреди Републике Србије, с тога су промене у залихама сектора пољопривреде веома важне за обрачун Р.52. Залихе пољопривреде су доминантне у сектору домаћинства, а често одређују и знак промене укупних залиха. Због своје специфичности, овај део залиха обрачунава се применом посебног математичког модела у оквиру економских рачуна пољопривреде.

3.6.1.5 Сектор непрофитних институција које пружају услуге домаћинствима (S.15)

Директне информације о променама у залихама овог сектора доступне су из финансијских извештаја. Укупни износи су много мањи у односу на остале секторе.

3.6.3 Вредновање промена у залихама

У складу са постојећом рачуноводственом регулативом у Републици Србији, општи рачуноводствени принципи који се примењује при вредновању залиха су метод „*First In – First Out*” (FIFO- потрошња прати редослед набавке), или метод пондерисаног просечног трошка (метод просечне цене). Други метод је најчешће коришћен метод за вредновање промена у залихама. За обрачун добитака/губитака држања, РЗС користи FIFO модел који је приказан у претходно поменутом ММФ-овом радном документу.

Обрачун промена у залихама врши се на такав начин да се залихе на почетку године инфлационирају како би се добила њихова вредност средином године, док се залихе на крају године дефлационирају како би се њихова вредност свела на исту временску тачку. Дакле, да би се добила вредност промене у залихама на почетку и на крају године по делатностима, примењује се децембарски индекс цена, чиме је вредност промене у залихама сведена на просечну годишњу цену. Добијена разлика између ова два резултата сматра се нивоом промена у залихама за потребе националних рачуна, што омогућава да се добици/губици држања добију као разлика између номиналне и процењене (ниво промена у залихама за потребе националних рачуна) вредности промена у залихама.

Добици/губици држања залиха представљају промене у њиховој вредности које су настале једино као резултат промене у њиховим ценама. У принципу, добици/губици држања залиха се користе за корекцију аутпута и међуфазне потрошње, а добијају се као резултат разлике између набавне и просечне цене за сваки тип залиха. Аутпут одговарајућег сектора и одговарајуће делатности се умањују за износ обрачунатог добици/губици држања залиха производње (залихе недовршене производње и готових производа) и залиха робе. добици/губици држања залиха материјала се додају износу међуфазне потрошње.

Управо објашњен метод обрачуна промене у залихама примењује се за свих пет институционалних сектора. Изузетак представља обрачун промена у залихама економских рачуна пољопривреде, који ће бити објашњен у наставку.

Обрачун се врши на нивоу делатности, односно на двомесном нивоу Класификације делатности. За сваки тип залиха, примењени су одговарајући индекси цена како би се обрачунао добици/губици држања:

- за обрачун промена залиха материјала:
  - ✓ Индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште за интермедијарне производе, осим енергије је примењен на све делатности осим
  - ✓ За делатности 41, 42 и 43 где се примењује индекс произвођача индустријских производа за елементе и материјал за уграђивање у грађевинарству
- за обрачун промена у залихама недовршене производње и готових производа користе се:
  - ✓ Индекс цена произвођача производа пољопривреде и рибарства за делатности 01, 02 и 03
  - ✓ Индексе цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште одговарајућих делатности су примењени за све делатности почев од 04 закључно са 33
  - ✓ Индексе цена произвођача индустријских производа за снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизацијом примењен је за делатност 35

- ✓ Индексе цена произвођача индустријских производа за скупљање, пречишћавање и дистрибуцију воде примењен је за делатности 36-39
  - ✓ Индекс цена угоститељских услуга се примењује за делатности 55 и 56
  - ✓ Укупан индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште примењује се за све остале делатности
- за залихе трговачке робе:
- ✓ Индекс потрошачких цена робе без струје и воде се примењује за све делатности.

Модел за процену промена у залихама у економским рачунима пољопривреде подразумева коришћење података из два главна извора:

- Статистика пољопривредне производње која обезбеђује податке о пољопривредним површинама и пољопривредној производњи на годишњем нивоу
- Статистика унутрашње трговине, подаци о количинама продатих производа на месечном нивоу (продаја пољопривредних газдинстава из сопствене производње и куповина правних лица од пољопривредних газдинстава).

Ови подаци се затим користе за процену продаје и залиха на крају референтног периода, под претпоставком да производња посматране године Y одговара количинама које су биле предмет трговине у трећем и четвртном кварталу посматране године, укључујући и први и други квартал наредне године. Последично, прва два квартала наредне године ($Y+1$) одговарају залихама на крају претходне године (посматрана година, Y). Монетарна вредност залиха на крају године добија се применом просечне цене производа за посматрану годину (Y).

Просечна „цена произвођача“ која се користи у претходно наведеном моделу добија се на основу цена које РЗС прикупља са становишта купца, на месечном нивоу. Заправо, основни подаци потребни за обрачун просечних цена произвођача пољопривредних производа (количине, вредност и просечне цене купљених и продатих производа) се на месечном нивоу достављају РЗС-у од стране правних лица која купују производе директно од пољопривредних газдинстава, као и од правних лица која продају производе из сопствене производње. Обрачун промена у залихама у економским рачунима пољопривреде ради се на двомесном нивоу Класификације делатности. Списак активности које одговарају пољопривредној делатности у начелу одговарају делатности 01: Пољопривредна производња, лов и пратеће услужне делатности.

На крају, због процедуре балансирања, кориговане су вредности за институционалне секторе S.11, S.14 (део који се односи на предузетнике) и S.15. За балансирање у текућим ценама, на балансирани износ примењивана је одговарајућа структура необухваћене економије за сваки од балансираних институционалних сектора и то посебно за аутпут, а посебно за међуфазну потрошњу. За балансирање у сталним ценама, на балансирани износ примењује се структура формалне економије (финансијски извештаји), за сваки институционални сектор посебно.

Укупне залихе чине око два процентна поена БДП-а у 2017. години, односно 1-3 процентна поена у периоду 2005-2017. године, изузев екстремних случајева узрокованих високом варијабилношћу пољопривредне производње.

3.7 Промене у драгоценостима

Драгоцености су нефинансијска имовина која под нормалним условима не пропада (физички) током времена и која се набавља првенствено као средство за очување вредности, а не за употребу у процесу производње или потрошњу.

Драгоцености обухватају следеће врсте добара:

- драго камење и племенити метали, као што су дијаманти, немонетарно злато, платина, сребро, и др.;
- антиквитети и друга уметничка дела, слике, скулптуре и др.;
- остале драгоцености, као на пример накит израђен од драгог камења и племенитих метала и други колекционарски предмети.

Имајући у виду чињеницу да Годишње истраживање о инвестицијама садржи експлицитне информације о набавкама и отуђењу драгоцености, добијене вредности из истраживања се, након основних провера података, директно употребљавају у процесу израде финалних резултата агрегата промене у драгоценостима. Осим процене за неодговор, у обрачуну нису примењена додатна концептуална и статистичка прилагођавања.

3.8 Извоз и увоз добара

3.8.1 Извори и методе

РЗС је надлежан за израду и публикавање статистике спољне трговине добрима (у даљем тексту: статистика спољне трговине). Податке прикупља одсек за статистику спољне трговине у РЗС-у. Искључиви извор података за статистику спољне трговине су царинске декларације, како за извоз тако и за увоз добара. Од јануара 2004. године, користи се јединствена царинска исправа (ЈЦИ), у потпуности усклађена са стандардима ЕУ. Царинске испоставе и овлашћени царински агенти достављају све документе Управи царина. РЗС преузима од Управе царина царинске декларације, припремљене за аутоматску обраду података, и ангажује се на њиховој даљој статистичкој контроли и обради.

Подаци се потом прослеђују одељењу статистике платног биланса коју израђује Народна банка Србије (НБС). У изради платног биланса, НБС примењује методологију Међународног монетарног фонда ВРМ6 (*Приручник за израду платног биланса и међународне инвестиционе позиције, шесто издање, 2009*). Подаци се објављују на месечном и годишњем нивоу, у милионима евра и милионима долара. У 2014. години, за потребе националних рачуна, НБС је почела да израђује податке о спољнотрговинској размени добара у динарима, како би се избегле било какве неконзистентности између података платног биланса и националних рачуна које би могле произаћи из употребе различитих девизних курсева од стране НБС и РЗС.

У оквиру статистике платног биланса врши се корекција увоза добара како би се извршило превођење увоза са циф на фоб паритет, као и корекција за обухват (merchanted, добра без царинске декларације, добра послата у иностранство на дораду, враћена добра, немонетарно злато итд.). Корекција циф/фоб се израчунава као фиксни проценат (3,1%) вредности увоза добара по циф паритету за све године (процена коју обезбеђује РЗС).

Табела 14 приказује усаглашавање између података о извозу добара према статистици спољне трговине (ИМТС), коју израђује РЗС, и укупног извоза добара према статистици платног биланса, коју израђује НБС.

Табела 14. Усаглашавање између података о извозу добара према статистикама спољне трговине и платног биланса

Извоз добара према статистици платног биланса (1) = (2) + (5) + (8)
Општа роба према статистици платног биланса (2) = (3) – (4)
<i>Од чега реекспорт:</i>
Извоз добара према статистици спољне трговине (3)
Корекција за обухват (4)
Нето извоз добара у оквиру послова <i>merchanting</i> -а према статистици платног биланса (5) = (6) – (7)
<i>Купљена добра у оквиру послова <i>merchanting</i>-а (негативан извоз)(6)</i>
<i>Продата добра у оквиру послова <i>merchanting</i>-а (7)</i>
Немонетарно злато (8)

Усаглашавање између података о увозу добара према статистици спољне трговине и укупног увоза добара према статистици платног биланса врши се на сличан начин као у случају извоза добара, као што је приказано у табели 15.

Табела 15. Усаглашавање између података о извозу добара према статистикама спољне трговине и платног биланса

Увоз добара према статистици платног биланса (1) = (2) + (6)
Општа роба према статистици платног биланса (2) = (3) – (4) – (5)
Увоз добара према статистици спољне трговине (3)
Корекција за обухват (4)
Корекција за класификацију ¹⁾ (5)
Немонетарно злато (6)

¹⁾ Корекција CIF/FOB која се врши у статистици платног биланса на основу коефицијента који процењује РЗС

Након усаглашавање података статистике спољне трговине и података платног биланса, коначни подаци платног биланса о извозу и увозу добара достављају се одељењу националних рачуна у РЗС. Подаци о спољнотрговинској размени добара, које израђује статистика спољне трговине у РЗС, користе се у националним рачунима након њиховог прилагођавања укупним износима извоза и увоза добара према статистици платног биланса. Као што је приказано у табелама 16 и 17, у националним рачунима се врше додатне корекције како би се узела у обзир необухваћена економија (прилагођавања за свеобухватност).

Table 16. Извоз добара према националним рачунима

Извоз добара према статистици платног биланса (1)
Корекција за свеобухватност која се врши у националним рачунима (2)
Извоз добара према националним рачунима (3) = (1) + (2)

Table 17. Увоз добара према националним рачунима

Увоз добара према статистици платног биланса (1)
Корекција за свеобухватност која се врши у националним рачунима (2)
Увоз добара према националним рачунима (3) = (1) + (2)

3.8.2 Обухват

Обухват према статистици спољне трговине

Од јануара 2010. године подаци статистике спољне трговине се прикупљају, обрађују и објављују у складу са општим системом трговине. Општи систем трговине обезбеђује боље прилагођавање принципу промене власништва који се примењују у ЕСА 2010 и БПМ6 (*Приручник за израду платног биланса и међународне инвестиционе позиције, шесто издање, 2009*). У питању је шири концепт који и код извоза и увоза обухвата сва добра која улазе на економску територију Републике Србије или је напушта, са изузетком добара која су у транзиту. Осим транзита, изузете су и трансакције које имају привремени карактер (добра за сајмове или изложбе, узорци и сл.). Ревидирани подаци према општем систему трговине су расположиви од 2007. године

Обухват статистике спољне трговине дефинисан је врстом царинских поступака. Приликом прикупљања података о извозу и увозу добара не примењује се статистички праг, тј. и код извоза и код увоза добара обухваћена је свака појединачна пошиљка за коју је попуњена јединствена царинска исправа, независно од статистичке вредности и нето масе.

Што се тиче категорија добара која се укључују у / искључују из статистику спољне трговине, статистика спољне трговине Републике Србије прати и примењује методологију IMTS (*International Merchandise Trade Statistics: Concepts and Definitions 2010 (Series M, No 52, Rev. 3)*)

Евидентирање података о спољној трговини према земљама трговинским партнерима врши се према принципу земље одредишта у извозу и принципу земље порекла у увозу. Земља одредишта је земља у којој се добра пуштају у слободан промет ради потрошње или даље дораде. Земља порекла је земља производње добара.

Вредност добара у спољној трговини приказана је на основу уговорних цена. Статистичка вредност, која се користи за податке спољне трговине, је вредност израчуната на граници Србије. То је вредност по фоб паритету за извоз и вредност по циф паритету за увоз (фактурисана вредност добара плус трошкови транспорта и осигурања до границе Србије). Када је код извоза добара уговором предвиђено да се добра испоручују у иностранству, трошкови транспорта, осигурања и шпедиције од границе Србије до места испоруке у иностранству се одузимају од фактурисане вредности. Ако је испорука добара у Србији, фактурисана вредност се увећава за трошкове транспорта, осигурања и шпедиције од места испоруке до границе Србије. Када је реч о поновном извозу производа након унутрашње дораде (активног оплемењивања) у Србији, статистичка вредност се састоји од укупне вредности добара увезених на дораду, услуга и домаћих добара која су коришћена у репродукцији, као и других трошкова насталих у царинском подручју републике Србије. Статистичка вредност увезених добара представља основу за процену износа увозних дажбина. Код поновног увоза након дораде у иностранству (пасивно оплемењивање), статистичка вредност укључује укупну вредност привремено извезених добара, услуге, инкорпорирани (уграђени) страни материјал, као и друге настале трошкова (у вези са добрима увезеним из иностранства). Вредност се обрачунава према званичном курсу динара, утврђеном последњег радног дана у недељи која претходи недељи у којој се утврђују царине и друге увозне дажбине. Према овим курсевима који се примењују како би се утврдила основа за процену износа увозних дажбина, израчунати су трошкови транспорта, осигурања, претовара итд.).

Обухват према методологији ESA 2010

- *Трансакције наведене у ESA 2010, параграф 3.165*

У складу са методологијом ESA 2010, статистички подаци о извозу и увозу добара укључују следеће трансакције између резидената и нерезидената: а) немонетарно злато; б) сребрне полуге, дијаманти и остали драгоцени метали и драго камење; в) папирни и метални новац који није у оптицају и неемитоване хартије од вредности (вредноване као добра, а не по номиналној вредности); г) електрична енергија, гас и вода; д) стока која прелази преко граница; њ) поштански пакети; е) извоз сектора државе укључујући добра финансирана бесповратним средствима и зајмовима; ж) добра која се преносе у власништво или из власништва организације за робне резерве; з) добра која резидентно предузеће испоручује својим нерезидентним подружницама (филијалама), осим добара за дораду; и) добра која резидентно предузеће прима од својих нерезидентних подружница (филијала), осим добара за дораду; ј) кријумчарена добра или производи који нису пријављени за порезе, као што су увозне царине и ПДВ; к) остале нерегистроване пошиљке, као што су поклони и пошиљке чија је вредност мања од утврђене минималне вредности.

- *Искључење свих случајева наведених у ESA 2010, став 3.166*

У складу са ESA 2010, увоз и извоз добара не обухватају следећа добра која и поред тога могу прећи националну границу:

а) добра у транзиту кроз земљу; б) добра послата у или из сопствених амбасада, војних база или других енклава унутар националних граница друге земље; в) опрема за транспорт и остале врсте покретне опреме која привремено напушта земљу без промене економског власништва, нпр. грађевинска опрема за монтажне или грађевинске радове у иностранству; г) опрема или друга добра који су послати у иностранство ради дораде, одржавања, сервисирања или оправке; ово такође важи за добра која су по поручбини дорађена у иностранству када је дошло до знатне физичке промене на добрима; д) остала добра која привремено напуштају земљу, која се обично враћају у року од једне године у првобитном стању и без промене економског власништва. Примери су добра која се шаљу у иностранство на изложбе или у забавне сврхе, добра по основу оперативног лизинга, укључујући вишегодишњи лизинг и добра која се враћају, а која нису продата нерезиденту; њ) добра послата у пошиљци која је изгубљена или уништена након преласка границе пре него што је дошло до промене власништва.

Кораци предузети како би се обезбедио правилан обухват статистике спољне трговине добрима у складу са принципом промене економског власништва, независно од тога да ли постоји одговарајуће физичко кретање робе

Следећи кораци, у складу са методологијом ESA 2010, се предузимају у статистици платног биланса ради евидентирања извоза и увоза добара у складу са принципом промене економског власништва, независно од тога да ли постоји одговарајуће физичко кретање добара.

- *Добра послата на дораду без промене власништва*, искључују се из статистике платног биланса, на основу специфичних царинских процедура које се користе у статистици спољне трговине.
- У складу са ESA 2010, *лични ефекти миграната* (лична својина која прати особе приликом промене пребивалишта) се искључују из статистике платног биланса јер не долази до промене власништва.
- *Враћена добра* се искључују из статистике платног биланса.

- *Добра која се купују и продају у оквиру послова *merchancing*-а* искључују се из статистике спољне трговине коју израђује РЗС. Међутим, у складу са ЕСА 2010 и БПМ6, статистика платног биланса куповину ових добара приказује одвојено као негативан извоз (када резидент купује ова добра од нерезидента), а њихову продају као позитиван извоз (када резидент продаје ова добра нерезиденту). Разлика између продајне и набавне цене добара у овом случају приказује се као нето извоз добара у оквиру *merchancing*-а.
- *Трансакције немонетарним златом* између резидената и нерезидената које улази или напушта економску територију Републике Србије укључују се у статистику спољне трговине. У складу са ЕСА 2010 / БПМ6, све трансакције немонетарним златом између резидената и нерезидената евидентирају се чак и када не постоји физичка испорука новом власнику – нпр. када се немонетарно злато држи на берзи злата. Међутим, у случају Србије ове трансакције нису релевантне, тј. у статистици платног биланса не врше се никакве корекције у вези немонетарног злата.

Привремено извезена или увезена добра (нпр. опрема за излагање на сајмовима и изложбама, комерцијални узорци и педагошки материјал; транспортна средства, контејнери и опрема повезани са транспортом добара; итд.) се искључују из извоза и увоза добара ако је у време њихове испоруке/пријема познато да је њихов намеравањем боравак у земљи увоза привремен и да ће након завршетка боравка бити враћена (у земљу из које су првобитно извезени) у непромењеном стању.

3.9 Извоз и увоз услуга

3.9.1 Извори и методе

Искључиви извор података о извозу и увозу услуга је статистика платног биланса, коју израђује НБС. Трговина услугама обухвата пружање услуга од стране резидената Републике Србије нерезидентима и обрнуто, без обзира да ли се пружају у земљи или иностранству. Од 2014. године, за израду статистике међународне трговине услугама, НБС примењује методологију Међународног монетарног фонда ВРМ6, као и *Приручник УН-а о статистици међународне трговине услугама 2010* (МСИТС 2010).

Месечни подаци о извозу и увозу услуга, прикупљени од стране НБС и изражени у УСД, се достављају РЗС-у. За потребе националних рачуна, подаци се прерачунавају у динарске вредности користећи месечне курсеве УСД, које НБС доставља ММФ-у.

3.9.2 Обухват

Табела хх даје преглед најважнијих категорија услуга за које се у оквиру статистике платног биланса региструју извозне и увозне трансакције.

Табела хх Најважније категорије услуга према БПМ6

Категорија услуга
Услуге прераде на физичким инпутима у власништву других
Услуге одржавања и поправке које нису укључене другде
Транспорт
Туризам
Грађевинске услуге
Осигурање и услуге пензијског осигурања
Финансијске услуге
Компензација за употребу интелектуалне својине која није укључена другде
Услуге телекомуникација, компјутерске и информацијске
Остале пословне услуге
Личне, културне и рекреативне услуге
Трговина робом и услугама државе, која није укључена другде

Поглавље 4 ПРЕРАЧУНАВАЊЕ БДП-а У БНД

4.1 Концепт бруто националног дохотка

Бруто национални дохотак (БНД) је концепт дохотка који настоји да измери доходак једне нације настао по основу производње и власништва над факторима производње, умањен за доходак који се плаћа иностранству по основу употребе фактора производње у власништву нерезидената, тј. овај агрегат се добија додавањем примарног дохотка који се прима из иностранства (накнаде запосленима и доходак од власништва) бруто домаћем производу и одузимањем примарног дохотка који се плаћа иностранству (накнаде запосленима и доходак од власништва) од бруто домаћег производа. Табела 18 приказује поступак који у обрачуну БНД-а примењује Републички завод за статистику.

Табела 18. Прерачунавање бруто домаћег производа у бруто национални доходак

Шифра из ESA 2010	Трансакције и билансне ставке
V.1g	Бруто домаћи производ
D.1	<i>плус: Накнаде запосленима (1) = (2) – (3)</i>
	Из иностранства (2)
	Према иностранству (3)
D.2	<i>минус: Порези на производњу и увоз (релевантно само за земље чланице ЕУ) (4)</i>
D.3	<i>плус: Субвенције (релевантно само за земље чланице ЕУ) (5)</i>
D.41	<i>плус: Камате (6) = (7) – (8)</i>
	Из иностранства (7)
	Према иностранству (8)
D.42	<i>плус: Расподељена добит предузећа (9) = (10) – (11)</i>
	Из иностранства (10)
	Према иностранству (11)
D.43	<i>плус: Реинвестирана добит од страних директних инвестиција (12) = (13) – (14)</i>
	Из иностранства (13)
	Према иностранству (14)
D.441	<i>плус: Доходак од власништва који се приписује власницима полиса осигурања</i>
	Из иностранства (16)
	Према иностранству (17)
D.45	<i>плус: Земљишне и рудне ренте из/према иностранству (18)</i>
V.5g	једнако: бруто национални доходак

Републички завод за статистику Србије (РЗС) је надлежан за обрачун и објављивање података о бруто националном дохотку. Прерачунавање бруто домаћег производа у бруто национални доходак је готово искључиво засновано на подацима платног биланса, који израђује и објављује Народна банка Србије (НБС).

У изради платног биланса, НБС примењује методологију Међународног монетарног фонда ВРМ6 (*Приручник за израду платног биланса и међународне инвестиционе позиције, шесто издање, 2009*). Подаци се објављују на месечном и годишњем нивоу, у милионима евра и милионима долара. Серије података по методологији ВРМ6 расположиве су почев од 2007. године.

Прерачунавање вредности трансакција из оригиналних валута у извештајну валуту врши се применом званичног средњег девизног курса који одређује НБС на дан трансакције. Главни извори података за израду платног биланса су: извештаји достављени НБС и подаци РЗС-а.

Информације о доходу од власништва релевантне за обрачун бруто националног дохода преузимају се из рачуна примарног дохода платног биланса. Рачун примарног дохода укључује наплате и плаћања по основу накнада запосленима и доходак по основу инвестиција (директних, портфолио и осталих инвестиција). Доходак по основу директних инвестиција укључује укупан профит правних лица, тј. дивиденде и реинвестирану добит. Доходак од инвестиција искључује вредност индиректно мерених услуга финансијског посредовања (Financial intermediation services indirectly measured – FISIM), која је укључена у трговину услугама. Главни извори података су: извештаји банака о платном промету са иностранством (International Transactions Reporting System – ITRS), који се обавља преко банака и НБС, извештаји о кредитно-финансијским трансакцијама и директно извештавање.

Концепт резидентности који се примењује у статистици платног биланса је усаглашен са методологијом ВРМБ. Резиденти Републике Србије су физичка и правна лица која имају центар економског интереса на територији Републике Србије у периоду дужем од једне године. За потребе платног биланса резидент се дефинише као:

- 1) правно лице које је регистровано и има седиште у Републици Србији;
- 2) предузетник - физичко лице које је регистровано у Републици и које ради стицања добити, у виду занимања, обавља законом дозвољену делатност;
- 3) огранак страног правног лица уписан у регистар код надлежног органа у Републици;
- 4) физичко лице које има пребивалиште у Републици, осим физичког лица које има боравак у иностранству дужи од годину дана;
- 5) физичко лице - страни држављанин који на основу дозволе за боравак, односно радне визе борави у Републици дуже од годину дана, осим дипломатско-конзуларних представника страних земаља и чланова њихових породица;
- 6) корисници средстава буџета Републике Србије, корисници средстава организација за обавезно социјално осигурање и корисници средстава буџета локалне власти, као и други корисници јавних средстава који су укључени у систем консолидованог рачуна трезора;
- 7) дипломатско, конзуларно и друго представништво у иностранству које се финансира из буџета Републике и домаћи држављани запослени у тим представништвима, као и чланови њихових породица.

Нерезиденти су сва лица која нису претходно наведена.

4.2 Накнаде запосленима

Према методологији ЕСА 2010, накнаде запосленима дефинишу се као укупне накнаде, у новцу или у натури, које послодавац исплаћује запосленом у замену за његов рад током обрачунског периода. У оквиру статистике платног биланса, плаћања према иностранству односе се на нерезиденте запослене од стране резидентних послодаваца, док се плаћања из иностранства односе на резиденте запослене од стране нерезидентних послодаваца. Накнаде запосленима (D.1) чине следеће две главне компоненте: плате и остала лична примања (D.11) и доприноси послодаваца за социјално осигурање (D.12).

ITRS Народне банке Србије је једини извор података везан за накнаде запосленима размењене са иностранством. Самим тим, ITRS је истовремено и једини извор података коришћен у циљу идентификовања оних запослених резидената који раде за нерезиденте, као и запослених нерезидената који раде за резиденте. Идентификација је базирана на одвојеним шифрама укљученим у шифарник ITRS-а које омогућавају разликовање запослених резидената од запослених нерезидената.

Све трансакције повезане са прекограничним токовима накнада запосленима књиже се у платном билансу према принципу плаћања, тј. у тренутку извршења трансакције.

Накнаде запосленима, евидентиране у оквиру рачуна примарног дохотка платног биланса, прокњижене су према нето принципу, тј. прокњижени износи не укључују доприносе послодаваца за социјално осигурање. У циљу добијања накнада запосленима према бруто принципу, РЗС врши процену доприноса за социјално осигурање који се плаћају иностранству, примењујући пореску стопу од 15%. С друге стране, подаци о доприносима послодаваца за социјално осигурање који се примају из иностранства преузимају се из рачуна секундарног дохотка платног биланса.

Накнаде запосленима примљене из иностранства укључују накнаде запосленима примљене од стране запослених резидената у страним дипломатским, конзуларним и другим представништвима страних земаља или међународних организација у Србији. С друге стране, накнаде запосленима плаћене иностранству укључују накнаде запосленима плаћене нерезидентима запосленим у дипломатским, конзуларним и другим представничким телима у иностранству.

4.3 Порези на производњу и увоз плаћени институцијама ЕУ

Није релевантно с обзиром на тренутни статус Србије као кандидата за чланство у ЕУ.

4.4 Субвенције обезбеђене од стране институција ЕУ

Није релевантно с обзиром на тренутни статус Србије као кандидата за чланство у ЕУ.

4.5 Прекогранични доходак од власништва

Доходак од власништва (D.4) укључује камате (D.41), расподељену добит предузећа (D.42), реинвестирану добит од страних директних инвестиција (D.43), остали доходак од инвестиција (D.44) и земљишну и рудну ренту (D.45). Табела 19 показује компоненте прекограничног дохотка од власништва, регистроване у оквиру статистике платног биланса НБС.

Табела 19. Прекогранични доходак од власништва

Доходак од власништва примљен из иностранства (1)
Камате
Расподељена добит предузећа
Реинвестирана добит од страних директних инвестиција
Остали доходак од инвестиција
Ренте
Доходак од власништва плаћен иностранству (2)
Камате
Расподељена добит предузећа
Реинвестирана добит од страних директних инвестиција
Остали доходак од инвестиција
Ренте
Нето доходак од власништва примљен из/плаћен иностранству (3) = (1) – (2)

4.5.1 Камате

Према методологији ESA 2010, камате (D.41) представљају доходак од власништва који примају власници финансијске имовине у замену за стављање те имовине на располагање другој институционалној јединици. То се односи на следећу финансијску имовину:

- Депозите
- Дужничке хартије од вредности
- Кредите
- Остало.

Главни извори података о прекограничним токовима камата регистрованих у платном билансу НБС су:

- База иностраних кредита Народне банке Србије
- База података Централног регистра, депоа и клиринга хартија од вредности (ХоВ)
- ITRS Народне банке Србије

Информације о каматама на кредите добијају се из базе иностраних кредита коју одржава НБС. Ова база такође обезбеђује податке о каматама на доходак од страних директних инвестиција, као и о каматама на финансијски лизинг.

Информације о каматама на дужничке ХоВ добијају се из ITRS-а и додатно се проверавају коришћењем података из базе ХоВ којом управља Централни регистар, депо и клиринг хартија од вредности (у даљем тексту: Централни регистар). Према методологији ESA 2010, камате на дужничке ХоВ састоје се од камата на краткорочне ХоВ (менице и слични краткорочни инструменти) и камата на дугорочне ХоВ (обвезнице и облигације). У Србији, скоро све камате на дужничке ХоВ се односе на дугорочне ХоВ, како на потражној, тако и на дуговој страни. Инвестиције нерезидената у краткорочне дужничке ХоВ нису дозвољене према националном Закону о девизном пословању. С друге стране, готово занемарљиви износи прокњижени су по основу камата од инвестиција наших резидената у краткорочне дужничке ХоВ.

Информације о каматама на депозите, дозвољена прекорачења, плаћањима затезне камате и осталим токовима камата добијају се из ITRS-а.

Информације о прекограничним каматним трансакцијама књиже се према принципу плаћања.

Табела 4.3 приказује компоненте прекограничних каматних токова које се региструју у статистици платног биланса НБС. Информације о каматама прикупљају се у складу са поделом инвестиција према функционалним категоријама (директне инвестиције, портфолио и остале инвестиције). Камате на директне инвестиције се даље рашчлањују на три категорије директних инвестиција (инвестиције директног инвеститора у предузеће са директним инвестицијама, повратне инвестиције и инвестиције између повезаних предузећа. Камате на краткорочне и дугорочне ХоВ књиже се у оквиру ставке „Доходак од портфолио инвестиција“.

Табела 20. Прекогранични токови камата

Камате примљене из иностранства (1)
Камате од директних инвестиција
Камате од портфолио инвестиција
Краткорочне дужничке ХоВ
Дугорочне дужничке ХоВ
Камате од осталих инвестиција
Камате на средства резерви
Камате плаћене иностранству (2)
Камате од директних инвестиција
Директни инвеститор у предузеће са директним инвестицијама
Повратне инвестиције
Инвестиције између повезаних предузећа
Камате од портфолио инвестиција
Краткорочне дужничке ХоВ
Дугорочне дужничке ХоВ
Камате од осталих инвестиција (3) = (4) – (5)
Меморандумска ставка: Камате пре FISIM-а (4)
Индиректно мерене услуге финансијског посредовања- FISIM (5)
Камате на средстава резерви
Нето токови камата према/из иностранства (6) = (1) – (2)

Камате се књиже пре одузимања пореза који се на њих примењују. Примљене и плаћене камате су регистроване укључујући дотације за каматне олакшице, независно од тога да ли су те дотације директно плаћене финансијским институцијама или корисницима.

Као што је приказано у табели 4.4, корекција камата које су плаћене иностранству врши се како би се неутралисали трговински ефекти FISIM-а. Када је реч о каматама примљеним из иностранства, не врши се никаква корекција јер се сматра да је извоз услуга FISIM услуга занемарљив.

Табела 21. Ефекти увоза FISIM-а на камате

Камате плаћене иностранству са FISIM-ом (1)
Корекција камата плаћених иностранству за FISIM (2)
Камате плаћене иностранству без FISIM-а (3) = (1) – (2)

База иностраних кредита НБС служи као главни извор података за обрачун увозног FISIM-а. Процене су засноване на индивидуалним прекограничним кредитима (депозити се сматрају занемарљивим). Обрачун увозног FISIM-а се спроводи у две фазе.

Прво, референтна стопа се обрачунава као пондерисани просек каматних стопа на међубанкарске зајмове (домаће банке су дужници, а стране банке кредитори). У обрачунима референтне стопе узимају се у обзир и доспеће и валута.

У другој фази, FISIM се израчунава као разлика између камата које плаћају остали сектори и камата обрачунатих по референтној стопи (као да је примењена референтна стопа). На овај начин обрачунат FISIM искључује се из камата плаћених иностранству и укључује се у увоз услуга.

4.5.2 Расподељена добит предузећа

У статистици платног биланса НБС, информације о токовима расподељене добити предузећа (D.42) добијају се из ITRS. Расподељена добит предузећа састоји се од дивиденди (D.421) и повлачења добити по основу улагања у квазипредузећа (D.422). Табела 4.5 показује компоненте расподељене добитка предузећа за које су расположиви подаци у статистици платног биланса НБС.

Табела 22. Расподељена добит предузећа

Расподељена добит предузећа примљена из иностранства (1)
Дивиденде
Повлачење добити по основу улагања у квазипредузећа
Расподељена добит предузећа плаћена иностранству (2)
Дивиденде
Повлачење добити по основу улагања у квазипредузећа
Нето расподељена добит предузећа према/из иностранства (3) = (1) – (2)

У оквиру расподељене добити предузећа, веома мали износи су регистровани у оквиру ставке „Повлачење добити по основу улагања у квазипредузећа“.

4.5.2.1 Дивиденде

Једини извор података о дивидендама је ITRS Народне банке Србије. Информације о прекограничним токовима дивиденди књиже се у платном билансу у оквиру дохотка по основу директних инвестиција у власнички капитал и ХоВ инвестиционих фондова. Целокупна расподељена добит предузећа регистрована је у оквиру прве категорије инвестиција – инвестиције директних инвеститора у предузеће са директним инвестицијама. Што се тиче дохотка по основу портфолио инвестиција, у оквиру ове ставке није регистрована расподељена добит предузећа.

Подаци не укључују акције издате акционарима приликом исплате дивиденди за финансијску годину, тј. укључене су само исплаћене дивиденде.

Дивиденде искључују супер-дивиденде (дивиденде које су превелике у односу на скорашњи ниво дивиденди и зарада). Супер-дивиденде се третирају као повлачења власничког капитала из предузећа. Ово се односи на предузећа, било инкорпорисана или квазипредузећа и било да су под домаћом или иностраном контролом.

Подаци о дивидендама укључују само плаћене или примљене дивиденде у тренутку када су оне заиста плаћене или примљене.

4.5.2.2 Повлачења добити по основу улагања у квазипредузећа

ITRS је једини извор података о прекограничним токовима повлачења добити по основу улагања у квазипредузећа.

Повлачења добити по основу улагања у квазипредузећа књиже се пре одузимања текућих пореза на доходак, богатство, итд. Књижење се врши према принципу плаћања, тј. у тренутку када су повлачења извршена од стране власника.

4.5.3 Реинвестирана добит од страних директних инвестиција

НБС је надлежна за процену реинвестиране добити од страних директних инвестиција (D.43).

У оквиру статистике платног биланса, подаци о реинвестираној добити од страних директних инвестиција добијају су из извештаја које компаније, банке и друге финансијске институције шаљу директно НБС, као део директног система извештавања.

У складу са методологијом ESA 2010, предузеће са страним директним инвестицијама (СДИ) јесте инкорпорисано или неинкорпорисано предузеће у коме инвеститор који је резидент друге економије поседује 10% или више обичних акција или гласачких права у инкорпорисаном предузећу, односно еквивалент у неинкорпорисаном предузећу. Предузећа са страним директним инвестицијама укључују оне ентитете који су идентификовани као зависна или придружена предузећа, и огранци. Зависно предузеће постоји када инвеститор поседује више од 50%, придружено је оно у коме инвеститор поседује 50% или мање, а огранак је неинкорпорисано предузеће у потпуном или заједничком власништву. Веза по основу СДИ може бити директна или индиректна као резултат ланца власништва. „Предузеће са страним директним инвестицијама“ представља шири концепт у односу на „инкорпорисано предузеће под страном контролом“.

У складу са ВРМ6, директне инвестиције у платном билансу НБС су рашчлањене у 3 категорије – инвестиције директног инвеститора у предузеће са директним инвестицијама, повратне инвестиције и инвестиције између повезаних предузећа.

Индиректне везе са великим компанијским групацијама су описане кроз директне извештаје достављене од стране резидентних предузећа која су у директној вези са нерезидентним јединицама по основу директних инвестиција, како у Србији тако и у иностранству. У оба случаја матичне компаније су у обавези да извештавају не само за себе, већ и за сва предузећа која се налазе у њиховом директном или индиректном власништву.

Подаци из директних извештаја се додатно проверавају коришћењем података из консолидованих извештаја који се достављају Агенцији за привредне регистре (АПР). Ови извештаји пружају корисне информације о власништву и везама између предузећа.

Према методологији ESA 2010, реинвестирана добит по основу СДИ (D.43) једнака је пословном вишку предузећа са страним директним инвестицијама

*увећаном за све дохотке од власништва или текуће трансфере који се потражују,
умањеном за све дохотке од власништва или текуће трансфере које треба платити,
укључујући стварне дознаке страним директним инвеститорима и све текуће порезе
које треба платити на доходак, богатство, итд. предузећа са страним директним
инвестицијама.*

Главни извори података о одливима и приливима по основу страних директних инвестиција су извештаји ITRS-а, директно извештавање, извештаји о кредитно-финансијским трансакцијама и РЗС, који снабдева НБС информацијама о вредности инвестиција у натури.

Регистар страних директних инвестиција, како за приливе, тако и за одливе по основу СДИ, заснован је на подацима ITRS-а, као и на подацима који постоје у бази директног извештавања. Ови извори података допуњавају се подацима из АПР-а. Регистар СДИ се редовно одржава од стране одељења статистике платног биланса.

Подаци о дивидендама добијени су из ITRS-а, док подаци о реинвестираној добити потичу из директних извештаја. Како се подаци о дивидендама и реинвестираној добити добијају из различитих извора (тзв. метод II), није обезбеђена конзистентност између извора података о профиту и извора података о реинвестираној добити, тј. контингент предузећа са директним страним инвестицијама није идентичан за оба извора података.

Реинвестирана добит од СДИ се књижи у тренутку када је зарађена.

4.5.4 Остали доходак по основу инвестиција

4.5.4.1 Доходак од инвестиција који се приписује власницима полиса осигурања

Према ESA 2010, доходак од инвестиција који се приписује власницима полисе осигурања (D.441) одговара укупним примарним дохоцима примљеним по основу улагања техничких резерви осигурања. Резерве су они износи које осигуравајуће друштво признаје као одговарајућу обавезу према власницима полисе осигурања.

Обрачун ове ставке врши РЗС на основу података које доставља НБС.

Тренутно се не располаже специфичним изворима података о прекограничним токовима дохотка од основу инвестиција који се приписује власницима полиса осигурања, па се тако ова ставка процењује индиректно користећи података о секторској расподели бруто премија приписаних домаћим осигуравајућим предузећима. Расположив је само укупан износ додатака на премије, који се алоцира на институционалне секторе, укључујући сектор иностранства, према бруто приписаним премијама.

4.5.4.2 Доходак од инвестиција који се плаћа на права из пензијског осигурања

Према ESA 2010, права из пензијског осигурања настају по основу једне од следеће две врсте пензијских система. То су системи са дефинисаним доприносом и системи са дефинисаном висионом примања.

За сада није вршена процена ових токова за потребе националних рачуна.

4.5.4.3 Доходак од инвестиција који се приписује акционарима колективних инвестиционих фондова

Доходак од инвестиција који се приписује акционарима колективних инвестиционих фондова, укључујући заједничке фондове (*mutual funds*) и узајамне инвестиционе фондове (*unit trusts*), састоји се од следећих посебних елемената: дивиденди које се приписују акционарима колективних инвестиционих фондова (D.4431) и нерасподељене добити добити која се приписује акционарима колективних инвестиционих фондова (D.4432).

За сада није вршена процена ових токова за потребе националних рачуна.

4.5.5 Земљишна и рудна рента

Рента (D.45) је доходак који примају власници природних ресурса за стављање природних ресурса на располагање другим институционалним јединицама. Постоје две различите врсте ренте на ресурсе: земљишна и рудна рента.

Национални рачуни за сада не приказују експлицитне износе за ренту у оквиру прерачунавања БДП-а у БНД.

Поглавље 5 ОБРАЧУН БДП-а У СТАЛНИМ ЦЕНАМА

5.1. Опште напомене

5.1.1. Увод

Обрачун бруто домаћег производа у сталним ценама изведен је према производном и расходном приступу. Општи методолошки оквир обрачуна заснива се на принципима и дефиницијама Система националних рачуна (*System of National Accounts 2008 – SNA 08*) и Европског система рачуна (*European System of National and Regional Accounts 2010 – ESA 10*), као и на међународним стандардима и препорукама за обрачуна у сталним ценама датим у приручнику Евростата (*Handbook on Price and Volume Measures in National Accounts*). Серија података расположива је од 1996. године у ценама претходне године, а од 1995. у форми уланчаних мера обима са 2010. као референтном годином.

Први резултати годишњег обрачуна БДП-а у сталним ценама урађени су у складу са тада важећом методологијом “Европски систем националних рачуна 1995” и објављени су 2005. године. Серија података обухватала је период 1999-2004. године. БДП је био обрачунат према производном приступу, применом једноструке индикатор методе, са фиксном базном годином (2002), на нивоу 16 сектора и 60 области Класификације делатности 1996, у складу са међународном класификацијом NACE Rev. 1. Накнадним обрачунима спроведеним 2008. године проширена је временска серија на период 1997-2004. године.

Бруто домаћи производ у сталним ценама према расходном приступу за све категорије употребе БДП-а први пут је обрачунат 2011. године у складу са међународним стандардима. Серија података обухватала је период 2003-2009. године. Обрачун је био изведен за све агрегате употребе (издаци за финалну потрошњу домаћинства, издаци за финалну потрошњу непрофитних институција које пружају услуге домаћинствима (НПИД), издаци за индивидуалну и колективну потрошњу државе и бруто инвестиције (бруто инвестиције у основна средства, промене у залихама и промене у драгоценостима).

Републички завод за статистику је 2012. године публиковао ревидиране податке годишњих обрачуна БДП према производном приступу за период 2001-2010. године. Ревизија претходно објављених података урађена је из следећих разлога:

- Уведена је нова Национална класификација делатности (КД2010) у складу с међународном NACE Rev. 2, која је узроковала промене годишњих података у текућим ценама (ревидирана је серија од 2001. године)
- Промењена је метода обрачуна сталних цена - прелазак са обрачуна са фиксном базном годином на обрачуна у ценама претходне године.

Обрачун у сталним ценама урађен је у ценама претходне године, за ниво 88 области и 21 сектора према новој класификацији делатности (КД 2010). Раније коришћена метода обрачуна у сталним ценама са фиксном базом заснива се на избору једне базне године, чије релативне цене представљају пондере за агрегирање мера физичког обима агрегата БДП у свим годинама. Код обрачуна у ценама претходне године за сваку годину као база узима се њена претходна година. На пример, подаци за 2009. годину исказани су у ценама 2008. године, подаци за 2008. годину исказани су у ценама 2007. године итд. На овај начин у обзир се узимају све структурне промене у релативним ценама до којих је дошло између две узастопне године у једној економији. Пондери су одређени учешћем бруто додате вредности сваке области Класификације делатности у БДП у базној години. Серије вредности обрачунатих у ценама

претходне године не могу се користити за израчунавање стопа реалног раста, јер вредности по годинама нису упоредиве (свака година вреднована је ценама претходне године).

Да би се добила серија упоредивих података, примењује се метода уланчавања, којом се индикатори у форми индекса повезују и свде на референтну годину. Избор референтне године не утиче на промене стопа раста. У време преласка са обрачуна у сталним ценама са фиксном базом на обрачун у ценама претходне године, референтна година била је 2005. Референтна година је промењена 2014. године и од тада се 2010. година користи за обрачуна уланчаних мера обима. Да би се добио новчани израз агрегата, серија података добијена је тако што се вредности појединачног агрегата у текућим ценама у 2010. години множе индексима реалног раста који су сведени на 2010. годину.

Треба истаћи да уланчане мере обима прерачунате у новчани израз не треба називати „сталним ценама“. Сталне цене јесу обрачун са фиксном базом или „покретном“ базном годином (цене претходне године). Уланчане мере обима само су инструмент којим се решава проблем упоредивости и требало би их називати „уланчаним мерама обима, референтна xxxx. година“.

Изузетак од опште процедуре су агрегати чија вредност мења предзнак (негативан или позитиван) током времена, па због тога обрачун уланчаних мера обима ових агрегата нема економски значај, јер даје контрадикторне информације. У ове категорије спадају промене у залихама, промене у драгоценостима и нето извоз.

Од септембра 2014. године РЗС је званично почео да примењује нову методологију националних рачуна - ESA 2010, истовремено са земљама чланицама ЕУ. Спроведена је ревизија до тада објављених података за период 1997-2012. године, а након тога је први пут обрачунат БДП за 1995. и 1996. годину. На овај начин обезбеђена је конзистентна серија података о БДП-у (почевши од 1995. године), у складу са стандардима прописаним у ESA 2010.

5.1.2. Бруто домаћи производ према производном приступу

Бруто домаћи производ према производном приступу у сталним ценама представља суму БДВ-а свих области економије увећану за нето порезе на производе (порези на производе умањени за субвенције на производе) у сталним ценама.

Бруто додата вредност у сталним ценама за тржишне произвођаче за ниво области КД 2010 добија се као разлика између аупута и међуфазне потрошње у сталним ценама.

Аутпут у сталним ценама обрачунава се за 88 области КД 2010. За већину активности аутпут у сталним ценама добија се дефлационирањем вредности у текућим ценама одговарајућим индексом цена. За мањи број активности, аутпут у сталним ценама обрачунава се методом екстраполације индексима физичког обима производње.

Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се на неколико начина: применом методе дефлације, која подразумева да се вредности у текућим ценама дефлационирају одговарајућим индексима цена уколико су адекватни подаци о ценама расположиви; применом „ratio“ методе или трошковном „input cost“ методом.

За нетржишне активности обрачун додате вредности у сталним ценама изводи се применом трошковне „input cost“ методе сабирањем свих трошковних компоненти у сталним ценама: накнаде запосленима, међуфазна потрошња, потрошња фиксног капитала и нето остали порези на производњу.

Начин обрачуна БДП-а у ценама претходне године по производном приступу детаљно је описан у Поглављу 3.

5.1.3. Бруто домаћи производ према расходном приступу

БДП према расходном приступу у сталним ценама добија се као збир издатака за финалну потрошњу добара и услуга и бруто инвестиција за све јединице националне економије плус извоз мање увоз робе и услуга у сталним ценама. Финална потрошња представља суму издатака за финалну потрошњу домаћинстава, НПИД и државе. Бруто инвестиције добијају се као сума бруто инвестиција у основна средства, промена у драгоценостима и промена у залихама.

Код обрачуна БДП-а према расходном приступу у сталним ценама за већину агрегата користи се метода дефлације, док се за мањи број категорија користи метода екстраполације. Пондери су одређени учешћем сваке од категорија употребе у БДП-у у базној години.

Издаци за финалну потрошњу домаћинстава обрачунати су на четвороцифарском или петочифарском нивоу Класификације личне потрошње по намени (СОИСОР), за резиденте у иностранству и нерезиденте на територији Републике Србије. За већину издатака, вредност у сталним ценама обрачунава се дефлационирањем вредности у текућим ценама индексом потрошачких цена (CPI).

Издаци за финалну потрошњу НПИД-а у ценама претходне године обрачунавају се применом трошковне „*input cost*“ методе сумирањем свих компоненти трошкова финалне потрошње НПИД-а у ценама претходне године .

Издаци за финалну потрошњу државе у сталним ценама обрачунати су на исти начин као и у текућим ценама, односно применом трошковне „*input cost*“ методе, сумирањем свих компоненти трошкова финалне потрошње државе. Обрачуни су урађени посебно за индивидуалну и колективну потрошњу.

Бруто инвестиције у основна средства, промене у залихама и промене у драгоценостима у сталним ценама обрачунавају се дефлационирањем вредности у текућим ценама одговарајућим индексима цена.

Обрачун извоза и увоза робе у сталним ценама врши се на двоцифарском нивоу КД 2010, методом дефлације, коришћењем индикатора добијених из статистике цена, статистике спољне трговине, као и индикатора израчунатих у националним рачунима. Подаци о извозу и увозу услуга у сталним ценама обрачунавају се дефлационирањем текућих цена применом одговарајућих индикатора.

Начин обрачуна БДП-а у ценама претходне године по расходном приступу детаљно је описан у Поглављу 4.

5.1.4. Публиковање, политика ревизије и дисеминација у националним рачунима

Календар публикавања статистичких података доступан је на интернет страници РЗС-а месец дана пре почетка године.

Дисеминација података националних рачуна врши се према следећем распореду:

- крај године (t) - стопа реалног раста БДП;
- 60 дана по истеку године (t+60 дана) - БДП као сума четири квартала;
- 9 месеци по истеку године (t+9 месеци) – претходни резултати годишњег обрачуна БДП;
- 18 месеци по истеку године (t+18 месеци) – финални резултати годишњег обрачуна БДП.

Подаци су истовремено доступни свим корисницима у виду саопштења, на српском и енглеском језику на интернет страници РЗС-а.

Серије података од 1995. године о БДП-у по производном и расходном приступу, у текућим ценама, ценама претходне године и у форми уланчаних мера обима (референтна година 2010.), у милионима динара, као и подаци о структури у текућим ценама и стопама реалног раста, доступни су на интернет страници РЗС-а, у бази података, на следећој адреси:

<http://data.stat.gov.rs/?caller=09&languageCode=sr-Cyrl>

Истог дана када се подаци објављују на интернет страници РЗС-а врши се и трансмисија података Евростату.

У складу са Трансмисионим програмом који је прописан од стране Евростата, РЗС редовно трансмитује следеће табеле:

NAMAIN_T0101_Q	Бруто додата вредност у базним ценама и бруто домаћи производ у тржишним ценама – квартални подаци
NAMAIN_T0102_Q	Бруто домаћи производ по расходном приступу – квартални подаци
NAMAIN_T0110_Q	Становништво и запосленост – квартални подаци
NAMAIN_T0101_A	Бруто додата вредност у базним ценама и бруто домаћи производ у тржишним ценама – годишњи подаци
NAMAIN_T0102_A	Бруто домаћи производ по расходном приступу – годишњи подаци
NAMAIN_T0110_A	Становништво и запосленост – годишњи подаци
NAMAIN_T0117_A	Лична потрошња домаћинства према трајности добара – годишњи подаци
NAMAIN_T0120_A	Извоз добара (fob) и услуга у земље чланице ЕУ/треће земље – годишњи подаци
NAMAIN_T0121_A	Увоз добара (fob) и услуга из земаља ЕУ/трећих земаља – годишњи подаци
NAMAIN_T0301_A	Аутпут по делатностима – годишњи подаци
NAMAIN_T0302_A	Инвестиције по делатностима – годишњи подаци
NAMAIN_T0501_A	Лична потрошња домаћинства према намени – годишњи подаци
NAMAIN_T0502_A	Лична потрошња домаћинства према националном концепту – годишњи подаци
NASEC_T0800_A	Годишњи нефинансијски секторски рачуни
ESAP2GOV_0900_A	Детаљна листа пореза и доприноса према врсти пореза и доприноса за социјално осигурање и према подсекторима сектора државе – годишњи подаци

ESAP2GOV_NTL_A	Детаљна листа пореза и доприноса за социјално осигурање према националној класификацији
NAREG_T1001_A	Табеле по регионима (ниво НСТЈ ¹⁾ 2)
NAREG_T1002_A	Табеле по делатности и регионима (НСТЈ-2 – ниво региона)
NAREG_T1200_A	Табела по делатностима и по регионима (НСТЈ-3 – ниво области)
NAREG_T1300_A	Рачуни сектора домаћинстава по регионима (НСТЈ-2 – ниво региона)

¹⁾Номенклатура статистичких територијалних јединица

Поред Евростата, РЗС редовно шаље ажуриране упитнике другим међународним институцијама (УН, OECD, итд.).

Републички завод за статистику је 2017. године публикувао документ „Општа политика ревизије“. Овај документ је доступан на интернет страници РЗС на следећој адреси: <http://www.stat.gov.rs/media/2283/opsta-politika-revizije-rzs-1.pdf>

Ревизије које се спроводе у Националним рачунима су у складу са принципима који су прописани „Општом политиком ревизије“. У годишњим обрачунима углавном се спроводе велике ревизије. Велике ревизије су веома значајне измене објављених статистичких података, које се спроводе због једног или више разлога:

- расположивости нових података који се прикупљају у вишегодишњој периодици (5–10 година), као што су пописи (становништва, пољопривреде, економије), инпут-аутпут табеле итд.;
- расположивости нових извора података (нова статистичка истраживања или административни извор података);
- промене базне године – примена новог пондерационог система;
- промене у концептима, дефиницијама и/или класификацијама (нпр. усвајање нове класификације или промене у међународним статистичким стандардима);
- унапређења методолошких процедура;
- измене законских регулатива.

Уобичајено је да велика ревизија није последица једног узрока, већ комбинација више њих. Ово треба прихватити као добру праксу, јер се избегава пречесто спровођење ревизија. Велике ревизије утичу на знатан део временских серија, а понекад и на целе серије података. Због тога је неопходно спровести прерачунавање података уназад, како би се добила упоредива серија података. При доношењу одлуке о томе за који период подаци треба да се прерачунају уназад узимају се у обзир трошкови и користи тог рада на прерачуноу.

5.2. Основни извори података коришћени у обрачунима

5.2.1. Уводне напомене

Ово поглавље укратко описује изворе података који се користе за обрачун агрегата националних рачуна у сталним ценама. Обухваћени су различити подаци из статистичког система, као и подаци из административних извора података.

Подаци из статистичког система могу се сврстати у неколико група према типу података.

- Индекси цена: индекси цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште; индекси цена произвођача пољопривредних производа, индекси потрошачких цена, индекси цена пољопривредних инпута, индекси јединичних вредности, индекси увозних и извозних цена произвођача;
- Индекси физичког обима: индекс физичког обима индустријске и пољопривредне производње, индекс обима искоришћавања шума, индекс физичког обима транспортних услуга;
- Вредности изведених грађевинских радова, подаци о продаји и откупу пољопривредних производа, вредности промета у трговини на мало, вредности промета у трговини на велико,

вредност промета трговине на велико и мало моторним возилима и мотоциклима; вредности промета у угоститељству;

- туризам - подаци о доласцима и ноћењима туриста
- запосленост и зараде.

За поједине агрегате БДП посебно су обрачунати следећи композитни индекси цена за чији обрачун су дата детаљна објашњења у оквиру поглавља о инвестицијама у основна средства у сталним ценама:

1. Композитни индекс цена софтвера,
2. Композитни индекс цена за истраживање и развој и
3. Композитни индекс цена зграда и објеката.

Детаљан опис извора података може се наћи на интернет страници РЗС-а на следећој адреси:

<http://www.stat.gov.rs/>

Подаци из административних извора:

1. Народна банка Србије (НБС):
  - Стања депозита и кредита код комерцијалних банака
  - Подаци о премијама осигурања
  - Курс динара у односу на стране валуте - просек периода
2. Министарство финансија:
  - Подаци Управе за трезор - подаци о порезима на производе и услуге, царине и субвенције
  - Приходи и расходи (републичког буџета, АП Војводине, локалне самоуправе, фондова социјалног осигурања)

5.2.2. Индекси цена

5.2.2.1. Индекси цена произвођача индустријских производа

Индекси цена произвођача на домаћем тржишту мере промене произвођачких цена индустријских производа које производе и продају произвођачи на домаћем (српском) тржишту.

Листа производа укључује углавном стандардне производе који се у дужем периоду могу снимати. Бирају се производи из сваке индустријске области, са највећом продајом на домаћем тржишту. Избор производа се врши почетком године. Цене појединачних индустријских производа користе се за израчунавање појединачних индекса цена.

Цене се прикупљају путем упитника који се директно преузимају од предузећа поштом, на месечном нивоу. Израчунавање индекса покрива око 1100 производа. Пондери за израчунавање агрегатних индекса заснивају се на два редовна статистичка истраживања. Пондери за области прерађивачке индустрије добијени су из годишњег Структурног пословног истраживања (СРП) као удео продаје сваке области индустрије у укупној продаји. Годишње истраживање индустрије (из статистике индустрије) користи се како би се израчунали пондери за сваки производ у области. Агрегатни индекси израчунавају се на основу пондерисане аритметичке средине појединачних индекса. Обрачун се врши по „Laspeyres“ формули. Пондери се мењају сваких пет година.

Индекси цена произвођача индустријских производа рачунају се у складу са међународном класификацијом делатности (NACE Rev.2), за секторе В, С, Д и област 36. Основна агрегација се заснива на националној верзији Номенклатуре индустријских производа. Подаци се објављују на нивоу области КД 2010.

Индекси цена произвођача рачунају се:

1. према месту потрошње (енергија, интермедијарни производи осим енергије, капитална добра, трајна потрошна добра, нетрајни производи за широку потрошњу)
2. за одабране групе производа (пољопривредне машине и оруђа, хемијска средства за пољопривреду, елементи и материјал за уграђивање у грађевинарству, друмска саобраћајна средства, течна горива и мазива, метални апарати за домаћинство, електрични апарати, дрвени намештај, одећа (тканине и конфекција), обућа (кожна и гумена).

Третман промена квалитета одвија се на два начина:

1. током године - импутирање промене цене коришћењем промене цене за сличан производ;
2. на крају године - метода повезивања се користи за замену застарелих производа; нови производи се укључују једном годишње, а пондери се прераспоређују унутар групе.

5.2.2.2. Индекси цена произвођача производа пољопривреде и рибарства

Просечне цене производа пољопривреде и рибарства рачунају се на основу података о количини и вредности купљених и продатих производа, добијених из статистике трговине и статистике пољопривреде. Од 2013. године, индекси цена произвођача производа пољопривреде и рибарства рачунају се према новој методологији која је усклађена са европским стандардима. Статистика пољопривредних цена обухвата: индексе цена производње, индексе цена репродукционог материјала, средстава рада и услуга у пољопривреди и цене земљишта и ренте.

а) Статистика цена аутопута пољопривредне производње

Ова статистика обухвата истраживање о ценама производа под називом „Индекси цена производа пољопривреде и рибарства“. Списак производа за прикупљање цена пољопривредних производа усклађена је са Листом производа за годишње цене пољопривреде из Анекса 4 Приручника за статистику пољопривредних цена у ЕУ. Листа производа садржи 140 производа подељених у 20 група.

Анкета о пољопривредним производима заснована је на потпуној покривености, тако да је обухваћено преко 2000 извештајних јединица. Извештајне јединице су пољопривредна предузећа, пољопривредне задруге итд.

Просечне цене обрачунавају се месечно, квартално и годишње. Просечне цене се рачунају за 140 производа.

Посебан третман имају производи са веома израженим сезонским карактером, као што су кромпир, воће и поврће, у односу на све остале производе чији је сезонски карактер мање изражен.

Пондери (на нивоу производа) рачунају се посебно за сваки месец. Пондери су засновани на 2015. години, што значи да се пондери рачунају као просечне вредности продаје за три иста месеца из три године: 2014, 2015. и 2016. године. Према методологији, пондери се редовно ажурирају сваких пет година.

Такође постоје пондери на нивоу извештајних јединица. Рачунају се као укупне вредности продаје за сваку извештајну јединицу у претходној години. То значи да у обрачун индекса улазе само извештајне јединице које се појављују у претходној години.

b) *Статистика цена репродукционог материјала, средстава рада и услуга у пољопривреди*

Ова статистика покрива истраживање о производима за међуфазну потрошњу под називом „Индекси цена репродукционог материјала, средстава рада и услуга у пољопривреди“. Истраживање је уведено у првој половини 2012. године са циљем израчунавања просечних цена и индекса цена материјала, алата и услуга у пољопривреди. У 2017. години проширена је листа производа са новим групама производа: Одржавање материјала, Одржавање зграда и Остала добра и услуге.

Списак производа за цене пољопривредних производа усклађен је са Листом производа за годишње цене пољопривредних производа из Анекса 4 Приручника за статистику пољопривредних цена у ЕУ.

Анкета о пољопривредним производима се заснива на сложеном статистичком узорку. Узорак се састоји од извештајних јединица које своје производе продају као пољопривредне инпуте директно пољопривредним произвођачима.

Просечне цене рачунају се за скоро 100 производа, квартално и годишње. Према методологији, пондери се редовно ажурирају сваких пет година. Пондери за инпуте рачунају се квартално, јер немају сезонски карактер. Редовна годишња ревизија цена извршена је у мају 2018. године као основа за добијање одговарајућих базних цена.

c) *Цене земљишта и ренте*

Ово истраживање је у раној фази развоја.

5.2.2.3. *Индекси потрошачких цена*

Индекс потрошачких цена уведен је 2007. године. До те године објављивани су индекси цена на мало. Да би се добила упоредива серија индекса цена за године пре 2007. примењен је метод *overlap-a*.

Индекс потрошачких цена дефинише се као мера просечне промене цена фиксне корпе добара и услуга, коју купују домаћинства. Индекс мери промене цена у времену, при чему се за оба периода који се пореде користи структура потрошње базног периода (*Laspeyres* тип индекса). Обухваћена су најзначајнија добра и услуге која домаћинства купују за задовољење личних потреба. Ова листа искључује куповину половних добара, надокнаду у натури, животно осигурање, поклоне, импутирану ренту, трошкове за инвестиције (станове, земљиште, итд.) и издатке за игре на срећу.

Листа производа се редовно ажурира како би се сачувала њена репрезентативност у погледу структуре потрошње и навика потрошача. Производи су укључени у листу када је њихово учешће у укупној потрошњи домаћинства веће од 0,1%. Подаци о ценама се прикупљају на месечном нивоу, у малопродајним објектима у одабраним градовима где снимање цена врше анкетари. Цене се прикупљају у 15 градова - већим административним и трговинским центрима, који се бирају тако да представљају територију целе земље.

Пондери представљају удео одабраних добара и услуга у укупној потрошњи домаћинства из анкете о потрошњи домаћинства, издатака за финалну потрошњу домаћинства и осталих расположивих извора. Базни период за пондере је $t-2$; цена се ажурира у односу на просек $t-1$, који је уједно и базни период за цене и индексе. Пондери се ажурирају једном годишње. Просечна месечна цена производа најпре се израчунава на нивоу града, затим на нивоу територије Централне Србије и Војводине, и на крају на нивоу Републике Србије.

На основу просечних цена, индекси цена се израчунавају за поједине производе и групе производа. Индекси цена за групе производа израчунавају се на основу пондерисане

аритметичке средине. Као пондери користе се структуре индивидуалних трошкова потрошње домаћинства.

Годишња процентуална промена Индекса потрошачких цена користи се као мера инфлације. За израчунавање индекса потрошачких цена користи се Класификација личне потрошње по намени (СОICOP). Индекси се објављују на четворомесном нивоу наведене класификације. Израчунавају се и индекси за посебне групе (роба, потрошна добра, услуге, гориво и енергија, укупан индекс без горива и енергије, итд.).

Третман промена у квалитету врши се из више разлога: због појаве нових производа, ако се производ више не производи, због мањих промена у производу које нису значајне, итд.

5.2.2.4. Индекси цена угоститељских услуга

Цене угоститељских услуга су цене по којима потрошачи плаћају одређене количине јела и пића за време ручка, а цена преноћишта је цена коју гост плаћа за једно ноћење. Цене угоститељских услуга статистичари прикупљају једном месечно у градовима који представљају веће комерцијалне и туристичке центре у Републици Србији. Цене се прикупљају у око 90 изабраних угоститељских објеката са највећим прометом. Индекси цена угоститељских услуга израчунавају се по листи која садржи око 40 врста угоститељских услуга подељених у четири групе: храна, алкохолна пића, безалкохолна пића и преноћишта.

5.2.2.5. Индекси јединичних вредности за извоз и увоз (UVI)

Индекси јединичних вредности израчунавају се из података о количини и вредности производа који су учествовали у спољнотрговинском промету, како у посматраном периоду текуће године тако и у одговарајућем периоду претходне године, који и служи као база за поређење. Поред тога, дати су и агрегатни индекси по привредним областима, секторима Стандардне међународне трговинске класификације, по економској намени, и индекси извоза и увоза по степену обраде производа у РСД, ЕУР и УСД. Почев од 1989. године, индекси цена извоза и увоза добијени су обрачуном количина извезене односно увезене робе у текућој години, по ценама из претходне године. Индекси су израчунати на основу узорка који обухвата преко 80% вредности робе. Код агрегатних индекса обухват је неуједначен и у доста случајева нижи. Мањи обухват вредности последица је знатних структуралних промена и код извоза и код увоза робе, а то нарочито долази до изражаја приликом израчунавања индекса за поједине привредне гране.

5.2.2.6. Индекси цена произвођача извоза и увоза

Републички завод за статистику је у 2006. години започео истраживање за потребе обрачуна индекса цена произвођача за извоз. Индекс цена извозних произвођача израчунава се према методологији усклађеној с методологијом за израчунавање индекса цена произвођача на домаћем тржишту и темељи се на међународним статистичким принципима и препорукама. Циљ овог истраживања је израчунавање укупног индекса цена произвођача (за домаће и инострано тржиште), а користи се и као краткорочни индикатор у макроекономским анализама и прегледима. Истраживање се врши на репрезентативном узорку. Цене производа се прикупљају у одговарајућим валутама, а индекси се израчунавају у динарској противвредности тих валута према средњем курсу Народне банке Србије. Подаци су дати према КД 2010 по секторима и областима.

Индекси цена произвођача из увоза - Циљ спровођења овог истраживања је израчунавање индекса увозних цена и користи се као краткорочни показатељ у макроекономским анализама и прегледима. Истраживање се врши на репрезентативном узорку. Цене производа се прикупљају у одговарајућим валутама, а индекси се обрачунавају у динарској

противвредности, по средњем курсу Народне банке Србије. Подаци су дати према новој Класификацији делатности (КД 2010) по секторима и областима.

5.2.3. Индекси физичког обима

5.2.3.1. Индекси физичког обима пољопривредне производње

Индекс физичког обима пољопривредне производње представља статистички показатељ којим се мере промене обима пољопривредне производње. За потребе обрачуна индекса користе се подаци редовних истраживања у оквиру статистике пољопривреде о произведеним количинама биљних и сточарских производа, као и подаци о просечним ценама произвођача пољопривредних производа на нивоу Републике Србије. У листу производа укључени су сви економски важнији пољопривредни производи. На основу ревидираних података о произведеним количинама биљних и сточарских производа за период 2005–2013. извршена је и ревизија индекса физичког обима пољопривредне производње за период 2006–2013. године. Из листе производа за обрачун индекса искључени су производи који последњих година имају мали економски значај, а укључени су производи који у већој мери утичу на обим пољопривредне производње. Тако нова листа производа укључује 46 економски важних пољопривредних производа. За пондерационе факторе користе се покретни трогодишњи просеци цена произвођача пољопривредних производа на нивоу Републике Србије. Индекс укупне пољопривредне производње израчунат је на бази финалне нето производње. Од 2017. године, као база за обрачун базних индекса изабрана је 2015. година, која се, ради упоредивости, примењује на целој приказаној серији података. За пољопривреду као целину обрачунати су бруто и нето индекси. Приликом обрачуна бруто индекса узета је у обзир пољопривредна производња свих производа с листе, док за обрачун нето индекса, у циљу избегавања дуплог урачунавања, није узета у обзир сточна храна (кукуруз утрошен за исхрану стоке, јечам, оvas, сточно крмно биље и ливадско сено).

5.2.3.2. Индекс физичког обима експлоатације шума

Индекс физичког обима искоришћавања шума обрачунава се на основу података о производњи шумских сортимената, и то према постојећој номенклатури производа и пондерационим коефицијентима. Пондерациони коефицијенти се израчунавају на бази просечних продајних цена (вредности шумских сортимената) умањених за учешће материјалних трошкова и услуга у додатој вредности шумарства. Пондерациони коефицијенти се мењају на сваких пет година.

5.2.3.3. Индекси физичког обима индустријске производње

Индекси физичког обима индустријске производње представљају промену обима индустријске производње.

За обрачун индекса физичког обима прикупљају се подаци за 4420 индустријских производа и услуга. Национална номенклатура индустријских производа усклађена је са Класификацијом делатности 2010, као и са Европском класификацијом производа по делатностима (CРА 2008).

Обрачун се врши применом *Laspeyres* формуле.

Пондери за производе и услуге се заснивају на додатој вредности по јединици мере сваког производа / услуге из Номенклатуре индустријских производа и услуга. Ови пондери обезбеђују конверзију података изражених у физичким јединицама на оне изражене у упоредивим вредностима.

У другој фази, на основу индекса добијених за области и на основу пондера за области обрачунава се индекс физичког обима индустријске производње за индустрију – укупно, за секторе, за подсекторе и по намени. Пондери за производе се прилагођавају једном годишње. Општа ревизија пондера се спроводи сваких 5 година. Последња општа ревизија пондера спроведена је 2015. године.

5.2.3.4. Индекси физичког обима саобраћаја и веза

Основни подаци за транспорт и везе се добијају редовним месечним, кварталним и годишњим статистичким извештајима предузећа из ових области.

Индекси физичког обима саобраћајних услуга израчунавају се на основу пондерисаних путничких и тонских километара сваке гране саобраћаја посебно и њиховим свођењем на тзв. сведене синтетичке путничке/тонске километре. Рад у свакој грани саобраћаја, исказан у путничким и тонским километрима, различито је пондерисан, у зависности од примењених технолошких и економских критеријума. Множењем стварних рkm/tkm са одговарајућим коефицијентима добијени су агрегати који представљају синтетичке путничке и тонске километре. Однос укупних синтетичких рkm и tkm у времену даје индексе физичког обима саобраћајних услуга.

Индекси физичког обима ПГТ услуга израчунавају се на основу пондерисаних писмоносних и пакетских услуга, услуга платног промета, телеграфских услуга, телефонских услуга фиксне и мобилне мреже, услуга Јупак мреже и пејџинг система.

5.2.4. Подаци статистике трговине, угоститељства, туризма и грађевинарства

5.2.4.1. Подаци о промету у трговини на велико и мало

Подаци унутрашње трговине заснивају се на истраживању о промету робе (вредност и количине) у малопродаји и велепродаји. За пољопривредне производе сви подаци се прикупљају месечно путем истраживања о продаји производа из сопствене производње предузећа и задруга, као и откуп производа од породичних газдинстава, коју обављају овлашћене организације ради даље прераде или продаје.

Промет у трговини на мало изражава вредност робе (без услуга) коју предузећа (компанија, пословна јединица и предузетник), која се баве трговином на мало, испоручују крајњим корисницима (првенствено домаћинствима за личну потрошњу и предузећима). Анкета је од 2003. године усклађена са препорукама и стандардима Евростата. Сектор трговине даје податке о промету за више од 40 група, које су углавном у складу са СОИСОП-ом (трмесни ниво).

Такође, резултати су доступни и према врсти плаћања (готовина, потрошачки кредити и куповина предузећа). Метод узорка је примењен у прикупљању статистичких података. Узорак обухвата целу популацију великих и већину средњих јединица. Анкета се спроводи месечно и квартално, тако да се годишњи подаци добијају сабирањем кварталних података.

5.2.4.2. Подаци о угоститељству

Промет у угоститељству представља књиговодствену вредност пружених угоститељских услуга (смештај, храна, пиће) и остале услуге које се уобичајено обављају у угоститељским објектима (превоз гостију и пртљага, угоститељске делатности, продаја дувана, сувенира, новине, итд.). Подаци о промету у угоститељству, по месецима, односе се на промет правних лица и предузетника и представљају процене изведене из месечних варијација и оцене тренда промета. До краја квартала месечне процене прилагођавају се на основу редовног

тримесечног статистичког истраживања, које се заснива на непотпуном обухвату правних лица, при чему правна лица чија укупна вредност промета у односу на пуни обухват износи више од 90% покривености, као и на основу узорка заснованог на кварталном истраживању предузетника. Коначни подаци су резултат посебних статистичких истраживања о промету у угоститељству у годишњој периодици и чине укупан промет, који се објављује у годишњим серијама.

5.2.4.3. Подаци туризма

Статистика туризма обезбеђује податке на месечном нивоу, извештајном методом, прикупљањем података о туристичком промету и смештајним објектима, од пословних субјеката који пружају смештај или посредовање у овој врсти услуга. Туристички промет је одређен бројем долазака и ноћења у смештајним објектима и капацитетом броја соба и кревета у њима. Статистичким истраживањем о туристичким агенцијама обухваћене су агенције које имају седиште у Републици Србији и имају дозволу за обављање посредовања у туризму.

5.2.4.4. Подаци о грађевинарству

Статистика грађевинарства омогућава праћење обима грађевинске производње и промене структуре инвестиција у грађевинској делатности према Класификацији врста грађевина, као и податке о динамици кретања стамбене изградње. Такође, даје информације о променама у нивоу и структури грађевинског материјала, потрошњи горива и електричне енергије у грађевинарству. Годишње истраживање о грађевинским радовима даје преглед резултата грађевинске активности по врстама конструкција, локацији конструкција и фазама изградње. Стога се прикупљају подаци о вредности изведених радова одговарајућих извођача, укључујући структурне и техничке карактеристике; такве податке дају сви грађевинари и односе се на све грађевине изграђене у извештајној години.

Подаци прикупљени у овом истраживању представљају резултат рада грађевинских предузећа и физичких лица на територији Републике Србије, искључујући грађевинске радове у иностранству. Изведени радови су приказани на територијама на којима се налазе објекти, а не на територијама седишта градитеља.

Подаци о ценама станова новоградње користе се за процену нивоа текућих цена станова нове градње, док подаци о издатим грађевинским дозволама показују будуће трендове грађевинске активности.

5.2.5. Статистика тржишта рада - запосленост и зараде

Статистика тржишта рада омогућава сагледавање укључености појединаца, домаћинства и предузећа на тржишту рада, како у краткорочном тако и у структурном погледу. Осим са аспекта економске активности (продуктивност, трошкови рада, висина зараде...), статистика тржишта рада је важна и за сагледавање социо-економских питања, попут незапослености, структуре зарада према карактеристикама запослених, социјалне неједнакости (нпр. платни јаз између жена и мушкараца), усклађености професионалног и породичног живота итд.

Подаци о запосленима прикупљају се на основу следећих статистичких истраживања:

5.2.5.1. Анкета о радној снази (АРС)

У складу са препорукама и дефиницијама захтева Међународне организације рада (*ILO*) и Евростата, подаци о запосленим и незапосленим особама прикупљају се путем Анкете о радној снази (АРС). Ово истраживање посматра становништво старо 15 и више година у односу на активност у референтној недељи, а не према формалном статусу запослења

интервјуисаних особа. Ова анкета представља најважнији извор за међународно поређење података Републике Србије са другим земљама.

5.2.5.2. Истраживање о регистрованој запослености

Републички завод за статистику је од 2015. године прешао на нову методологију мерења регистроване запослености комбиновањем података из Централног регистра обавезног социјалног осигурања (ЦРОСО) и статистичког пословног регистра (СПР). Нови извор података омогућава ажурнији обухват свих предузећа, па тиме и бољу покривеност запослених. Истовремено, омогућује проширење дефиниције запослености обухватом свих модалитета запослености укључујући поред запослених у радном односу и запослене ван радног односа, и регистроване индивидуалне пољопривреднике.

Циљ истраживања о регистрованој запослености јесте добијање података о броју запослених код правних лица и предузетника, о броју лица која самостално обављају делатност – професију, као и о броју индивидуалних пољопривредника који су у систему социјалног осигурања, тј. у евиденцији ЦРОСО.

Истраживањем су обухваћени сви обвезници плаћања социјалних доприноса:

- осигураници који су у евиденцији ЦРОСО осигурани по основу радног односа: лица у радном односу, односно лица запослена у привредном друштву, другом правном лицу, државном органу, органу јединице локалне самоуправе; цивилна лица на служби у војсци и војним јединицама и установама; професионална војна лица према прописима о Војсци Србије; домаћи и страни држављани и лица без држављанства која су на територији Републике Србије запослени код страних или међународних организација и установа, страних дипломатских и конзуларних представништава или код страних правних или физичких лица ако међународним уговором није друкчије одређено, односно ако је такво осигурање предвиђено међународним уговором; лица која обављају послове ван просторија послодавца; лица у радном односу, односно запослени који су упућени на рад у иностранство, односно запослени у привредном друштву или другом правном лицу које обавља делатност или услуге у иностранству, ако нису обавезно осигурани по прописима те земље или ако међународним уговором није друкчије одређено:

- лица која раде и чији је основ изједначен са радним односом;
- лица осигурани по основу обављања привремених и повремених послова;
- лица која обављају послове по основу уговора;
- лица осигурани по основу обављања самосталних делатности;
- лица осигурани по основу обављања пољопривредних делатности.

РЗС је у септембру 2014. године преузео иницијалну базу података о осигураницима и осигураним лицима од ЦРОСО. Од тада сваког првог понедељка у месецу преузима податке о насталим променама у претходном месецу. Преузимање података врши се електронским путем, коришћењем стандардног веб-сервиса.

Месечни податак о броју запослених представља стање запослених претпоследњег радног дана у месецу.

Квартални податак о броју запослених израчунава се као аритметичка средина броја запослених за три месеца посматраног квартала.

Годишњи просек броја запослених израчунава се као аритметичка средина броја запослених за 12 месеци.

Под појмом запослени у радном односу подразумевају се лица која имају формално правни уговор о запослењу, односно заснован радни однос са послодавцем на одређено или неодређено време. Запослени су лица која су најмање један сат у посматраној седмици

обављала неки плаћени посао (у новцу или натури), као и лица која су имала запослење, али која су у тој седмици била одсутна са посла.

5.2.5.3. Зараде

Статистика зарада обезбеђује месечне податке о износу и кретању просечних зарада до нивоа општина и области делатности, годишње податке о висини зарада према полу и степену стручне спреме запослених као и податке о медијани и дистрибуцији зарада.

Четворогодишње Истраживања о структури зарада обезбеђује међународно упоредиве податке о просечним зарадама према карактеристикама запослених и карактеристикама пословних субјеката.

Од јануара 2018.године истраживање о зарадама заснива се на подацима из обрасца Пореске пријаве за порез по одбитку (образац ППП-ПД). Просечне зараде израчунавају се на основу износа обрачунатих зарада за извештајни месец и броја запослених које је изражен еквивалентом пуног радног времена (*full-time equivalent – FTE*). Обухваћени су сви пословни субјекти који су Пореској управи доставили електронски попуњен образац пореске пријаве ППП-ПД са обрачунатим зарадама. Обухваћене су све категорије запослених за које су послодавци, тј. пословни субјекти, Пореској управи доставили електронски попуњен образац пореске пријаве ППП-ПД са обрачунатим зарадама.

5.2.6. Административни извори података

5.2.6.1. Стања депозита и кредита

Овај извор садржи месечне податке о укупним динарским и девизним депозитима немонетарних сектора код банака, по секторима и рочности (краткорочни и дугорочни), као и динарска и девизна потраживања банака од јавних предузећа и привредних друштава, становништва, локалних органа власти, других финансијских организација и од непрофитних и других организација – по рочности (краткорочни и дугорочни).

5.2.6.2. Платни биланс

Платни биланс израђује се у складу с методологијом Међународног монетарног фонда ВРМ6 (*Balance of Payments and International Investment Position Manual, Sixth Edition, IMF, 2009*). Подаци се објављују на месечном и годишњем нивоу, у милионима евра и милионима долара. Трансакције се из оригиналних валута прерачунавају у извештајну валуту применом званичних средњих курсева Народне банке Србије (НБС) на дан трансакције. Основни извори података за израду платног биланса су извештаји који се достављају НБС и подаци Републичког завода за статистику (РЗС).

5.2.6.3. Курсеви динара према страним валутама – просек периода

Курсеви представљају просечне курсеве динара према страним валутама у месецу/години израчунати као аритметичке средине званичних средњих курсева динара према страним валутама који су се примењивали радним данима у месецу/години. Индекс номиналног ефективног курса динара представља пондерисани геометријски просек индекса просечног курса динара према еврџу и долару, који су израчунати на претходно описан начин. Индекс реалног ефективног курса динара представља индекс номиналног ефективног курса коригован индексом домаћих потрошачких цена и пондерисаним геометријским просеком индекса потрошачких цена у зони евра и САД. Величине пондера су функција учешћа појединих валута у укупном девизном приливу и одливу земље.

5.2.6.4. Подаци о укупним премијама осигурања

Подаци о укупној премији и распореду премије у пословима осигурања друштава за осигурање добијају се из тромесечних извештаја које друштва за осигурање достављају Народној банци Србије.

5.2.6.5. Приходи и расходи државног буџета

Министарство финансија прикупља податке о расходима и приходима државног буџета. Ставке расхода укључују плаћања везана за трошкове пословања (струја, телефон и сл.), службена путовања, уговоре о услугама, текуће одржавање и набавку материјала, отплате камата, накнаде запосленима, субвенције, социјално осигурање и трошкове социјалне заштите. Приходи укључују пореске приходе, приходе од продаје роба и услуга, казне, приходе од имовине (наплаћене камате, најамнине), накнаде, новчане казне, продају капиталних добара, као и капиталне трансфере са невладиним институцијама. Субвенције обухватају сва средства пребачена у нефинансијски сектор (јавна предузећа, регистрована пољопривредна газдинства и др.) за покриће текућих трошкова и/или бесповратних средстава намењених текућим пословним активностима.

5.2.6.6. Подаци Управе за трезор

Информација о расподељеним јавним приходима Министарства финансија, Управе за трезор је главни извор података о порезима на производе (порез на додату вредност (ПДВ) - домаћи ПДВ, порез на додату вредност при увозу, и заостале порезе на промет из претходних година, акцизе - порези на потрошњу у вези са одређеним производима као што су нафта, дуван, кафа, алкохолна пића, итд., царине и друге увозне дажбине - приходи од царина плаћени за увоз робе и услуга, са изузетком ПДВ-а на увезену робу која је укључена у приходе од ПДВ-а). Подаци се достављају на месечном нивоу.

5.3. БДП према производном приступу

Бруто домаћи производ у ценама претходне године уведен је као стандардни обрачун 2011. године, када се прешло са обрачуна сталних цена са фиксном базном годином на обрачуне у ценама претходне године.

Обрачун у сталним ценама урађен је у ценама претходне године, за ниво 88 области и 21 сектора према новој класификацији делатности (КД2010). Раније коришћена метода обрачуна у сталним ценама са фиксном базом заснива се на избору једне базне године, чије релативне цене представљају пондере за агрегирање мера физичког обима агрегата БДП у свим годинама. Код обрачуна у ценама претходне године за сваку годину као база узима се њена претходна година. На пример, подаци за 2009. годину исказани су у ценама 2008. године, подаци за 2008. годину исказани су у ценама 2007. године итд. На овај начин у обзир се узимају све структурне промене у релативним ценама до којих је дошло између две узастопне године у једној економији. Пондери су одређени учешћем бруто додате вредности сваке области Класификације делатности у БДП у базној години. Серије вредности обрачунатих у ценама претходне године не могу се користити за израчунавање стопа реалног раста, јер вредности по годинама нису упоредиве (свака година вреднована је ценама претходне године).

Да би се добила серија упоредивих података, примењује се метода уланчавања, којом се индикатори у форми индекса повезују и свде на референтну годину. Избор референтне године не утиче на промене стопа раста. У време преласка са обрачуна у сталним ценама са фиксном базом на обрачун у ценама претходне године, референтна година била је 2005. Референтна година је промењена 2014. године и од тада се 2010. година користи за обрачуне уланчаних мера обима. Да би се добио новчани израз агрегата, серија података добијена је

тако што се вредности појединачног агрегата у текућим ценама у 2010. години множе индексима реалног раста који су сведени на 2010. годину.

Услед конвертовања уланчаних мера обима у новчани израз, коришћењем цена референтне године, јавља се проблем неадитивности, пошто се агрегати не могу добити сумирањем елемената који их чине. Адитивност постоји искључиво у референтној и години после референтне, и то само на годишњем нивоу, јер су елементи БДП-а у тим годинама вредновани истим ценама. Адитивност подразумева да агрегат може бити добијен сумирањем свих компонената које га чине.

Обрачун БДП-а у сталним ценама према производном приступу одвија се у две фазе:

У првој фази врши се обрачун свих агрегата БДП према производном приступу у ценама претходне године:

1. израчунавање БДВ у ценама претходне године за 88 области КД 2010, пореза и субвенција на производе, коришћењем одговарајућих индикатора;
2. Израчунавање БДВ у ценама претходне године за 21 сектор КД 2010, сумирањем БДВ у ценама претходне године свих области класификованих у одговарајуће секторе;
3. Израчунавање укупне БДВ у ценама претходне године сумирањем БДВ свих сектора у ценама претходне године;
4. Израчунавање БДП-а у ценама претходне године, сумирањем БДВ и пореза на производе и одузимањем субвенција на производе у ценама претходне године.

У другој фази, израчунавају се уланчане мере обима:

1. Серија уланчаних индекса се израчунава у односу на референтну годину за 88 области, 21 сектор, порезе и субвенције на производе, укупну БДВ и БДП;
2. Новчани износи тј. вредности за сваку од горе наведених категорија добијају се множењем уланчаних индекса одговарајућом номиналном вредношћу референтне године (2010). Вредности добијене на овај начин називају се "уланчане мере обима, референтна година 2010".

БДП у сталним ценама, према производном приступу, представља суму додатих вредности у сталним ценама свих активности, увећану за порезе на производе и умањену за субвенције на производе у сталним ценама. Да би се обрачунала додата вредност сваке делатности, посебно се израчунавају вредности аутпута и међуфазне потрошње у сталним ценама. Додата вредност у сталним ценама, обрачуната према производном приступу изводи се као разлика ова два агрегата у сталним ценама.

За обрачун БДВ у сталним ценама, користе се следеће методе:

1. Метода двоструких индикатора (дупла дефлација) – Применом методе дупле дефлације, вредности аутпута и међуфазне потрошње у текућим ценама одвојено се дефлационирају одговарајућим индексима цена. Аутпут у сталним ценама се обрачунава дефлацијом вредности аутпута у текућим ценама одговарајућим индексом цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз. Индекси цена произвођача индустријских производа за продају на домаћем тржишту и индекси цена произвођача индустријских производа за извоз пондеришу се односом употребе на домаћој територији и извоза. Међуфазна потрошња у сталним ценама израчунава се дефлационирањем вредности међуфазне потрошње у текућим ценама помоћу композитних индекса цена који су добијени пондерисањем одговарајућих индекса цена произвођача за домаће тржиште и увозних цена за увозну компоненту међуфазне

потрошње. Пондери се одређују односом увоза према укупној понуди на домаћем тржишту.

2. Трошковни приступ (“*input cost*” метода) - Аутпут у сталним ценама за нетржишне произвођаче обрачунава се збрајањем свих трошковних компоненти у сталним ценама: накнада запосленима, међуфазне потрошње, осталих нето пореза на производњу и потрошње основних средстава појединачно обрачунатих у сталним ценама. Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се дефлационирањем вредности међуфазне потрошње у текућим ценама одговарајућим индексом цена.
3. Метода једноструког индикатора – аутпут у сталним ценама обрачунава се методом екстраполације тако што се вредности у текућим ценама множе индексима реалног раста аутпута. Ови индекси се рачунају преко:
  - дефлационираног аутпута, што подразумева примену методе дефлације где се аутпут у текућим ценама дефлационира одговарајућим индексом цена. Међуфазна потрошња обрачунава се индиректно применом годишњег инпут/аутпут рачуна из претходне године у текућим ценама који се множи вредношћу аутпута у сталним ценама текуће године.
  - Индекса физичког обима производње што подразумева примену методе екстраполације где се вредност у текућим ценама базне године множи одговарајућим индексом физичког обима производње. Међуфазна потрошња обрачунава се индиректно применом годишњег инпут/аутпут рачуна из претходне године у текућим ценама који се множи вредношћу аутпута у сталним ценама текуће године.

Све три горе наведене методе коришћене су за период 2011-2017. године, док су за период 1995-2009. коришћене метода једноструког индикатора и трошковна (“*input cost*” метода).

5.3.1. Аутпут у сталним ценама

Индикатори коришћени за обрачун аутпута у сталним ценама приказани су у табели 1.

Табела 1 Индикатори коришћени за обрачун аутпута у сталним ценама

сектор	област	КД 2010	Индикатори
А		Пољопривреда, шумарство и рибарство	
	01	Пољопривредна производња, лов и пратеће услужне делатности	Економски рачуни пољопривреде, индекс физичког обима пољопривредне производње, индекс цена произвођача пољопривредних производа
	02	Шумарство и сеча дрвећа	индекс обима искоришћавања шума
	03	Рибарство и аквакултуре	индекс цена произвођача производа рибарства
В		Рударство	
	05	Експлоатација угља	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 05
	06	Експлоатација сирове нафте и природног гаса	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 06

Индикатори коришћени за обрачун аутпута у сталним ценама приказани су у табели 1.

Табела 1 Индикатори коришћени за обрачун аутпута у сталним ценама

сектор	област	КД 2010	Индикатори
	07	Експлоатација руда метала	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 07
	08	Остало рударство	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 08
	09	Услугне делатности у рударству и геолошким истраживањима	индекс цена произвођача производа индустријских производа за сектор В
С		Прерађивачка индустрија	
	10	Производња прехранбених производа	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 10
	11	Производња пића	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 11
	12	Производња дуванских производа	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 12
	13	Производња текстила	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 13
	14	Производња одевних предмета	Композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 14
	15	Производња коже и предмета од коже	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 15
	16	Прерада дрвета и произ. од дрвета, плуте, сламе и прућа, осим намештаја	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 16
	17	Производња папира и производа од папира	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 17
	18	Штампање и умножавање аудио и видео записа	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 18
	19	Производња кокса и деривата нафте	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 19
	20	Производња хемикалија и хемијских производа	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 20
	21	Производња основних фармацеутских производа и препарата	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 21

Индикатори коришћени за обрачун аутпута у сталним ценама приказани су у табели 1.

Табела 1 Индикатори коришћени за обрачун аутпута у сталним ценама

сектор	област	КД 2010	Индикатори
	22	Производња производа од гуме и пластике	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 22
	23	Производња производа од осталих неметалних минерала	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 23
	24	Производња основних метала	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 24
	25	Производња металних производа, осим машина и уређаја	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 25
	26	Производња рачунара, електронских и оптичких производа	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 26
	27	Производња електричне опреме	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 27
	28	Производња непоменутих машина и непоменутих опреме	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 28
	29	Производња моторних возила, приколица и полуприколица	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 29
	30	Производња осталих саобраћајних средстава	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 30
	31	Производња намештаја	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 31
	32	Остале прерађивачке делатности	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 32
	33	Поправка и монтажа машина и опреме	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 33
D		Снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација	
	35	Снабдевање електричном енергијом, гасом и паром	индекс цена произвођача индустријских производа за област 35
E		Снабдевање водом; управљање отпадним водама, контролсање и сл. акт.	
	36	Скупљање, пречишћавање и дистрибуција воде	индекс цена произвођача индустријских производа за област 36
	37	Уклањање отпадних вода	индекс цена произвођача индустријских производа за област 36

Индикатори коришћени за обрачун аутпута у сталним ценама приказани су у табели 1.

Табела 1 Индикатори коришћени за обрачун аутпута у сталним ценама

сектор	област	КД 2010	Индикатори
	38	Сакупљање, третман и одлагање отпада; искоришћавање отпада	индекс цена произвођача индустријских производа за област 36
	39	Санација, рекултивација и друге услуге у области управљања отпадом	индекс цена произвођача индустријских производа за област 36
F		Грађевинарство	Композитни индекс цена зграда и осталих грађевина
G		Трговина на велико и трг. на мало; поправка моторних возила и мотоцикала	
	45	Трг. на велико и трг. на мало и поправка моторних возила и мотоцикала	пондерисан индекс потрошачких цена: 7.11 аутомобили, 7.21 резервни делови и 7.23 одржавање и поправка транспортних средстава
	46	Трговина на велико, осим трговине моторним возилима и мотоциклима	пондерисан индекс цена произвођача индустријских производа и имплицитни дефлатор увоза робе
	47	Трговина на мало, осим трговине моторним возилима и мотоциклима	пондерисан индекс потрошачких цена: који искључује: воду (из комуналних система), електричну енергију и моторна возила, мотоцикле и њихове делове
H		Саобраћај и складиштење	
	49	Копнени саобраћај и цевоводни транспорт	Индекси физичког обима транспортних услуга на основу квантитативних показатеља (путнички и тонски километри)
	50	Водени саобраћај	индекс потрошачких цена за транспортне услуге (07.3)
	51	Ваздушни саобраћај	индекс потрошачких цена транспортне услуге - превоз путника авионом (07.3.3)
	52	Складиштење и пратеће активности у саобраћају	пондерисан индекс потрошачких цена за области 49, 50, 51
	53	Поштанске активности	индекс потрошачких цена поштанске услуге (08.1)
I		Услуге смештаја и исхране	
	55	Смештај	укупни индекс потрошачких цена
	56	Делатност припремања и послуживања хране и пића	индекс потрошачких цена храна и пиће (11.1)
J		Информисање и комуникације	
	58	Издавачке делатности	индекс потрошачких цена услуга
	59	Кинемат. и телев. продукција, снимање звучних и музичких записа	индекс потрошачких цена услуга
	60	Програмске активности и емитовање	индекс потрошачких цена услуга
	61	Телекомуникације	пондерисан индекс потрошачких цена: (0831, 0832, 0833)
	62	Рачунарско програмирање, консултантске и с тим повезане делатности	композитни индекс цена софтвера

Индикатори коришћени за обрачун аутпута у сталним ценама приказани су у табели 1.

Табела 1 Индикатори коришћени за обрачун аутпута у сталним ценама

сектор	област	КД 2010	Индикатори
	63	Информационе услужне делатности	индекс потрошачких цена услуга
К		Финансијске делатности и делатност осигурања	
	64	Финансијске услуге, осим осигурања и пензијских фондова	индекс потрошачких цена финансијских услуга
	65	Осигурање, реосигурање и пензијски фондови, осим обав. соц. осиг.	индекс потрошачких цена услуга осигурања
	66	Помоћне делатности у пружању финансијских услуга и осигурању	индекс потрошачких цена финансијских услуга
Л		Пословање некретнинама	
	68	Пословање некретнинама	индекс реалног раста преузет из финалне потрошње домаћинства за импутирану ренту за становање; индекс потрошачких цена за стварне закупнине за становање
М		Стручне, научне, иновационе и техничке делатности	
	69	Правни и рачуноводствени послови	индекс потрошачких цена услуга
	70	Управљачке делатности; саветовање у вези са управљањем	индекс потрошачких цена услуга
	71	Архитектонске и инжењерске делат.; инжењерско испитивање и анализе	композитни индекс цена за истраживање и развој
	72	Научно истраживање и развој	композитни индекс цена за истраживање и развој
	73	Рекламирање и истраживање тржишта	индекс потрошачких цена услуга
	74	Остале стручне, научне и техничке делатности	индекс потрошачких цена услуга
	75	Ветеринарске делатности	индекс потрошачких цена ветеринарских услуга
Н		Административне и помоћне услужне делатности	
	77	Изнајмљивање и лизинг	индекс потрошачких цена услуга
	78	Делатности запошљавања	индекс потрошачких цена услуга
	79	Делатност путничких агенција, тур-оператора, услуге резервације и сл.	индекс потрошачких цена (9.6) пакет аранжмани
	80	Заштитне и истражне делатности	индекс потрошачких цена услуга
	81	Услуге одржавања објеката и околине	индекс потрошачких цена услуга
	82	Канцеларијско-административне и друге помоћне пословне делатности	индекс потрошачких цена услуга

Индикатори коришћени за обрачун аутпута у сталним ценама приказани су у табели 1.

Табела 1 Индикатори коришћени за обрачун аутпута у сталним ценама

сектор	област	КД 2010	Индикатори
О		Државна управа и одбрана; обавезно социјално осигурање	
	84	Јавна управа и одбрана и обавезно социјално осигурање	нетржишни аутпут (“ <i>input cost</i> ” метода)
Р		Образовање	
	85	Образовање	нетржишни аутпут (“ <i>input cost</i> ” метода) и индекс потрошачких цена образовања за тржишни аутпут
Q		Здравствена и социјална заштита	
	86	Здравствене делатности	нетржишни аутпут (“ <i>input cost</i> ” метода) и индекс потрошачких цена здравства за тржишни аутпут
	87	Социјална заштита са смештајем	нетржишни аутпут (“ <i>input cost</i> ” метода), индекс потрошачких цена здравства за тржишни аутпут
	88	Социјална заштита без смештаја	нетржишни аутпут (“ <i>input cost</i> ” метода), индекс потрошачких цена здравства за тржишни аутпут
R		Уметност; забава и рекреација	
	90	Стваралачке, уметничке и забавне делатности	индекс потрошачких цена рекреација и култура
	91	Делатност библиотека, архива, музеја галерија и збирки и ост. култ. дел.	индекс потрошачких цена услуга културе
	92	Коцкање и клађење	индекс потрошачких цена рекреација и култура
	93	Спортске, забавне и рекреативне делатности	индекс потрошачких цена услуга културе
S		Остале услужне делатности	
	94	Делатности удружења	индекс потрошачких цена осталих услуга
	95	Поправка рачунара и предмета за лич. употребу и употребу у домаћ.	индекс потрошачких цена осталих услуга
	96	Остале личне услужне делатности	индекс потрошачких цена осталих услуга
T		Делатност домаћинства као послодавца; дел. домаћ за сопст. потребе	
	97	Делатност домаћинства која запошљавају послугу	индекс потрошачких цена осталих услуга

5.3.2. Међуфазна потрошња у сталним ценама

Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се применом следећих метода:

1. Међуфазна потрошња области КД 2010, у текућим ценама, разврстава се на компоненте трошкова по производима и услугама. Поред тога, за сваку компоненту трошкова утврђује се структура понуде на домаћем тржишту и увоз. Даље, за сваку од ових категорија трошкова на нивоу економске

активности, вредности у текућим ценама дефлационирају се одговарајућим пондерисаним индексима цена (индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште, индекс потрошачких цена, индекс јединичних вредности, индекс увозних цена и др.). На овај начин, композитни индекс цена је изведен посебно за сваку од одабраних области КД 2010, будући да се структуре трошкова разликују по делатностима.

За период 2010-2014 године пондери за одређивање структуре трошкова узети су из резултата свеобухватног истраживања „Структура пословних прихода и расхода правних лица и неинкорпорираних предузетника“. За сваку економску активност, резултати истраживања омогућавају разврставање међуфазне потрошње на 229 роба и услуга. За године од 2015. пондери су ажурирани новим резултатима добијеним кроз *ad hoc* истраживање (спроведено 2017. за 2016.) које је обухватило 150 највећих компанија које су репрезентативне за сваку појединачну област КД 2010. Предузећа су изабрана по одређеним критеријумима (зараде запослених, приходи од продаја, број запослених), како би се добила репрезентативна слика одређене економске активности. Резултати овог истраживања су спојени са постојећим резултатима добијеним на основу горе наведеног истраживања.

Почевши од 2017. године, РЗС је званично увео додатно “анкетирање” великих и средњих предузећа као редован модул у годишњем истраживању „Структурно истраживање о пословању привредних друштава“ са циљем да прикупи податке о структури међуфазне потрошње на начин који ће омогућити детаљну анализу међуфазне потрошње према класификацији која покрива репрезентативна добра и услуге. Годишње структурно пословно истраживање за 2017. годину, односно део који се односи на структуру пословних прихода и расхода, има за циљ представљање структуре инпута и аутпута производног процеса у великим и средњим предузећима. Оквир обухвата велика и средња предузећа са преко 50 запослених, али и она са мање од 50 запослених, која се према књиговодственим правилима третирају као велика и средња предузећа. За овај део истраживања обухваћено је 2613 предузећа из сектора индустрије, грађевинарства и тржишних услуга, односно сектора В до N према КД2010, искључујући пословне субјекте из финансијског сектора и сектора осигурања за које постоји посебно истраживање.

2. У случају једноструке индикатор методе (екстраполација), израчунавање међуфазне потрошње у сталним ценама врши се применом рацио методе. Годишњи рацио међуфазне потрошње и аутпута у текућим ценама из претходне године множи се аутпутотом у сталним ценама у текућој години.

3. У случају примене трошковне методе „*input cost*“, међуфазна потрошња у сталним ценама добија се методом дефлације. За дефлацију међуфазне потрошње користи се композитни индекс цена, где су детаљно разврстана добра и услуге (38 добара и услуга који се користе за међуфазну потрошњу, који су за потребе обрачуна агрегирани у 19 категорија). За сваку годину пондери ових ставки одређују се као удео сваке категорије у укупним трошковима коришћења роба и услуга, а затим се израчунава одговарајући индекс цена. Следећи корак је израчунавање композитног индекса цена - пондери (из године t) сваке ставке се множе релевантним индексом цена (у години t).

Дефлатори који се користе за обрачун међуфазне потрошње у сталним ценама по компонентама трошкова приказани су у Табели 2.

Табела 2 Дефлатори који се користе за обрачун међуфазне потрошње у сталним ценама по компонентама трошкова

Опис производа		Индикатори
01.ZZ	Производи пољопривреде, лова и сродних услуга (осим услуга у пољопривреди и сточарству (осим ветеринарских услуга)	индекс цена произвођача пољопривредних производа
01.6A	Помоћне услуге у биљној производњи	индекс цена произвођача пољопривредних производа
01.6B	Услуге подршке производњи животиња; услуге жетве након жетве; услуге обраде семена за размножавање	индекс цена произвођача пољопривредних производа
02.2Z	Дрво необрађено	индекс цена произвођача пољопривредних производа
02.1Z	Шумско дрвеће и услуге расадника (осим услуга расадника шумског дрвећа, дивљег узгоја недрвних производа)	индекс цена произвођача пољопривредних производа

Табела 2 Дефлатори који се користе за обрачун међуфазне потрошње у сталним ценама по компонентама трошкова

Опис производа	Индикатори
02.4Z Услуге расадника шумских стабала; услуге подршке шумарству	индекс цена произвођача пољопривредних производа
03.ZZ Риба и други рибљи производи; производи аквакултуре; услуге подршке риболову	индекс цена произвођача рибарства
05.ZZ Угаљ и лигнит	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 05
06.1Z Сирова нафта	Domestic PPI of industrial products (for KD 06.1), imports price index
06.2Z Природни гас, укапљен или у гасовитом стању	Domestic PPI of industrial products (for KD 06.2), imports price index
07.1Z Руде гвођа	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 07
07.2Z Руде обојених метала	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 07.2
08.1Z Камен, песак и глина	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 08.1
08.9Z Производи рударства и вађења н.е.ц.	индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 08.9
09.ZZ Услуге подршке рударству	композитни индекс цена произвођача индекс цена произвођача производа индустријских производа за сектор Б
10.1A Обрађено и конзервирано месо и месо живине	Domestic PPI of industrial products (composite index for KD 10.11 and KD 10.12), imports price index
10.1C Производи од меса и месо у перади	Domestic PPI of industrial products (for KD 10.13), imports price index
10.2Z Прерађена и конзервирана риба, ракови и мекушци	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 10
10.3Z Прерађено и конзервирано воће и поврће	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 10.3
10.4A Уља и масти	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 10.41
10.4B Маргарин и сличне јестиве масти	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 10.42
10.5Z Млечни производи	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 10.5
10.6A Млински производи	композитни индекс цена произвођача композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 10.61
10.6B Скробови и производи од скроба	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 10.62
10.7Z Пекарски и брашнасти производи	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 10.7
10.8A Шећер	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 10.81
10.8B Какао, чоколада и слаткиши	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 10.82
10.8C Прерађени чај и кафа	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 10.8
10.8D Зачини	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 10.84
10.8E Припремљена јела	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 10.8
10.8F Хомогенизовани препарати за храну и дијететска храна	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 10.8
10.8I Други прехранбени производи н.е.ц.	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 10.89
10.9Z Припрема сточне хране	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 10.9
11.0A Дестилирана алкохолна пића	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 11.01
11.0B Вино од грозђа	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 11.02
11.0C Јабучовача и друга воћна вина, друга неестилирана ферментирана пића	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 11
11.0E Пиво, слад	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 11.05
11.0G Безалкохолна пића, минералне воде и друге флаширане воде	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 11.07
12.ZZ Дувански производи	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 12

Табела 2 Дефлатори који се користе за обрачун међуфазне потрошње у сталним ценама по компонентама трошкова

Опис производа		Индикатори
13.1Z	Текстилна пређа и конач	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 13.1
13.2Z	Тканине	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 13.2
13.3Z	Услуге завршне обраде текстила	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 13
13.9Z	Други текстил	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 13.9
14.1Z	Одећа, осим одеће од крзна (осим подуговарачких послова)	Композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 14.1
14.2Z	Крзнени производи (осим подуговарачких послова)	Композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 14
14.3Z	Плетена и хеклна одећа (осим подуговарачких послова)	Композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 14.3
14.Z9	Подуговарачки пословиу индустрији текстила	Композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 14
15.1Z	Штављена и обучена кожа; пртљага, ручне торбе, седларске и харнеле; обрађено и обојено крзно (осим подуговарачких послова)	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 15.1
15.2Z	Обућа (осим подуговарачких послова)	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 15.2
15.Z9	Подуговарачки послови у индустрији обуће и производње коже	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 15
16.1Z	Дрво, резано и планирано	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 16.1
16.2Z	Производи од дрвета, плута, сламе и плетарских материјала (осим подуговарачких послова)	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 16.2
16.Z9	Подуговарачки послови у производњи прерађеног дрвета и производа од дрвета	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 16
17.1Z	Целулоза, папир и картон	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 17.1
17.2Z	Производи од папира и картона	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 17.2
18.ZZ	Услуге штампања и репродукције снимљених медија	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 18
19.1Z	Производи косковања	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 19.1
19.2Z	Рафинирани нафтни производи	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 19.2
20.1Z	Основне хемикалије, ђубрива и једињења азота, пластика и синтетичка гума у примарним облицима	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 20.1
20.2Z	Пестициди и други агрохемијски производи	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 20.2
20.3Z	Боје, лакови и слични премази, штампарске боје и китови	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 20.3
20.4Z	Сапуни и детерџенти, препарати за чишћење и полирање, парфем и тоалетни препарати	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 20.4
20.5Z	Остали хемијски производи	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 20.5
20.6Z	Вештачка влакна	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 20
21.1Z	Основни фармацеутски производи	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 21.1
21.2Z	Фармацеутски препарати	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 21
22.1Z	Гумени производи	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 22.1
22.2A	Пластични производи	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 22.21
22.2B	Пластична амбалажа	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 22.22
22.2C	Грађевинска роба од пластике	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 22.23
22.2I	Остали производи од пластике	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 22.29
23.1Z	Стакло и производи од стакла	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 23.1
23.2Z	Ватростални производи	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 23.2

Табела 2 Дефлатори који се користе за обрачун међуфазне потрошње у сталним ценама по компонентама трошкова

Опис производа		Индикатори
23.3Z	Глинени грађевински материјали	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 23.3
23.4Z	Остали порцелански и керамички производи	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 23.4
23.5Z	Цемент, креч и гипс	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 23.5
23.6Z	Производи од бетона, гипса и гипса	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 23.6
23.7Z	Резани, обликовани и готови камен	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 23.7
23.9A	Абразивни производи	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 23.91
23.9I	Други неметални минерални производи н.е.ц.	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 23.99
24.1Z	Основно гвожђе и челик и ферослиге; цеви, шупљи профили и сродни фитинзи, од челика; други производи од прве обраде челика	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 24
24.4Z	Основни племенити и други обојени метали	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 24.4
24.5Z	Услуге ливења метала	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 24.5
25.1Z	Метални производи за конструкције (осим за подуговарачке послове)	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 25.1
25.2Z	Резервоари, резервоари и контејнери од метала	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 25.2
25.3Z	Генератори паре, осим котлова за централну топлотну воду (осим подуговарачких послова)	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 25
25.4Z	Оружје и муниција	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 25.4
25.5G	Услуге ковања, пресовања, штанцовања и ваљања метала; металургија праха (роба)	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 25
25.5S	Услуге ковања, пресовања, штанцовања и ваљања метала; металургија праха (услуге)	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 25
25.6Z	Услуге обраде и превлачења метала; машинска обрада	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 25
25.7Z	Прибор, алати и општа опрема (осим подуговарачких послова)	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 25.7
25.9Z	Остали готови метални производи (осим подуговарачких послова)	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 25.9
25.9Z	Подуговарачки послови као део машинске индустрије - услуге обраде и завршних материјала	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 25
26.1Z	Електронске компоненте и плоче	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 26
26.2Z	Рачунари и периферна опрема	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 26
26.3Z	Комуникациона опрема	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 26
26.4Z	Потрошачке електронике	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 26.4
26.5A	Опрема за мерење, испитивање и навигацију	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 26.51
26.5B	Сатови	индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 26.52
26.6Z	Опрема за зрачење, електромедицинска и електротерапијска опрема	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 26
26.7Z	Оптичке инструкције и фотографска опрема	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 26
26.8Z	Магнетни и оптички медији	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 26
27.1Z	Електромотори, генератори, трансформатори и апарати за дистрибуцију и контролу електричне енергије	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 27.1
27.2Z	Батерије и акумулатори	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 27.2
27.3Z	Каблови и кабловска опрема	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 27.3
27.4Z	Опрема за електрично осветљење	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 27.4

Табела 2 Дефлатори који се користе за обрачун међуфазне потрошње у сталним ценама по компонентама трошкова

Опис производа		Индикатори
27.5Z	Домаће услуге	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 27.5
27.9Z	Друга електрична опрема	индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 27.9
28.1Z	Машине опште намене	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 28.1
28.2Z	Остале машине за општу намену	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 28.2
28.3Z	Машине за пољопривреду и шумарство	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 28.3
28.4Z	Машине за обраду метала и алатне машине	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 28.4
28.9Z	Остале машине специјалне намене	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 28.9
29.1Z	Моторна возила	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 29.1
29.2G	Каросерије за моторна возила; приколице и полуприколице (осим 29.20.4 и 29.20.5)	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 29.2
29.2S	Обнављање, монтажа, опремање и услуге каросерије моторних возила; опремање каравана и мобилних кућица	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 29
29.3Z	Делови и прибор за моторна возила	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 29.3
30.1Z	Бродови и бродови (осим 30.11.9)	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 30
30.2Z	Железничке локомотиве и оловне залихе (осим 30.20.9)	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 30.2
30.3Z	Ваздушни и свемирски бродови и сродне машине (осим 30.30.6)	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 30
30.4Z	Војна борбена возила	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 30
30.9Z	Транспортна опрема н.е.ц.	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 30
30.SZ	Конверзија и реконструкција бродова, плутајућих платформи и конструкција; подуговарачки послови као део производње бродова и плутајућих објеката; поправке и опремање железничких и трамвајских локомотива и возних средстава; подуговарачки послови као део производње железничких локомотива и железничких возила; услуге ремонта и конверзије авиона и авионских мотора	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 30
31.ZZ	Намештај	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 31
32.1Z	Накит, бижутерија и сродни производи	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 32
32.2Z	Музички инструменти	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 32
32.3Z	Спортска роба	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 32
32.4Z	Игре и играчке	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 32
32.5Z	Медицински и зубарски инструменти и прибор	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 32
32.9Z	Произведена роба н.е.ц.	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 32
33.1Z	Услуге поправке металних производа, машина и опреме	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 32
33.2Z	Услуге инсталирања индустријских машина и опреме	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и извоз за област 32
35.1A	Електрична енергија; услуге трговине електричном енергијом	индекс цена произвођача индустријских производа и дистрибуција ел. енергије
35.1B	Услуге преноса електричне енергије; услуге дистрибуције електричне енергије	индекс цена произвођача индустријских производа и дистрибуција ел. енергије
35.2A	Произведени гас; услуге трговине гасом преко мреже	индекс цена произвођача индустријских производа и дистрибуција гаса
35.2B	Услуге дистрибуције гасовитих горива преко магистрале	индекс цена произвођача индустријских производа и дистрибуција гаса
35.3Z	Услуге снабдевања паром и климатизацијом	индекс цена произвођача индустријских производа за област 35
36.ZZ	Природна вода; услуге прераде и снабдевања водом	индекс цена произвођача индустријских производа за област 36
37.ZZ	Услуге канализације; канализациони муљ	индекс цена произвођача индустријских производа за област 36

Табела 2 Дефлатори који се користе за обрачун међуфазне потрошње у сталним ценама по компонентама трошкова

Опис производа	Индикатори
38.ZZ Услуге сакупљања, обраде и одлагања отпада; услуге одлагања материјала	индекс цена произвођача индустријских производа за област 36
39.ZZ Услуге санације и друге услуге управљања отпадом	индекс цена произвођача индустријских производа за област 36
41.AZ Развој грађевинских пројеката	композитни индекс цена зграда и осталих грађевина
41.BZ Грађевински радови за стамбене и нестамбене зграде	композитни индекс цена зграда и осталих грађевина
42.ZZ Грађевински и грађевински радови за нискоградњу	композитни индекс цена зграда и осталих грађевина
43.ZZ Специјализовани грађевински радови	композитни индекс цена зграда и осталих грађевина
45.1Z Услуге трговине моторним возилима	пондерисан индекс потрошачких цена: 7.11 аутомобили, 7.21резервни делови и 7.23 одржавање и поправка транспортних средстава
45.2Z Услуге одржавања и поправке моторних возила	пондерисан индекс потрошачких цена: 7.11 аутомобили, 7.21резервни делови и 7.23 одржавање и поправка транспортних средстава
46.1Z Услуге трговине на велико уз наплату или по уговору	Пондерисан индекс цена произвођача индустријских производа и имплицитни дефлатор увоза робе
46.9Z Услуге трговине на велико у виду трговинских маржи	Пондерисан индекс цена произвођача индустријских производа и имплицитни дефлатор увоза робе
47.ZZ Услуге трговине на мало	пондерисан индекс потрошачких цена: који искључује: воду (из комуналних система), електричну енергију и моторна возила, мотоцикле и њихове делове
49.1Z Услуге друмског транспорта	индекс потрошачких цена превоз путника друмом
49.2Z Услуге железничког транспорта; услуге теретног превоза друмом и услуге уклањања	индекс потрошачких цена превоз путника друмом
50.AZ Услуге поморског и речног превоза путника	индекс потрошачких цена превоз путника авионом
50.BZ Услуге поморског и речног превоза терета	индекс потрошачких цена транспортних услуга
51.1Z Услуге ваздушног превоза путника	индекс потрошачких цена транспортних услуга
51.2Z Теретни ваздушни транспорт и услуге свемирског транспорта	индекс потрошачких цена услуга поштанске услуге
52.1Z Услуге складиштења	укупан индекс потрошачких цена
52.2Z Услуге подршке за транспорт	индекс потрошачких цена Ресторани и хотели
53.Z Поштанске и курирске услуге	индекс потрошачких цена услуга, индекс увозних цена
55.ZZ Услуге смештаја	индекс потрошачких цена услуга, индекс увозних цена
56.ZZ Услуге послуживања хране и пића	индекс потрошачких цена услуга, индекс увозних цена
58.1Z Услуге издавања књига, часописа и других издавачких услуга	индекс потрошачких цена услуга
58.2Z Услуге издавања софтвера	индекс потрошачких цена услуга телекомуникације
59.ZZ Услуге продукције филмских, видео и телевизијских програма, снимање звука и издавање музике	композитни индекс цена софтвера
60.ZZ Услуге програмирања и емитовања	композитни индекс цена софтвера
61.ZZ Телекомуникационе услуге	индекс потрошачких цена финансијских услуга
62.ZZ Компјутерско програмирање, консултације и сродне услуге	индекс потрошачких цена услуга осигурања
63.ZZ Информационе услуге	индекс потрошачких цена финансијских услуга
64.ZZ Финансијске услуге, осим осигурања и пензионих фондова	индекс потрошачких цена изнајмљивање стана
64.FI FISIM	индекс потрошачких цена изнајмљивање стана
65.ZZ Осигурање	индекс потрошачких цена услуга
66.ZZ Помоћне услуге за финансијске услуге и услуге осигурања	индекс потрошачких цена услуга
68.AZ Импутиране ренте	индекс потрошачких цена услуга
68.ZZ Услуге у вези с некретнинама, искључујући импутиране ренте	индекс потрошачких цена услуга
69.1Z Правне услуге	композитни индекс цена за истраживање и развој, индекс увозних цена
69.2Z Услуге рачуноводства, књиговодства и ревизије; услуге пореског консалтинга	композитни индекс цена за истраживање и развој, индекс увозних цена
70.ZZ Услуге седишта; услуге консалтинга у области менаџмента	композитни индекс цена за истраживање и развој

Табела 2 Дефлатори који се користе за обрачун међуфазне потрошње у сталним ценама по компонентама трошкова

Опис производа		Индикатори
71.1Z	Архитектонске и инжењерске услуге и сродне услуге техничког саветовања	композитни индекс цена за истраживање и развој
71.2Z	Услуге техничког тестирања и анализе	индекс потрошачких цена услуга
72.ZM	Тржиште научноистраживачких и развојних услуга	индекс потрошачких цена услуга
72.ZN	Научно-истраживачке и развојне услуге без тржишта	индекс потрошачких цена услуга, индекс увозних цена
73.1Z	Услуге које пружају рекламне агенције	индекс потрошачких цена услуга, индекс увозних цена
73.2Z	Услуге истраживања тржишта и испитивања јавног мњења	индекс потрошачких цена услуга, индекс увозних цена
74.1Z	Услуге специјализованог дизајна	индекс потрошачких цена услуга, индекс увозних цена
74.2Z	Фотографске услуге	индекс потрошачких цена ветеринарских услуга
74.3Z	Услуге превоза и тумачења	индекс потрошачких цена услуга
74.9Z	Остале стручне, научне и техничке услуге н.е.ц	индекс потрошачких цена услуга
75.ZZ	Ветеринарске услуге	индекс потрошачких цена услуга
77.AZ	Услуге изнајмљивања и лизинга	укупан индекс потрошачких цена здравства
77.DZ	Услуге лиценцирања за право коришћења интелектуалне својине и сличних производа, осим дела заштићених ауторским правима	индекс потрошачких цена услуга
78.ZZ	Службе за запошљавање	индекс потрошачких цена услуга
7DZ	Туристичке агенције, туроператори и друге услуге резервација и сродне услуге	индекс потрошачких цена услуга
80.ZZ	Службе безбедности и истраге	индекс потрошачких цена услуга
81.ZZ	Услуге одржавања објеката и околине	индекс потрошачких цена образовања
82.ZZ	Канцеларијско административне и помоћне делатности	индекс потрошачких цена образовања
84.ZZ	Услуге јавне управе и одбране; услуге обавезног социјалног осигурања	индекс потрошачких цена здравства
85.ZM	Услуге образовања тржишне	индекс потрошачких цена здравства
85.ZN	Услуге образовања не тржишне	индекс потрошачких цена здравства
86.ZM	Болничке услуге тржишне	индекс потрошачких цена здравства
86.ZN	Болничке услуге нетржишне	индекс потрошачких цена здравства
87.ZM	Услуге социјалне заштите са смештајем (тржишне)	индекс потрошачких цена здравства
87.ZN	Услуге социјалне заштите са смештајем (нетржишне)	индекс потрошачких цена услуга рекреације и културе, индекс увозних цена
88.ZM	Услуге социјалне заштите без смештаја (тржишне)	индекс потрошачких цена услуга рекреације и културе, индекс увозних цена
88.ZN	Услуге социјалне заштите без смештаја (нетржишне)	индекс потрошачких цена услуга културе, индекс увозних цена
90.ZM	Стваралачке, уметничке и забавне услуге (тржишне)	индекс потрошачких цена услуга рекреације и културе, индекс увозних цена
90.ZN	Стваралачке, уметничке и забавне услуге (нетржишне)	индекс потрошачких цена услуга рекреације и културе
91.ZM	Услуге библиотека, архива, музеја и друге културне услуге (тржишне)	индекс потрошачких цена услуга рекреације и културе
91.ZN	Услуге библиотека, архива, музеја и других културних услуга (нетржишне)	индекс потрошачких цена услуга рекреације и културе
92.ZZ	Услуге коцкања и клађења	индекс потрошачких цена – остале услуге
93.ZM	Спортске услуге (тржишне)	индекс потрошачких цена – остале услуге
93.ZN	Спортске услуге (нетржишне)	индекс потрошачких цена – остале услуге
94.ZM	Услуге организације на бази учлањена (тржишне)	индекс потрошачких цена – остале услуге
94.ZN	Услуге организације на бази учлањена (нетржишне)	индекс потрошачких цена – остале услуге
95.1Z	Услуге поправке комуникационе опреме	индекс потрошачких цена – остале услуге
95.2Z	Услуге поправке предмета за домаћинство и кућне опреме	индекс потрошачких цена – остале услуге
96.0A	Прање и хемијско чишћење текстилних и крзнених производа	индекс потрошачких цена – остале услуге
96.0B	Фризерске услуге и друге козметичке услуге	индекс потрошачких цена – остале услуге
96.0C	Погребне и сродне услуге	индекс потрошачких цена – остале услуге
96.0D	Услуге неге и одржавања тела	индекс потрошачких цена – остале услуге
96.0I	Остале непоменуте личне услуге	индекс потрошачких цена – остале услуге
97.ZZ	Услуге домаћинстава као послодаваца	индекс потрошачких цена – остале услуге

5.3.3. Сектор А: Пољопривреда, шумарство и рибарство

Обрачун додате вредности у сталним ценама за област 01 Пољопривредна производња, лов и пратеће услужне делатности највећим делом базира се на обрачунима у сталним ценама Економских рачуна пољопривреде.

Обрачун који се примењује у ЕАА је метода дупле дефлације.

Аутпут (вредност пољопривредне производње) у сталним ценама обрачунава се дефлационирањем текуће вредности индексом цена. Индекс цена се добија као однос између вредности у текућим ценама и цена из претходне године. Обрачун се врши на нивоу производа. Обрачун у сталним ценама у РЗС изводи се за следећу групу производа: жито, индустријско биље, крмно биље, поврће и хортикултурни производи, кромпир, воће, вино, маслиново уље, остали биљни производи, говеда, свиње, коњи, овце и козе, живина, остала стока, млеко, јаја, остали производи сточарства, пољопривредне услуге.

Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се дефлационирањем текуће вредности међуфазне потрошње индексом цена репродукционог материјала и услуга у пољопривреди на следећем нивоу производа: семе и садни материјал, енергија и мазива, ђубриво, средства за заштиту биља и пестициди, сточна храна, одржавање материјала. За остале елементе међуфазне потрошње као дефлатори користе се одговарајући индекси цена приказани у следећој табели.

Табела 3 Индикатори за обрачун међуфазне потрошње у сталним ценама

Елементи међуфазне потрошње	Индикатори
Семе и садни материјал	индекс цена репродукционог материјала, средстава рада и услуга у пољопривреди - семе и садни материјал
Енергија и мазива	индекс цена репродукционог материјала, средстава рада и услуга у пољопривреди - енергија и мазива
Ђубриво	индекс цена репродукционог материјала, средстава рада и услуга у пољопривреди - ђубриво
Средства за заштиту биља и пестициди	индекс цена репродукционог материјала, средстава рада и услуга у пољопривреди - средства за заштиту биља и пестициди
Ветеринарски трошкови	композитни индекс за ветеринарске трошкове
Сточна храна	индекс цена репродукционог материјала, средстава рада и услуга у пољопривреди - сточна храна
Одржавање материјала	индекс цена репродукционог материјала, средстава рада и услуга у пољопривреди - одржавање материјала
Одржавање објеката	индекс потрошачких цена
Пољопривредне услуге	индекс цена произвођача производа пољопривреде и рибарства
Остала добра и услуге	индекс потрошачких цена

БДВ у сталним ценама за област 02 шумарство и сеча дрвећа израчунава се применом једноструке индикатор методе. Обрачун се врши тако што се аутпут у текућим ценама базне године множи индексом физичког обима искоришћавања шума. Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се тако што се годишњи рацио међуфазне потрошње и аутпута у текућим ценама (инпут аутпут рацио) из претходне године множи аутпутотом у сталним ценама у текућој години. Бруто додата вредност у сталним ценама добијена је разликом ова два агрегата.

БДВ у сталним ценама за област 03 рибарство и аквакултуре израчунава се применом једноструке индикатор методе. Обрачун се врши тако што се аутпут у текућим ценама дефлационира индексом цена произвођача производа рибарства. Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се тако што се годишњи рацио међуфазне потрошње и аутпута у текућим ценама (инпут аутпут рацио) из претходне године множи аутпутотом у сталним ценама текуће године. Бруто додата вредност у сталним ценама добијена је разликом ова два агрегата.

Бруто додата вредност сектора А Пољопривреда, шумарство и рибарства у ценама претходне године добија се сумирањем бруто додатих вредности у ценама претходне године свих области сврстаних у овај сектор. Затим су сви агрегати уланчани да би се добиле серије са 2010. као референтном годином.

5.3.4. Сектор В: Рударство

За израчунавање додате вредности у сталним ценама користи се метода дупле дефлације за све области које су сврстане у овај сектор. То значи да су аутпут и међуфазна потрошња посебно обрачунати у сталним ценама. Детаљан опис за обрачун дефлатора дат је у претходном поглављу Аутпут и Међуфазна потрошња у сталним ценама. За сваку област вредност аутпута у сталним ценама добија се дефлацијом вредности у текућим ценама одговарајућим композитним индексом цена. Међуфазна потрошња у сталним ценама добија се дефлацијом вредности у текућим ценама одговарајућим композитним индексом цена. Бруто додата вредност у сталним ценама добијена је разликом ова два агрегата.

Бруто додата вредност сектора В Рударство у ценама претходне године добија се сумирањем бруто додатих вредности у ценама претходне године свих области сврстаних у овај сектор. Затим су сви агрегати уланчани да би се добиле серије са 2010. као референтном годином.

5.3.5. Сектор С: Прерађивачка индустрија

За израчунавање додате вредности у сталним ценама користи се метода дупле дефлације за све области које су сврстане у овај сектор. То значи да су аутпут и међуфазна потрошња посебно обрачунати у сталним ценама. Детаљан опис за обрачун дефлатора дат је у претходном поглављу Аутпут и Међуфазна потрошња у сталним ценама. За сваку област вредност аутпута у сталним ценама добија се дефлацијом вредности у текућим ценама одговарајућим композитним индексом цена. Међуфазна потрошња у сталним ценама добија се дефлацијом вредности у текућим ценама одговарајућим композитним индексом цена. Бруто додата вредност у сталним ценама добијена је разликом ова два агрегата.

Бруто додата вредност сектора С Прерађивачка индустрија у ценама претходне године добија се сумирањем бруто додатих вредности у ценама претходне године свих области сврстаних у овај сектор. Затим су сви агрегати уланчани да би се добиле серије са 2010. као референтном годином.

5.3.6. Сектор D: Снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација

Сектор D Снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација обухвата: производњу и снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и топлим водом помоћу мрежног система цевовода, магистралних водова и мрежних електричних каблова. Величина мреже није одлучујућа. Такође је обухваћена дистрибуција електричне енергије, гаса, паре и топле воде у индустријским погонима или стамбеним зградама као и снабдевање паром и климатизација.

За израчунавање бруто додате вредности у сталним ценама овог сектора користи се метода дупле дефлације која је примењена за све групе и гране које су сврстане у овај сектор. То значи да су аутпут и међуфазна потрошња посебно обрачунати у сталним ценама. Детаљан опис за обрачун дефлатора дат је у претходном поглављу - Аутпут и Међуфазна потрошња у сталним ценама.

За сваку грану или групу вредност аутпута у сталним ценама добија се дефлацијом вредности у текућим ценама одговарајућим индексом цена. Међуфазна потрошња у сталним ценама добија се дефлацијом вредности у текућим ценама одговарајућим композитним индексом цена. Бруто додата вредност у сталним ценама добијена је разликом ова два агрегата.

Обрачун је на нивоу група урађен одвојено за сваку групу која припада **грани 35.1 Производња, пренос и дистрибуција електричне енергије**. То су следеће групе: 35.11 Производња електричне енергије, 35.12 Пренос електричне енергије, 35.13 Дистрибуција електричне енергије и 35.14 Трговина електричном енергијом.

Обрачун на нивоу гране урађен је посебно за гране **35.2 Производња гаса и дистрибуција гасовитих горива гасоводима** и **35.3 Снабдевање паром и климатизација**.

Бруто додата вредност сектора D Снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација, у ценама претходне године добија се сумирањем бруто додатих вредности у ценама претходне године свих грана и група сврстаних у овај сектор. Затим су сви агрегати уланчани да би се добиле серије са 2010. као референтном годином.

Прикупљање података о ценама електричне енергије и природног гаса врши се путем истраживања о ценама електричне енергије и природног гаса у складу са методологијом Евростата, а динамика прикупљања података је полугодишња. Подаци о производњи, преносу и дистрибуцији електричне енергије прикупљају се од предузећа Електропривреда Србије (ЕПС), а доступни су подаци о количини и вредности произведене и дистрибуиране електричне енергије крајњим потрошачима. На основу ових података изведени су подаци о ценама.

Подаци о производњи и дистрибуцији гаса прикупљају се од предузећа Србијагас. Доступни су подаци о количини и вредности дистрибуираног гаса крајњим потрошачима. На основу ових података изведени су подаци о ценама.

Подаци о ценама за грану Снабдевање паром и климатизација преузимају се из одељења статистике цена.

Табела 4 Индикатори коришћени за обрачун аутпута и међуфазне потрошње сектора D

Грана/група	Индикатори за дефлацију аутпута	Индикатори за дефлацију међуфазне потрошње
35.11 Производња електричне енергије	индекс цена произвођача индустријских производа за област 35	Композитни индекс: цена произвођача индустријских производа, индекс потрошачких цена, индекси цена произвођача индустријских производа из увоза
35.12 Пренос електричне енергије	индекс цена произвођача индустријских производа за област 35	Композитни индекс: цена произвођача индустријских производа, индекс потрошачких цена, индекси цена произвођача индустријских производа из увоза
35.13 Дистрибуција електричне енергије	индекс цена произвођача индустријских производа за област 35	Композитни индекс: цена произвођача индустријских производа, индекс потрошачких цена, индекси цена произвођача индустријских производа из увоза
35.14 Трговина електричном енергијом	индекс цена произвођача индустријских производа за област 35	Композитни индекс: цена произвођача индустријских производа, индекс потрошачких цена, индекси цена произвођача индустријских производа из увоза
35.2 Производња гаса и дистрибуција гасовитих горива гасоводима	индекс цена произвођача индустријских производа за	Композитни индекс: цена произвођача индустријских производа, индекс потрошачких

	производњу и дистрибуцију гаса	цена, индекси цена произвођача индустријских производа из увоза
35.3 Снабдевање паром и климатизација.	индекс цена произвођача снабдевање паром	Композитни индекс: цена произвођача индустријских производа, индекс потрошачких цена, индекси цена произвођача индустријских производа из увоза

5.3.7. Сектор Е: Снабдевање водом; управљање отпадним водама, контролисање процеса уклањања отпада и сличне активности

Бруто додата вредност у сталним ценама за области које су сврстане у сектор Е израчунава се применом једноструке индикатор методе. Обрачун се врши тако што се аутпут у текућим ценама дефлационира индексом цена произвођача индустријских производа области З6 Скупљање, пречишћавање и дистрибуција воде. Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се тако што се годишњи рацио међуфазне потрошње и аутпута у текућим ценама (ИО рацио) из претходне године множи се са аутпутуом у сталним ценама текуће године. Бруто додата вредност у сталним ценама добијена је разликом ова два агрегата.

Бруто додата вредност сектора Е Снабдевање водом; управљање отпадним водама, контролисање процеса уклањања отпада и сличне активности, у ценама претходне године добија се сумирањем бруто додатих вредности у ценама претходне године свих области сврстаних у овај сектор. Затим, су сви агрегати уланчани да би добила серија са 2010 као референтном годином.

5.3.8. Сектор F: Грађевинарство

За израчунавање бруто додате вредности у сталним ценама користи се метода дупле дефлације за све области које су сврстане у овај сектор. То значи да су аутпут и међуфазна потрошња посебно обрачунати у сталним ценама. Детаљан опис за обрачун дефлатора дат је у претходном поглављу аутпут и међуфазна потрошња у сталним ценама. За сваку област вредност аутпута у сталним ценама добија се дефлацијом вредности у текућим ценама композитним индексом цена зграда и осталих грађевина (објашњено у делу инвестиције у сталним ценама). Међуфазна потрошња у сталним ценама добија се дефлацијом вредности у текућим ценама одговарајућим композитним индексом. Бруто додата вредност у сталним ценама добијена је разликом ова два агрегата.

Бруто додата вредност сектора F Грађевинарство, у ценама претходне године добија се сумирањем бруто додатих вредности у ценама претходне године свих области сврстаних у овај сектор. Затим, су сви агрегати уланчани да би добила серија са 2010 као референтном годином.

5.3.9. Сектор G: Трговина на велико и трговина на мало; поправка моторних возила и мотоцикала

Бруто додата вредност у сталним ценама за области које су сврстане у сектор G израчунава се применом једноструке индикатор методе.

Обрачун се врши тако што се аутпут у текућим ценама дефлационира одговарајућим индексом цена.

За област 45 Трговина на велико и трговина на мало и поправка моторних возила и мотоцикала, аутпут у текућим ценама дефлационира се композитним индексом који је добијен пондерисањем потрошачких цена: 7.11 аутомобили, 7.21 резервни делови и 7.23 одржавање и поправка транспортних средстава. Пондери су преузети из статистике цена.

За област 46 Трговина на велико, осим трговине моторним возилима и мотоциклима, аутпут у текућим ценама дефлационира се композитним индексом који је добијен пондерисањем цена произвођача индустријских производа и имплицитног дефлатора увоза робе. Пондери су учешће вредности домаће производње и увоза у укупној вредности расположивих добара.

За област 47 Трговина на мало, осим трговине моторним возилима и мотоциклима, аутпут у текућим ценама дефлационира се композитним индексом који представља пондерисан индекс потрошачких цена, који искључује воду (из комуналних система), електричну енергију и моторна возила, мотоцикле и њихове делове. Подаци се преузимају из одељења за статистику цена.

Међуфазна потрошња у сталним ценама за све три области обрачунава се тако што се годишњи рацио међуфазне потрошње и аутпута у текућим ценама (ИО рацио) из претходне године множи се са аутпутуом у сталним ценама текуће године. Бруто додата вредност у сталним ценама добијена је разликом ова два агрегата.

Бруто додата вредност сектора G Трговина на велико и трговина на мало; поправка моторних возила и мотоцикала, у ценама претходне године добија се сумирањем бруто додатих вредности у ценама претходне године свих области сврстаних у овај сектор. Затим, су сви агрегати уланчани да би добила серија са 2010 као референтном годином.

5.3.10. Сектор Н: Саобраћај и складиштење

Овај сектор обухвата следеће области: 49 - *Копнени саобраћај и цевоводни транспорт*; 50 - *Водени саобраћај*; 51 - *Ваздушни саобраћај*; 52 - *Складиштење и пратеће активности у саобраћају* и 53 - *Поштанске активности*.

Бруто додата вредност у сталним ценама за области које су сврстане у сектор Н израчунава се применом једностурке индикатор методе, осим за област 51 - Ваздушни саобраћај где се за обрачун користи метода дупле дефлације.

За област (49) обрачун се врши тако што се аутпут у текућим ценама базне године множи индексом физичког обима транспортних услуга на основу квантитативних показатеља (путнички и тонски километри).

За област (50) аутпут у текућим ценама дефлационира се индексом потрошачких цена за транспортне услуге (07.3).

За област (52) аутпут у текућим ценама дефлационира се пондерисаним индексом потрошачких цена који се користе за области 49, 50, 51.

За област (53) аутпут у текућим ценама дефлационира се индексом потрошачких цена поштанске услуге (08.1)

Међуфазна потрошња у сталним ценама за све четири области обрачунава се тако што се годишњи рацио међуфазне потрошње и аутпута у текућим ценама (ИО рацио) из претходне године множи се са аутпутуом у сталним ценама текуће године. Бруто додата вредност у сталним ценама ових области добијена је као разлика аупута и међуфазне потрошње у ценама претходне године.

За израчунавање бруто додате вредности у сталним ценама области (51) примењује се метода дупле дефлације. Вредност аутпута у сталним ценама добија се дефлацијом вредности у

текућим ценама индексом потрошачких цена транспортних услуга - превоз путника авионом (07.3.3). Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се дефлацијом вредности у текућим ценама одговарајућим композитним индексом. Бруто додата вредност у сталним ценама добијена је разликом ова два агрегата.

Бруто додата вредност сектора Н Саобраћај и складиштење, у ценама претходне године добија се сумирањем бруто додатих вредности у ценама претходне године свих области сврстаних у овај сектор. Затим, су сви агрегати уланчани да би добила серија са 2010 као референтном годином.

5.3.11. Сектор I: Услуге смештаја и исхране

Бруто додата вредност у сталним ценама за области које су сврстане у сектор I израчунава се применом једностурке индикатор методе.

За област (55) аутопут у текућим ценама дефлационира се укупним индексом потрошачких цена.

За област (56) аутопут у текућим ценама дефлационира се индексом потрошачких цена за храна и пиће (11.1).

Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се тако што се годишњи ратио међуфазне потрошње и аутопута у текућим ценама (ИО ратио) из претходне године множи се са аутопутуом у сталним ценама текуће године. Бруто додата вредност у сталним ценама ових области добијена је као разлика аутопута и међуфазне потрошње у ценама претходне године.

Бруто додата вредност сектора I Услуге смештаја и исхране, у ценама претходне године добија се сумирањем бруто додатих вредности у ценама претходне године свих области сврстаних у овај сектор. Затим, су сви агрегати уланчани да би добила серија са 2010 као референтном годином.

5.3.12. Сектор J: Информисање и комуникације

Бруто додата вредност у сталним ценама за области које су сврстане у сектор J израчунава се применом једностурке индикатор методе.

За области (58, 59, 60 и 63) аутопут у текућим ценама дефлационира се индексом потрошачких цена услуга.

За област (61) аутопут у текућим ценама дефлационира се пондерисаним индексом потрошачких цена: (0831, 0832, 0833).

За област (62) аутопут у текућим ценама дефлационира се композитним индексом цена софтвера.

Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се тако што се годишњи ратио међуфазне потрошње и аутопута у текућим ценама (ИО ратио) из претходне године множи се са аутопутуом у сталним ценама текуће године. Бруто додата вредност у сталним ценама ових области добијена је као разлика аутопута и међуфазне потрошње у ценама претходне године.

Бруто додата вредност сектора J Информисање и комуникације, у ценама претходне године добија се сумирањем бруто додатих вредности у ценама претходне године свих области сврстаних у овај сектор. Затим, су сви агрегати уланчани како би се добила серија са 2010 као референтном годином.

5.3.13. Сектор К: Финансијске делатности и делатност осигурања

Обрачун бруто додате вредности у сталним ценама за финансијски сектор карактерише разноликост метода која произлази из специфичности појединих подсектора и начина обрачуна њиховог аутпута. Свакако најважије место у овом сектору у погледу бруто додате вредности заузима област КД 64 у која обухвата пословне банке, компаније за финансијски лизинг и услуге централне банке (Народне банке Србије). За овај сектор је специфично да највећи део аутпута чине каматне марже тј. FISIM о чијем обрачуну и алокацији је већ било речи. Сходно томе, обрачун аутпута у сталним ценама захтева да се посебан начин третирају тј. дефлационирају и сведу на реалне вредности FISIM и остали елементи аутпута, пре свега банкарске провизије и накнаде. Основни извори података су финансијски извештаји и истраживање финансијских институција КГИ-02 којим се прикупљају детаљни подаци о структури међуфазне потрошње.

За период 2005-2014. за област КД 64 додата вредност у сталним ценама обрачуната је применом јеноструке индикатор методе. Аутпут у сталним ценама добијен је тако што се вредност у текућим ценама дефлационира индексом потрошачких цена финансијских услуга. Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунавана је тако што се годишњи рацио међуфазне потрошње и аутпута у текућим ценама (инпут/аутпут рацио) из претходне године множи се са аутпутутом у сталним ценама текуће године.

За године од 2015. обрачун је значајно унапређен јер су се стекли услови за примену метода дупле дефлације за обрачуна у сталним ценама. Аутпут области 64 је подељен на три компоненте: *FISIM*, провизије и накнаде и услуге централне банке. За сваку компоненту се одвојено врши обрачун у сталним ценама.

Највеће учешће у сектору К има област 64 - Финансијске услуге, осим осигурања и пензијских фондова. Активности финансијских услуга обухватају активности Централне банке (Народне банке Србије - НБС), комерцијалних банака, поштанских штедионица, компанија за финансијски лизинг, инвестиционих фондова и других финансијских посредника.

FISIM је први пут алоциран на институционалне секторе у ревизији националних рачуна која је спроведена у 2014. години. Подаци о референтним стопама и ефективним стопама по институционалним секторима су расположиви од 2011. године.

За период 2005-2014. за област (64) додата вредност у сталним ценама обрачуната је применом јеноструке индикатор методе. Аутпут у сталним ценама добијен је тако што се вредност у текућим ценама дефлационира индексом потрошачких цена финансијских услуга. Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се тако што се годишњи рацио међуфазне потрошње и аутпута у текућим ценама (ИО рацио) из претходне године множи се са аутпутутом у сталним ценама текуће године.

За године од 2015 обрачун је значајно унапређен. Аутпут области 64 је подељен на три компоненте: *FISIM*, Централна банка и банкарске услуге и провизије. Свака компонента је обрачуната одвојено у сталним ценама.

Производња финансијског посредовања не може се директно мерити, јер финансијске институције обично не наплаћују својим клијентима ову врсту услуге. Њихов аутпут се мери индиректно.

Услуге финансијског посредовања индиректно мерене (*FISIM*)

Обрачун ФИСИМ-а у текућим и сталним ценама утврђује се прописаним стандардом. Методолошки оквир дефиниран је у *Council Regulation 448/98, the Commission Regulation 1889/2002 и Handbook on prices and volume measures in national accounts (2016 edition)*.

FISIM представља индиректно мерену накнаду за услуге посредовања, коју финансијски посредник остварује у трансакцијама кредитима и депозитима институционалних сектора. У стварности, ова накнада се не појављује експлицитно, већ у облику камате коју плаћају корисници, а које прикупљају финансијски посредници. Обрачун FISIM-а се заснива на методи референтне каматне стопе како је прописано регулативом *Council Regulation 448/98, the Commission Regulation 1889/2002 and Handbook on prices and volume measures in national accounts (2016 edition)*.

Разлике између референтне стопе и ефективне каматне стопе на кредите или депозите представљају каматну маржу, коју остварују финансијски посредници.

Разлике између референтне стопе и ефективне каматне стопе на кредите или депозите представљају каматну маржу, коју остварују финансијски посредници.

Подаци о кредитима, депозитима и интерним референтним стопама преузети су од Народне банке Србије

FISIM се у сталним ценама израчунава тако што се стања кредита и депозита дефлационирају имплицитним дефлатором цена за финалну домаћу тражњу. Стања кредита и депозита се деле на корисничке институционалне секторе. Подсектори, који пружају FISIM, су S.122 (депозитне институције осим Централне банке) и други финансијски посредници, осим осигуравајућих друштава и пензионих фондова (S.125). По конвенцији, FISIM се не обрачунава за централну банку (S.121). FISIM аутпут резидентних финансијских институција израчунава се према резидентном кориснику тј. осталим нефинансијским институционалним секторима. Кредити домаћинстава рашчлањују се на кредите домаћинствима као власницима некорпоративних предузећа, стамбене кредите и потрошачке кредите, а депозити се рачунају као депозите домаћинстава који су власници неинкорпорираних предузећа и домаћинстава као потрошача.

FISIM у сталним ценама депозита = стања депозита институционалног сектора / индекс цена * маржа базног периода на депозите (референтна стопа базног периода минус ефективна каматна стопа на депозите у базном периоду)

FISIM у сталним ценама кредита = стања кредита институционалног сектора / индекс цена * маржа базног периода на кредите (ефективна каматна стопа на кредите у базном периоду минус референтна стопа базног периода).

FISIM у сталним ценама = FISIM у сталним ценама депозита + FISIM у сталним ценама кредита

Аутпут у сталним ценама централне банке обрачунава се на сличан начин као и у текућим ценама. То даље значи да се примењује трошковни метод „input cost“, сумирају се све трошковне компоненте. Свака трошковна компонента се обрачунава посебно.

Аутпут = Надокнаде запосленима + Међуфазна потрошња + Потрошња основних средстава + Остали порези на производњу

Додата вредност се обрачунава на следећи начин:

1. Накнаде запосленима у сталним ценама израчунавају се дефлационирањем накнада запосленима индексом бруто плата НБС
2. Међуфазна потрошња у сталним ценама израчунава се дефлационирањем међуфазне потрошње у текућим ценама композитним индексом цена. Главни извор је „Годишње истраживање о финансијским институцијама“. Ово истраживање укључује посебан

модул са подацима о класификацији производа по делатностима (СРА) за међуфазне потрошње (за потребе састављања табела понуде и употребе (СУТ)). Структура међуфазне потрошње одређена је за 94 категорије потрошње роба и услуга. Следећи корак је израчунавање композитног индекса цена. Пондери сваке категорије множе се одговарајућим индексом потрошачких цена. Овај композитни индекс цена користи се за дефлацију међуфазне потрошње.

3. Потрошња основних средстава у сталним ценама обрачунава се дефлацијом вредности у текућим ценама композитним индексом цена за софтвере. Укупна улагања у софтвере обухватају и инвестиционе компоненте купљеног софтвера и развој софтвера за интерну употребу.
4. Порези на производњу у сталним ценама обрачунавају се тако да што се вредност аутпута у сталним ценама текуће године множи рациом порезу на производњу и аутпута у текућим ценама у базној години.

Накнаде и провизије обухватају следеће трошкове: плаћања за вођење рачуна код банака, конверзије валута, накнаде за прекорачење које су затражене или принудне, трошкове за посебне трансакција, плаћања за саветодавне услуге, плаћања за чување драгоцености. Накнаде и провизије у сталним ценама израчунавају се дефлационирањем вредности у текућим ценама индексом цена произвођача финансијских услуга.

Индекс цена произвођача финансијских услуга обрачунава се у РЗС од 2007. године на бази података прикупљених од 11 банака. Месечни подаци о ценама укључују следеће трошкове за услуге: динарску штедњу, текуће и жиро рачуне, домаћа плаћања, међународна плаћања, средњорочни и дугорочни кредити, платне картице, сефове, итд. На основу ових података о ценама, у складу са правилима за израду индекса, израчунавају се квартални и годишњи индекси цена произвођача финансијских услуга.

Аутпут за услуге осигурања област 65 обрачунава се на основу накнада за услугу која се обрачунава као разлика између прихода од премија, укључујући приходе од уложених премија и потраживања, укључујући и све резерве. Ова област састоји се од јединица које се баве пружањем услуга осигурања - животног и неживотног осигурања, реосигурања и пензионих фондова.

Обрачун аутпута за осигурање у сталним ценама врши се применом методе екстраполације. Као индикатор користи се композитни индекс - број осигураника (према врсти осигурања) пондерисан премијама осигурања (према врсти осигурања) из претходне године. Аутпут пензионих фондова је веома сличан аутпуту животног осигурања.

Међуфазна потрошња у сталним ценама израчунава се дефлационирањем међуфазне потрошње у текућим ценама композитним индексом цена. Главни извор статистичких података је Годишње истраживање о финансијским институцијама (КГИ-02). Ово истраживање укључује посебан модул са подацима о класификацији производа по делатностима (СРА) за међуфазне потрошње (за потребе састављања табела понуде и употребе (СУТ)).

Аутпут за област 66 – Помоћне активности у финансијским услугама и делатностима осигурања обрачунава се дефлационирањем вредности у текућим ценама индексом потрошачких цена за финансијске услуге.

Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се посебно за Централни регистар хартија од вредности, провизије за хартије од вредности, Београдску берзу, компаније које се баве брокерским пословањем и трговањем хартијама од вредности, итд. На сличан начин како је објашњено за области 64 и 65.

5.3.14. Сектор L: Пословање некретнинама

У сектору L, посебан обрачун се примењује за импутиране ренте. Аутпут за део који се односи на услуге становања домаћинстава екстраполиране су квантитативним показатељима (индекс физичког обима укупне површине - корисна површина стана), добијене од статистике грађевинарства. Детаљно објашњење овог индикатора дато је у делу који описује издатке за финалну потрошњу домаћинстава.

Остатак аутпута дефлациониран је индексом потрошачких цена за стварне закупнине за становање.

Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се тако што се годишњи рацио међуфазне потрошње и аутпута у текућим ценама (ИО рацио) из претходне године множи се са аутпутотом у сталним ценама текуће године. Бруто додата вредност у сталним ценама овог сектора добијена је као разлика аупута и међуфазне потрошње у ценама претходне године.

5.3.15. Сектор M: Стручне, научне, иновационе и техничке делатности; Сектор N: Административне и помоћне услужне делатности

Бруто додата вредност у сталним ценама за области које су сврстане у сектор M и N израчунава се применом једностурке индикатор методе.

За све области аутпут у текућим ценама дефлационира се одговарајућим индексом потрошачких цена.

Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се тако што се годишњи рацио међуфазне потрошње и аутпута у текућим ценама (ИО рацио) из претходне године множи се са аутпутотом у сталним ценама текуће године. Бруто додата вредност у сталним ценама свих области добијена је као разлика аупута и међуфазне потрошње у ценама претходне године.

5.3.16. Сектор O: Државна управа и одбрана; обавезно социјално осигурање

Имајући у виду да је вредност нетржишних услуга одређена преко трошкова, вредност у сталним ценама је могуће одредити преко трошкова вреднованим у ценама базног периода, тј. преко вредности међуфазне потрошње, накнаде запосленима, нето осталих пореза на производњу и потрошње основних средстава исказаним у ценама базног периода. Ово представља трошковни приступ (input-cost метода).

Целокупни аутпут сектора државе стварају нетржишни произвођачи. Аутпут се обрачунава применом трошковног приступа. То значи да је обрачун аутпута у сталним ценама извршен на исти начин као и обрачун у текућим ценама, односно применом трошковног приступа као сума додате вредности и међуфазне потрошње исказаних у сталним ценама. Метод који је примењен за нетржишне произвођаче објашњен је у делу који описује обрачун у сталним ценама издатака за финалну потрошњу државе.

5.3.17. Сектор P: Образовање

Обрачун аутпута у сталним ценама врши се одвојено за две групе произвођача: нетржишне произвођаче (део који, са расходне стране, представља издатке за финалну потрошњу сектора државе у сталним ценама) и тржишне произвођаче.

Метод који је примењен за нетржишне произвођаче објашњен је у делу који описује обрачун у сталним ценама издатака за финалну потрошњу државе.

Аутпут за тржишне произвођаче обрачунат је на исти начин као што је извршен обрачун аутпута за тржишне произвођаче у осталим делатностима. Аутпут тржишних произвођача у

образовним услугама исказан у текућим ценама (нпр. приватне школе, ауто школе) дефлациониран је индексом потрошачких цена за образовање.

Обрачун међуфазне потрошње у сталним ценама за тржишне и нетржишне произвођаче извршен је дефлационирањем истим композитним индексом цена који је објашњен у делу о издацима за финалну потрошњу државе у сталним ценама.

5.3.18. Сектор Q Здравствена и социјална заштита

Сектор Q обухвата услуге здравствене и социјалне заштите.

Највећи део производње у овом сектору обављају нетржишни произвођачи, односно јединице које су класификоване у сектор државе. Метод који је примењен за нетржишне произвођаче објашњен је у делу који описује обрачун у сталним ценама издатака за финалну потрошњу државе.

Аутпут тржишних произвођача у области 86 Здравствене делатности исказан у текућим ценама дефлациониран је индексом потрошачких цена за здравство.

Аутпут тржишних произвођача у области 87 Социјална заштита са смештајем и области 88 Социјална заштита без смештаја исказан у текућим ценама дефлациониран је индексом потрошачких цена за услуге.

Обрачун међуфазне потрошње у сталним ценама за тржишне и нетржишне произвођаче извршен је дефлационирањем истим композитним индексом цена који је објашњен у делу о издацима за финалну потрошњу државе у сталним ценама.

5.3.19. Сектор R: Уметност; забава и рекреација; Сектор S: Остале услужне делатности; Сектор T: Делатност домаћинства као послодавца; делатност домаћинства која производе робу и услуге за сопствене потребе

Бруто додата вредност у сталним ценама за области које су сврстане у сектор R, S и T израчунава се применом једностурке индикатор методе.

За све области аутпут у текућим ценама дефлационира се одговарајућим индексом потрошачких цена.

Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се тако што се годишњи ратио међуфазне потрошње и аутпута у текућим ценама (ИО ратио) из претходне године множи се са аутпутотом у сталним ценама текуће године. Бруто додата вредност у сталним ценама свих области добијена је као разлика аутпута и међуфазне потрошње у ценама претходне године.

5.3.20. Порези и субвенције на производе

Порези на производе израчунавају се за следеће групе:

1. Порез на додату вредност (ПДВ) - укупно

2. Акцизе на:

- алкохол
- дуван
- бензин
- остале акцизне робе

3. Остали порези на производе - укупно

4. Царине - укупно

Пореска стопа, за све врсте пореза, процењује се на основу података о порезу на производе и података о издацима за финалну потрошњу домаћинства. На основу података о издацима за финалну потрошњу домаћинства формирају се посебне групе роба и услуга за које су прописане одређене врсте пореза на производе. Пореска стопа добија се као однос између појединих категорија пореза и издатака за финалну потрошњу домаћинства у текућим ценама у претходној години.

Обрачуни у сталним ценама за порезе на производе, изводе се коришћењем рача. Годишњи рачио пореза на производе према одговарајућим агрегатима из финалне потрошње домаћинства из претходне године примењује се на агрегат у сталним ценама у текућој години. Иста процедура примењује се за све врсте пореза.

За порезе на увоз годишњи рачио пореза на увоз према увозу робе из претходне године примењују се у текућој години на дефлациониране вредности увоза робе.

Извори података за субвенције су подаци о расходима буџетски Републике Србије. Подаци се приказују као стварна плаћања у обрачунском периоду и на готовинској основи.

Највећи део субвенција на производе намењен је пољопривреди и производњи прехранбених производа. За израчунавање субвенција у ценама претходне године користи се метода екстраполације. Субвенције на производе у сталним ценама обрачунавају се екстраполацијом вредности субвенција на производе у текућим ценама из претходне године композитним индексом, који се добија пондерисањем индекса физичког обима пољопривредне производње и индекса производње хране. Као пондери користе се годишње структуре субвенција које се издвајају из буџета за ове делатности

5.4. БДП према расходном приступу

БДП према расходном приступу представља суму издатака за финалну потрошњу домаћинства, непрофитних институција које пружају услуге домаћинствима (НПИД) и државе, бруто инвестиција у основна средства, промена у драгоценостима, промена у залихама и вредности нето извоза робе и услуга.

- издаци за финалну потрошњу домаћинства обрачунавају се на четвороцифарском и петочифарском нивоу Класификације личне потрошње по намени (СОИСОР), за резиденте у иностранству и нерезиденте на територији Републике Србије;
- издаци за финалну потрошњу НПИД на нивоу укупног агрегата;
- издаци за финалну потрошњу државе обрачунавају одвојено за индивидуалну и колективну потрошњу;
- обрачун бруто инвестиција у основна средства изводи се у складу са поделом основних средстава по техничкој структури на 3 категорије;
- промене у драгоценостима на нивоу укупног агрегата;
- промене у залихама по типовима залиха;
- обрачун вредности извоза и увоза изводи се појединачно за извоз/увоз робе и извоз/увоз услуга

5.4.1. Финална потрошња домаћинства

Сталне цене финалне потрошње домаћинства су приказане на четворомесном (или петомесном у појединим деловима) нивоу Класификације СОICOP-а. Сталне цене се добијају дефлационирањем текућих вредности финалне потрошње индексом потрошачких цена (CPI).

Већина ставки финалне потрошње је покривен стандардним индексима потрошачких цена обрачунатих у складу са ЕСА 2010 и препорукама Евростата.

Тренутно, CPI се још увек не производи у Заводу за следеће СОICOP категорије, за које се користе међународно препоручени секундарни дефлатори :

- Болничке услуге се дефлационирају коришћењем укупног CPI-а за здравство
- Мотоцикли се дефлационирају помоћу CPI за набавку возила
- Морски и речни путнички саобраћај и Комбиновани превоз путника / Остале купљене транспортне услуге дефлациониране су коришћењем CPI за услуге укупног путничког транспорта
- ФИСИМ је дефлациониран коришћењем CPI за остале финансијске услуге

Услуге становања домаћинства и образовање се екстраполирају количинским показатељима. Стамбене услуге се екстраполирају индексом физичког обима укупне новоизграђене површине стамбеног простора у току године, добијеног од статистике грађевинарства. Предшколско и основно образовање се екстраполира пондерисаном стопом раста броја деце у предшколском образовању и броја ученика у основној школи. Средње образовање се екстраполира стопом раста броја ученика у средњој школи. Високошколско образовање / терцијарно образовање екстраполира се стопом раста броја укупно регистрованих студената у Републици Србији. Подаци за екстраполацију образовних услуга се добијају од статистике образовања.

Индекс курса евра (t / t-1) се користи као дефлатор за наркотике и проституцију.

Директне куповине резидентних домаћинства у иностранству у сталним ценама добијају се дефлационирањем уз пондерисани индекс потрошачких цена у пет земаља у којима српски туристи највише путују и троше, према подацима НБС. Директне куповине нерезидентних домаћинства на домаћој територији у сталним ценама добијају се дефлационирањем укупног индекса потрошачких цена за Републику Србију.

Табела XX Индикатори за обрачун финалне потрошње домаћинства у сталним ценама

СОICOP		Метод/индикатор
01.1.1	Хлеб и житарице	индекс потрошачких цена
01.1.2	Месо	индекс потрошачких цена
01.1.3	Риба и плодови мора	индекс потрошачких цена
01.1.4	Млеко, сир и јаја	индекс потрошачких цена
01.1.5	Уља и масти	индекс потрошачких цена
01.1.6	Воће	индекс потрошачких цена
01.1.7	Поврће	индекс потрошачких цена
01.1.8	Шећер, цем, мед, чоколада и слаткиши	индекс потрошачких цена
01.1.9	Остали прехранбени производи	индекс потрошачких цена
01.2.1	Кафа, чај и какао	индекс потрошачких цена
01.2.2	Минерална вода, безалкохолна пића, сокови од воћа и поврћа	индекс потрошачких цена
02.1.0	Алкохолна пића	индекс потрошачких цена
02.1.1	Жестокa алкохолна пића	индекс потрошачких цена
02.1.2	Вино	индекс потрошачких цена
02.1.3	Пиво	индекс потрошачких цена
02.2.0	Дуван	индекс потрошачких цена

COICOP		Метод/индикатор
02.3.0	Наркотици	дефлационирано индексом курса евра (т / т-1)
03.1.1	Материјал за одећу	индекс потрошачких цена
03.1.2	Одевни предмети	индекс потрошачких цена
03.1.3	Остали одевни предмети	индекс потрошачких цена
03.1.4	Чишћење, поправка и шивење одеће	индекс потрошачких цена
03.2.1	Обућа	индекс потрошачких цена
03.2.2	Поправка и изнајмљивање обуће	индекс потрошачких цена
04.1.1	Стварна стамбена рента	индекс потрошачких цена
04.2.1	Импутирана стамбена рента	екстраполација индексом физичког обима
04.3.1	Материјали за одржавање и поправку стана	индекс потрошачких цена
04.3.2	Услуге за одржавање и поправку станова	индекс потрошачких цена
04.4.0	Снабдевање водом и остале стамбене услуге	индекс потрошачких цена
04.5.1	Електрична енергија	индекс потрошачких цена
04.5.2	Гас	индекс потрошачких цена
04.5.3	Течна горива	индекс потрошачких цена
04.5.4	Чврста горива	индекс потрошачких цена
04.5.5	Даљинско грејање	индекс потрошачких цена
05.1.1	Намештај, расвета и декоративна опрема за стан	индекс потрошачких цена
05.1.2	Теписи и остале подне облоге	индекс потрошачких цена
05.1.3	Поправка намештаја, расвете и подних простирки	индекс потрошачких цена
05.2.0	Текстил за домаћинство	индекс потрошачких цена
05.3.1	Велики кућни апарати	индекс потрошачких цена
05.3.2	Мали електрични апарати	индекс потрошачких цена
05.3.3	Поправка апарата за домаћинство	индекс потрошачких цена
05.4.0	Посуђе и остали прибор за јело	индекс потрошачких цена
05.5.1	Већи алати и опрема	индекс потрошачких цена
05.5.2	Мали алати и разноврсни прибор	индекс потрошачких цена
05.6.1	Средства за одржавање стана	индекс потрошачких цена
05.6.2	Услуге за текуће одржавање стана	индекс потрошачких цена
06.1.1	Лекови	индекс потрошачких цена
06.1.2	Остали медицински производи	индекс потрошачких цена
06.1.3	Терапеутски производи и опрема	индекс потрошачких цена
06.2.1	Медицинске услуге	индекс потрошачких цена
06.2.2	Стоматолошке услуге	индекс потрошачких цена
06.2.3	Пратеће медицинске услуге	индекс потрошачких цена
06.3.0	Болничке услуге	укупан индекс потрошачких цена за здравство
07.1.1	Аутомобили	индекс потрошачких цена
07.1.2	Мотоцикли	индекс потрошачких цена за набавку возила
07.1.3	Бицикли	индекс потрошачких цена
07.2.1	Резервни делови	индекс потрошачких цена
07.2.2	Горива и мазива за путничка возила	индекс потрошачких цена
07.2.3	Одржавање и поправка путничких возила	индекс потрошачких цена
07.2.4	Остале услуге у вези са употребом возила	индекс потрошачких цена
07.3	Транспортне услуге	индекс потрошачких цена
07.3.1	Превоз путника железницом	индекс потрошачких цена
07.3.2	Превоз путника друмом	индекс потрошачких цена
07.3.3	Превоз путника авионом	индекс потрошачких цена
07.3.4	Морски и речни путнички саобраћај	укупан индекс потрошачких цена за транспортне услуге
07.3.5	Комбиновани превоз путника	укупан индексом потрошачких цена за транспортне услуге
08.1.0	Поштанске услуге	индекс потрошачких цена
08.2.0	Телефонска опрема	индекс потрошачких цена
08.3.0	Телефонске и остале услуге	индекс потрошачких цена
09.1.1	Опрема за пријем, снимање и репродукцију звука и слике	индекс потрошачких цена
09.1.2	Фотографска и филмска опрема	индекс потрошачких цена

COICOP		Метод/индикатор
09.1.3	Рачунарска опрема	индекс потрошачких цена
09.1.4	Медији за снимање слике и звука	индекс потрошачких цена
09.1.5	Поправка аудио-визуелне, фотографске и рачунарске опреме	индекс потрошачких цена
09.2.1	Трајна опрема за рекреацију на отвореном простору	индекс потрошачких цена
09.2.2	Музички инструменти	индекс потрошачких цена
09.2.3	Одржавање и поправка опреме за рекреацију у културу	индекс потрошачких цена
09.3.1	Играчке, игре и хоби	индекс потрошачких цена
09.3.2	Опрема за спорт и камповање	индекс потрошачких цена
09.3.3	Баште, саднице и цвеће	индекс потрошачких цена
09.3.4/5	Кућни љубимци, средства и услуге / Ветеринарске и друге услуге за животиње	индекс потрошачких цена
09.4.1	Рекреација - услуге	индекс потрошачких цена
09.4.2	Култура - услуге	индекс потрошачких цена
09.4.3	Игре на сресу	индекс потрошачких цена
09.5.1	Књиге	индекс потрошачких цена
09.5.2	Новине и часописи	индекс потрошачких цена
09.5.3	Остали штампани материјал	индекс потрошачких цена
09.5.4	Канцеларијски материјал	индекс потрошачких цена
09.6.0	Пакет аранжмани	индекс потрошачких цена
10.1.0	Предшколско и основно образовање	екстраполирано пондерисаном стопом раста броја деце у предшколском образовању и броја ученика у основној школи
10.2.0	Средњешколско образовање	екстраполирано стопом раста броја ученика у средњој школи
10.3.0	Више и високо образовање	индекс потрошачких цена
10.4.0	Остали видови образовања	дефлационирано укупним индексом потрошачких цена за образовање
11.1.1	Ресторани, кафеи и кантине	индекс потрошачких цена
11.2.0	Услуге смјештаја	индекс потрошачких цена
12.1.1	Услуге у фризерским и козметичким салонима	индекс потрошачких цена
12.1.2	Електрични апарати за личну негу	индекс потрошачких цена
12.1.3	Остали предмети за личну негу	индекс потрошачких цена
12.2.0	Проституција	дефлационирано индексом курса евра (т / т-1)
12.3.1	Накит и сатови	индекс потрошачких цена
12.3.2	Остали лични предмети	индекс потрошачких цена
12.4.0	Социјална заштита	индекс потрошачких цена
12.5.0	Осигурање	индекс потрошачких цена
12.6.1	ФИСИМ	индекс потрошачких цена за остале финансијске услуге
12.6.2	Остале финансијске услуге	индекс потрошачких цена
12.7.0	Остале услуге	индекс потрошачких цена
13.1.0	Куповина резидента у иностранству	дефлационирано пондерисаним индексом потрошачких цена
13.2.0	Куповина нерезидента на домаћој територији	дефлационирано укупним индексом потрошачких цена

5.4.2. Непрофитне институције које пружају услуге домаћинствима (НПИД)

Издаци за финалну потрошњу НПИД, у ценама претходне године, добијају се применом трошковног приступа као сума свих трошковних компоненти финалних издатака НПИД у сталним ценама. Обрачун се изводи посебно за сваку компоненту трошкова. Затим се врши уланчавање ових агрегата како би се добили издаци за финалну потрошњу НПИД са 2010. годином као референтном.

Издаци за финалну потрошњу НПИД = Накнаде запосленима + Међуфазна потрошња + Потрошња основних средстава + Остали порези на производњу - Продаја добара и услуга¹⁷

¹⁷ Продаја добара и услуга укључује тржишни аутпут, аутпут за сопствену финалну употребу и плаћања за нетржишни аутпут.

Накнаде запосленима у сталним ценама добијају се екстраполацијом накнада запосленима у текућим ценама одговарајућим индексом броја запослених.

Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се дефлационирањем међуфазне потрошње у текућим ценама одговарајућим дефлатором. Као дефлатор користи се индекс потрошачких цена за социјалну заштиту.

Потрошња основних средстава у сталним ценама добија се дефлационирањем текућих вредности индексом цена произвођача индустријских производа за капиталну опрему.

Остали порези на производњу у сталним ценама добијају се екстраполацијом са релевантним индексом броја запослених.

Продаја добара и услуга у сталним ценама добија се на следећи начин:

- Тржишни аутпут у сталним ценама добија се дефлационирањем текућих цена са индексом потрошачких цена услуга;

- Аутпут за сопствену финалну употребу у сталним ценама се добија дефлационирањем текућих цена са релевантним дефлаторима за истраживање и развој и за софтвере за сопствену употребу (погледајте део бруто инвестиције у основна средства - производи интелектуалне својине).

5.4.3. Издаци за финалну потрошњу државе

Издаци за финалну потрошњу државе представљају текуће издатке јединица класификованих у сектор државе за услуге које пружају заједници. Издаци за финалну потрошњу државе деле се на издатке за колективне услуге и издатке за индивидуалне услуге. Индивидуалне услуге односе се на издатке за здравство, рекреацију, културу и религију, образовање и социјалну заштиту, док се сви остали издаци сматрају издацима за колективне услуге. Услуге које пружају јединице сектора државе су бесплатне или се наплаћују по ценама које покривају само мали део трошкова, због чега се сматра да аутпут који ствара сектор државе нема јасно дефинисану тржишну цену, већ је та цена дефинисана као сума трошкова производње:

Аутпут = Накнаде запосленима + Међуфазна потрошња + Потрошња фиксног капитала + Остали порези на производњу (плаћени) – Остале субвенције на производњу (примљене)¹⁸ + Пословни вишак¹⁹

Издаци за финалну потрошњу државе добијају се када се од аутпута одузму приходи од продаје добара и услуга које остварују јединице сектора државе, а на аутпут се додају издаци за социјалне трансфере у натури.

Издаци за финалну потрошњу државе = Аутпут – Приходи од продаје робе и услуга²⁰ + Социјални трансфери у натури

Издаци за финалну потрошњу државе у ценама претходне године обрачунавају се на сличан начин као што су обрачунати издаци за финалну потрошњу државе у текућим ценама. То значи да се у обрачуну у сталним ценама користи трошковни приступ, односно да се укупни издаци добијају као сума свих компоненти трошкова финалне потрошње државе. Свака компонента

¹⁸ Сматра се да јединице класификоване у сектор државе не добијају субвенције на производњу, односно добијена средства из буџета третирају се као трансфери унутар сектора државе

¹⁹ По конвенцији, пословни вишак унутар сектора државе једнак је нули.

²⁰ Приходи од продаје добара и услуга обухватају вредност тржишног аутпута, аутпута за сопствену употребу и плаћања за нетржишни аутпут

трошкова процењује се одвојено. Агрегати издатака за финалну потрошњу државе уланчани су и сведени на 2010. као референтну годину.

Накнаде запосленима у сталним ценама добијају се екстраполацијом накнаде запосленима у текућим ценама релевантним индексом броја запослених.

Међуфазна потрошња у сталним ценама добија се дефлацијом међуфазне потрошње у текућим ценама. На основу годишњих финансијских извештаја одређује се структура међуфазне потрошње за сваку активност (категорију потрошње). У наредном кораку израчунава се композитни индекс цена за сваку категорију - текући пондери (пондери из године т) сваке ставке множе се релевантним индексом цена (у години т). Овако добијени композитни индекси цена користе се за дефлацију међуфазне потрошње.

Следећа табела даје преглед индекса цена који се користи за израчунавање дефлатора за међуфазну потрошњу:

Табела 3.хх Индекси цена који су коришћени за обрачун дефлатора међуфазне потрошње

Добра и услуге коришћени за међуфазну потрошњу		Индекс потрошачких цена
I	Стални трошкови	
1.	Трошкови платног промета и банкарских услуга	Финансијске услуге
2.	Енергетске услуге	Електрична енергија, гас и друга горива
3.	Комуналне услуге	Снабдевање водом и различите комуналне услуге
4.	Услуге комуникације	Комуникације
5.	Трошкови осигурања	Осигурање
6.	Закуп имовине и опреме	Стварна стамбена рента
7.	Остали трошкови	Претплата за радио и ТВ
II	Трошкови путовања	Транспортне услуге; услуге смештаја; угоститељске услуге
III	Услуге по уговору	
1.	Административне услуге	Услуге
2.	Компјутерске услуге	Услуге
3.	Услуге образовања и усавршавања запослених	Образовање
4.	Услуге информисања	Новине и часописи
5.	Стручне услуге	Услуге
6.	Услуге за домаћинство и угоститељство	Храна и безалкохолна пића; Производи и услуге за одржавање стана
7.	Репрезентација	Укупно
8.	Остале опште услуге	Услуге

Табела 3.хх Индекси цена који су коришћени за обрачун дефлатора међуфазне потрошње

Добра и услуге коришћени за међуфазну потрошњу		Индекс потрошачких цена
IV	Специјализоване услуге	<i>КОЛЕКТИВНЕ УСЛУГЕ</i> : Услуге; <i>ЗДРАВСТВО</i> : Здравство; <i>РЕКРЕАЦИЈА, КУЛТУРА И СПОРТ</i> : Услуге у вези са спортом и рекреацијом, Услуге за културу; <i>ОБРАЗОВАЊЕ</i> : образовање; <i>СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА</i> : Укупно
V	Текуће поправке и одржавање (услуге и материјали)	Индекс произвођачкох цена за елементе и материјал за уграђивање у грађевинарству
VI	Материјал	<i>КОЛЕКТИВНЕ УСЛУГЕ; РЕКРЕАЦИЈА, КУЛТУРА И СПОРТ; ОБРАЗОВАЊЕ</i> : Канцеларијски материјал; <i>ЗДРАВСТВО</i> : Здравство; <i>СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА</i> : Услуге

Остали порези на производњу (плаћени) у сталним ценама добијају се екстраполацијом помоћу релевантног индекса броја запослених.

Потрошња основних средстава у сталним ценама обрачунава се дефлацијом текућих вредности индексом цена произвођача индустријских производа за капиталне производе.

Социјални трансфери у природи у сталним ценама добијају се дефлацијом уз коришћење индекса потрошачких цена за здравство.

Продаја добара и услуга у сталним ценама добија се на следећи начин:

- Тржишни аутпут и плаћања за нетржишни аутпут у сталним ценама добијају се дефлацијом вредности ових категорија у текућим ценама релевантним индексом потрошачких цена, као што је приказано у табели ххх;
- Аутпут за сопствену потрошњу у сталним ценама добија се дефлацијом вредности у текућим ценама одговарајућим индикатором за истраживање и развој и за софтвер за сопствене потребе (видети део инвестиције у основна средства).

Табела ххх Индекс потрошачких цена коришћених у дефлацији тржишног аутпута

Категорија потрошње	Индекс потрошачких цена
Колективне услуге	Услуге
Здравство	Здравство
Рекреација, култура и спорт	Услуге у вези са рекреацијом и културом
Образовање	Образовање
Социјална заштита	Услуге

5.4.4. Бруто инвестиције у основна средства

Бруто инвестиције у основна средства обухватају велики број различитих врста основних средстава која су по типу агрерирана у шест подгрупа:

- станови,
- остале зграде и грађевине,
- машине и опрема,
- војни системи,
- култивисани биолошки ресурси,
- интелектуална својина.

У складу са међународним стандардима и концептима *ESA 2010*, компилација годишњих података о инвестицијама у сталним ценама спроводи се према класификацији основних средстава - *AN.11* и класификацији економских делатности КД 2010.

Обрачун инвестиција у ценама претходне године изводи се у неколико фаза:

- израчунавање и/или избор одговарајућих дефлатора за сваку компоненту инвестиција посебно;
- дефлационирање текућих вредности инвестиционих агрегата, користећи одговарајуће индикаторе;
- сумирање, на овај начин обрачунатих, вредности улагања у зграде и остале грађевине, машине и опрему, култивисане биолошке ресурсе и интелектуалну својину како би се добиле бруто инвестиције у основна средства у сталним ценама. Добијене временске серије не могу се користити за израчунавање стопа реалног раста, јер подаци по годинама нису упоредиви (свака година вреднована је ценама претходне године).
- примена методе уланчавања како би се добиле уланчане мере обима бруто инвестиција у основна средства, тј. упоредиве серије података. Према препорукама Евростата, као референтна година за уланчане мере обима користи се 2010. година. Услед конвертовања уланчаних мера обима у новчани израз, коришћењем цена референтне године, јавља се проблем неадитивности, пошто се агрегати не могу добити сумирањем елемената који их чине. Адитивност постоји искључиво у референтној години и години после референтне, јер су елементи капиталних улагања у тим годинама вредновани истим ценама.

5.4.4.1. Извори података

Комплексност и разноврсност инвестиција подразумевају да се за праћење реалног кретања овог агрегата примењује синтеза различитих статистика и широк спектар техника прикупљања података. Примарна и суплементарна истраживања које спроводи РЗС, као и административни извори који се користе за обрачун бруто инвестиција у основна средства у сталним ценама, наведени су у следећој табели:

Табела х.х: Извори података за обрачун дефлатора за категорије бруто инвестиција у основна средства у сталним ценама

	Извори података	Индикатори
1.	Бруто инвестиције у основна средства у текућим ценама	структура инвестиција у основна средства по категоријама
2.	Годишњи извештај о инвестицијама у основна средства (ИНВ-01)	детаљна структура основних средства по типовима
3.	Статистика цена	
	Индекси цена произвођача производа пољопривреде и рибарства	индекс цена произвођача
	Индекси цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште	индекс цена произвођача
	Индекси потрошачких цена по намени личне потрошње (COICOP)	индекс потрошачких цена
	Индекси цена произвођача индустријских производа из увоза	индекс увозних цена
4.	Статистика грађевинарства	
	Годишњи извештај о грађевинским радовима (ГРАЂ-11)	вредност грађевинске производње; грађевинске активности по Класификацији врста грађевина; структура и техничке карактеристике грађевинских радова и др.
5.	Статистика истраживања и развоја	
	Годишњи извештај о истраживању и развоју за пословне субјекте и центре изузетних вредности (ИР-1)	издаци за истраживачко-развојну активност: по типу (текући трошкови, инвестициони трошкови), по изворима финансирања (домаћи и издаци из иностранства); ангажовани на пословима ИР изражени бројем физичких лица и еквивалентом пуне запослености; број истраживача и др.
	Годишњи извештај о истраживању и развоју за факултете, научне и истраживачко-развојне институте (ИР-2)	издаци за истраживачко-развојну активност: по типу (текући трошкови, инвестициони трошкови); по изворима финансирања (домаћи и издаци из иностранства); према примарним друштвено-економским циљевима, и др.
	Годишњи извештај о истраживању и развоју за непрофитне организације-удружења (ИР-3)	издаци за истраживачко-развојну активност: по типу (текући трошкови, инвестициони трошкови); по изворима финансирања (домаћи и издаци из иностранства); према примарним друштвено-економским циљевима, и др.

	Извори података	Индикатори
6.	Тржиште рада	
	Месечно истраживање о запосленима и зарадама запослених (РАД-1)	просечне зараде по запосленима, по делатностима
	Истраживање о регистрованој запослености	број запослених по делатностима; подаци о формалној запослености
	Анкета о радној снази (АРС)	број запослених по занимању и делатностима; подаци о формалној/неформалној запослености
7.	Структурне пословне статистике (СБС)	
	Истраживање о структури прихода и расхода пословних субјеката	приходи и расходи пословних субјеката по делатностима
8.	Народна банка Србије (НБС)	подаци о кретању девизних курсева
9.	Финансијски извештаји (АПР, Министарство финансија)	приходи и расходи пословних субјеката; подаци о некретнинама, постројењима и опреми; биолошким средствима и нематеријалној имовини, и др.

5.4.4.2. Бруто инвестиције у основна средства, по техничкој структури

Бруто инвестиције у основна средства у сталним ценама добијају се сумирањем дефлационираних вредности улагања у основна средства по техничкој структури. У оквиру сектора Класификације делатности свака компонента фиксне имовине дефлационира се одвојено (исти индекс цена примењује се за одређену групу капиталних производа у свим делатностима).

За потребе праћења реалног кретања овог хетерогеног агрегата, поред индикатора изабраних међу расположивим подацима званичног статистичког система, израчунавају се и нови дефлатори (индекси Пашеовог типа) за специфичне потребе обрачуна у сталним ценама (Табела х.х).

Табела х.х. Дефлатори за обрачун бруто инвестиција у основна средства у сталним ценама

Инвестиције у основна средства, по типу (AN.11)	Дефлатор
Зграде и остале грађевине (AN.111, AN.112)	Композитни индекс цена за зграде и остале грађевине базиран на индексу бруто зарада у грађевинарству и одговарајућим индексима цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште: <ul style="list-style-type: none"> - Елементи и материјал за уграђивање у грађевинарству - Енергија - Машине и опрема, на друом мету непоменута - Моторна возила и приколице
Машине и опрема (AN.113)	
Домаће машине и опрема	Композитни индекс цена за домаће машине и опрему базиран на одговарајућим индексима цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште: <ul style="list-style-type: none"> - Производња моторних возила, приколица и полуприколица - Производња металних производа, осим машина и уређаја - Производња машина и опреме на другом месту непоменуте - Производња компјутера, електронских и оптичких производа - Производња електричне опреме - Производња намештаја
Увозне машине и опрема	Композитни индекс цена за увозне машине и опрему базиран на одговарајућим индексима цена произвођача индустријских производа из увоза: <ul style="list-style-type: none"> - Производња моторних возила, приколица и полуприколица - Производња металних производа, осим машина и уређаја - Производња машина и опреме на другом месту непоменуте - Производња компјутера, електронских и оптичких производа - Производња електричне опреме - Остале прерађивачке делатности
Војни системи (AN.114)	Индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште Индекс цена произвођача индустријских производа из увоза
Култивисани биолошки ресурси (AN.115)	Индекс цена произвођача производа пољопривреде и рибарства
Интелектуална својина (AN.116)	Композитни индекс цена за истраживање и развој Композитни индекс цена за рачунарске програме (софтвер) и базе података Композитни индекс цена за рударска (минерална) истраживања, књижевне и уметничке оригинале и осталу интелектуалну својину

5.4.4.2.1. Зграде и остале грађевине

Инвестиције у зграде и остале грађевине у сталним ценама обрачунавају се дефлационирањем инвестиција у текућим ценама. Имајући у виду да укупни трошкови у грађевинарству обухватају трошкове грађевинског материјала, енергије, транспорта, зараде запослених, као и многе друге издатке, дефлатор за грађевинске радове (композитни индекс цена за зграде и остале грађевине) добија се пондерисањем одговарајућих индекса цена произвођача

индустријских производа за домаће тржиште (елемената и материјала за уграђивање у грађевинарству, енергије, моторних возила и приколица и непоменутих машина и опреме) и индекса просечних бруто зарада у сектору грађевинарства.

На овај начин, све компоненте трошкова (материјални трошкови, потрошња основних средстава и накнаде запослених) узимају се у обзир тако што се има у виду њихов удео у укупним трошковима изградње. Пондери се обрачунавају на основу података из годишњих финансијских извештаја грађевинских предузећа, као учешћа сваког елемента трошкова у укупним трошковима предузећа.

5.4.4.2.2. Домаће машине и опрема

Инвестиције у домаће машине и опрему у сталним ценама обрачунавају се дефлационирањем инвестиција у текућим ценама. Као дефлатор користи се композитни индекс цена за домаће машине и опрему.

Полазна основа за његово израчунавање је Годишње истраживање о инвестицијама у основна средства, које пружа детаљне податке о вредностима инвестиција у домаћу опрему, рашчлањене на 10 категорија основних средстава. Вредности у текућим ценама сваке од ових категорија основних средстава дефлационирају се одговарајућим индексима цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште, пондерисаним учешћем те групе производа у укупним инвестицијама у домаћу опрему на нивоу сектора Класификације делатности. Добијени композитни индекси цена различити су за сваки сектор, јер је структура основних средстава различита по делатностима.

5.4.4.2.3. Увозне машине и опрема

Инвестиције у увозну опрему у сталним ценама обрачунавају се дефлационирањем инвестиција у текућим ценама. Као дефлатор користи се композитни индекс цена за увозну опрему.

Полазна основа за његово израчунавање су резултати истраживања о инвестицијама у основна средства, на основу којих се располаже детаљним подацима о вредностима инвестиција у увозну опрему, рашчлањеним на 10 категорија основних средстава. Вредности у текућим ценама сваке од ових категорија основних средстава дефлационирају се пондерисаним индексима цена произвођача индустријских производа из увоза. Свака категорија основних средстава узима се у обзир сразмерно њеном учешћу у укупним инвестицијама у увозну опрему на нивоу сектора Класификације делатности.

5.4.4.2.4. Војни системи

Реално кретање инвестиција у војне системе добија се дефлационирањем војних расхода у текућим ценама. У зависности од порекла и техничке структуре набављене војне опреме, као дефлатори се користе одговарајући индекси цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и индекси цена произвођача индустријских производа из увоза.

Вредност улагања у набавку и развој система наоружања у сталним ценама приказана је у оквиру ставке Остале машине и опрема, као нова категорија бруто инвестиција у основна средства (али се не публикује због захтева за заштитом тајности података који су од интереса за националну и јавну безбедност).

5.4.4.2.5. Култивисани биолошки ресурси

Реалан раст инвестиција у култивисане биолошке ресурсе добија се дефлационирањем инвестиција у текућим ценама. Као дефлатор користи се индекс цена произвођача производа пољопривреде и рибарства.

5.4.4.2.6. Интелектуална својина

Инвестиције у интелектуалну својину у сталним ценама обрачунавају се дефлационирањем инвестиција у текућим ценама одговарајућим композитним индексима цена:

- композитни индекс цена за истраживање и развој,
- композитни индекс цена за рачунарске програме (софтвер) и базе података и
- композитни индекс цена за рударска (минерална) истраживања, књижевне и уметничке оригинале и осталу интелектуалну својину.

Истраживање и развој

Инвестиције у истраживање и развој у сталним ценама обрачунавају се дефлационирањем инвестиција у текућим ценама. Имајући у виду да укупна улагања у истраживање и развој обухватају трошкове сировина, енергије, издатке за машине и опрему и друга основна средства, зараде запослених, као и многе друге издатке, дефлатор за истраживање и развој (композитни индекс цена за истраживање и развој) добија се као пондерисани просек одговарајућих индекса цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште, индекса потрошачких цена, имплицитног дефлатора бруто инвестиција у основна средства и индекса просечних бруто зарада у области научног истраживања и развоја.

На овај начин, све компоненте трошкова (материјални трошкови, инвестициони трошкови и накнаде запосленима) узимају се у обзир сразмерно њиховом уделу у бруто домаћим издацима за истраживање и развој. Пондери се добијају на основу података из истраживања Годишњи извештај о истраживању и развоју и истраживања Структуре прихода и расхода пословних субјеката.

Рачунарска програма (софтвер) и базе података

Инвестиције у рачунарске програме (софтвер) и базе података у сталним ценама обрачунавају се дефлационирањем инвестиција у текућим ценама. Укупна улагања у рачунарске програме и обухватају инвестиције у набавку софтвера и развијање софтвера за сопствене потребе.

Као дефлатор за набављене софтвере користи се индекс цена произвођача рачунарских програма у САД, коригован променом курса долара према домаћој валути. Према међународним препорукама, овај дефлатор користи се због доминантне позиције софтвера из САД на светском тржишту, чиме се обезбеђује упоредивост података.

Дефлатор за софтвер произведен за сопствене потребе (композитни индекс цена за софтвер произведен за сопствене потребе) добија се пондерисањем одговарајућих индекса потрошачких цена и индекса просечних бруто зарада у области рачунарског програмирања. На овај начин, све компоненте трошкова (издаци за транспорт, енергију, исхрану, телефонске услуге, потрошњу основних средстава, зараде запослених и др.) узимају се у обзир сразмерно њиховом учешћу у укупним улагањима у развој софтвера за сопствене потребе.

Дефлатор за рачунарске програме (композитни индекс цена за софтвер) добија се као пондерисани просек горе наведених индекса.

Рударска (минерална) истраживања, књижевни и уметнички оригинали и остала интелектуална својина

Полазна основа за израчунавање дефлатора за обрачун реалног раста инвестиција у овој категорији интелектуалне својине јесу подаци о рударским (минералним) истраживањима, забави, књижевним и уметничким оригиналима и осталој интелектуалној својини из истраживања о инвестицијама. Вредности у текућим ценама инвестиција у ова капитална добра дефлационирају се одговарајућим пондерисаним индексима цена: композитни индекс цена за истраживање и развој, индекс потрошачких цена за услуге културе и укупни индекс потрошачких цена. Пондери су одређени учешћем сваке групе производа у укупним инвестицијама поменутог дела интелектуалне својине.

5.4.5. Промене у залихама

Основни извори података за обрачун промена у залихама су финансијски извештаји и различити индекси цена из статистике цена, осим за промене у залихама економских рачуна пољопривреде за које се подаци добијају из статистика унутрашње трговине и пољопривреде. Четири типа залиха, како је предложено у ESA 2010: залихе материјала, недовршених пороизвода, готове производње и робе обрачунавају се на нивоу пет институционалних сектора и на двомесном нивоу Класификације делатности. Обрачун промена у залихама, укључујући обрачун добитака/губитака држања, постоји за серију података почев од 1995. године.

Будући да се промене у залихама економских рачуна пољопривреде добијају на укупном нивоу по групама производа, да би се извршила њихова дефлација, примењена је експертска процена структуре по врстама залиха за сваку групу производа. Према томе основица за процену промена у залихама економских рачуна пољопривреде у сталним ценама су подаци економских рачуна по групама производа и следећим типовима залиха: залихе материјала, недовршене производње и готових производа. Исти дефлатори који се примењују за различите типове промена у залихама за сектор (А) Пољопривреда, шумарство и рибарство се примењују за сваку групу производа како би се добиле промене у залихама економских рачуна пољопривреде у сталним ценама.

Избор дефлатора за обрачун промена у залихама у сталним ценама олакшан је чињеницом да директно прати начин на који су промене у залихама обрачунате у текућим ценама, последично користећи исте индексе цена. У досадашњем начину обрачуна, промене у залихама у текућим ценама добијају се превредновањем залиха на почетку и на крају године на просечне цене текуће године. Обрачун промена у залихама у сталним ценама може се једноставно добити с обзиром да већ постоји обрачун промене у залихама по просечним годишњим ценама по сва четири типа залиха.

Сваки тип залиха се појединачно обрачунава, избор дефлатора који се користе је ограничен детаљношћу њихове расположивости. У следећој табели дат је преглед дефлатора који су коришћени за обрачун промена у залихама у сталним ценама за сваки тип залиха.

Табела 3.4: Дефлатори по типовима залиха

Промене у залихама	Делатности	Дефлатори
Залихе материјала	Све делатности (изузев грађевинарства)	Индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште за интермедијарне производе, осим енергије
	Грађевинарство	Индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште за елементе и материјал за уграђивање у грађевинарству
Залихе недовршене производње	Пољопривреда, шумарство и рибарство	Индекс цена произвођача производа пољопривреде и рибарства
	Рударство	Индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште за рударство (двомесни ниво КД)
	Прерађивачка индустрија	Индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште за прерађивачку индустрију (двомесни ниво КД)
	Снабдевање ел. енергијом, гасом, паром и климатиз.	Индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште за снабдевање електричном енергијом, гасом и паром
	Снабдевање водом, пречишћавање и дистрибуција воде	Индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште за скупљање, пречишћавање и дистрибуцију воде
	Услуге смештаја и исхране	Индекс цена угоститељских услуга
	Преостале делатности	Индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште, укупно
Залихе готових производа	Пољопривреда, шумарство и рибарство	Индекс цена произвођача производа пољопривреде и рибарства
	Рударство	Индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште за рударство (двомесни ниво КД)
	Прерађивачка индустрија	Индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште за прерађивачку индустрију (двомесни ниво КД)
	Снабдевање ел. енергијом, гасом, паром и климатиз.	Индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште за снабдевање електричном енергијом, гасом и паром
	Снабдевање водом, пречишћавање и дистрибуција воде	Индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште за скупљање, пречишћавање и дистрибуцију воде
	Услуге смештаја и исхране	Индекс цена угоститељских услуга
	Преостале делатности	Индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште, укупно
Залихе робе	Све делатности	Индекси потрошачких цена за робу без струје и воде

Имајући у виду чињеницу да је индекс потрошачких цена уведен 2007. године, да бисмо имали упоредиву серију дефлатора, коришћени су индекси малопродајних цена да би се дошло до упоредивих података за период пре 2007. године.

Како вредност промене у залихама у сталним ценама заједно са другим компонентама (категоријама) финалне потрошње чине БДП у сталним ценама, чињеница да промене у залихама могу варирати од позитивних до негативних вредности не представља проблем за рачунање уланчаних мера обима БДП-а са раходне стране. Међутим, проблем се појављује када се засебно обрачунавају уланчане мере обима промена у залихама, због варирања од позитивних до негативних вредности током посматраног периода. На основу искуства других земаља и разговора са међународним стручњацима, уочена су два начина за решење овог изазова. Прво, уланчавање може бити замењено обрачуном доприноса промена у залихама расту БДП-а. Друго могуће решење за дисеминацију јесте уланчавање бруто инвестиција (бруто инвестиције у основна средства плус промене у залихама плус промене у драгоценостима) и да се бруто инвестиције у основна средства прикажу као њихов део. Осим тога примећено је да неке земље игноришу проблем позитивних и негативних вредности и по уобичајеној процедури обрачунавају уланчане мере обима промена у залихама.

5.4.6. Промене у драгоценостима

Промене у драгоценостима у ценама претходне године добијају се дефлационирањем вредности у текућим ценама применом индекса потрошачких цена. Имајући у виду да промене у драгоценостима могу имати и негативне вредности, не израчунавају се уланчане мере обима овог агрегата.

5.4.7. Извоз и увоз добара и услуга

5.4.7.1. Увод

Подаци о извозу и увозу добара у текућим ценама добијају се из статистике спољне трговине добрима, коју израђује РЗС на основу података Управе царина. Искључиви извор података за статистику спољне трговине представља јединствена царинска исправа (ЈЦИ), која је потпуно усклађена са стандардима ЕУ. Статистичка вредност која се користи за израду података статистике спољне трговине је вредност израчуната на граници са Србијом. То је вредност по FOB паритету за извоз и вредност по CIF паритету за увоз.

Подаци статистика спољне трговине се прослеђују Народној банци Србије (НБС) за потребе израде статистике платног биланса. Након корекције за CIF/FOB и корекције за обухват, извршених на подацима статистике спољне трговине, подаци платног биланса о извозу и увозу добара достављају се РЗС-у. Пре њихове коначне употребе у националним рачунима, подаци платног биланса се даље прилагођавају како би се узела у обзир необухваћена економија.

Процена извоза и увоза добара у сталним ценама врши се на двоцифарском нивоу (ниво области) класификације делатности КД 2010, користећи индикаторе који се преузимају из статистике цена и статистике спољне трговине, као и индикаторе који се израчунавају у одељењу националних рачуна.

Подаци о извозу и увозу услуга у текућим ценама преузимају се из статистике платног биланса које израђује НБС. За потребе обрачуна извоза и увоза услуга у сталним ценама, услуге се разврставају у три главне категорије: услуге превоза, услуге туризма и остале услуге. Дефлација се врши одвојено за сваку од три наведене категорије користећи индикаторе из статистике цена, као и индикаторе који се израчунавају у одељењу националних рачуна.

Процену извоза и увоза добара и услуга у сталним ценама врши РЗС. Обрачун се врши у три корака:

1. Извоз и увоз добара и услуга обрачунавају се у ценама претходне године како би се израчунала промена између претходне и текуће године.
2. Ове промене се уланчавају (тј. свака промена се множи са променом у следећој години) како би се добио низ уланчаних индекса од којих сваки користи структуру цена из претходног периода, изражену заједничком референтном годином (тренутно се као референтна година користи 2010. година).
3. Серије извоза и увоза у сталним ценама добијају се множењем уланчаних индекса са одговарајућим вредностима у текућим ценама референтне 2010. године.

5.4.7.2. Извоз и увоз добара

Процене спољнотрговинске размене добара у сталним ценама врше се на нивоу области (двоцифарском нивоу) КД 2010. Подаци у текућим ценама дефлационирају се коришћењем најбољих расположивих индикатора на нивоу сваке појединачне области делатности. Коначне процене укупног извоза и увоза добара у сталним ценама се затим добијају као збир процена израчунатих на нивоу области делатности.

Следеће врсте индикатора су коришћене за процену извоза и увоза добара у сталним ценама:

- Стварне извозне и увозне цене
- Укупни индекси произвођачких цена, који обухватају и производе за домаће тржиште и производе за извоз
- Индекс цена произвођача пољопривреде и рибарства
- Извозне цене најважнијих трговинских партнера у увозу
- Индекси јединичних вредности (UVI).

Индекси стварних цена извоза и увоза

Индекси извозних и увозних цена (стварне цене извоза и увоза) израчунавају се месечно у одељењу статистике цена РЗС-а и расположиви су на двоцифарском нивоу КД 2010. Ови индекси се сматрају најбољим индикаторима за дефлацију извоза и увоза добара. Заснивају се на стварним ценама трансакција које су доставили најважнији извозници / увозници добара. Као такви, они одражавају стварне трансакције између Србије и њених партнера. Индекси извозних цена расположиви су почев од 2008. године, док су индекси увозних цена расположиви од 2015. године.

Укупни индекси произвођачких цена

Када индекси извозних цена нису расположиви за дефлацију извоза, као прва алтернатива користе се укупни индекси произвођачких цена, који обухватају и производњу за домаће тржиште и производњу за извоз. Ови индекси се израчунавају месечно у одељењу статистике цена РЗС-а и расположиви су на двоцифарском нивоу КД 2010.

Индекс цена произвођача пољопривреде и рибарства

Агрегатни домаћи индекс цена произвођача пољопривреде и рибарства користи се за дефлацију извоза производа пољопривреде и рибарства (области КД 01 и 03). Ови индекси се преузимају од одељења статистике цена. Израчунавају се сваког месеца на основу података о продаји пољопривредних производа из сопствене производње предузећа која се баве пољопривредном производњом (продајне цене), као и података о откупу пољопривредних производа од породичних газдинстава, које врше овлашћене организације (откупне цене).

Индекси извозних цена других земаља

У случајевима када индекси увозних цена нису доступни за дефлацију увоза, као прва алтернатива користе се индикатор који се израчунава на основу индекса извозних цена других земаља.

За сваку област КД 2010 овај композитни индикатор добија се агрегирањем пондерисаних индекса извозних цена десет најважнијих трговинских партнера у увозу добара или, у случају да такви индекси нису расположиви, њихових укупних индекса произвођачких цена. Као пондери се користе учешћа сваке од ових земаља у укупном увозу добара у текућој години, такође на двоцифарском нивоу КД 2010. Пре агрегирања, сваки од ових индекса коригује се за промену девизног курса, користећи однос између просечног годишњег курса динара према валутама трговинских партнера за текућу и претходну годину.

У поређењу са индексима стварних увозних цена, индекси извозних цена других земаља репрезентују укупан увоз из партнерских земаља, тако да ове цене највероватније представљају ширу корпу добара, тј. мање су репрезентативни у односу на индексе стварних увозних цена.

Индекси јединичних вредности (ИЈВ)

Извозни и увозни ИЈВ израчунавају се у одсеку статистике спољне трговине у РЗС. Ови индекси, добијени коришћењем индексне формуле Пашеовог типа, расположиви су на 2010 двоцифарском нивоу КД. ИЈВ се израчунавају се на основу динарских вредности извоза и увоза добара. За године пре 2009. године, ИЈВ су израчунавани на основу доларских вредности извоза и увоза добара. Да би се ови индекси изразили у одговарајућим динарским еквивалентима, оригинални индекси из статистике спољне трговине су множени корективним фактором, добијеним као однос између годишњег просечног курса динара према УСД за текућу и претходну годину. ИЈВ одражавају директан однос вредности и количина тако да су подложни великим поремећајима када су производи унутар група хетерогени, када варирају у квалитету, и када подаци о количинама нису поуздани. Ипак, они су и даље једини расположиви индикатори који се користе за дефлацију извоза и увоза добара евидентираних у оквиру услужних делатности КД 2010. Такође, извозни и увозни ИЈВ се користе као алтернативни показатељи за оне производне делатности за које ниједан од горе наведених поузданијих показатеља или није доступан или се не сматра довољно поузданим.

Корекција CIF/FOB

Имајући у виду потребе израде табела понуде и употребе (supply-use tables), превођење увоза са CIF на FOB паритет врши се на нивоу укупног увоза добара (не нивоу области делатности). За дефлацију корекције CIF/FOB, РЗС користи исти индекс као и у случају дефлације увоза услуга превоза.

Промене уведене у ревизији података националних рачуна

Приликом велике ревизије података националних рачуна, која је спроведена у току 2018. године, процене извоза добара у сталним ценама за период 2005-2017. значајно су побољшане применом индекса стварних извозних цена у обрачунима.

За потребе обрачуна увоза добара у сталним ценама у периоду 2015-2017. године, по први пут су примењени индекси стварних увозних цена, чија је редовна продукција започела у 2017. години.

Процене увоза добара у сталним ценама за године од 2005. до 2014. добијене су коришћењем индекса извозних цена других земаља, који су такође први пут примењени за дефлацију увоза добара.

Индекси извозних и увозних цена, индекси извозних цена других земаља, као и укупни индекси произвођачких цена, су у обрачунима готово у потпуности заменили индексе јединичних вредности (UVI) који су се раније користили за дефлацију извоза и увоза добара, чиме је знатно унапређен квалитет обрачуна БДП-а у сталним ценама.

У складу са препорукама мисије одељења за статистику (СТА) Међународног монетарног фонда (ММФ), која је посетила РЗС у марту 2018. године, РЗС је увео месечне обрачуне извоза и увоза добара у сталним ценама, како би се побољшала тачност обрачуна и обезбедила конзистентност између годишњих и кварталних процена. С обзиром на нестабилност увоза и извоза, просечне месечне цене се разликују од пондерисаног просека, што у случају коришћења просечних цена има за резултат искривљене годишње процене у сталним ценама. Израчунавањем процена у сталним ценама на месечној основи и накнадним агрегирањем података према кварталима и годинама, РЗС је успео да генерише имплицитне дефлаторе који су имплицитно пондерисани нивоом трансакција током године. За потребе велике ревизије података националних рачуна, нова процедура обрачуна је примењена за године у периоду 2014-2017., што је, осим увођења стварних индекса извозних и увозних цена у обрачуне, захтевало и прерачунавање годишњих индекса извозних цена других земаља и годишњих ИЈВ у њихове месечне еквиваленте. Добијени резултати су директно коришћени за потребе обрачуна годишњег и кварталног БДП у наведеним годинама. Месечни обрачуни су сада успостављени као редован метод обрачуна извоза и увоза добара.

Преглед коришћених дефлатора по областима делатности

Табела XX даје преглед индикатора који се користе за дефлацију извоза и увоза добара у текућим ценама, КД 2010. Сви приказани индикатори се израчунавају и користе за дефлацију на двоцифарском нивоу КД 2010, изузев индекса цена произвођача производа пољопривреде рибарства, који представља агрегатни индекс који се користи за дефлацију код две области КД 2010 (01 и 03).

Табела XX: Дефлатори извоза добара по областима КД 2010

Сектори и области КД 2010	Коришћени дефлатори
А ПОЉОПРИВРЕДА, ШУМАРСТВО И РИБАРСТВО	
01 Пољопривредна производња, лов и услужне делатности	Индекс цена произвођача производа пољопривреде и рибарства
02 Шумарство и сеча дрвећа	Извозни ИЈВ
03 Рибарство и аквакултуре	Индекс цена произвођача производа пољопривреде и рибарства
В РУДАРСТВО	
05 Експлоатација угља	Индекс извозних цена или укупан индекс произвођачких цена, који обухвата производе и за домаће и за инострано тржиште
06 Експлоатација сирове нафте и природног гаса	Укупан индекс произвођачких цена, који обухвата производе и за домаће и за инострано тржиште

Сектори и области КД 2010	Коришћени дефлатори
07 Експлоатација руда метала	Индекс извозних цена или укупни индекс произвођачких цена, који обухвата производе и за домаће и за инострано тржиште
08 Остало рударство	Укупни индекс произвођачких цена, који обухвата производе и за домаће и за инострано тржиште
С ПЕРАЂИВАЧКА ИНДУСТРИЈА	
10 Производња прехранбених производа	Индекс извозних цена
11 Производња пића	Индекс извозних цена
12 Производња дуванских производа	Индекс извозних цена
13 Производња текстила	Индекс извозних цена или извозни ИЈВ
14 Производња одевних предмета	Индекс извозних цена
15 Производња коже и предмета од коже	Извозни ИЈВ
16 Прерада дрвета и производи од дрвета, осим намештаја	Индекс извозних цена
17 Производња папира и производа од папира	Индекс извозних цена
18 Штампане и умножавање аудио и видео записа	Индекс извозних цена
19 Производња кокса и деривата нафте	Извозни ИЈВ
20 Производња хемикалија и хемијских производа	Индекс извозних цена
21 Производња основних фармацеут. производа и препарата	Индекс извозних цена
22 Производња производа од гуме и пластике	
23 Производња производа од неметалних минерала	Индекс извозних цена
24 Производња основних метала	Индекс извозних цена
25 Производња металних производа, осим машина	Индекс извозних цена
26 Производња рачунара, електронских и оптичких произв.	Укупни индекс произвођачких цена, који обухвата производе и за домаће и за инострано тржиште
27 Производња електричне опреме	Индекс извозних цена
28 Производња непоменутих машина и опреме	Индекс извозних цена
29 Производња моторних возила и приколица	Индекс извозних цена
30 Производња осталих саобраћајних средстава	Укупни индекс произвођачких цена, који обухвата производе и за домаће и за инострано тржиште
31 Производња намештаја	Индекс извозних цена
32 Остале прерађивачке делатности	Укупни индекс произвођачких цена, који обухвата производе и за домаће и за инострано тржиште
Д СНАБДЕВАЊЕ ЕЛЕКТРИЧНОМ ЕНЕРГИЈОМ, ГАСОМ И ПАРОМ	

Сектори и области КД 2010	Коришћени дефлатори
35 Снабдевање електричном енергијом, гасом и паром	Укупни индекс произвођачких цена, који обухвата и производе и за домаће и за инострано тржиште
Е СНАБДЕВАЊЕ ВОДОМ И УПРАВЉАЊЕ ОТПАДНИМ ВОДАМА	
38 Сакупљање, третман и одлагање отпада	Извозни ИЈВ
Ј ИНФОРМИСАЊЕ И КОМУНИКАЦИЈЕ	
58 Издавачке делатности	Извозни ИЈВ
59 Кинематографска, телевизијска и музичка продукција	Извозни ИЈВ
М СТРУЧНЕ, НАУЧНЕ, ИНОВАЦИОНЕ И ТЕХНИЧКЕ ДЕЛАТНОСТИ	
71 Архитектонске и инжењерске делатности	Извозни ИЈВ
74 Остале стручне, научне и техничке делатности	Извозни ИЈВ
Р УМЕТНОСТ, ЗАБАВА И РЕКРЕАЦИЈА	
90 Стваралачке, уметничке и забавне делатности	Извозни ИЈВ
91 Делатност библиотека, архива, музеја и галерија	Извозни ИЈВ
S ОСТАЛЕ УСЛУЖНЕ ДЕЛАТНОСТИ	
96 Остале личне услужне делатности	Извозни ИЈВ

Табела XX: Дефлатори увоза добара по областима КД 2010

Сектори и области КД 2010	Дефлатор
А ПОЉОПРИВРЕДА, ШУМАРСТВО И РИБАРСТВО	
01 Пољопривредна производња, лов и услужне делатности	Увозни ИЈВ
02 Шумарство и сеча дрвећа	Увозни ИЈВ
03 Рибарство и аквакултуре	Увозни ИЈВ
В РУДАРСТВО	
05 Експлоатација угља	Индекс извозних цена других земаља
06 Експлоатација сирове нафте и природног гаса	Индекс извозних цена других земаља
07 Експлоатација руда метала	Индекс извозних цена других земаља
08 Остало рударство	Индекс увозних цена
С ПЕРЕРАЂИВАЧКА ИНДУСТРИЈА	
10 Производња прехранбених производа	Индекс увозних цена

Сектори и области КД 2010	Дефлатор
11 Производња пића	Индекс увозних цена
12 Производња дуванских производа	Индекс увозних цена
13 Производња текстила	Индекс увозних цена
14 Производња одевних предмета	Индекс увозних цена
15 Производња коже и предмета од коже	Индекс увозних цена
16 Прерада дрвета и производи од дрвета, осим намештаја	Индекс увозних цена
17 Производња папира и производа од папира	Индекс увозних цена
18 Штампане и умножавање аудио и видео записа	Индекс извозних цена других земаља
19 Производња кокса и деривата нафте	Индекс увозних цена
20 Производња хемикалија и хемијских производа	Индекс увозних цена
21 Производња основних фармацеут. производа и препарата	Индекс увозних цена
22 Производња производа од гуме и пластике	Индекс увозних цена
23 Производња производа од неметалних минерала	Индекс увозних цена
24 Производња основних метала	Индекс увозних цена
25 Производња металних производа, осим машина	Индекс увозних цена
26 Производња рачунара, електронских и оптичких произв.	Индекс увозних цена
27 Производња електричне опреме	Индекс увозних цена
28 Производња непоменутих машина и опреме	Индекс увозних цена
29 Производња моторних возила и приколица	Индекс увозних цена
30 Производња осталих саобраћајних средстава	Увозни ИЈВ
31 Производња намештаја	Индекс извозних цена других земаља
32 Остале прерађивачке делатности	Индекс увозних цена
D СНАБДЕВАЊЕ ЕЛЕКТРИЧНОМ ЕНЕРГИЈОМ, ГАСОМ И ПАРОМ	
35 Снабдевање електричном енергијом, гасом и паром	Индекс извозних цена других земаља
E СНАБДЕВАЊЕ ВОДОМ И УПРАВЉАЊЕ ОТПАДНИМ ВОДАМА	
38 Сакупљање, третман и одлагање отпада	Увозни ИЈВ
J ИНФОРМИСАЊЕ И КОМУНИКАЦИЈЕ	
58 Издавачке делатности	Увозни ИЈВ
59 Кинематографска, телевизијска и музичка продукција	Увозни ИЈВ
M СТРУЧНЕ, НАУЧНЕ, ИНОВАЦИОНЕ И ТЕХНИЧКЕ ДЕЛАТНОСТИ	

Сектори и области КД 2010	Дефлатор
71 Архитектонске и инжењерске делатности	Увозни ИЈВ
74 Остале стручне, научне и техничке делатности	Увозни ИЈВ
R УМЕТНОСТ, ЗАБАВА И РЕКРЕАЦИЈА	
90 Стваралачке, уметничке и забавне делатности	Увозни ИЈВ
91 Делатност библиотека, архива, музеја и галерија	Увозни ИЈВ
S ОСТАЛЕ УСЛУЖНЕ ДЕЛАТНОСТИ	
96 Остале личне услужне делатности	Увозни ИЈВ

5.4.7.3. Извоз и увоз услуга

За потребе обрачуна извоза и увоза услуга у сталним ценама, услуге се разврставају у три главне категорије: услуге превоза, туристичке услуге и остале услуге. Дефлација се врши одвојено за сваку од три категорије користећи одговарајуће индикаторе (индекси цена на мало, индекси потрошачких цена и индикатори добијени из статистике личне потрошње домаћинства).

Месечни подаци о извозу и увозу услуга у текућим ценама, изражени у USD, преузимају се из статистике платног биланса коју израђује НБС. За потребе националних рачуна, они се прерачунавају у динарске вредности користећи месечне девизне курсеве, које НБС доставља ММФ-у. Ови индекси се достављају и РЗС-у, заједно са месечним подацима о услугама.

Извоз сваке од главних категорија услуга дефлационира се укупним домаћим индексом потрошачких цена. Пре 2007. године, уместо индекса потрошачких, коришћен је индекс малопродајних цена. То је зато што је индекс потрошачких цена расположив тек од 2007. године.

За дефлацију увоза услуга превоза, као и увоза осталих услуга, користе се индекси потрошачких цена партнерских земаља, пондерисани њиховим уделима у укупном извозу услуга у Србију.

За директне куповине резидената у иностранству (увоз услуга туризма), као дефлатор се користи пондерисани индекс, изведен из индекса потрошачких цена земаља које су најважније туристичке дестинације српских туриста, при чему се као пондери користе процентуална учешћа ових земаља у укупном броју ноћења српских туриста у иностранству. Овај дефлатор се израчунава у оквиру статистике личне потрошње.

Као и у случају обрачуна извоза и увоза добара, у 2018. години РЗС је увео месечне обрачунае извоза и увоза услуга у сталним ценама, у циљу унапређења тачности обрачуна и обезбеђења конзистентност између годишњих и кварталних процена. За сада, месечне серије података о извозу и увозу услуга у сталним израчунате за године од 2014. до 2017.

У складу са наведеном процедуром, за дефлацију извоза услуга коришћен је месечни укупни домаћи индекс потрошачких цена.

Композитни месечни индекси потрошачких цена, коришћени за месечне обрачунае увоза транспортних и других услуга, израчунати су агрегирањем пондерисаних месечних укупних индекса извозних цена десет најважнијих трговинских партнера у увозу услуга. Као пондери су коришћена учешћа сваке од ових десет земаља у укупном годишњем увозу услуга у текућој години. Оригинални месечни индекси потрошачких цена партнерских земаља су претходно

кориговани за месечне промене курса њихових валута, изражене у односу на (месечни) просек курсева истих валута у претходној години.

За године пре 2014. године, композитни годишњи индекси потрошачких цена, коришћени за дефлацију увоза транспортних и других услуга, израчунати су агрегирањем пондерисаних годишњих укупних индекса потрошачких цена десет најважнијих трговинских партнера у увозу услуга. Као пондери су коришћена учешћа сваке од ових десет земаља у укупном годишњем увозу услуга у текућој години. Да би се ови индекси изразили у динарским еквивалентима, оригинални укупни годишњи индекси потрошачких цена партнерских земаља су претходно кориговани годишњим променама курсева њихових валута у односу на динар.

Дефлатор из статистике личне потрошње, који се користи за дефлацију увоза услуга туризма, расположив је само на годишњем нивоу. За потребе месечних обрачуна, одговарајући месечни индекси су добијени методом бенчмаркирања која се користи у обрачунима кварталног БДП.

Табела XX даје преглед индикатора који се користе за дефлацију главних категорија услуга.

Табела XX: Преглед индикатора коришћених за дефлацију извоза и увоза услуга

Категорије услуга	Дефлатор
Извоз услуга превоза	Укупан домаћи индекс потрошачких цена
Извоз услуга туризма	Укупан домаћи индекс потрошачких цена
Извоз осталих услуга	Укупан домаћи индекс потрошачких цена
Увоз услуга превоза	Композитни индекс добијен агрегирањем пондерисаних укупних индекса потрошачких цена десет земаља са највећим учешћем у увозу услуга
Увоз услуга туризма	Дефлатор из статистике личне потрошње, добијен на основу података о директним куповинама у иностранству од стране резидента Србије
Увоз осталих услуга	Композитни индекс добијен агрегирањем пондерисаних укупних индекса потрошачких цена десет земаља са највећим учешћем у увозу услуга

Поглавље 6 КВАРТАЛНИ НАЦИОНАЛНИ РАЧУНИ

6.1. Уводне напомене

Сврха овог поглавља јесте да у сажетој форми прикаже основне принципе, методе и изворе података за израду кварталних националних рачуна, дефинисане међународним стандардима, као и да детаљно опише њихову практичну примену у изради кварталних националних рачуна у Републици Србији.

Општи методолошки оквир обрачуна дат је у приручницима Међународног монетарног фонда (Quarterly National Accounts Manuel) и Евростата (Handbook on Quarterly National Accounts; Handbook on Price and Volume Measures in National Accounts) и заснива се на принципима и дефиницијама Система националних рачуна (System of National Accounts 2008 – SNA 2008) и Европског система рачуна (European System of National and Regional Accounts 2010 – ESA 2010).

6.2. Систем кварталних националних рачуна у Републици Србији

Први резултати кварталног обрачуна бруто домаћег производа (БДП) у сталним ценама у Републици Србији (обрачуни са фиксном базом, 2002 = 100) објављени су у јуну 2005. године. Временска серија обухватала је период од првог квартала 1999. године до првог квартала 2005. године, без десезонираних података. Обрачун БДП рађен је према производном приступу, за ниво сектора и области КД 1996. Од септембра 2008. године, кварталне серије података публиковане су од првог квартала 1997. године. Први резултати кварталног обрачуна десезонираног БДП у сталним ценама објављени су у септембру 2009. године. Десезонирани БДП био је обрачунат на нивоу сектора КД 1996. Временска серија обухватала је период од првог квартала 1997. године.

У циљу унапређења и побољшања квалитета кварталних обрачуна, РЗС је у јуну 2011. године објавио ревидиране кварталне обрачуна БДП у сталним ценама. Ревизија кварталних података урађена је због: ревизије годишњих података у текућим и сталним ценама, промене класификације делатности и преласка са обрачуна у сталним ценама са фиксном базом на обрачун у ценама претходне године. Да би се израчунао реални раст, серије су приказане у форми уланчаних индекса са 2005. као референтном годином. Серије индикатора од првог квартала 2001. године, које се користе за кварталне обрачуна, прерачунате су према КД 2010. За раније године није било упоредивих серија података које би могле да се користе као индикатори.

У јуну 2011. године РЗС је објавио и резултате кварталног обрачуна БДП у текућим ценама према производном приступу од првог квартала 2001. године. Поред тога, РЗС је почео да објављује резултате кварталног обрачуна БДП према расходном приступу у текућим и сталним ценама од првог квартала 2003. године.

Од децембра 2013. године, према препорукама Евростата, као референтна година за уланчане мере обима користи се 2010. година.

Према Плану имплементације SNA 2008/ESA 2010, од септембра 2014. године Републички завод за статистику Србије званично је почео да примењује нову методологију националних рачуна ESA 2010, истовремено са земљама чланицама ЕУ. Ревидирани су до тада објављени квартални подаци за период 2001-2013. године и обрачунат квартални БДП за период 1996-2000. године.

6.2.1. Обрачу кварталног БДП

Квартални национални рачуни су интегрални део система националних рачуна. Представљају повезан систем трансакција, рачуна и билансних ставки забележених у кварталној динамици. Заснивају се на истим принципима, дефиницијама и класификацијама као и годишњи рачуни и представљају једини доследан скуп индикатора који обезбеђује општу слику економских активности у краткорочној динамици.

Међутим, квартални извори података често су ужи у обухвату и детаљности, због проблема који настају због трошкова прикупљања и стриктних рокова, што не дозвољава примену директног приступа у кварталним обрачунима. Из тих разлога, квартални обрачуни врше се коришћењем индиректног приступа, који подразумева коришћење кварталних или месечних индикатора. Квартални рачуни су добри у оној мери у којој то дозвољавају подаци који се користе за њихово састављање, па је избор поузданих расположивих индикатора из постојећих извора кључан за тачност кварталних процена. За избор индикатора примењују се различити критеријуми, а најважнији су:

- усклађеност са економским концептом агрегата;
- статистичка корелација између (ануализованог) индикатора и годишњег агрегата;
- благовременост и тачност;
- дужина серије.

У овом тренутку, квартални национални рачуни у Републици Србији обухватају само обрачун кварталног БДП. Обрачун кварталног БДП изводи се према производном и расходном приступу. Краткорочни индикатори аутпута генерално су поузданији и доступнији него извори података који се користе за обрачун агрегата употребе, због чега је квартални бруто домаћи производ одређен производним компонентама. Осим тога, у статистичком систему Републике Србије још увек не постоје поуздане информације у текућим ценама у кварталној периодици које би директно могле бити коришћене као индикатор за обрачун промене у залихама. Због тога, кварталне промене у залихама у текућим ценама и ценама претходне године добијају се индиректно, као резидуална ставка (разлика између процењене вредности БДП обрачунатог према производном приступу и збира осталих компоненти БДП обрачунатих према расходном приступу -издаци за финалну потрошњу домаћинства, НПИД и државе, бруто инвестиције у основна средства, промене у драгоценостима и вредност нето извоза робе и услуга). Сходно томе, кварталне промене у залихама могу да садрже статистичку разлику, која би могла настати извођењем два потпуно независна обрачуна.

Извори података за израду кварталних националних рачуна су разноврсни и покривају читав низ економских и финансијских показатеља. Подаци су изведени из посебних истраживања у статистичком систему, намењених за праћење специфичних области економије или обележја (производња, цене, запослени, и сл.). Поред података из статистичких истраживања, коришћени су и административни подаци (Министарство финансија, Народна банка Србије).

Квартални БДП обрачунава се у текућим ценама, ценама претходне године и у форми уланчаних мера обима. Уопштено говорећи, обрачун у текућим ценама базира се на вредностима кварталних индикатора у текућим ценама, док се обрачун у сталним ценама врши методом дефлације коришћењем кварталних цена као дефлатора. Поред овог метода, у појединим случајевима користи се и метод екстраполације.

Класификације које се користе у кварталним националним рачунима су:

- Класификација делатности (КД 2010);
- Класификација производа и услуга личне потрошње, по намени (СОICOP);
- Класификација функција државе (COFOG);

- Прегруписавање и кодирање инвестиција према техничкој структури

Усаглашавање кварталних и годишњих обрачуна у кварталним националним рачунима углавном се заснива на моделу који су развили Chow и Lin (1971). Аутори су предложили решење проблема које се заснива на општој регресији најмањих квадрата која користи однос са једном или више серија индикатора и обезбеђује да квартални резултати буду у складу са задатим годишњим подацима. Ове методе обично се називају технике *временске дезагрегације* када подразумевају процену статистичких односа између укључених варијабли. Овај избор подразумева равномерну дистрибуцију годишњих резидуала на кварталне, што гарантује бољу усаглашеност са кретањем серије индикатора. Постоје различите методе за процену AR(1) параметра који се користи у моделима: најприкладнија, са статистичког аспекта, је максимална вероватноћа. Метод Chow-Lin је први избор за процесе дезагрегирања, а приступ Fernández бира се као алтернатива, у случају негативног AR(1) коефицијента. У неким случајевима користи се метод који је предложио Denton (1971). Овај приступ не захтева никакве процене: дистрибуција разлика између годишњих износа и кварталних серија обавља се применом 'принципа очувања кретања' који гарантује потпуну усклађеност дезагрегиране и претходне серије, у смислу стопе раста.

6.2.2. Обрачун у сталним ценама

Обрачун кварталних агрегата врши се применом методе обрачуна у ценама претходне године што подразумева да се за сваку годину као базна узима њена претходна година. На тај начин узимају се у обзир све структурне промене у релативним ценама до којих је дошло између две узастопне године у једној економији.

Код обрачуна БДП у сталним ценама према производном приступу пондери су одређени учешћем бруто додате вредности (БДВ) сваке области КД2010, пореза и субвенција на производе у БДП у базној години. Код обрачуна БДП према расходном приступу пондери су одређени учешћем сваког агрегата потрошње у БДП у базној години.

Мерење реалног кретања кварталних агрегата године t у односу на годину $t-1$ захтева да квартални агрегати обе године буду вредновани истим ценама. То значи да се упоређују квартални агрегати године t у сталним ценама, тј. ценама претходне године са кварталним агрегатима године $t-1$ у текућим ценама. Серија вредности кварталних агрегата обрачунатих у ценама претходне године не може се користити за израчунавање стопа реалног раста, јер подаци нису упоредиви (свака година вреднована је у ценама претходне године).

За добијање серије упоредивих података примењује се метода уланчавања, којом се индикатори у форми индекса повезују и своде на референтну годину. Избор референтне године не утиче на промене стопа раста. Према препорукама Евростата, референтна је 2010. година.

Периодика кварталних обрачуна захтева избор једне од три технике за формирање уланчаних мера обима: годишње, једноквартално и „over the year“ преклапање. Као и већина светских статистика, и РЗС користи технику годишњег преклапања која подразумева употребу просечних цена претходне године као везу за уланчавање квартала текуће године и обезбеђује кварталне уланчане серије које су конзистентне са независно добијеним годишњим уланчаним серијама. Ова техника користи се за израчунавање кварталних стопа реалног раста, које се сматрају најважнијим подацима за анализу пословних циклуса.

Услед конвертовања уланчаних мера обима у новчани израз, коришћењем цена референтне године, јавља се проблем неадитивности, пошто се агрегати не могу добити сумирањем елемената који их чине. Адитивност постоји искључиво у референтној и години после референтне, и то само на годишњем нивоу, јер су елементи БДП у тим годинама вредновани истим ценама.

6.2.3. Флеш процена БДП

У статистичком систему постоје краткорочни индикатори који се могу користити за краткорочне економске анализе, јер су расположиви врло брзо након истека посматраног периода. Међутим, ови индикатори не представљају повезан систем информација, већ прате само поједине аспекте или секторе економске активности. Класификације које се примењују разликују се од области до области, као и начин презентовања података.

Према концептима и дефиницијама националних рачуна, флеш процена кварталног БДП дефинише се као процена која у најкраћем могућем року по истеку референтног периода даје општу слику стања у економији.

Флеш процена кварталног БДП обрачунава се коришћењем скупа индикатора који су расположиви у датом моменту и применом математичких и статистичких метода. Овај скуп знатно је ужи од оног који се користи за финалне процене. Брзе процене нису нужно најпрецизнија мера посматране појаве, али свакако јесу правремена информација и показују тенденцију појаве. Флеш процена БДП представља повезан и усклађен систем информација, који је расположив пре коначних кварталних обрачуна и даје могућност да се предвиди реално кретање кварталног БДП.

Републички завод за статистику флеш процену кварталног БДП објављује као званичан податак од марта 2010. године, 30 дана након завршетка референтног квартала у форми саопштења за јавност. Флеш процена кварталног БДП објављује се у виду стопе реалног раста БДП, која показује процентуалну промену у односу на исти квартал претходне године.

Како би флеш процена БДП била што поузданија, при њеном обрачуна, где год је то могуће, користе се исте методе и извори података као и за детаљни обрачун кварталног БДП, који се објављује 60 дана након завршетка референтног квартала.

6.2.4. Десезонирање

Десезонирање је процес декомпозиције временских серија којим се отклања утицај сезонских флукуација на њихово кретање. Према препоруци Евростата, у националним рачунима у РЗС користи се програм DEMETRA, процедура TRAMO/SEATS.

Како би се добили десезонирани агрегати примењен је индиректни приступ, што значи да су агрегиране десезониране компоненте. Десезонирају се индикатори, који се користе за дизагрегирање одговарајућих годишњих серија. Десезонирају се серије уланчаних мера обима.

Десезонирани квартални БДП према производном приступу обрачунава се на нивоу сектора КД 2010 и нето пореза на производе, по следећој процедури:

- десезонирање серија уланчаних мера обима индикатора;
- дизагрегирање годишњих података уз коришћење десезонираних серија уланчаних мера обима индикатора;
- десезониране серије уланчаних мера обима прерачунавају се у десезониране серије у ценама претходне године;
- сумирањем података на нивоу сектора КД2010 и нето пореза у ценама претходне године добијају се подаци на нивоу А10 КД2010²¹, БДВ и БДП у ценама претходне године, а затим се агрегати поново уланчавају како би се добиле десезониране серије на нивоу А10 КД2010, БДВ и БДП са референтном 2010. годином.

²¹ У складу са Евростатовим Програмом трансмисије, делатности су агрегиране у 10 сектора: А; В,С,Д,Е; F; G,Н,И; J; K; L; M,N; O,P,Q; R,S,T.

6.2.5. Календар публикација, политика ревизије и дисеминација

Сваке године усваја се календар публикација, који је доступан на сајту РЗС месец дана пре почетка године.

Флеш процена БДП објављује се у Саопштењу за јавност 30 дана по истеку референтног квартала, као стопа реалног раста кварталног БДП (промена у односу на исти квартал претходне године).

Резултати детаљних кварталних обрачуна извршених према производном и расходном приступу објављују се у Саопштењу „Квартални бруто домаћи производ Републике Србије“ 60 дана по истеку референтног квартала.

Ревизије су општа карактеристика националних рачуна. Примењују се код годишњих и кварталних обрачуна и уско су повезане. Индиректном методом обрачуна, уз процедуре бенчмаркирања, постиже се потпуна конзистентност кварталних и годишњих обрачуна. Када годишњи подаци постану доступни, процењују се нови годишњи економетријски односи и спроводи се нова процедура кварталне дезагрегације што доводи до ревизије квартала. Политика ревизије у националним рачунима даје могућност да се објављени подаци ревидирају увек када побољшани или унапређени подаци постану доступни.

Генерално, ревизије се спроводе када:

- се примене нови извори података;
- се примене нове методе обрачуна појединих категорија;
- дође до промене у методолошким концептима и дефиницијама;
- дође до промене у класификацијама;
- дође до измене законске регулативе постојећег рачуноводственог система.

Нарочито су значајне ревизије код кварталних обрачуна јер су кварталне информације подложније променама. Обично се прелиминарни обрачуни заснивају на некомплетним подацима и касније се употпуњују бољим информацијама, када оне постану доступне. Основна сврха ревизија јесте спровођење корекција увек када се идентификује неслагање иницијалних процена и финалних обрачуна. Неизбежне су код краткорочних обрачуна, јер се једино на тај начин може истовремено усагласити потреба за тачним и поузданим подацима са једне стране, и ограниченим роковима са друге.

Основни разлози за вршење ревизије у кварталним обрачунима су:

- повећање квалитета и поузданости кварталних података;
- усаглашавање годишњих вредности добијених као сума четири квартала и вредности добијених на бази годишњих обрачуна;
- расположивост индикатора и замена процена правим подацима.

У кварталним националним рачунима спроводе се следеће врсте ревизија:

1. Текуће ревизије, које се спроводе због специфичности кварталних обрачуна, и односе се на квартал текуће године. Обрачуни за прва три квартала подложни су ревизијама до момента објављивања четвртог квартала текуће године (t) у фебруару године $t+1$, када се добија прва годишња процена за годину t : заједно са подацима за други квартал, објављују се ревидирани подаци за први квартал, заједно са подацима за трећи квартал, објављују се ревидирани подаци за први и други квартал, заједно са подацима за четврти квартал, објављују се ревидирани подаци за први, други и трећи квартал.
2. Годишње ревизије, које се спроводе два пута због обрачуна годишњих националних рачуна. Прва ревизија врши се када прелиминарни годишњи подаци (добијени као сума 4 квартала) постану расположиви, а друга када се објаве коначни годишњи подаци

националних рачуна. У оба случаја ревидирају се квартали текуће и претходне две године. Изузетак од општег правила су десезонирани подаци, код којих се ревидирају вредности целе временске серије.

3. Велике ревизије, које се врше уколико су спроведене ревизије годишњих података за претходне године.

Комплетан сет података од првог квартала 1996. године о кварталном БДП по производном и расходном приступу, у текућим ценама, ценама претходне године и у форми уланчаних мера обима (референтна 2010. година), у оригиналном и десезонираном облику доступан је у дисеминационој бази података Републичког завода за статистику и објављује се 60 дана по истеку референтног периода. Подаци се публикују на нивоу А10 КД2010 и главних агрегата употребе БДП. Подаци су истовремено доступни свим корисницима на српском и енглеском језику.

Поред тога, редовно се врши трансмисија Евростату табела ESA2010 Questionnaire 0101 - Бруто додата вредност у базним ценама и бруто домаћи производ у тржишним ценама, ESA2010 Questionnaire 0102 – Употреба БДП) и ESA2010 Questionnaire 0110 – Становништво и запосленост.

Такође, подаци се шаљу другим међународним институцијама (УН, OECD итд.).

На посебне захтеве других институција или појединаца одговара се *ad hoc*.

Саопштења о кварталном БДП у Републици Србији могу се наћи на следећој адреси:

<http://www.stat.gov.rs/sr-cyrl/publikacije/>

Квартални подаци о БДП у дисеминационој бази података налазе се на следећој адреси:

<http://data.stat.gov.rs/?caller=SDDDB>

Методолошка објашњења која се односе на обрачун кварталног БДП налазе се на следећој адреси:

<http://www.stat.gov.rs/sr-cyrl/istrazivanja/methodology-and-documents/?a=09&s=0>

6.3. Бруто домаћи производ према производном приступу

Бруто домаћи производ према производном приступу представља суму бруто додатих вредности (БДВ) свих области економије увећану за нето порезе на производе. Обрачуни су урађени на двоцифрском нивоу КД2010 и за порезе и субвенције на производе. За обрачун БДП користе се месечни или квартални подаци из редовних статистичких истраживања РЗС, подаци о ценама и количинама и други индикатори из статистичког система и остали расположиви извори података.

Бруто додата вредност у текућим ценама

Бруто додата вредност у текућим ценама израчунава се као разлика између аутпута и међуфазне потрошње.

Годишњи аутпут дезагрегира се коришћењем кварталних индикатора за аутпут. Најважнији извор података за индикаторе аутпута је Квартално структурно истраживање о пословању привредних друштава (СБС-03) које се спроводи на узорку изабраних јединица. Ово истраживање први пут је спроведено 2007. године као пилот истраживање, а 2008. године уведено је у статистички систем Републике Србије као редовно истраживање. Садржи следеће

податке који се користе за обрачун агрегата националних рачуна: приходи од продаје робе, производа и услуга; приходи од активирања учинака и робе; приходи од премија, субвенција, дотација, регреса и сл. и други пословни приходи (приходи од закупнина, чланарина, накнада и осталих пословних прихода), набавна вредност продате робе; трошкови материјала и енергије; трошкови зарада, накнада зарада и остали лични трошкови; трошкови производних услуга и нематеријални трошкови, осим трошкова пореза и доприноса. За године пре 2007. индикатори аутпута добијени су индиректно, коришћењем индекса физичког обима и одговарајућих индекса цена. За добијање упоредиве серије података примењен је *overlap* метод.

Остали извори података из статистичког система који се користе у обрачуну у текућим ценама су: вредност изведених грађевинских радова, вредност продаје и откупа пољопривредних производа, вредности промета робе у трговини на велико и мало и поправци моторних возила, вредност промета у угоститељству, зараде и број запослених, индекси цена произвођача, индекси потрошачких цена, итд.

Подаци из административних извора који се користе у обрачунима у текућим ценама су месечни подаци о приходима и расходима буџета (Министарство финансија), месечни подаци о стању депозита и кредита комерцијалних банака и квартални подаци о премијама осигурања (Народна банка Србије).

Следећа табела представља преглед индикатора који се користе за обрачун кварталног аутпута у текућим ценама, по делатностима.

Табела 1. Индикатори за обрачун кварталног аутпута у текућим ценама, по делатностима

Делатност	Индикатор
А Пољопривреда, шумарство и рибарство	Индекс физичког обима, индекс цена произвођача
В Рударство	Подаци из истраживања Квартално структурно истраживање о пословању привредних друштава, индекс физичког обима, индекс цена произвођача
С Прерађивачка индустрија	Подаци из истраживања Квартално структурно истраживање о пословању привредних друштава, индекс физичког обима, индекс цена произвођача
Д Снабдевање електричном енергијом, гасом и паром	Подаци из истраживања Квартално структурно истраживање о пословању привредних друштава, индекс физичког обима, индекс цена произвођача
Е Снабдевање водом и управљање отпадним водама	Подаци из истраживања Квартално структурно истраживање о пословању привредних друштава, индекс физичког обима, индекс цена произвођача
Ф Грађевинарство	Подаци о вредности изведених грађевинских радова
Г Трговина на велико и мало, поправка моторних возила	Подаци о вредности промета у трговини моторним возилима, вредности промета у трговини на велико и вредности промета у трговини на мало

Делатност	Индикатор
H Саобраћај и складиштење	Подаци из истраживања Квартално структурно истраживање о пословању привредних друштава, индекс физичког обима, индекс потрошачких цена
I Услуге смештаја и исхране	Подаци из истраживања Квартално структурно истраживање о пословању привредних друштава, квартални подаци о вредности промета у угоститељству, индекс физичког обима, индекс потрошачких цена
J Информисање и комуникације	Подаци из истраживања Квартално структурно истраживање о пословању привредних друштава, индекс физичког обима, индекс потрошачких цена
K Финансијске делатности и делатност осигурања	Подаци о стању депозита и кредита комерцијалних банака, подаци о премијама осигурања, индекс физичког обима, индекс
L Пословање некретнинама	Индекс физичког обима, индекс потрошачких цена
M Стручне, научне, иновационе и техничке делатности	Индекс физичког обима, индекс потрошачких цена
N Административне и помоћне услужне делатности	Индекс физичког обима, индекс потрошачких цена
O Државна управа и обавезно социјално осигурање	Издаци за финалну колективну потрошњу државе (са расходне стране), индикатори за тржишни аутпут
P Образовање	Издаци за финалну индивидуалну потрошњу државе – део за образовање (са расходне стране), индикатори за тржишни аутпут
Q Здравствена и социјална заштита	Издаци за финалну индивидуалну потрошњу државе – део за здравство (са расходне стране), индикатори за тржишни аутпут
R Уметност, забава и рекреација	Индекс физичког обима, индекс потрошачких цена
S Остале услужне делатности	Индекс физичког обима, индекс потрошачких цена
T Делатност домаћинства као послодавца	Индекс физичког обима, индекс потрошачких цена

С обзиром на то да поуздани краткорочни индикатори за међуфазну потрошњу нису доступни, међуфазна потрошња обрачунава се на основу инпут-аутпут рачуна (однос између међуфазне потрошње и аутпута) у текућој години, који се изводи из података годишњих националних рачуна и за који се претпоставља да је константан током целе године (исти рачуно примењује се за сва 4 квартала). За текућу годину користи се инпут-аутпут рачуно из претходне године јер рачуно за текућу годину изведен из годишњих обрачуна није расположив.

Нето порези на производе у текућим ценама

Основни извор података за обрачун пореза на производе је Информација о распореду јавних прихода Управе за трезор Министарства финансија, расположива на месечном нивоу.

Основни извор података за обрачун субвенција на производе су подаци буџета Републике Србије, расположиви на месечном нивоу.

Квартални порези и субвенције на производе у текућим ценама добијају се дезагрегацијом расположивих годишњих података у текућим ценама на кварталне и екстраполацијом кварталних вредности за текућу годину, коришћењем индикатора у текућим ценама.

Бруто домаћи производ у текућим ценама добија се сабирањем бруто додатих вредности (БДВ) свих области економије и нето пореза на производе у текућим ценама.

Бруто додата вредност у сталним ценама

Бруто додата вредност у ценама претходне године представља разлику између аутпута и међуфазне потрошње у ценама претходне године.

Обрачун кварталног аутпута у сталним ценама изводи се по следећој процедури:

1. Бенчмаркирани квартални аутпут у текућим ценама дефлационира се одговарајућим бенчмаркираним дефлатором (2010=100) за већину делатности.

Посебни случајеви за неке делатности:

- Област 01, Пољопривредна производња, лов и услужне делатности – Годишњи аутпут пољопривредне производње у сталним ценама обрачунава се екстраполацијом аутпута области 01 у текућим ценама из претходне године годишњим индексом физичког обима пољопривредне производње (нето). Дистрибуција годишњег аутпута пољопривреде у сталним ценама на кварталне врши се на основу кварталне динамике продаје и откупа пољопривредних производа у сталним ценама и фиксних пропорција трошкова производње по кварталима (20% у првом кварталу, 25% у другом кварталу, 30% у трећем кварталу и 25% у четвртом кварталу, у складу са међународним препорукама). Квартална динамика продаје и откупа пољопривредних производа у сталним ценама израчунава се дефлационирањем кварталних података о продаји и откупу пољопривредних производа у текућим ценама одговарајућим индексима цена произвођача пољопривредних производа.

Мерење аутпута биљне производње у кварталној динамици је специфично, јер се продаја биљних производа, која се користи као основни индикатор производње, дешава углавном у једном кварталу (трећи или четврти квартал), док се пољопривредна производња одвија континуирано током целе године, посматрано са аспекта трошкова производње (инпута у производњу). Из тог разлога, потребно је кориговати учешће квартала у години добијено из података о продаји и откупу пољопривредних производа у сталним ценама фиксном пропорцијом (20%, 25%, 30%, 25%). За сточарство, квартална динамика продаје и откупа пољопривредних производа у сталним ценама користи се без корекција.

- Сектор L, Пословање некретнинама – Обрачун је изведен квартализацијом годишњих стопа раста импутираних ренти. За остатак области 68, у обрачунима је примењена екстраполација аутпута претходне године индексом броја запослених.
- Сектор O, Државна управа и обавезно социјално осигурање; Сектор P, образовање; Сектор Q, Здравствена и социјална заштита – Индикатори аутпута су аутпути из обрачуна издатака за финалну колективну и индивидуалну (део за образовање и део за здравство) потрошњу државе у сталним ценама са расходне стране, као и процењени тржишни аутпути за ове секторе, респективно.

2. Добијена серија са 2010. годином као референтном бенчмаркира се на годишње податке, па затим прерачунава у серију података у ценама претходне године

Следећа табела представља преглед индикатора који се користе за обрачун кварталног аутпута по делатностима, у сталним ценама.

Табела 2. Индикатори коришћени за обрачун кварталног аутпута по делатностима, у сталним ценама

Делатност	Индикатор
А Пољопривреда, шумарство и рибарство	Индекси физичког обима, вредности продаје и откупа пољопривредних производа, индекси цена произвођача
В Рударство	Индекс цена произвођача
С Прерађивачка индустрија	Индекс цена произвођача
Д Снабдевање електричном енергијом, гасом и паром	Индекс цена произвођача
Е Снабдевање водом и управљање отпадним водама	Индекс цена произвођача
Ф Грађевинарство	Композитни индекс цена за зграде и остале грађевине
Г Трговина на велико и мало, поправка моторних возила	Пондерисани индекси потрошачких цена, пондерисани индекси цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и имплицитни дефлатор увоза робе
Н Саобраћај и складиштење	Индекси потрошачких цена, пондерисани индекси потрошачких цена
И Услуге смештаја и исхране	Индекси потрошачких цена
Ј Информисање и комуникације	Индекси потрошачких цена за услуге, пондерисани индекси потрошачких цена
К Финансијске делатности и делатност осигурања	Индекси потрошачких цена
Л Пословање некретнинама	Годишња стопа раста импутираних стамбених ренти, индекс физичког обима
М Стручне, научне, иновационе и техничке делатности	Индекси потрошачких цена, композитни индекс цена за истраживање и развој
Н Административне и помоћне услужне делатности	Индекси потрошачких цена
О Државна управа и обавезно социјално осигурање	Нетржишни аутпут из обрачуна издатака за финалну колективну потрошњу државе (са расходне стране) у сталним ценама, индикатор за тржишни аутпут (сектор О)

Делатност	Индикатор
P образовање	Нетржишни аутпут из обрачуна издатака за финалну индивидуалну потрошњу државе – део за образовање (са расходне стране) у сталним ценама, индикатор за тржишни аутпут (сектор P)
Q Здравствена и социјална заштита	Нетржишни аутпут из обрачуна издатака за финалну индивидуалну потрошњу државе – део за здравство (са расходне стране) у сталним ценама, индикатор за тржишни аутпут (сектор Q)
R Уметност, забава и рекреација	Индекси потрошачких цена
S Остале услужне делатности	Индекси потрошачких цена
T Делатност домаћинства као послодавца	Индекси потрошачких цена

Квартална међуфазна потрошња у сталним ценама добија се применом годишњег рачуна (односно међуфазне потрошње и аутпута). Годишњи рачун међуфазне потрошње у односу на аутпут из претходне године примењује се на аутпут у сталним ценама у текућој години (исти рачун примењује се за сва 4 квартала).

Квартална додата вредност у сталним ценама добија се као разлика између аутпута и међуфазне потрошње у сталним ценама. Овако добијен агрегат се уланчава и своди на референтну 2010. годину.

Кварталне БДВ у ценама претходне године за 21 сектор КД2010 добијају се сумирањем кварталних додатих вредности у ценама претходне године области сврстаних у одређени сектор. Ниво А10 КД2010 добија се сумирањем БДВ у сталним ценама сектора сврстаних у одговарајуће агрегате. Агрегати се потом уланчавају и свде на референтну 2010. годину.

Нето порези у сталним ценама

За порезе на производе, обрачуни у сталним ценама изводе се коришћењем рачуна.

За порезе на производе (осим пореза на увоз) користи се годишњи рачун пореза на производе (осим пореза на увоз) према стварној индивидуалној потрошњи, а за порезе на увоз годишњи рачун пореза на увоз према увозу робе из претходне године и примењују се у текућој години на дефлациониране вредности стварне индивидуалне потрошње, односно дефлациониране вредности увоза робе.

Субвенције на производе у сталним ценама обрачунавају се екстраполацијом вредности субвенција на производе у текућим ценама из претходне године композитним индексом, који се добија пондерисањем индекса физичког обима пољопривредне производње и индекса производње хране. Као пондери користе се годишње структуре субвенција које се издвајају из буџета за ове делатности.

Порези и субвенције на производе се уланчавају и свде на референтну 2010. годину, бенчмаркирају и потом прерачунавају у цене претходне године.

Нето порези на производе у ценама претходне године добијају се одузимањем субвенција од пореза на производе у ценама претходне године. Тако добијен агрегат се уланчава и своди на референтну 2010. годину.

Бруто домаћи производ у сталним ценама добија се као сума додатих вредности свих економских активности и нето пореза у сталним ценама. Агрегат се уланчава и своди на референтну 2010. годину.

6.4. Бруто домаћи производ према расходном приступу

Квартални БДП према расходном приступу представља суму издатака за финалну потрошњу домаћинства, непрофитних институција које пружају услуге домаћинствима (НПИД) и државе, бруто инвестиција у основна средства, промена у драгоценостима, промена у залихама и вредности нето извоза робе и услуга.

Квартални БДП у Републици Србији одређен је производним компонентама, због чињенице да не постоје поуздане информације у кварталној периодици које би директно могле бити коришћене као индикатор за обрачун промене у залихама. Због тога, кварталне промене у залихама у текућим ценама и ценама претходне године добијају се индиректно, као резидуална ставка (резидуал између процењене вредности БДП-а обрачунатог према производном приступу и збира осталих компоненти БДП-а обрачунатих према расходном приступу – издаци за финалну потрошњу домаћинства, НПИД и државе, бруто инвестиције у основна средства, промене у драгоценостима и вредност нето извоза робе и услуга).

Обрачуни БДП према расходном приступу изведени су за период од првог квартала 1996. године за све категорије употребе БДП, у текућим и сталним ценама:

- издаци за финалну потрошњу домаћинства обрачунавају се на троцифарском нивоу Класификације личне потрошње по намени (СОICOP), за резиденте у иностранству и нерезиденте на територији Републике Србије;
- издаци за финалну потрошњу државе обрачунавају се делимично према Класификацији функција државе (COFOG), са поделом на индивидуалну и колективну потрошњу;
- издаци за финалну потрошњу НПИД на нивоу укупног агрегата;
- обрачун бруто инвестиција у основна средства изводи се у складу са поделом основних средстава по техничкој структури на 3 категорије;
- промене у драгоценостима на нивоу укупног агрегата;
- обрачун вредности извоза и увоза изводи се појединачно за извоз/увоз робе и извоз/увоз услуга.

6.4.1. Издаци за финалну потрошњу домаћинства

Обрачун кварталне финалне потрошње домаћинства врши се према Класификацији личне потрошње по намени (СОICOP), у којој су издаци за производе и услуге груписани у хомогене категорије према намени. Примењен је национални концепт, по коме се обухвата потрошња резидената у иностранству, а не обухвата потрошња нерезидената на територији Републике Србије.

Обрачуни кварталне финалне потрошње домаћинства у текућим ценама урађени су на троцифарском нивоу СОICOP класификације, за резиденте и нерезиденте, од првог квартала 1996. године. Извори података за обрачун су разноврсни и покривају читав низ економских и финансијских показатеља. Један од основних извора индикатора за обрачун финалне потрошње домаћинства јесте квартално статистичко истраживање Анкета о потрошњи домаћинства (АПД), чији резултати приказују све набавке производа и услуга неопходних за свакодневни живот људи – храна, одећа, трајна потрошна добра, становање, превоз, личне

услуге и сл. Поред тога, користе се и подаци из статистике трговине и аутпут у текућим ценама за одговарајуће области КД 2010. За обрачун потрошње резидената у иностранству, као и потрошње нерезидената на територији Републике Србије, користе се подаци о извозу и увозу туристичких услуга, који се преузимају од Народне банке Србије.

Вредности категорија потрошње домаћинства у текућим ценама обрачунавају се деагрегирањем годишњих вредности на кварталне и екстраполацијом кварталних вредности текуће године, коришћењем кварталних индикатора у текућим ценама. Укупан агрегат финалне потрошње домаћинства у текућим ценама добија се сумирањем вредности потрошње на троцифарском нивоу СОICOP и потрошње резидената у иностранству и одузимањем потрошње нерезидената на територији Републике Србије у текућим ценама.

Квартална финална потрошња домаћинства у сталним ценама добија се методом дефлације коришћењем одговарајућих индекса потрошачких цена на троцифарском нивоу СОICOP, за резиденте и нерезиденте.

Дефлатори за све категорије финалне потрошње домаћинства и нерезидената на територији Републике Србије су индекси потрошачких цена који се преузимају од статистике цена. Дефлатор за потрошњу резидената у иностранству је композитни индекс добијен пондерисањем одговарајућих индекса потрошачких цена (коригованих за промене девизних курсева) 5 најважнијих партнера од којих се увозе туристичке услуге. Годишњи пондери су учешћа увоза туристичких услуга од сваке од земаља у суми увоза туристичких услуга од ових земаља. Подаци о рангу најважнијих партнера од којих су туристичке услуге увезене преузимају се од Народне банке Србије.

Дефлационирањем бенчмаркираних вредности категорија потрошње домаћинства у текућим ценама одговарајућим бенчмаркираним дефлаторима добијају се серије уланчаних мера обима, са референтном 2010. годином. Добијене серије се бенчмаркирају, па затим прерачунавају у серије података у ценама претходне године.

Укупан агрегат финалне потрошње домаћинства у ценама претходне године добија се сумирањем вредности потрошње на троцифарском нивоу СОICOP и потрошње резидената у иностранству и одузимањем потрошње нерезидената на територији Републике Србије у ценама претходне године. Затим се врши уланчавање овог агрегата како би се добили укупни издаци за финалну потрошњу домаћинства са 2010. годином као референтном.

Табела 3. Индикатори за обрачун издатака за финалну потрошњу домаћинства у текућим и сталним ценама

СОICOP група		индикатор за текуће цене	дефлатор
01.00	ХРАНА И БЕЗАЛКОХОЛНА ПИЋА		
01.10	Храна	подаци АПД	индекс потрошачких цена
01.20	Безалкохолна пића	подаци АПД	индекс потрошачких цена
02.00	АЛКОХОЛНА ПИЋА, ДУВАН И НАРКОТИЦИ		
02.10	Алкохолна пића	подаци АПД	индекс потрошачких цена
02.20	Дуван	вредност промета у трговини на мало	индекс потрошачких цена
02.30	Наркотици	тренд	тренд

COICOP група		индикатор за текуће цене	дефлатор
03.00	ОДЕЋА И ОБУЋА		
03.10	Одећа	вредност промета у трговини на мало	индекс потрошачких цена
03.20	Обућа	подаци АПД	индекс потрошачких цена
04.00	СТАНОВАЊЕ, ВОДА, СТРУЈА, ГАС И ДРУГА ГОРИВА		
04.10	Стварне ренте	подаци АПД	индекс потрошачких цена
04.20	Импутирани ренте	агрегат са производне стране	имплицитни дефлатор агрегата са производне стране
04.30	Одржавање и поправка станова	подаци АПД	индекс потрошачких цена
04.40	Снабдевање водом и друге услуге везане за стан	подаци АПД	индекс потрошачких цена
04.50	Електрична енергија, гас и остала горива	подаци АПД	индекс потрошачких цена
05.00	ПОКУЋСТВО И РУТИНСКО ОДРЖАВАЊЕ СТАНА		
05.10	Намештај, покућство, резервни делови и поправке	подаци АПД	индекс потрошачких цена
05.20	Текстилни производи за домаћинство	подаци АПД	индекс потрошачких цена
05.30	Апарати за домаћинство, резервни делови и поправке	подаци АПД	индекс потрошачких цена
05.40	Стакларија, прибор за јело и кућне потрештине	вредност промета у трговини на мало	индекс потрошачких цена
05.50	Алати и разне потрештине за кућу и врт	подаци АПД	индекс потрошачких цена
05.60	Добра и услуге за рутинско одржавање стана	подаци АПД	индекс потрошачких цена
06.00	ЗДРАВЉЕ		
06.10	Медицински производи, уређаји и опрема	подаци АПД	индекс потрошачких цена
06.20	Неболничке услуге	агрегат са производне стране	индекс потрошачких цена
06.30	Болничке услуге	агрегат са производне стране	индекс потрошачких цена

COICOP група		индикатор за текуће цене	дефлатор
07.00	ТРАНСПОРТ		
07.10	Набавка возила	вредност промета у трговини на мало	индекс потрошачких цена
07.20	Трошкови коришћења и одржавања возила	вредност промета у трговини на мало	индекс потрошачких цена
07.30	Транспортне услуге	агрегат са производне стране	индекс потрошачких цена
08.00	КОМУНИКАЦИЈЕ		
08.10	Поштанске услуге (маркице, дописнице, писма и сл.)	агрегат са производне стране	индекс потрошачких цена
08.20	Телефонска и телефакс опрема (фиксни и мобилни тел. и др. и поправке)	подаци АПД	индекс потрошачких цена
08.30	Телефонске и телеграфске услуге	агрегат са производне стране	индекс потрошачких цена
09.00	РЕКРЕАЦИЈА И КУЛТУРА		
09.10	Аудио-визуелна, фотографска и опрема за обраду података	вредност промета у трговини на мало	индекс потрошачких цена
09.20	Остала већа трајна добра за рекреацију и културу	подаци АПД	индекс потрошачких цена
09.30	Остала опрема за рекреацију, цвеће и кућни љубимци	вредност промета у трговини на мало	индекс потрошачких цена
09.40	Рекреационе и културне услуге	подаци АПД	индекс потрошачких цена
09.50	Новине, књиге и канцеларијски прибор	подаци АПД	индекс потрошачких цена
09.60	Пакет аранжмани	увоз туристичких услуга	композитни индекс потрошачких цена
10.00	ОБРАЗОВАЊЕ	агрегат са производне стране	индекс потрошачких цена
11.00	РЕСТОРАНИ, КАФЕИ И ХОТЕЛИ		
11.10	Услуге исхране	вредност промета угоститељских услуга	индекс потрошачких цена
11.20	Услуге смештаја	агрегат са производне стране	индекс потрошачких цена
12.00	ОСТАЛА ДОБРА И УСЛУГЕ		
12.10	Лична нега	подаци АПД	индекс потрошачких цена
12.30	Лични предмети	подаци АПД	индекс потрошачких цена

COICOP група		индикатор за текуће цене	дефлатор
12.40	Социјална заштита	агрегат са производне стране	индекс потрошачких цена
12.50	Осигурање	агрегат са производне стране	индекс потрошачких цена
12.60	Финансијске услуге	агрегат са производне стране	индекс потрошачких цена
12.70	Остале услуге	агрегат са производне стране	индекс потрошачких цена
13.11	Резиденти	увоз туристичких услуга	композитни индекс потрошачких цена
13.12	Нерезиденти	извоз туристичких услуга	индекс потрошачких цена

6.4.2. Издаци за финалну потрошњу државе

Укупна финална потрошња државе представља текуће издатке државе за услуге које су на располагању друштву као целини и за које појединац не мора да плати посебну цену (војска, полиција, већина административних услуга и сл.). Ове услуге пружају се бесплатно или по симболичним ценама које покривају само мали део трошкова, па се из тог разлога сматра да је држава потрошач сопствене производње (аутпута), која нема директно мерљиву тржишну вредност. Финална потрошња државе дели се на издатке за колективну потрошњу и издатке за индивидуалну потрошњу. Индивидуалне услуге су здравство, рекреација, култура и религија, образовање и социјална заштита. Све остале активности сматрају се колективним услугама (опште јавне услуге, одбрана, унутрашња безбедност, итд.).

Нетржишни аутпут обрачунава се применом *input cost* методе као сума свих трошковних компоненти проистеклих из обављања функција државе. Ова метода обрачуна нетржишног аутпута је начин да се у систем националних рачуна укључи део производње за коју није плаћена стварна цена на тржишту. Нетржишни аутпут представља суму плата и накнада запосленима, међуфазне потрошње, потрошње основних средстава и осталих пореза на производњу.

Укупни издаци за финалну потрошњу државе обрачунавају се као нетржишни аутпут минус приходи од продаје роба и услуга (тржишни аутпут) и аутпут за сопствену употребу плус социјални трансфери у натури.

Подаци о приходима и издацима државних органа и агенција преузимају се од Управе за трезор Министарства финансија и расположиви су у месечној периодици. Ови подаци су основни извор за кварталне обрачуне издатака за финалну потрошњу државе у текућим ценама.

С обзиром на то да подаци о потрошњи основних средстава, осталим порезима на производњу, социјалним трансферима у натури и тржишном аутпуту државе имају мали удео у укупној финалној потрошњи државе, као и да извори података нису расположиви у кварталној периодици, обрачун се врши деагрегирањем расположивих годишњих вредности у текућим ценама на кварталне и екстраполацијом кварталних вредности текуће године применом статистичких и математичких метода.

Накнаде запосленима у текућим ценама обрачунавају се деагрегирањем годишњих вредности на кварталне и екстраполацијом кварталних вредности текуће године, коришћењем кварталних података о накнадама запосленима у текућим ценама као индикатора. Индикатор

за накнаде запосленима за индивидуалну потрошњу јесте број запослених помножен просечним бруто платама у секторима Р (Образовање) и Q (Здравствена и социјална заштита) КД 2010, а индикатор за укупну државну потрошњу су подаци о накнадама запосленима из буџета, који се преузимају од Министарства финансија. Накнаде запосленима за колективну потрошњу добијају се као разлика између укупних и накнада запосленима за индивидуалну потрошњу.

Накнаде запосленима у сталним ценама добијају се екстраполацијом годишњих вредности накнада запосленима одговарајућим индексима броја запослених. Број запослених у сектору О (Државна управа и одбрана; обавезно социјално осигурање) користи се као индикатор за колективну потрошњу, а број запослених у секторима Р и Q КД 2010 као индикатор за индивидуалну потрошњу. Добијене серије са 2010. годином као референтном бенчмаркирају се на годишње податке, па затим прерачунавају у серије података у ценама претходне године.

Према међународним препорукама, методолошки боље решење за обрачун кварталних накнада запосленима у сталним ценама јесте примена методе просечних зарада (*average wage method*). С обзиром на то да се не располаже свим елементима за обрачун (подаци о броју запослених и њиховим накнадама на веома детаљном нивоу, према врсти послова и степену стручне спреме), није могуће извршити стратификацију запослених према одговарајућим категоријама, што би значајно утицало на варијације у индексима просечних зарада који се користе као дефлатор.

Међуфазна потрошња у текућим ценама обрачунава се дезагрегирањем годишњих вредности на кварталне и екстраполацијом кварталних вредности текуће године, коришћењем кварталних података о међуфазној потрошњи државе у текућим ценама као индикатора. Ови подаци преузимају се од Министарства финансија. Подела на колективну и индивидуалну потрошњу врши се коришћењем годишње структуре ових категорија у укупној међуфазној потрошњи државе.

Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се дефлационирањем бенчмаркираних података у текућим ценама бенчмаркираним дефлатором. Као дефлатор користи се композитни индекс, добијен пондерисањем одговарајућих индекса цена. Пондери су годишње структуре основних трошкова за обављање текућих активности државних институција, које се преузимају из годишњег финансијског извештаја за буџетске кориснике. Добијене серије са 2010. годином као референтном бенчмаркирају се на годишње податке, па затим прерачунавају у серије података у ценама претходне године.

Потрошња основних средстава у текућим ценама обрачунава се дезагрегирањем расположивих годишњих вредности у текућим ценама на кварталне и екстраполацијом кварталних вредности текуће године применом статистичких и математичких метода.

Потрошња основних фондова у сталним ценама обрачунава се дефлационирањем бенчмаркираних података у текућим ценама бенчмаркираним дефлатором. Као дефлатор за индивидуалну и колективну потрошњу користи се индекс цена произвођача индустријских производа за капиталну опрему. Добијене серије са 2010. годином као референтном бенчмаркирају се на годишње податке, па затим прерачунавају у серије података у ценама претходне године.

Остали порези на производњу у текућим ценама обрачунавају се дезагрегирањем расположивих годишњих вредности у текућим ценама на кварталне и екстраполацијом кварталних вредности текуће године применом статистичких и математичких метода.

Квартална вредност осталих пореза на производњу у сталним ценама добија се екстраполацијом годишњих вредности осталих пореза на производњу одговарајућим индексима броја запослених. Број запослених у сектору О користи се као индикатор за колективну потрошњу, а број запослених у секторима Р и Q КД 2010 као индикатор за

индивидуалну потрошњу. Добијене серије са 2010. годином као референтном бенчмаркирају се на годишње податке, па затим прерачунавају у серије података у ценама претходне године.

Социјални трансфери у натури у текућим ценама обрачунавају се дезагрегирањем расположивих годишњих вредности у текућим ценама на кварталне и екстраполацијом кварталних вредности текуће године применом статистичких и математичких метода.

Социјални трансфери у натури у сталним ценама обрачунавају се дефлационирањем бенчмаркираних података у текућим ценама бенчмаркираним дефлатором. Као дефлатор користи се индекс потрошачких цена за здравство. Добијене серије са 2010. годином као референтном бенчмаркирају се на годишње податке, па затим прерачунавају у серије података у ценама претходне године.

Тржишни аутпут у текућим ценама обрачунава се дезагрегирањем расположивих годишњих вредности у текућим ценама на кварталне и екстраполацијом кварталних вредности текуће године применом статистичких и математичких метода.

Тржишни аутпут у сталним ценама обрачунава се дефлационирањем бенчмаркираних података у текућим ценама бенчмаркираним дефлатором. Дефлатор за колективну потрошњу је индекс потрошачких цена услуга, а дефлатор за индивидуалну потрошњу добија се пондерисањем одговарајућих индекса потрошачких цена. Као пондери користе се годишња учешћа здравства, културе, образовања и социјалне заштите у индивидуалном тржишном аутпуту. Добијене серије са 2010. годином као референтном бенчмаркирају се на годишње податке, па затим прерачунавају у серије података у ценама претходне године.

Истраживање и развој за сопствену употребу у текућим ценама обрачунавају се дезагрегирањем расположивих годишњих вредности у текућим ценама на кварталне и екстраполацијом кварталних вредности текуће године применом статистичких и математичких метода.

Истраживање и развој за сопствену употребу у сталним ценама обрачунавају се дефлационирањем бенчмаркираних података у текућим ценама бенчмаркираним дефлатором. Као дефлатор користи се композитни индекс цена (исти дефлатор користи се за индивидуалну и колективну потрошњу), добијен пондерисањем одговарајућих индекса цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште, индекса потрошачких цена, имплицитног дефлатора бруто инвестиција у основна средства и индекса просечних бруто плата у области истраживања и развоја. Годишњи пондери су из података истраживања „Структуре расхода и прихода пословних субјеката у Републици Србији“ и статистике истраживања и развоја. Добијене серије са 2010. годином као референтном бенчмаркирају се на годишње податке, па затим прерачунавају у серије података у ценама претходне године.

Софтвер произведен за сопствену употребу у текућим ценама обрачунава се дезагрегирањем расположивих годишњих вредности у текућим ценама на кварталне и екстраполацијом кварталних вредности текуће године применом статистичких и математичких метода.

Софтвер произведен за сопствене потребе у сталним ценама обрачунава се дефлационирањем бенчмаркираних података у текућим ценама бенчмаркираним дефлатором. Као дефлатор користи се композитни индекс цена (исти дефлатор користи се за индивидуалну и колективну потрошњу), добијен пондерисањем одговарајућих индекса цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште, индекса потрошачких цена и индекса просечних бруто плата запослених у области рачунарског програмирања. На овај начин, све трошковне компоненте узете су у обзир пропорционално њиховом учешћу у укупним трошковима развоја софтвера за сопствену употребу. Годишњи пондери су из процена инвестиција у софтвер произведен за сопствену употребу. Добијене серије са 2010. годином као референтном бенчмаркирају се на годишње податке, па затим прерачунавају у серије података у ценама претходне године.

Табела 5. Индикатори за обрачун укупне финалне потрошње државе у текућим и сталним ценама

	Категорије	Индикатор за текуће цене	Индикатор за сталне цене
Накнаде запосленима			
	колективна	буџетски подаци	број запослених у сектору О
	индивидуална	просечне зараде, број запослених у областима Р и Q	број запослених у секторима Р и Q
Међуфазна потрошња			
	колективна	буџетски подаци, годишње учешће колективне међуфазне потрошње у укупној међуфазној потрошњи државе	композитни индекс цена
	индивидуална	буџетски подаци, годишње учешће индивидуалне међуфазне потрошње у укупној међуфазној потрошњи државе	композитни индекс цена
Потрошња основних фондова			
	колективна	тренд	индекс цена произвођача индустријских производа – капитални производи
	индивидуална	тренд	индекс цена произвођача индустријских производа - капитални производи
Остали порези на производњу			
	колективна	тренд	број запослених у сектору О
	индивидуална	тренд	број запослених у секторима Р и Q
Тржишни аутпут			
	колективна	тренд	индекс потрошачких цена - услуге
	индивидуална	тренд	композитни индекс потрошачких цена
Социјални трансфери у натура			
	колективна	-	-
	индивидуална	тренд	индекс потрошачких цена - здравство
Истраживање и развој за сопствену употребу			
	колективна	тренд	композитни индекс цена
	индивидуална	тренд	композитни индекс цена
Софтвер произведен за сопствену употребу			
	колективна	статистичке и математичке методе	композитни индекс цена
	индивидуална	статистичке и математичке методе	композитни индекс цена

Издаци за финалну потрошњу државе у текућим ценама обрачунавају се сумирањем накнада запосленима, међуфазне потрошње, потрошње основних фондова, осталих пореза на производњу и социјалних трансфера у природи и одузимањем тржишног аутпута и аутпута за сопствену употребу у текућим ценама. Обрачун се изводи посебно за индивидуалну и колективну потрошњу државе.

Издаци за финалну потрошњу државе у ценама претходне године обрачунавају се сумирањем накнада запосленима, међуфазне потрошње, потрошње основних фондова, осталих пореза на производњу и социјалних трансфера у природи и одузимањем тржишног аутпута и аутпута за сопствену употребу у ценама претходне године. Обрачун се изводи посебно за индивидуалну и колективну потрошњу државе. Затим се врши уланчавање овог агрегата како би се добили издаци за финалну потрошњу државе са 2010. годином као референтном.

6.4.3. Издаци за финалну потрошњу непрофитних институција које пружају услуге домаћинствима (НПИД)

Издаци за финалну потрошњу НПИД, у ценама претходне године, добијају се применом трошковног приступа као сума свих трошковних компоненти финалних издатака НПИД. Обрачун се изводи посебно за сваку компоненту трошкова. Затим се врши уланчавање ових агрегата како би се добили издаци за финалну потрошњу НПИД са 2010. годином као референтном.

Издаци за финалну потрошњу НПИД = Надокнаде запосленима + Међуфазна потрошња + Потрошња основних средстава + Остали порези на производњу - Продаја добара и услуга²²

Накнаде запосленима у сталним ценама добијају се екстраполацијом накнада запосленима у текућим ценама одговарајућим индексом броја запослених.

Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се дефлационирањем међуфазне потрошње у текућим ценама одговарајућим дефлатором. Као дефлатор користи се индекс потрошачких цена за социјалну заштиту.

Потрошња основних средстава у сталним ценама добија се дефлационирањем текућих вредности са одговарајућим дефлатором. Као дефлатор користи се индекс цена произвођача индустријских производа за капиталну опрему.

Остали порези на производњу у сталним ценама добијају се екстраполацијом са релевантним индексом броја запослених.

Продаја добара и услуга у сталним ценама добија се на следећи начин:

- Тржишни аутпут у сталним ценама добија се дефлационирањем текућих цена са индексом потрошачких цена услуга;

- Аутпут за сопствену финалну употребу у сталним ценама се добија дефлационирањем текућих цена са релевантним дефлаторима за истраживање и развој и за софтвере за сопствену употребу (погледајте део о инвестицијама - производи интелектуалне својине).

---

²² Продаја добара и услуга укључује тржишни аутпут, аутпут за сопствену финалну употребу и плаћања за нетржишни аутпут.

6.4.4. Бруто инвестиције у основна средства

Квартални обрачун бруто инвестиција у основна средства врши се по техничкој структури основних средстава за следеће категорије:

1. зграде и остале грађевине,
2. опрему (домаћу и увозну),
3. остала основна средства.

Квартални обрачуни бруто инвестиција у основна средства у текућим и сталним ценама заснивају се на месечним или кварталним подацима у текућим ценама, подацима о ценама и количинама и другим показатељима из статистичког система и других доступних извора података.

Инвестиције у зграде и остале грађевине у текућим ценама обрачунавају се дезагрегирањем годишњих вредности на кварталне и екстраполацијом кварталних вредности текуће године, коришћењем кварталних података о вредности изведених радова у грађевинарству у текућим ценама као индикатора.

Инвестиције у зграде и остале грађевине у сталним ценама обрачунавају се дефлационирањем бенчмаркираних инвестиција у текућим ценама бенчмаркираним дефлатором. Као дефлатор користи се композитни индекс цена за зграде и остале грађевине добијен пондерисањем одговарајућих индекса цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и индекса просечних бруто плата у грађевинарству. Пондери су учешћа елемената трошкова у укупним трошковима предузећа, из података Годишњих финансијских извештаја грађевинских предузећа. На овај начин, све компоненте трошкова (материјални трошкови, потрошња фиксног капитала и накнаде запослених) узете су у обзир, имајући у виду њихов удео у укупним трошковима изградње. Добијена серија са 2010. годином као референтном бенчмаркирана је на годишње податке, па затим конвертована у серију података у ценама претходне године.

Обрачун инвестиција у домаћу опрему врши се дезагрегирањем годишњих вредности на кварталне и екстраполацијом кварталних вредности текуће године коришћењем одговарајућег индикатора. Као индикатор користе се квартални подаци о вредности аутопута у текућим ценама области КД 2010 којима је обухваћена производња опреме.

Инвестиције у домаћу опрему у сталним ценама обрачунате су дефлационирањем бенчмаркираних инвестиција у текућим ценама бенчмаркираним дефлатором. Дефлатор је композитни индекс добијен пондерисањем одговарајућих индекса цена произвођача индустријске производње за домаће тржиште области КД 2010 којима је обухваћена производња опреме. Годишњи пондери су учешћа аутопута сваке области у суми аутопута тих области. Добијена серија са 2010. годином као референтном бенчмаркирана је на годишње податке, па затим прерачуната у серију података у ценама претходне године.

Обрачун инвестиција у увозну опрему врши се дезагрегирањем годишњих вредности на кварталне и екстраполацијом кварталних вредности текуће године, коришћењем кварталних података о вредности увоза опреме у текућим ценама као индикатора.

Обрачун кварталних инвестиција у увозну опрему у сталним ценама врши се дефлационирањем бенчмаркираних кварталних инвестиција у увозну опрему у текућим ценама бенчмаркираним дефлатором. Квартални дефлатор је индекс цена произвођача капиталних индустријских производа из увоза. Добијена серија са 2010. годином као референтном бенчмаркирана је на годишње податке, па затим прерачуната у серију података у ценама претходне године.

За инвестиције у остала основна средства не располаже се одговарајућим индикатором, па су кварталне вредности у текућим ценама добијене дезагрегирањем расположивих годишњих вредности на кварталне и екстраполацијом кварталних вредности текуће године применом статистичких и математичких метода.

Инвестиције у остала основна средства у сталним ценама обрачунате су дефлационирањем бенчмаркираних инвестиција у текућим ценама бенчмаркираним дефлатором. Дефлатор је композитни индекс, добијен пондерисањем одговарајућих индекса цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште, индекса цена произвођача пољопривредних производа, индекса потрошачких цена и различитих композитних индекса цена. Пондери су израчунати из података Годишњег истраживања о инвестицијама у основне фондове. Добијена серија са 2010. годином као референтном бенчмаркирана је на годишње податке, па затим прерачуната у серију података у ценама претходне године.

Табела 6. Индикатори за обрачун бруто инвестиција у основна средства у текућим и сталним ценама

	Категорија	Текуће цене	Сталне цене
1	Инвестиције у зграде и остале грађевине	квартални подаци о вредности изведених радова у грађевинарству	композитни индекс цена за зграде и остале грађевине
2	Инвестиције у опрему		
	Инвестиције у домаћу опрему	квартална вредност аутопута области КД којима је обухваћена производња опреме	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште
	Инвестиције у увозну опрему	подаци о увозу опреме	индекс цена произвођача капиталних индустријских производа из увоза
3	Инвестиције у остала основна средства	тренд	композитни индекс цена

Бруто инвестиције у основна средства у текућим ценама обрачунавају се сумирањем инвестиција у зграде и остале грађевине, инвестиција у опрему (домаћу и увозну) и инвестиција у остала основна средства у текућим ценама.

Бруто инвестиције у основна средства у сталним ценама обрачунавају се сумирањем инвестиција у зграде и остале грађевине, инвестиција у опрему (домаћу и увозну) и инвестиција у остала основна средства у сталним ценама. Затим се врши уланчавање овог агрегата како би се добили издаци за финалну потрошњу државе са 2010. годином као референтном.

6.4.5. Промене у драгоценостима

Промене у драгоценостима имају мали удео у БДП Републике Србије и извори података за њихов обрачун нису расположиви у кварталној периодици.

Обрачун у текућим ценама врши се дезагрегирањем расположивих годишњих вредности у текућим ценама на кварталне и екстраполацијом кварталних вредности текуће године применом статистичких и математичких метода.

Промене у драгоценостима у сталним ценама обрачунавају се дефлационирањем бенчмаркираних промена у драгоценостима у текућим ценама бенчмаркираним дефлатором. Као дефлатор користи се индекс потрошачких цена. С обзиром на то да ова ставка може да буде и позитивна и негативна, обрачун у сталним ценама може се извести само у ценама претходне године, док се уланчане мере обима не израчунавају.

6.4.6. Извоз и увоз добара и услуга

Квартални обрачуни извоза и увоза робе и услуга у текућим и сталним ценама заснивају се на месечним или кварталним подацима у текућим ценама из редовних статистичких истраживања, подацима о ценама и количинама и другим показатељима из статистичког система и других доступних извора података. Обрачун извоза и увоза изведен је посебно за робу и услуге.

Индикатори за кварталне обрачуне извоза и увоза у текућим ценама јесу подаци о извозу и увозу робе и услуга који се преузимају од Народне банке Србије.

Подаци о извозу робе у текућим ценама преузимају се од Народне банке Србије и користе се као индикатор за обрачун кварталног извоза робе у текућим ценама. Подаци су у националној валути (РСД) и расположиви су у месечној периодици.

Подаци о извозу услуга у текућим ценама преузимају се од Народне банке Србије и користе се као индикатор за обрачун кварталног извоза услуга. Подаци су у УСД и прерачунавају се у динаре применом девизног курса УСД/динар. Расположиви су у месечној периодици.

Подаци о увозу робе у текућим ценама преузимају се од Народне банке Србије и користе се као индикатор за обрачун кварталног увоза робе. Подаци су у националној валути (РСД) и расположиви су у месечној периодици.

Подаци о увозу услуга у текућим ценама преузимају се од Народне банке Србије и користе се као индикатор за обрачун кварталног увоза услуга. Подаци су у УСД и прерачунавају се у динаре применом девизног курса УСД/динар. Расположиви су у месечној периодици.

Квартални извоз робе у сталним ценама обрачунава се дефлационирањем бенчмаркираних вредности у текућим ценама бенчмаркираним дефлатором. Као дефлатор користи се композитни индекс добијен пондерисањем индекса извозних цена произвођача индустријских производа у Републици Србији и индекса цена произвођача пољопривредних производа. Пондери су одређени учешћем извоза индустријских и пољопривредних производа у укупном извозу. Добијена серија са 2010. годином као референтном бенчмаркира се на годишње податке, па затим прерачунава у серију података у ценама претходне године.

Квартални извоз услуга у сталним ценама обрачунава се дефлационирањем бенчмаркираних вредности у текућим ценама бенчмаркираним дефлатором. Као дефлатор користи се индекс потрошачких цена. Добијена серија са 2010. годином као референтном бенчмаркира се на годишње податке, па затим прерачунава у серију података у ценама претходне године.

Квартални увоз робе у сталним ценама обрачунава се дефлационирањем бенчмаркираних вредности у текућим ценама бенчмаркираним дефлатором. Као дефлатор користи се индекс увозних цена произвођача индустријских производа Републике Србије. Добијена серија са 2010. годином као референтном бенчмаркира се на годишње податке, па затим прерачунава у серију података у ценама претходне године.

Квартални увоз услуга у сталним ценама обрачунава се дефлационирањем бенчмаркираних вредности у текућим ценама бенчмаркираним дефлатором. Као дефлатор користи се композитни индекс цена добијен пондерисањем одговарајућих индекса потрошачких цена (коригованих за промене девизних курсева) 10 најважнијих партнера од којих се услуге увозе. Годишњи пондери су учешћа увоза услуга из сваке од земаља у суми увоза услуга из ових

земаља. Подаци о рангу најважнијих партнера од којих се услуге увозе преузимају се од Народне банке Србије. Добијена серија са 2010. годином као референтном бенчмаркира се на годишње податке, па затим прерачунава у серију података у ценама претходне године.

Сумирањем вредности извоза робе и извоза услуга у ценама претходне године добија се вредност укупног извоза у ценама претходне године. Уланчавањем овог агрегата добија се укупан извоз са 2010. годином као референтном.

Сумирањем вредности увоза робе и увоза услуга у ценама претходне године добија се вредност укупног увоза у ценама претходне године. Уланчавањем овог агрегата добија се укупан увоз са 2010. годином као референтном.

Табела 8. Индикатори за обрачун извоза и увоза у текућим ценама

Извоз/Увоз	Индикатор	
	роба	услуге
Извоз	извоз робе у текућим ценама	извоз услуга у текућим ценама
Увоз	увоз робе у текућим ценама	увоз услуга у текућим ценама

Табела 9. Дефлатори коришћени за обрачуна извоза и увоза у сталним ценама

Извоз/Увоз	Индикатор	
	роба	услуге
Извоз	индекси извозних цена произвођача индустријских производа, индекси цена произвођача пољопривредних производа	индекс потрошачких цена
Увоз	индекс увозних цена произвођача индустријских производа Републике Србије	композитни индекс цена

6.5. Становништво и запосленост

6.5.1. Становништво

Подаци о становништву у националним рачунима засновани су на званичним подацима статистике становништва. На основу резултата пописа и годишњих података о природном и механичком кретању становништва, процене становништва врше се и за пописне и за године после Пописа. Такође, у складу са резултатима последњег Пописа, процене становништва за период који претходи Попису ревидирају се ако се методологије два узастопна Пописа значајно разликују. Процењени број становника, заједно са подацима статистика рођених, умрлих и унутрашњих миграција (према старости, полу, типу насеља итд.), представља основу за годишњи обрачун основних демографских индикатора. Такође, на основу процењене старосно-полне структуре становништва и трендова демографских индикатора, пројектују се будући трендови становништва.

Квартални просек становништва у националним рачунима израчунава се као аритметичка средина три месечна податка статистике становништва. Кварталне процене за Републику Србију за годину t израчунате су на основу процене становништва за 1. јануар године t и

просечне вредности броја рођених и умрлих из три претходне године (трећа компонента у обрачуну процена становништва - нето миграције - на нивоу целе земље не утиче на број становника). Ревизија ових података врши се 30.06. у години $t + 1$, када постану доступни званични подаци виталне статистике за годину t .

Годишњи просек се иницијално одређује на основу кварталних просека, а затим се усклађује са финалним годишњим резултатима статистике становништва, након њиховог публиковања.

6.5.2. Запосленост

Подаци о запослености прикупљају се путем следећих истраживања:

- Месечно истраживање о запосленима и зарадама запослених (РАД-1)
- Истраживање о регистрованој запослености, на бази информација из Централног регистра обавезног социјалног осигурања (ЦРОСО) и Статистичког пословног регистра (СПР) и
- Анкета о радној снази (АРС)

Циљ Месечног истраживања о запосленима и зарадама запослених је обезбеђивање реалних и поузданих података о висини, структури и кретању просечних зарада по делатностима и територијалним јединицама Републике Србије.

Месечно истраживање о запосленим и зарадама запослених спроводи се на намерно изабраном узорку правних лица. Оквир за избор/ажурирање узорка у овом истраживању чине сва привредна друштва, предузећа, установе, задруге и друге организације и њихове територијално издвојене јединице уписане у Статистички пословни регистар.

Анкета о радној снази је истраживање којим се прикупљају подаци о основним карактеристикама радне снаге, на основу којих се врши процена укупне радне снаге у нашој земљи. Главни циљ овог истраживања јесте добијање података о три основна, међусобно искључива, контингента становништва: запослена, незапослена и неактивна лица. Основне области које се истражују су укупна запосленост и незапосленост, неактивност, као и демографске, социоекономске, образовне и друге карактеристике становништва у свакој од наведених области. Оквир за избор узорка заснован је на подацима Пописа становништва, домаћинства и станова који је спроведен у Републици Србији 2011. године.

Републички завод за статистику од 2015. године примењује нову методологију праћења регистроване запослености, комбиновањем података из Централног регистра обавезног социјалног осигурања (ЦРОСО) и Статистичког пословног регистра (СПР). Истраживањем су обухваћени сви обвезници плаћања социјалних доприноса и осигураници који су у евиденцији ЦРОСО осигурани по основу радног односа: лица у радном односу, односно лица запослена у привредном друштву, другом правном лицу, државном органу, органу јединице локалне самоуправе; лица која раде и чији је основ изједначен са радним односом; лица осигурана по основу обављања привремених и повремених послова; лица која обављају послове по основу уговора; лица осигурана по основу обављања самосталних делатности и лица осигурана по основу обављања пољопривредних делатности.

Подаци о запослености добијени горе наведеним истраживањима нису у потпуности усаглашени са дефиницијама и потребама обрачуна у националним рачунима. Из тог разлога неопходно је спровести додатна прилагођавања (импутације) које воде ка потпуној хармонизацији кварталних података о запослености у националним рачунима са постављеним стандардима.

6.6. Основни извори података и индикатори

Основни извори података и индикатори за кварталне обрачунае БДП приказани су у следећој табели:

Табела 10. Извори података и индикатори коришћени у БДП обрачунама

	Извор података	Периодика	Индикатори
1	Квартално структурно истраживање о пословању привредних друштва (СБС-03)	квартална	пословни приходи и расходи
2	Анкета о потрошњи домаћинства (АПД)	квартална	лична потрошња домаћинства
3	Запосленост и зараде		
	Месечно истраживање о запосленим и зарадама запослених (РАД-1)	месечна	број запослених и просечне зараде
	Истраживање о регистрованој запослености	месечна	број запослених
	Анкета о радној снази	континуирана	број запослених
4	Цене		
	Индекси цена произвођача производа пољопривреде и рибарства	месечна	индекс цена
	Индекси цена произвођача индустријских производа (за домаће тржиште и извоз)	месечна	индекс цена
	Индекс увозних цена произвођача индустријских производа	месечна	индекс цена
	Индекси потрошачких цена	месечна	индекс цена
5	Унутрашња трговина		
	Месечни промет робе у трговини на мало	месечна	промет робе у трговини на мало (област 47 КД 2010)
	Месечно истраживање о откупу пољопривредних производа од породичних газдинстава	месечна	вредност откупа пољопривредних производа од породичних пољопривредних газдинстава
	Месечно истраживање о промету пољопривредних производа на пијацама	месечна	обим и структура продаје пољопривредних производа на организованим пијацама
	Тромесечно истраживање трговине на велико	квартална	промет робе у трговини на велико (област 46 КД 2010)
	Тромесечно истраживање трговине на мало	квартална	промет робе у трговини на мало (област 47 КД 2010)
	Тромесечно истраживање трговине на велико и мало моторним возилима и мотоциклима	квартална	промет робе у трговини на велико и мало, у вези са моторним возилима и мотоциклима (област 45 КД 2010)
6	Туризам		
	Месечно истраживање о долазцима и ноћењима туриста у угоститељским објектима за смештај туриста	месечна	број долазака и ноћења туриста у угоститељским објектима за смештај туриста;
7	Угоститељство		

	Извор података	Периодика	Индикатори
	Тромесечно истраживање о угоститељству	квартална	промет остварен од угоститељске делатности
8	Саобраћај и телекомуникације		
	Квартални статистички извештаји пословних субјеката из области саобраћаја	квартална	индекс физичког обима транспортних услуга за железнички, друмски, градски, цевоводни, речни и ваздушни транспорт; поштанске услуге и телекомуникације; услуге складиштења.
9	Грађевинарство		
	Тромесечно истраживање грађевинарства (ГРАЂ-31)	квартална	вредност изведених радова у земљи и одрађени часови рада
10	Спољна трговина		
	Статистичко истраживање трговине робом са иностранством	месечна	вредност извоза и увоза робе
11	Индустрија		
	Месечно истраживање индустрије	месечна	индекс физичког обима индустријске производње
12	Пољопривреда		
	Статистика пољопривредне производње	годишња	индекс физичког обима пољопривредне производње
13	Становништво	квартална	квартални просек броја становника
14	Стања депозита и кредита, НБС	месечна	динарски и девизни депозити немонетарних сектора код банака и динарска и девизна потраживања банака од јавних предузећа и привредних друштава, становништва, локалних органа власти, других финансијских организација и од непрофитних и других организација
15	Платни биланс, НБС	месечна	извоз и увоз робе и услуга
16	Курсеви динара према страним валутама, просек периода, НБС	месечна	курсеви страних валута према динару
17	Пословање друштава за осигурање, НБС	квартална	укупна премија и распоред премије у пословима осигурања друштава за осигурање
18	Расходи и приходи државних органа, Министарство финансија	месечна	расходи и приходи државног буџета
19	Распоред јавних прихода, Управа за трезор Министарства финансија	месечна	порези на производе

1. Квартално структурно истраживање о пословању привредних друштава (СБС-03)

Квартално структурно истраживање о пословању привредних друштава (СБС-03) први пут је спроведено 2007. године као пробно истраживање, а од 2008. године уведено је као редовно истраживање у статистички систем Републике Србије.

Циљ овог истраживања јесте да се добију подаци о кварталној динамици резултата финансијског пословања привредних друштава, као и о променама у структури економских активности у области нефинансијске пословне економије. Финансијско пословање привредних друштава базира се на подацима о пословним приходима, пословним расходима, залихама и инвестицијама у материјална основна средства.

Обухваћени су економски активни субјекти ангажовани у производњи и продаји добара и услуга за тржиште, тј. они субјекти који су по свом функционисању сврстани у нефинансијску пословну економију (сектори А-S, осим сектора К и О).

Ово истраживање базира се на узорку изабраних јединица. Узорак је обима око 2800 јединица.

Пословни приходи обухватају: приходе од продаје робе, производа и услуга; приходе од активирања учинака и робе; приходе од премија, субвенција, донација, регреса и сл. и друге пословне приходе (приходе од закупутина, чланарина, тантијема и лиценцих накнада и остале пословне приходе).

Пословни расходи обухватају: набавну вредност продате робе; трошкове материјала; трошкове зарада, накнаде зарада и остале личне расходе и накнаде; трошкове производних услуга и нематеријалне трошкове, осим трошкова пореза и трошкова доприноса.

Сви подаци су дати у текућим ценама, без ПДВ-а.

2. Анкета о потрошњи домаћинства (АПД)

Анкета о потрошњи домаћинства је 2003. године усаглашена са међународним стандардима и препорукама Евростата, ILO и UN, чиме је обезбеђена међународна упоредивост података.

Анкетом о потрошњи домаћинства обухватају се домаћинства на територији Републике Србије, на бази узорка (сваких петнаест дана анкетира се по 370 домаћинства, односно 8856 домаћинства за годину дана).

Циљ анкете је прикупљање података о приходима и потрошњи домаћинства, односно података о основним елементима личне потрошње. Такође, анкетом се прикупљају и подаци о неким важнијим показатељима животног стандарда (услови становања, снабдевеност домаћинства трајним добрима и сл.), као и основни подаци о демографским, економским и социолошким карактеристикама домаћинства. Лична потрошња домаћинства подељена је у 12 СОICOP категорија.

3. Запосленост и зараде

Подаци о запослености прикупљају се путем следећих истраживања:

- Месечно истраживање о запосленима и зарадама запослених (РАД-1)
- Истраживање о регистрованој запослености, на бази информација из Централног регистра обавезног социјалног осигурања (ЦРОСО) и Статистичког пословног регистра (СПР)

Поред наведених, спроводи се истраживање Анкета о радној снази, у коме се запослена лица дефинишу као лица која су најмање један сат у посматраној седмици обављала неки плаћени посао (у новцу или натури), као и лица која су имала запослење, али која су у тој седмици била одсутна са посла.

У запослена лица, поред лица која имају заснован радни однос и раде, укључују се и индивидуални пољопривредници, помажући чланови у домаћинству, као и лица која су обављала неки посао који су самостално пронашла и уговорила (усмено или писмено) без заснивања радног односа и којима је тај рад представљао једини извор средстава за живот. Ово истраживање не узима у обзир формални статус лица које се анкетира, него се радни статус тог лица одређује на основу стварне активности коју је оно обављало у посматраној седмици.

Обухваћена су лица старе 15 и више година, а Анкета се спроводи на узорку од 68640 домаћинства на годишњем нивоу.

4. **Цене**

Просечне цене произвођача производа пољопривреде и рибарства рачунају се на основу количина и вредности откупљених и продатих производа добијених из статистике промета и статистике пољопривреде. Од 2013. године, индекси цена произвођача производа пољопривреде и рибарства рачунају се по методологији која је усклађена са европским стандардима.

На основу просечних цена око 140 производа из области ратарства, воћарства и виноградарства, сточарства, домаће прераде и рибарства израчунавају се индекси цена произвођача производа пољопривреде и рибарства.

Цене произвођача индустријских производа прикупљају се месечним извештајима које достављају изабрана предузећа за око 1500 индустријских производа. Производи за праћење цена бирају се из сваке индустријске области, са највећом реализацијом на домаћем и иностраном тржишту, чије цене могу репрезентовати опште кретање цена у индустрији по областима и по намени производа.

Индекси извозних и увозних цена произвођача индустријских производа обрачунавају се у складу са методологијом базираном на међународним статистичким принципима и препорукама. Цене производа се прикупљају у одговарајућим валутама, а индекси се израчунавају у динарској противвредности тих валута према средњем курсу Народне банке Србије.

За обрачун индекса потрошачких цена прикупљају се цене око 600 производа и услуга које могу репрезентовати опште кретање цена производа и услуга који се купују и користе у личној потрошњи становништва, према Класификацији робе и услуга индивидуалне потрошње по намени (СОICOP).

5. **Унутрашња трговина**

Статистика унутрашње трговине приказује робни промет који се остварује посредством трговинске делатности (трговина на мало и трговина на велико). Подаци о унутрашњој трговини прикупљају се редовним месечним, тромесечним и полугодишњим истраживањима и потичу из књиговодствених и других евиденција пословних субјеката који се баве делатношћу трговине на мало и трговине на велико. Сва истраживања се спроводе коришћењем метода узорка.

6. **Туризам**

Статистика туризма у месечној периодици, извештајним методом, прикупља податке о туристичком промету и капацитетима објеката који пружају услуге смештаја. Туристички промет дефинисан је бројем долазака и ноћења туриста у смештајним објектима, а капацитет бројем смештајних објеката, соба и лежаја у њима, са стањем 31. августа. Примењена методолошка решења статистике туризма у основи су усклађена са међународним препорукама за статистику туризма (UN/WTO, Евростат).

7. **Угоститељство**

Статистика угоститељства обухвата и приказује кретање, обим и структуру промета који се остварује у угоститељској делатности. Подаци о угоститељству потичу из књиговодствених и других евиденција пословних субјеката (правна лица и предузетници) који обављају делатност угоститељства.

8. Саобраћај и телекомуникације

Подаци из области Саобраћај и телекомуникације прикупљају се месечним, кварталним и годишњим статистичким извештајима пословних субјеката који се баве делатностима саобраћаја. Ови подаци користе се за потребе обрачуна индекса физичког обима транспортних услуга за железнички, друмски, градски, цевоводни, речни и ваздушни транспорт; поштанске услуге и телекомуникације и услуге складиштења.

Све класификације и номенклатуре које се користе у области Саобраћаја и телекомуникација усклађене су, у највећој могућој мери, с препорукама Комитета за унутрашњи транспорт Европске економске комисије, што углавном обезбеђује међународну упоредивост података.

9. Грађевинарство

Статистика грађевинарства омогућава праћење грађевинске активности правних и физичких лица која обављају грађевинску делатност и разврстана су у сектор Грађевинарство, као и правних лица која нису разврстана у ту делатност, а обављају грађевинске радове, у складу са регулативом Европске уније.

У оквиру Тромесечног истраживања грађевинарства (ГРАЂ-31) прикупљају се подаци о вредности изведених радова у земљи и иностранству, просечном броју радника на градилиштима и одрађеним часовима рада у извештајном тромесечју, броју и површини завршених станова и броју незавршених станова.

10. Спољна трговина

Основни извор података статистике спољне трговине је царинска декларација, односно Јединствена царинска исправа. Јединица посматрања у статистици спољне трговине је свака робна испорука која се обавља у оквиру извоза односно увоза робе.

Од 2010. године, по препорукама статистичког уреда УН, у Републици Србији уведен је општи систем трговине, који представља шири концепт који код извоза и увоза обухвата сву робу која улази на економску територију земље или је напушта, са изузетком робе која је у транзиту. Вредност робе у спољној трговини исказана је на основу цена које су постигла предузећа приликом склапања уговора.

11. Индустрија

Подаци о месечној индустријској производњи прикупљају се путем два упитника:

- упитник ИНД-1, којим се прикупљају подаци о укупно произведеним количинама, услужно произведеним количинама, количини залиха на крају извештајног месеца и реализованим количинама индустријских производа од почетка текуће године;
- упитник за мале привредне субјекте ИНД-узорак, којим се прикупљају подаци о приходу оствареном од продаје сопствених производа и услуга произвођача из сектора Прерађивачка индустрија.

Извештајне јединице су локалне производне јединице привредних друштава регистрованих у секторима В (Рударство), С (Прерађивачка индустрија) и Д (Снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација) Класификације делатности (2010), као и делови неиндустријских привредних друштава који обављају индустријску делатност.

На основу прикупљених података о индустријској производњи и одговарајућих пондера израчунавају се индекси физичког обима индустријске производње.

12. Пољопривреда

За потребе обрачуна индекса физичког обима пољопривредне производње користе се подаци редовних истраживања у оквиру статистике пољопривреде о произведеним количинама 56 економски најважнијих биљних и сточарских производа, као и подаци о просечним ценама произвођача пољопривредних производа. Обрачунавају се бруто и нето индекси физичког обима пољопривредне производње. Приликом обрачуна бруто индекса узета је у обзир пољопривредна производња свих 56 производа са листе, док за обрачун нето индекса, у циљу избегавања дуплог урачунавања, није узета у обзир сточна храна (50% кукуруза, јечам, овас, сточно–кормно биље и ливадско сено).

Индекс физичког обима искоришћавања шума обрачунава се на основу података о производњи шумских сортимената.

13. Становништво

Подаци о становништву у националним рачунима засновани су на званичним подацима статистике становништва. На основу резултата пописа и годишњих резултата о природном и механичком кретању становништва, врше се процене становништва. Квартални просек становништва у националним рачунима израчунава се као аритметичка средина три месечна податка статистике становништва.

14. Депозити немонетарних сектора код банака и потраживања банака од немонетарних сектора

Овај извор садржи месечне податке о укупним динарским и девизним депозитима немонетарних сектора код банака, по секторима и рочности (краткорочни и дугорочни), као и динарска и девизна потраживања банака од јавних предузећа и привредних друштва, становништва, локалних органа власти, других финансијских организација и од непрофитних и других организација – по рочности (краткорочни и дугорочни).

15. Платни биланс

Платни биланс израђује се у складу с методологијом Међународног монетарног фонда. Подаци се објављују на месечном и годишњем нивоу, у милионима ЕУР и УСД. Трансакције се из оригиналних валута прерачунавају у извештајну валуту применом званичних средњих курсева Народне банке Србије (НБС) на дан трансакције.

Извор података о оствареном извозу и увозу робе је царинска декларација. Подаци о извозу и увозу робе прилагођавају се у складу с методологијом ВРМ6.

Подаци о вредности извоза и увоза услуга добијају се из статистике платног промета са иностранством који се обавља преко банака и Народне банке Србије.

16. Курсеви динара према страним валутама, просек периода, НБС

Курсеви представљају просечне курсеве динара према страним валутама у месецу/години израчунате као аритметичке средине званичних средњих курсева динара према страним валутама који су се примењивали радним данима у месецу/години.

17. Пословање друштава за осигурање, НБС

Подаци о укупној премији и распореду премије у пословима осигурања друштава за осигурање добијају се из тромесечних извештаја које друштва за осигурање достављају Народној банци Србије.

18. Расходи и приходи државних органа

Министарство финансија прикупља и приказује податке о расходима и приходима државног буџета. Расходи буџета обухватају издатке за набавке материјала, услуге, текуће одржавање, плате и зараде, социјалне доприносе, плаћене порезе и накнаде, камате, итд. Приходи обухватају приходе од продаје робе и услуга, капитализације, камата, наплаћених казни, продаје имовине итд.

Субвенције обухватају сва средства која се пребацују јавним предузећима, регистрованим пољопривредним газдинствима и сл. за покриће текућих трошкова или/и као дотација намењена текућем пословању.

19. Распоред јавних прихода Управе за трезор

Главни извор података о пореским приходима (порез на додату вредност - домаћи ПДВ, ПДВ из увоза и порез на промет појединих роба и услуга; акцизе - порези на потрошњу специфичних производа, као што су нафта, дуван, кафа, алкохолна пића и сл.; царине и друге увозне дажбине - приходи који се наплаћују при увозу роба и услуга, изузев ПДВ из увоза који се укључује у приходе од ПДВ) јесте Информација о распореду јавних прихода Управе за трезор Министарства финансија. Подаци су расположиви у месечној динамици.

Поглавље 7 БАЛАНСИРАЊЕ ПРОИЗВОДНОГ И РАСХОДНОГ ПРИСТУПА И ВАЛИДАЦИЈА ФИНАЛНИХ ПРОЦЕНА БДП-а

У теорији, производни и расходни приступ требало би да дају исту вредност БДП-а. Међутим, у пракси је то готово немогуће. Поред различитих формула за израчунавање, ова два приступа заснивају се на различитим изворима података и њиховом пореклу (административном или статистички) и сваки резултира различитим проценама БДП-а са својим инхерентним предностима и недостацима. Отуда, завршни корак у сваком обрачуна БДП-а представља процес међусобног усклађивања, тј. балансирања између две независне процене БДП-а израчунате према производном и расходном приступу.

У националним рачунима се прави разлика између микро и макро балансирања. Микро балансирање се спроводи унутар инпут-оутпут оквира на нивоу појединачних (група) добара и услуга. Равнотежа између производног и расходног приступа је постигнута као резултат балансирања понуде и употребе појединачних производа у оквиру анализе робних токова (енг. *commodity flow analysis*). Макро балансирање се, с друге стране, заснива на директној конфронтацији производног приступа састављеног од података не за поједине групе добара и услуга, већ за делатности, а са друге стране, расходна страна је састављена од главних агрегата употребе БДП-а. У овом случају не постоји директна, експлицитна веза између две стране, а процес доношења одлука, иако поједностављен у поређењу са микро балансирањем, суочава се са већим потешкоћама. Стога се микро балансирање препоручује као пожељан метод, али у Србији, због чињенице да су табеле понуде и употребе још увек у процесу развоја, микро балансирање још увек није у потпуности применљиво. Међутим, искуство и резултати прелиминарне компилације табела понуде и употребе, као и анализа токова робе за одређене групе добара и услуга, узете су у обзир у макро балансирању БДП-а. Процес балансирања је резултат интерактивног тимског рада са најшире организованим и мобилисаним увидима и сазнањима о врстама проблема и одабраним решењима која су консултована од стране свих запослених који су укључени у састављање националних рачуна и обрачун БДП-а. Запослени који су одговорни за поједине домене националних рачуна су у сталном, директном, личном контакту једни с другима и ако је потребно организују се *ad-hoc* састанци за решавање сложенијих питања везаних за обрачун БДП-а и балансирање два приступа. У 2018. години, након извршених организационих промена, посебно је унапређена сарадња између годишњих и кварталних рачуна чије особље је активно укључено у све одлуке у вези са обрачуном БДП-а и балансирањем.

Обрачун БДП-а према производном и расходном приступу се обавља независно и, у принципу, независно од постојећих процена за претходне године. То значи да се улазни подаци за обрачун БДП-а генеришу из нових, ажурираних изворних података сваке године, а не као у референтном или „бенчмарк“ приступу где се спроводе детаљније и разрађеније рачунице за једну одређену, референтну годину, а након тога БДП се „помера“ напред (или уназад) користећи нове годишње податке само као индикаторе за ревалуацију БДП-а обрачунатог за референтни обрачунски период. Процене, тачније ревизија БДП-а за период 2014 уназад, спроведене су применом бенчмарк приступа при чему је 2016. година коришћена као референтна година будући да поједини кључни извори података нису били расположиви (нити одређени методи применљиви) пре 2016. године.

Као што је добро објашњено од стране немачких експерата за националне рачуне у њиховом „*National Accounts Inventory*“ (опису метода и извора сличном оном који је пред читаоцима) макро балансирање БДП-а је систематична вишестепена, итеративна процедура, при чему она никада не може бити „аутоматски процес или предодређени низ математичких корака“. Због горе наведеног општег приступа, што значи да се за сваку годину БДП базира на

новоизрачунатим индикаторима и ажурираним изворним подацима (не као у *бенчмарк* приступу), свака година тј. обрачунски период носи своје јединствене изазове и специфична питања која се морају решити у балансирању БДП-а. Стога је веома тешко или чак немогуће унапред дефинисати неке прописане или стандардизоване мере за елиминацију дисбаланса. Балансирање се формално може поделити у две фазе. У првој фази утврђује се укупна разлика између два приступа и доносе се прелиминарне одлуке о страни, величини и правцу прилагођавања и узајамног усклађивања. Након детаљне анализе иницијалних резултата, тим за компилацију националних рачуна разматра, расправља и одлучује како би требало почетни дисбаланс расподелити између производне и расходне стране и извршити његову елиминацију у процесу балансирања. Други корак се може сматрати „финим подешавањем“ и узима у обзир ефекте балансирања на динамику временске серије компоненти БДП-а који су последица прве фазе и може довести до додатних промена у серији. Балансирање је итеративни процес где се након сваког прилагођавања врши изнова евалуација и валидација алтернативних, резултирајућих процена и њихови ефекти као и њихова прихватљивост и конзистентност. Процес се виšekратно понавља док се не постигне коначна, финална процена која на најбољи и најприхватљивији начин изједначава производну и расходну страну БДП-а.

Главни принцип је да најмање поуздани подаци треба да носе главни терет прилагођавања. У првој фази баланс се у принципу добија искључиво прилагођавањем изворних, иницијалних резултата у само две специфичне области: На производној страни то је сегмент необухваћене економије а на расходној страни су то лична потрошња домаћинства и промене стања залиха (углавном у балансирању у сталним ценама). Прилагођавање необухваћене економије у процесу балансирања се може сматрати финализацијом (иницијалне) процене необухваћене економије, пре него елементом процедуре балансирања. Један од главних принципа балансирања је избегавање прилагођавања података који се односе на „формални“ део економије и ограничавање радног простора балансирања на „неформални“ део БДП-а због чињенице да се процене необухваћене економије заснивају на мање поуздани и прецизним изворима података. Према томе, вредност БДП-а и његовог раста и даље је предоминантно одређена кретањима „формалног“ дела за који су доступни поузданији и прецизнији извори података.

Прва фаза балансирања почиње са БДП-ом обрачунатом по расходном приступу уз истовремено проверавање номиналног и реалног раста сваке компоненте употребе БДП-а. У макро балансирању, други принцип који се примењује јесте да обрачуну БДП-а у сталним ценама треба дати већи кредибилитет расходном приступу у односу на производни приступ због доступности робуснијих показатеља цена и физичког обима. Полазећи од претходно објављених стопа раста БДП-а (сума квартала), које се саме заснивају на показатељима физичког обима краткорочних, гранских статистика, почетни БДП по расходном приступу се темељно евалуира поређењем са референтним стопама раста и имплицитним дефлаторима који се константно проверавају у погледу њихове прихватљивости. Трећи принцип макро балансирања јесте да подаци о државној потрошњи и спољној трговини (извоз и увоз) нису предмет прилагођавања. Ово је значајна промена у односу на претходни период када су подаци о увозу такође коришћени као билансна ставка. Као што је горе речено, фокус овог корака балансирања је лична потрошња домаћинства где се узимају у обзир додатни контролни параметри: зараде запослених и кретања запослености, потрошачки кредити банака, увоз робе широке потрошње и статистика трговине. Такође, као један од важних параметара, узимају се у обзир имплицитни дефлатори БДП-а и индекс потрошачких цена и цена увозних добара за личну потрошњу због чињенице да је лична потрошња домаћинства доминантан део употребе БДП-а и последично доминантно утиче на његов ниво и раст.

Друга фаза балансирања почиње са провизорном проценом БДП-а која се добија као резултат прве фазе и фокусирана је сада на производну страну БДП-а. Ова фаза је сложенија јер захтева детаљну анализу сваке делатности и ефекте њеног прилагођавања на БДП како у текућим тако

и у сталним ценама. И овде, као и у првој фази балансирања, симултано се разматрају номинални и реални ефекти, јер ефекти на БДП у сталним ценама могу указати на потребу за повратним прилагођавањима износа у текућим ценама. У ревизији 2018. године и новом систему компилације националних рачуна, прихватљивост метода тзв. двоструке дефлације је додатно скрутинизирана са водећим принципом да се сачува и максимизира конзистентност годишњих рачуна са краткорочним гранским статистикама и кварталним рачунима. Као што је раније речено, БДВ креирана у необухваћеној економији се користи као главна област за балансирање. Најпре, стопе раста производње и БДВ-а за сваку делатност се упоређују и конфронтирају са краткорочним показатељима физичког обима и пратећим индексима цена и делатности са највећим учешћем у укупној необухваћеној економији и са највећим одступањима у односу на показатеље физичког обима су први који ће се потврнути прилагођавањима у процесу за балансирања, тј. уклањању разлике између производне и расходне стране. Такође, свака делатност се додатно испитује уколико се уоче неочекивана и необјашњива кретања која захтевају одговарајућа прилагођавања. Приликом балансирања производне стране користи се неколико индикатора као контролних ставки или параметара. Прво, као што је речено раније, један од главних принципа балансирање јесте респектовање и очување краткорочне динамике аутпута и БДВ-а и узимање у обзир ефеката резултата балансирања и прилагођавања на кварталне рачуне и интеграцију годишњих и кварталних рачуна. Исто тако, инпут-аутпут рацио бројеви, тј. учешћа међуфазне потрошње у вредности производње (аутпуту) такође се узимају у обзир као важни параметри како би прилагођене вредности у највећој могућој мери пратиле “нормалну” ефикасност која је на кратак рок по правилу стабилна. Још један од важних принципа балансирања јесте да се очува, колико је год могуће вредност производње (аутпута), те да се потребна прилагођавања БДВ-а врше прилагођавањем међуфазне потрошње. Разлог за то је чињеница да су подаци о аутпуту тј. продаји робе и услуга генерално поузданији од података о међуфазној потрошњи. Прилагођавање аутпута врши се само у случајевима када постоје значајне, необјашњиве разлике између стопа раста аутпута и кореспондирајућих показатеља физичког обима. Такође, промене имплицитних дефлатора и њихово поређење са одговарајућим индексима цена произвођача и имплицитним дефлатором БДП-а изнова се проверава након сваког прилагођавања. У случају значајних неконзистентности, спроводе се и додатне провере изворних података за могуће грешке и недостајуће податке. Уколико се такве грешке открију или ако се утврди постојање необјашњивих екстремних вредности или кретања, врши се одговарајућа исправка и отпочиње нови круг прилагођавања и балансирања.

Да закључимо, балансирање БДП-а је итеративни процес скрутинизације и тестирања, вишекратних и вишеслојних провера прихватљивости и кохерентности. По правилу, спроводи се на десетине „кругова“ балансирања на свакој страни при чему се иницијална дискрепанца постепено смањује а две процене БДП-а све више конвергирају. Након сваког круга, главни контролни параметри и индикатори се изнова проверавају док се не постигне крајње решење са оптималном конфигурацијом свих релевантних индикатора, учешћа, индекса, рацио бројева као и кохерентност и конзистентност серија података. Наравно, у статистици се ретко које решење тј. процена може сматрати “савршеним” већ најчешће као оно са најмањим бројем неконзистентности или некохерентности имајући у виду горе наведене главне контролне параметре и кретање серија података. Ако предложена прилагођавања вредности или компоненти употребе БДП-а, било у текућим или сталним ценама дају резултате који нису у складу са наведеним принципима, алтернативна решења за уклањање одступања се тестирају и разматрају током састанака тима за компилацију националних рачуна како би се проблем сагледао из свих могућих углова и изнашло најприхватљивије решење.

Поглавље 8 ПРЕГЛЕД ОБРАЧУНА НЕОБУХВАЋЕНЕ ЕКОНОМИЈЕ

8.1 Увод

У процесу обрачуна БДП-а улажу се значајни напори да се обезбеди исцрпност и свеобухватност процена (енг. *exhaustiveness*), тачније да се, колико је год то могуће, проценом БДП-а обухвате све релевантне трансакције које генеришу бруто додату вредност и дохотке економских субјеката. Након ревизије из 2014. године, у складу са ESA 2010, необухваћена економија се укључује у обрачунае и званичне, публиковане податке о БДП-у. Прилагођавања за необухваћену економију се процењују и табелирају у складу са релевантним методолошким приручницима - *OECD Handbook Measuring the Non-Observed Economy* (2002) и *Eurostat's Guidelines on Tabular Approach to Exhaustiveness* (2005).

У циљу обезбеђења исцрпности и сеобухватности података националних рачуна, у прорачунима се такође узимају у обзир препоруке и резултати консултација са међународним и европским институцијама које се односе на националне рачуне и сиву економију (Евростат, ММФ, Светска банка итд.) Ове препоруке су углавном резултат посета представника ових институција РЗС-у у вези са различитим пројектима, мисијама техничке помоћи и другим облицима сарадње и подршке РСЗ-у. Поред тога, резултати истраживања и студија других институција (Пореска управа) и истраживачких агенција, искуства других националних статистичких институција се консултују и често могу да пруже важне и вредне индикације у погледу прихватљивости обрачуна необухваћене економије, које се могу узети у обзир у коначној фази процене необухваћене економије, а тиме и БДП-а.

Мора се нагласити да је концепт необухваћене економије који се користи у обрачунима БДП-а шири од онога што се у јавности сматра необухваћеном економијом, и за који се користе термини “сива економија” или “црно тржиште” и обично повезују са илегалним активностима (наркотици; кријумчарење робе) или утајом пореза. Концепт необухваћене економије која се користи у процени БДП-а укључује горе наведене облике необухваћене економије, али и друга прилагођавања која се односе на статистичке и рачуноводствене недостатке примарних података а која имају за циљ обезбеђење интерне конзистентности годишњих процена БДП-а са краткорочним статистикама и кварталним рачунима и које су заправо део процеса балансирања о чему је већ било речи у претходном поглављу. Дакле, ова прилагођавања се не могу сматрати “сивом” економијом у строгом, буквалном смислу смислу, већ као концептуална транзиција од пословног рачуноводства до категорија и дефиниција националних рачуна, али којима се такође имплицитно обезбеђује исцрпност и свеобухватност процена БДП-а у ширем смислу.

Као што је већ речено, прорачун необухваћене економије не представља тек необавезну калкулацију за научне или истраживачке сврхе, већ је уско повезан са проценом БДП-а. То је разлог зашто су националне статистичке институције посебно уздржане и опрезне у обрачунима необухваћене економије при чему се РЗС, као и статистике већине земаља, у својим обрачунима руководи рачуноводственим принципом *конзервативности*. Другим речима, национални рачуни се увек ослањају на најконзервативније процене како би, с једне стране, њихови обрачуни били довољно исцрпни, али, с друге стране, како би се избегла могућа прецењеност одређених индикатора националних рачуна, јер резултати обрачуна необухваћене економије као што смо већ истакли, директно утичу на ниво БДП-а и уграђени су у званичне податке о БДП-у. Отуда, процене необухваћене економије националних рачуна, у поређењу са другим проценама и алтернативним моделима независних истраживача које су популаризоване у медијима и академским дискусијама, могу се сматрати „ригидним“ и „конзервативним“, али то је директна последица главног принципа којег се све националне

статистичке институције придржавају а то је да се у обрачуна БДП-а максимално лимитира субјективност и арбитрарност у проценама која би могла довести до прецењивања БДП-а.

Необухваћена економија има тенденцију да се концентрише у областима привреде у којима постоји низак ниво регулације и висок удео готовинских трансакција. Сходно томе, није неочекивано да се у сфери малог бизниса ван режима ПДВ-а, по правилу најчешће појављују случајеви непријављивања прихода од продаје, нерегистрованих плаћања у готовини и запошљавања нерегистрованих радника. Непостојање финансијских извештаја и књиговодствених евиденција за предузетничке радње, низак капацитет Пореске управе да идентификује и покрије све трансакције сиве економије у области малих предузећа (најпре због саме бројности или „атомизираности“ малог бизниса), одсуство обавезе независне ревизије финансијских извештаја такође су неки од релевантних фактора у том погледу. Претпоставка је да необухваћена економија не постоји или је мање значајна у сектору државе, високо регулисаним индустријама и делатностима у којима доминирају велика предузећа, као што су телекомуникације и финансије. Међутим, не може се у потпуности искључити могућност постојања необухваћене економије у одређеној мери и међу великим предузећима, иако су предмет независне ревизије и посебне пажње Пореске управе, и то по правилу у облику погрешног финансијског извештавања.

Комплексност процене необухваћене економије произлази из саме њене природе, тј. чињенице да не постоје одговарајућа мерила и подаци са довољном поузданошћу и прецизношћу тако да се национални рачуни суочавају са проблемом процењивања који је оптерећен високим ризиком непоузданости. Међутим, следећи међународно препоручене методолошке смернице и консултујући искуства и праксу других националних статистичких институција, РЗС настоји да изнађе најбоље могуће процене у постојећим околностима и постигне равнотежу између свеобухватности и поузданости БДП-а.

8.2 Табеларни N1-N7 приступ

У Евростатовом табеларном приступу идентификовано седам типова необухваћене економије. Главни циљ N1-N7 оквира није да наметне дефинитивну класификацију врста необухваћене економије, већ да осигура да се она процењује систематски, тј. да пружи основу за систематску и исцрпну евалуацију свеобухватности националних рачуна.

Табеларни приступ Евростата обухвата следеће типове необухваћене економије: (*“Eurostat’s Guidelines on Tabular Approach to Exhaustiveness”*, Luxembourg, 2005)

N1 – Произвођачи који се намерно не региструју - „подземне“ економске активности (енг., *“underground”*)

Произвођач није регистровао своје економске активности да би избегао плаћање дажбина по основу пореза и социјалних доприноса. Најчешће се то односи на мале произвођаче са прометом који прелази граничне нивое изнад којих би требало да се региструју. Произвођачи који се не региструју јер се баве илегалним активностима спадају у тип N2. Тип N1 не обухвата све „подземне“ активности, од којих су неке повезане са типом N6.

N2 - Произвођачи који се намерно не региструју – илегалне економске активности

Произвођач се намерно није регистровао било као правно лице (привредно друштво) или као предузетник јер је укључен у незаконите активности. Тип N2 искључује илегалне активности регистрованих правних лица или предузетника који пријављују (тачније погрешно пријављују) своје активности у складу са законским прописима.

N3 - Произвођачи који немају обавезу да се региструју

Произвођач нема обавезу да се региструје јер његове економске активности не представљају тржишни аутпут. Обично су то нетржишни произвођачи у сектору домаћинства који се баве производњом добара за сопствену личну потрошњу, производњу капиталних добара за сопствене потребе а овде се обухвата и изградња и поправка кућа или другог стамбеног простора. Алтернативно, произвођач генерише одређену тржишну производњу, али је њена вредност испод нивоа на којем је произвођач дужан да се региструје као предузетник.

N4 – Регистрована правна лица која нису обухваћена статистичким истраживањима

Правна лица могу бити неоправдано изван обухвата статистичких истраживања из више разлога, као што су: пословни регистар је неажуран или су процедуре ажурирања неадекватне; класификациони подаци (шифра делатности, величине или територијални кодови) су нетачни; правно лице је искључено из оквира истраживања, јер је његова претпостављена величина испод одређеног прага итд. То доводи до (систематског) искључивања правног лица из анкета и истраживања, иако би у принципу оно требало да буде укључено.

N5 - Регистровани предузетници и физичка лица који нису обухваћени статистичким истраживањима

Ова врста непотпуности односи се на власнике предузетничких радњи или samozапослена лица која нису обухваћена обрачуном БДП-а због низа разлога: статистичка институција не спроводи истраживања регистрованих предузетника; регистровани предузетник није обухваћен истраживањем због неажурности административног или статистичког регистра (новоосноване или реактивирани предузетничке радње, пропусти у регистрацији и размени података између регистара); регистровани предузетник није у оквиру истраживања јер су класификациони подаци (шифра делатности, шифра величине, географски или територијални код) нетачни и др.

N6 - Произвођачи који намерно погрешно извештавају (енг. *misreporting*)

Вредност производње (аутпут) је потцењен и/или међуфазна потрошња је прецењена, како би се избегао (или смањено) порез на добит, ПДВ и други порези или доприноси за социјално осигурање. Погрешно извештавање често подразумева вођење два паралелна књиговодства, нерегистроване раднике и исплате плата „у кешу“ које се евидентирају као међуфазна потрошња или „исплаћују из пазара“; неиздавање рачуна тј. плаћања у готовини без рачуна (укључујући и набавке), издавање фиктивних или „надуваних“ рачуна, књиговодствено нерегистроване трансакције у натури („трампа“) између произвођача и други варијетети утаје пореза.

N7 - Други статистички недостаци

Тип N7 обухвата бројне и разнолике могуће недостатке и мањкавости у вези са подацима који се користе за израчунавање БДП-а узроковане од стране спољних пружалаца/снабдевача података (нетачни, непотпуни, непрецизни подаци) или је реч о подацима који су погрешно обрађени, процесуирани или компилирани од стране статистичке институције пре уласка у процес обрачуна БДП-а. Овај тип необухваћене економије садржи следеће области у којима се најчешће јављају статистичке мањкавости типа N7: третман неодговора у статистичким истраживањима; производња за сопствену финалну употребу од стране тржишних произвођача; напојнице; плате радника у натури и скривене споредне делатности произвођача и сл. Јасно је да не доводе све статистичке мањкавости до потцењивања БДП-а, већ и до прецењивања и као што је речено у претходном поглављу, тип N7 укључује и прилагођавања спроведена током процеса балансирања БДП-а. Пошто процене БДП-а произлазе из балансирања два приступа (производни и расходни), неки од варијетета типа N7 (али и других типова необухваћене економије) се индиректно (имплицитно) елиминшу у самом процесу балансирања БДП-а током конфронтације производне и расходне стране БДП-а у анализи робних токова и обрачуна БДВ-а у сталним ценама по делатностима (када се идентификују екстремне вредности, неконзистентности између годишњих рачуна, краткорочних статистика и кварталних рачуна или необјашњива кретања серије одређеног индикатора). Због тога се овај тип необухваћене економије углавном користи као помоћна билансна ставка у израчунавању БДП-а по производном приступу, осим ако се други типови необухваћене економије не могу експлицитно идентификовати и користити у ту сврху.

8.3 Процене необухваћене економије у производном приступу обрачуна БДП-а

Када је реч о методама процене необухваћене економије у обрачуна БДП-а по производном приступу, свакако доминантно место заузима метод радног инпута (енг. *Labour Input Method - LIM*) у смислу учешћа у укупној процењеној необухваћеној економији. Међутим, због чињенице да се компонента N7 користи у процесу балансирања производног и расходног приступа, може се сматрати да тзв. "*National Accounts Discrepancy Method*", заједно са LIM-ом, представља такође основни метод, барем за овај тип необухваћене економије. Анализа робних токова, блиско повезана са методом дискрепанце националних рачуна, такође је важан алат за проверу плаузибилности процена БДВ-а по делатностима и последично за идентификацију и процену необухваћене економије. LIM се користи за процену погрешног извештавања сектора нефинансијских инкорпорисаних предузећа (N6), регистрованих предузетника који нису обухваћени статистичким истраживањем (N5) и „подземних“ економских активности (N1); Метод заснован на квантитативним показатељима се примењује за илегалне активности (N2) произвођаче који нису обавезни да се региструју (производња хране и пића за сопствену потрошњу и изградња и поправке стамбеног простора за властити рачун - N3), издавање у закуп непокретности – стварну ренту (N1) и напојнице (N7); За тип N7, метод дискрепанце националних рачуна одређује највећи део ове компоненте необухваћене економије. За институционалне јединице које припадају сектору финансијских институција и сектора државе не спроводе се било каква прилагођавања БДП-а за необухваћену економију, као ни за финалну потрошњу државе на расходној страни.

У процењивању необухваћене економије користе се бројни и разноврсни извори података: административни (ЦРОСО, финансијски извештаји, подаци Порезне управе), АРС и друга статистичка истраживања, студије и публикације домаћих и међународних истраживача и статистичких институција итд.

N1 – Произвођачи који се намерно не региструју - „подземне“ економске активности (енг., „underground“)

Према Евростатовом табеларном приступу, овај тип необухваћене економије се односи на произвођаче који су требали да се региструју, али нису („подземни произвођачи“) и произвођачи који се не региструју да би избегли плаћање фискалних обавеза (најчешће мали произвођачи са прометом који прелази праг изнад којих би према привредном и фискалном законодавству требало да региструју своје приходе).

Самозапослена лица без регистрованог бизниса и пријављених прихода процењују се према приходном приступу користећи податке АРС-а и податке о минималним зарадама. Приходи „уговораша“ (приходи физичких лица ван радног односа) су од 2016. године постали доступни РЗС-у и преузимају се директно од Пореске управе и укључују у процене БДП-а у сектору домаћинства. Према томе, они се више не сматрају компонентом необухваћене економије и као такви укључени у „формални“ део БДП-а. Пре ревизије 2018. године њихови приходи су као компонента необухваћене економије индиректно процењивани коришћењем података АРС-а.

Процена тзв. стварне ренте тј. нерегистрованих прихода физичких лица од издавања у закуп стамбеног простора представљају саставни дио овог типа необухваћене економије јер постоји релативно велики број домаћинства која изнајмљују станове у Србији. Процене су засноване на броју станова (попис становништва 2011.) и просечним закупнинама (ценама) које су прибављају од агенција за некретнине и медија.

N2 - Произвођачи који се намерно не региструју – илегалне економске активности

Према табеларном приступу Евростата овај тип необухваћене економије укључује произвођаче који нису регистровани зато што се баве илегалном производњом добара и услуга. Према ESA 2010, иако је реч о илегалним активностима, будући да генеришу дохотке произвођачима, и оне, без обзира на њихову природу, такође морају бити обухваћене обрачуном БДП-а. У обрачунима БДП-а овај тип садржи приходе од производње и препродаје наркотика и приходе од проституције.

Главни извори података долазе од криминалистичке и граничне полиције, здравствених институција као што је Специјална болница за болести зависности а користе се и резултати студија и истраживања које су спровели независни истраживачи и искуства других других националних статистичких институција у овој области НОЕ. Такође користе се резултати истраживања и препоруке међународних институција као што су *Annual report of the European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA)* и *The United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC)*.

N3 - Произвођачи који немају обавезу да се региструју

Према Евростатовом табеларном приступу, овај тип необухваћене економије укључује произвођаче који немају обавезу регистрације, на пример, ако њихове економске активности немају карактер тржишне производње. То могу бити нетржишни произвођачи сектора домаћинства укључени у производњу добара за властиту личну потрошњу или производњу капиталних добара за сопствене потребе, изградњу и поправке (реконструкције, „проширења“ и сл.) кућа и станова или произвођача чија производна делатност има тржишни карактер али чија је вредност испод нивоа који би привредном или фискалном законодавству захтевао да се произвођач региструје као предузетник.

Производња хране за сопствену финалну потрошњу процењује се коришћењем квантитативних показатеља статистике пољопривреде и Анкете о потрошњи домаћинства. Изградња и поправке станова за властити рачун процењују се на основу података статистике грађевинарства и података статистике цена (цене новоизграђених станова и различитих поправки).

N4 – Регистрована правна лица која нису обухваћена статистичким истраживањима

Према Евростатовом табеларном приступу, овај тип необухваћене економије укључује регистрована правна лица (привредна друштва) која због различитих разлога нису обухваћена статистичким истраживањима. На пример, зато што административни или пословни регистар није ажуриран, процедуре ажурирања су неадекватне, класификациони кодови (делатност, величина или територија) су нетачни, или је правно лице искључено из оквира истраживања, јер је његова величина испод одређеног прага дефинисаног истраживањем. Овај тип необухваћене економије у пракси се обично манифестује у виду недостајућих финансијских извештаја предузећа што може бити последица бројних разлога, кашњење у подношењу завршних рачуна АПР-у, ликвидација или друге структурне промене и сл. Прелиминарне провере примарних података (базе финансијских извештаја АПР-а) обично сигнализирају постојање таквих случајева и тада сеп редузимају одговарајуће мере. Обично се од АПР-а или директно од предузећа траже додатне информације и, на основу расположивих података из претходних година или других статистичких истраживања (као на пример структурне пословне статистике), врше процене којима се надомешћују подаци који недостају. Треба рећи да ови варијетети необухваћене економије чак и ако нису иницијално идентификовани и укључени у тип N4, вероватно ће имплицитно бити покривени као делови N6 или N7 и, на послетку, укључени у необухваћену економију и БДП током процеса балансирања јер ће значајнији дисбаланси проузроковани типом N4 тада бити јасно видљиви и елиминисани одговарајућим прилагођавањима.

N5 - Регистровани предузетници и физичка лица који нису обухваћени статистичким истраживањима

Према табеларном приступу Евростата, овај тип необухваћене економије укључује регистроване предузетнике и друга samozапослена физичка лица која обављају привредну делатност а која нису обухваћена статистичким истраживањима. Регистровани предузетник може бити изостављен из статистичког истраживања из више разлога. Прво, могу постојати недостаци у административним изворима података, али разлози могу бити исти као и они наведени у објашњењима за тип N4 (неажурирани административни и пословни регистар, застарели или нетачни класификациони или идентификациони кодови итд.). Разлог могу бити и непостојећа статистичка истраживања. У нашим условима, први разлог - недостатак тачних и свеобухватних административних података (финансијски извештаји) представља доминантан разлог и узрок овог типа необухваћене економије. Проблеми са анкетирањем физичких лица су широко познати међу свима националним статистичким институцијама чак и ако постоје статистичка истраживања којима би се могао надоместити недостатак административних извора података: висок проценат неодговора, низак квалитет одговора, непостојање књиговодствених евиденција из којих би се екстраховали одговори на упите и техничка питања везана за њихове адресне податке (честе промене адресе седишта), нетачне шифре делатности као и екстерно вођење књига од стране књиговодствених агенција, што чини прикупљање података посебно тешким, као и извођење индикатора националних рачуна.

Предузетници у Србији се региструју у АПР-у и Пореској управи, али већина њих није обавезна да води двојно књиговодство и доставља финансијске извештаје Агенцији за привредне регистре. Стога статистика нема потпуне информације о њиховој производњи и међуфазној потрошњи осим података о њиховом опорезивом доходу и запослености. Сходно томе, индикатори националних рачуна за ова предузећа се индиректно процењују коришћењем доходног приступа, а не директно као за привредна друштва за која је доступан комплетан сет финансијских извештаја и који се могу непосредно користити за процену БДП-а применом производног приступа. Необухваћена економија у вези са нерегистрованим радницима израчунава се коришћењем LIM метода тј. података о запослености АРС-а којима се прилагођавају подаци Пореске управе о броју радника у предузетничким радњама за неформалну запосленост и припадајућу БДВ. Због чињенице да не постоје административни подаци тј. финансијски извештаји, критеријум (*threshold*) за мерење односа формалног и неформалног дела (у погледу промета, аутпута и међуфазне потрошње) практично не постоји тако да је тешко прецизно дефинисати шта заправо представља формални део а шта необухваћену економију. Стога, необухваћена економија приказана у овом поглављу за тип N5 експлицитно приказује само део који се односи на нерегистроване раднике. Претпоставља се да су остале компоненте необухваћене економије покривене и исказане имплицитно коришћењем доходног приступа и, на крају, методом дискрепанце националних рачуна у процесу балансирања који је, како је већ објашњено, уско повезан са N6 и N7 типовима необухваћене економије.

N6 - Произвођачи који намерно погрешно извештавају (енг. *misreporting*)

Према Евростатовом табеларном приступу, овај тип необухваћене економије подразумева погрешно извештавање од стране произвођача, на примјер, промет тј. вредност производње је потцењена и/или међуфазна потрошња је прецењена како би се избегао или умањило порез на добит, ПДВ и друге фискалне обавезе. Погрешно извештавање има бројне, често међусобно испреплетане облике: паралелно књиговодство, нерегистровани радници и исплате плата „у кешу“ које се евидентирају као међуфазна потрошња или „исплаћују из пазара“; неиздавање рачуна тј. плаћања у готовини без рачуна (укључујући и плаћања добављачима), издавање фиктивних или „надуваних“ рачуна, књиговодствено нерегистроване трансакције у природи („трампа“) између произвођача и други варијетети утаје пореза, прецењена међуфазна потрошња у облику ванредних или непословних трошкова и других расхода који према методологији националних рачуна немају карактер међуфазне потрошње, неевидентирани потрошња готових производа или производног материјала за властиту употребу (или за исплате зарада радницима у природи) и слично.

Овај тип необухваћене економије се процењује коришћењем методе радног инпута (*Labour Input Method - LIM*) рада са додатним прилагођавањем у вези са плаћањима у готовини и другим облицима прикривања прихода.

У складу са Приручником ОЕСД-а (2002) и табеларним приступом Евростата (2005), LIM представља најзначајнији статистички метода за процену необухваћене економије у производном приступу будући да нерегистровани радници представљају један од најчешћих и најзначајнијих облика испољавања „сиве“ економије. LIM метод се заснива на разлици између регистроване (формалне) запослености и нерегистроване (неформалне) запослености. БДВ генерисан неформалном компонентом запослености се затим процењује и придружује се формалном делу како би се процена БДП-а допунила за овај део необухваћености.

Први корак у имплементацији LIM-а је утврђивање укупне неформалне запослености која није обухваћена административним и статистичким изворима података и последично не налази се

у инпутима за обрачун БДП-а. Подаци о формалној запослености који долазе из административних извора података сучељавају се са подацима АРС-а по делатностима. Други корак је процена „недостајућег“ дела БДВ-а, који је последица неодговарајуће регистрације запослених и њихових зарада које чине највећи део БДВ-а.

Прво, укупна неформална запосленост израчунава се као разлика између броја регистрованих запослених на основу базе података ЦРОСО допуњене подацима о броју запослених из финансијских извештаја (за сектор S.11) и, с друге стране, укупним бројем запослених радника према процени АРС-а. Затим се неформална запосленост расподељује по делатностима одвојено за S.11 (привредна друштва) и S.14 (предузетнике). Најпре, за сва активна предузећа (са пријављеним приходима и трошковима у финансијским извештајима) без исказаног броја радника (без запослених) у финансијским извештајима (око 30000 у 2017. години, 28000 у 2016. и 25000 предузећа у 2015.), један запослени је импутиран и дистрибуиран на одговарајуће делатности. Резидуал неформалне запослености за S.11 распоређује се према дистрибуцији броја запослених за микро предузећа (1-5 запослених) који се сматрају главним генератором овог вида необухваћене економије. За предузетнике процена неформалне запослености такође се заснива на АРС-у, као разлика између укупне запослености АРС-а и регистрованог броја радника према ЦРОСО-у.

Као завршни (други) корак, процењује се необухваћени део БДВ-а, на основу броја нерегистрованих радника и просечне продуктивности (БДВ по запосленом) по делатностима на основу финансијских извештаја за микропредузећа. Применом кореспондирајућих инпут/аутпут радио бројева по делатностима процењују се и вредност производње (аутпут) и међуфазна потрошња.

Међутим, широко је познато да LIM метод за процену необухваћене економије, користећи дискрепанцу између формалне и укупне запослености, не покрива у довољној мери све видове сиве економије који нису директно повезани са запошљавањем тј. непријављеним радницима. Ту се пре свега мисли на продаје/плаћања у готовини (нерегистровани готовински промет) и прецењивање међуфазне потрошње који се одражавају као погрешно извештавање у завршним рачунима који се користе као главни извор података за компилацију националних рачуна. Штавише, ексклузивна примена LIM-а има и друге уочене недостатке. Наиме, смањење неформалне запослености може имати различите узроке осим повећања ефикасности пореске управе или пореског морала власника предузећа. На послетку, предузеће може имати уредно пријављене раднике што не мора спречавати власника предузећа да се ангажује у другим облицима сиве економије. Смањење неформалне запослености, посебно ако се посматра на нивоу појединих делатности, може бити узроковано повећаном емиграцијом, старењем становништва (посебно у пољопривреди) и другим поремећајима на тржишту рада који узрокују кретање и пресељавања радне снаге између појединих делатности. Штавише, принудна регистрација нерегистрованих радника, може довести и до негативне компензације од стране власника предузећа у виду повећаног обима нерегистрованих трансакција у готовини али и потешкоћама изазваним повећаним трошковима радне снаге које могу негативно утицати на производњу, цене и инвестиције, смањење плата и, коначно, могу имати негативне последице у погледу генерисања БДВ-а. Након детаљног разматрања различитих могућности за побољшање исцрпности БДП-а, одлучено је да се постојеће процене на основу LIM-а, у потпуности додатним слојем необухваћене економије генерисаним погрешним извештавањем, тј. нерегистрованим продајама/плаћањима у готовини која представљају (заједно са непријављеним радницима) главни извор сиве економије у Србији. Прорачун је ограничен на микро и мала предузећа која се генерално сматрају једним од главних генератора необухваћене економије и чији су финансијски извештаји оптерећени већим ризиком од погрешног обелодањивања у односу на средња и велика предузећа (која су већином у режиму

ПДВ-а, подвргнута ревизији и појачаном инспекцијском надзору Пореске управе). На основу резултата независних истраживања о сивој економији у Србији, декларисани промет микро и малих предузећа је повећан за 15%, а затим, применом рачуна бројева који исказују однос промета и БДВ -а по делатностима, процењен је необухваћени БДВ који је последица погрешног извештавања у погледу плаћања у готовини и других облика прикривања прихода од продаје.

N7 - Остали статистички недостаци

Овај тип необухваћене економије садржи различите врсте недостатака и мањкавости у вези са са подацима који се користе за израчунавање БДП-а узроковане од стране спољних пружалаца/снабдевача података (нетачни, непотпуни, непрецизни подаци) или је реч о подацима који су погрешно обрађени, процесуирани или компилирани од стране статистичке институције пре уласка у процес обрачуна БДП-а. Као што је већ истакнуто раније, главни део ове компоненте необухваћене економије се имплицитно обухвата током процеса балансирања (тзв. метод дискрепанце националних рачуна)

Поред наведених билансних прилагођавања N7 укључује и додатак за напојнице које се процењују применом одређеног „tipping“ рачуна (3 - 5%, на основу процена стручњака и искуства других земаља) на вредност аутопута појединих делатности (сектори: G - Трговина на велико и мало, поправка моторних возила и мотоцикала; H - Транспорт и складиштење, I - Услуге смештаја и послуживање хране, Q – здравствене услуге и S - Остале услужне делатности).

N7 укључује и приходе физичких лица запослених у домаћинствима (кућне помоћнице, неговатељице, возачи, и сл.) које најчешће нису регистровани. Главни извори података за обрачуна су АПД и резултати посебног ad-hoc истраживања о личним услугама спроведеног 2013. године.

Табела 43. Структура необухваћене економије према типовима, 2015–2020. (мил. РСД)*

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Укупно	457 003	400 054	396 115	395 059	377 489	321 516
N1	52 175	46 484	43 365	51 118	55 752	53 123
N2	26 554	28 958	31 152	32 220	24 058	29 988
N3	12 470	12 431	9 075	8 916	8 957	10 719
N4	-	-	-	-	-	-
N5	76 103	82 074	86 230	96 418	98 289	96 823
N6	272 603	211 804	207 882	186 505	173 413	114 358
N7	17 099	18 303	18 410	19 883	17 018	16 506

* Ревидирана процена, по основу резултата IPA 2017 пројекта у којем су извршена унапређења обрачуна необухваћене економије.

8.4 Процене необухваћене економије у расходном приступу обрачуна БДП-а

Прилагођавања БДП-а по основу необухваћене економије извршена у производном приступу морају се расподелити на различите употребе у зависности од потрошње роба и услуга произведених у подземним, илегалним и нерегистрованим економским активностима. На расходној страни, прилагођавања за необухваћену економију се врше за личну потрошњу домаћинстава (за производњу хране и пића за личну сопствену потрошњу, нелегалну потрошњу наркотика и проституцију и прилагођавања за личне услуге пружене домаћинствима и др.), за инвестиције у основна средства (за производњу капиталних добара за властити рачун и изградњу и поправке станова), и за нерегистровани извоз и увоз добара (укључујући илегалне трансакције које се односе на дуванске производе и наркотике).

Анализа робног тока (*Commodity flow analysis*), као што смо истакли, представља важан алат са идентификацију потребних прилагођавања по основу необухваћене економије на страни употребе БДП-а. Такође, поједина прилагођавања су имплицитно извршена током процеса балансирања тј. конфронтације БДП-а обрачуналог по производном и расходном приступу.

АНЕКСИ

АНЕКС 1 Ревизија БДП-а - методолошка објашњења и ефекти ревизије на промену БДП-а

Уводне напомене

Циљ ревизије БДП-а која је спроведена 2018. године био је да се побољша поузданост, тачност и свеобухватност процена БДП-а и конзистентност годишњих рачуна краткорочним статистикама и кварталним националним рачунима путем:

- Имплементације акумулираних унапређења метода и извора података који су постали доступни у периоду након претходне ревизије из 2014. године;
- Применом нове, побољшане секторизације тј. делинеације сектора државе;
- Елиминисањем уочених недостатака у методама и изворима података у прорачунима пре 2018. године.

Општи циљ је био да се повећа усклађеност националних рачуна са Европским системом рачуна - ESA2010.

Треба имати у виду да је **годишњи** БДП за 2017. годину обрачунат директно по новој методологији (тј. нису постојали претходни неревидирани подаци). Претходно објављени подаци о БДП-у за 2017. годину добијени су као сума четири квартала који су због начина обрачуна кварталног БДП-а били засновани на старим неревидираним подацима за 2016. Због тога приликом поређења нових годишњих података за 2017. годину са претходно објављеним (сума четири квартала) треба узети у обзир да су разлике последица не само спроведене ревизије већ и методолошких специфичности годишњих и кварталних обрачуна које су постојале и пре ревизије.

А. ПРОМЕНЕ КОЈЕ СЕ ОДНОСЕ НА ОБРАЧУН БДП-а ПО ПРОИЗВОДНОМ ПРИСТУПУ

1. Пољопривреда

Једна од најзначајнијих методолошких промена које су спроведене у новој ревизији односи се на директну имплементацију економских рачуна пољопривреде у обрачуну бруто додате вредности пољопривредне производње, уместо досадашњег обрачуна базираног на комбинацији финансијских извештаја предузећа и процена за индивидуалне пољопривредне произвођаче. Неукључивање економских рачуна пољопривреде у обрачун БДП-а представљало је један од главних недостатака претходне ревизије из 2014. године на који је указивао и ММФ, а који је сада успешно елиминисан. Истовремено, побољшана је конзистентност података о пољопривреди у националним рачунима са подацима статистике пољопривреде.

Повећање БДП-а услед имплементације економских рачуна пољопривреде у 2015. години износи **16,5 млрд. РСД**, а у 2016. години **29,3 млрд. РСД** што представља повећање БДП-а од **0,4%** односно **0,7%** респективно. У 2017. години повећање БДП-а износи **17,2 млрд. РСД**, што представља **0,4%** БДП-а.

Такође, треба поменути и релативно мало повећање БДП-а које потиче од бољег обухвата у области шумарства тј. процене вредности сече и продаје дрвета физичких лица које су до сада

биле ван обрачуна БДП-а. Повећање по овом основу износи око **2,5 млрд. РСД** за све три године.

2. Рударство и енергетика

Промене БДП-а које се односе на делатност рударства су резултат значајног побољшања извора података у 2016. години. Наиме, подаци финансијских извештаја пословних субјеката регистрованих у сектору рударства (пре свега копови Колубара и Костолац) су практично од 2014. године били неупотребљиви за обрачуна из два основна разлога. Најпре, 2014. године услед поплава дошло је до колапса производње угља што је узроковало и проблеме у обрачунама бруто додате вредности за потребе националних рачуна, а затим је 2015. године извршено реструктурирање ЕПС-а којим су копови угашени као самостална правна лица и припојени ЕПС-у. То је практично значило да више нису постојали финансијски извештаји за два највећа рударска копа који су се до тада користили као основни извор података за потребе обрачуна БДП-а. Због горе наведених разлога вредност производње за рударство процењивала се екстраполацијом података из 2013. године путем квантитативних индикатора. Ситуација је промењена када је РЗС успео 2016. године да на основу иновираног истраживања структурних пословних статистика добије од ЕПС-а детаљне финансијске податке за све организационе јединице укључујући и копове. Ови подаци су за период 2015-2017. године коришћени као основни извор за обрачуна бруто додате вредности, како у рударству тако и у производњи електричне енергије. Ова разлика је допринела повећању БДП-а у за око **30 млрд. динара** и у 2015. и у 2016. години тј. за око **0,8%** односно око **0,7%** респективно. У 2017. години ова разлика износи **26 млрд. РСД**, што представља повећање БДП-а за **0,6%**.

Поред тога треба указати на разлике у односу на податке пре ревизије за делатности 35-*Снабдевање електричном енергијом, гасом и паром* и 4950 – *Цевоводни транспорт* (транспорт гаса цевима који припада сектору Н – Саобраћај и складиштење). Поред бољег и прецизнијег обрачуна везаног за ЕПС, извршена је рекласификација предузећа Србијагас од 2015. године (из области делатности 49 у област делатност 35). То је са једне стране повећало БДВ у области делатности 35, а са друге стране смањило ниво БДВ-а у делатности саобраћаја где је ово предузеће пре ревизије било класификовано.

3. Необухваћена („сива“) економија

У ревизији 2018. године, учињени су додатни напори да се обезбеди што је могуће већа свеобухватност и исцрпност обрачуна БДП-а путем унапређења обрачуна необухваћене економије. Процена необухваћене економије тј. дела БДП-а који је креиран у „сивој“ економији, прилагођена је тј. коригована навише у 2015. години за око **121 млрд. РСД** и у 2016. години за **око 125 млрд. и око 140 млрд.** у 2017, односно за **око 50%** у односу на процене необухваћене економије пре ревизије. Повећање БДП-а по основу прилагођавања процена необухваћене економије износи око **3%** у посматраним годинама што је нешто мање од половине укупног прилагођавања тј. повећања БДП-а извршеног ревизијом.

Досадашњи основни метод обрачуна необухваћене економије који се базира на подацима статистике запослености тј. анкете о радној снази (Labour Input method - LIM) није значајније промењен осим што су унапређени извори за његову примено што је такође индиректно допринело побољшању процена. Главне промене се односе на следеће две новоуведене компоненте необухваћене економије о чему је већ било речи у претходном поглављу:

- 1) Укључена је по први пут процена вредности производње или промета „у кешу“ (нерегистровани готовински промет) и других облика прикривања прихода од продаје за мала и микро предузећа у износу од **око 80 млрд. РСД** за све три године.

- 2) На основу компаративне анализе података ЦРОСО-а и статистике запослености (АРС), идентификована је и укључена у обрачунае по први пут вредност производње физичких лица која самостално обављају делатност (без запослених), а немају регистровану предузетничку радњу („нерегистровани предузетници“). Повећање БДП-а по овом основу износи око **34 млрд. РСД** у просеку.

Остатак прилагођавања процена необухваћене економије у односу на вредности пре ревизије (између 10-20 млрд. РСД за период 2015-2017) представљају разлике које је тешко прецизно идентификовати и одмерити и будући да су последица осталих промена које наводимо у наставку као и процеса балансирања производног и расходног приступа обрачуна БДП-а који једним делом захвата и саму необухваћену економију. За 2017. годину, као што смо истакли, будући да није ни било „старог“ обрачуна, ова разлика је резултат процене могућих ефеката новог обрачуна на раст необухваћене економије.

Промена метода и извора података који се односе на необухваћену економију довела је до корекције процене њеног учешћа у БДП-у у 2015. години са **8,4%** пре ревизије на **10,7%** након ревизије, док је у 2016. години учешће „сиве“ економије повећано са **6,2%** на **8,6%** у БДП-у.

Учешће „сиве“ економије у 2017. години износи 7,6% у БДП-у, односно 9,2% у бруто додатој вредности.

Када је реч о **вредности производње** (аутпуту) генерисаној у сивој зони, она у 2015. години износи **23,2 %**, у 2016. години **20%**, а у 2017. години износи **17,3%** од **БДП-а**.

Табела 1. Учешће неоубхваћене економије у БДП-у, %

	2015	2016	2017
Неоубхваћена економија - бруто додата вредност	10,7	8,6	7,6
Неоубхваћена економија - вредност производње (аутпут)	23,2	20,0	17,3

4. Приходи лица која самостално обављају делатност по основу уговора („уговораша“)

Све до 2016. године подаци о приходима физичких лица која самостално обављају делатност по основу уговора (уговори о делу, ауторски уговори и сл.) нису били доступни за потребе обрачуна БДП-а. Пре ревизије, приходи тзв. „уговораша“ процењивани су на основу података АРС-а који су обухватили само део овог сегмента samozапослених лица, без прецизних финансијских показатеља, тј. вредности њихових услуга. РЗС је 2016. године први пут добио од Пореске управе податке о свим врстама опорезивих прихода физичких лица, укључујући и приходе по основу уговора који су сада у пуном износу укључени у обрачун БДП-а. Повећање БДП-а по овом основу износи у 2015. години око **45 млрд. РСД**, у 2016 години око **43 млрд. РСД**, а у 2017. години око **49 млрд. РСД**, што је увећало ниво БДП за око **1%** у све три посматране године.

5. Секторизација

Имплементација нове секторске класификације у систему националних рачуна такође је значајно утицала на ниво БДП-а. На основу квалитативних и квантитативних критеријума секторске класификације, дефинисаним у ESA2010, извршена је прекласификација одређених

институционалних јединица²³. Треба истаћи да је нужност примене нове секторизације и следствено императив ревизије БДП-а узрокован обавезама које су РЗС-у наметнуте од стране Европске комисије и Евростата у вези са имплементацијом ЕDP система извештавања (*Excessive Deficit Procedure*) тј. обрачунима буџетског дефицита и јавног дуга према европској методологији.

Посматрано по годинама број јединица које су прекласификоване у сектор државе из осталих институционалних сектора износи **750, 784 и 793** у 2015, 2016 и 2017. години респективно. Услед методолошких разлика у обрачуну макроекономских агрегата у сектору државе и сектору нефинансијских друштава, примена нове секторизације утицала је на повећање нивоа бруто домаћег производа у 2015. години за **1,2%**, у 2016. години за **1,1%**, док је у 2017. години ово повећање износило **1,1%** (око 49 млрд. РСД, 47 млрд. РСД, односно 49 млрд. РСД респективно).

Узрок повећања БДП-а услед релокације поменутих јединица у сектор државе лежи у примени различите формуле за обрачун бруто додате вредности која се примењује за јединице које припадају овом сектору. Наиме, према европској методологији националних рачуна ESA 2010, за привредна друштва које припадају тржишним произвођачима у сектору нефинансијских предузећа, БДВ се обрачунава као разлика између тржишних прихода од продаје производа и услуга (као мерила аутпута) и, као негативне, одбитне ставке, трошкова интермедијарних инпута (међуфазне потрошње). Са друге стране, за јединице које припадају сектору државе, бруто додата вредност процењује се на основу тзв. **трошковног приступа**. Трошковни приступ подразумева да се вредност производње (аутпут), а следствено и БДВ обрачунава не на основу прихода од продаје производа и услуга, већ као **сумар трошкова пословања**, при чему се бруто додата вредност (након одбитка међуфазне потрошње од суме укупних трошкова) изједначава са трошковима зарада увећаним за амортизацију. При томе треба имати у виду да су јединице које су релоциране у сектор државе махом предузећа са ниском ефикасношћу која су у периоду пре ревизије генерисала релативно ниску или чак негативну додатну вредност („губиташи“) тако да је примена трошковног приступа обрачуна БДВ-а довела до њеног повећања и, на послетку, до пораста БДП-а.

---

²³ Разврставање на тржишне и нетржишне произвођаче врши се према различитим (квантитативним и квалитативним) критеријумима на основу којих се утврђује да ли постоје тржишне околности и довољно тржишног понашања произвођача, односно да ли се продаја добара и услуга врши по економски значајним ценама. Према квантитативном критеријуму, јединица се сматра тржишним произвођачем ако приходима од продаје својих добара и услуга покрива више од 50% трошкова производње (збир међуфазне потрошње, накнада запосленима, потрошње основних средстава, осталих пореза на производњу и трошкова капитала). Међутим, квантитативни критеријум није једини релевантни критеријум за одређивање припадности јединице одређеном институционалном сектору. Потребно је узети у обзир и специфичност активности институционалне јединице и њене везе са сектором државе.

6. Сумарни приказ ефеката појединих промена на БДП

Табела 2. Промене које се односе на обрачун БДП-а по производном приступу

	2015		2016		2017	
	млрд. РСД	промена БДП, п.п.	млрд. РСД	промена БДП, п.п.	млрд. РСД	промена БДП, п.п.
Имплементација економских рачуна пољопривреде	16,5	0,4	29,3	0,7	17,2	0,4
Рударство и енергетика	30,6	0,8	29,7	0,7	26,0	0,6
Необухваћена („сива“) економија	121,3	3,0	125,1	2,9	139,7	3,1
Приходи лица која самостално обављају делатност по основу уговора („уговорашки“)	44,7	1,1	43,2	1,0	48,9	1,1
Секторизација	48,5	1,2	46,9	1,1	48,5	1,1
Остали ефекти ревизије	7,0	0,2	-14,8	-0,3	9,6	0,2
Промена БДП	268,6	6,6	259,3	6,1	289,7	6,5

Све горе наведене промене довеле су до повећања нивоа БДП-а за **6,6%** у 2015. години, **6,1%** у 2016. години и **6,5%** у 2017. години (**269 млрд. РСД**, **259 млрд. РСД** и **290 млрд. РСД** респективно) при чему треба имати у виду и остале ефекте ревизије које је тешко прецизно идентификовати јер су резултат комбинованог утицаја горе наведених промена (методолошке промене, начин обрачуна, класификације, побољшани извори података и др.). Ефекат ових промена се може проценити у 2015. години на око **0,2 %**, у 2016 на око **-0,3%** и **0,2%** у 2017. години.

Б. ПРОМЕНЕ КОЈЕ СЕ ОДНОСЕ НА ОБРАЧУН БДП-а ПРЕМА РАСХОДНОМ ПРИСТУПУ

1. Увоз добара

У октобру 2017. године установљено је да је услед непотпуних информација о складиштењу добара, достављених РЗС-у од стране Управе царина, дошло до двоструког приказивања истих добара у увозу, чиме је **увоз добара** за 2015. и 2016. годину прецењен за око **31 млрд. РСД**, односно **34 млрд. РСД**, респективно, што је око **1,7%** укупне старе вредности увоза добара у обе посматране године. Ревизијом података ова грешка је елиминисана што је довело до повећања БДП-а за око **0,8%** у обе године.

2. Необухваћена економија у извозу и увозу добара и услуга

Ревизијом података 2015-2017. године у обрачун БДП-а укључене су по први пут и нерегистроване спољнотрговинске трансакције које према методологији националних рачуна имају карактер извоза тј. увоза, а припадају делу необухваћене економије. До сада ове трансакције нису биле обухваћене обрачунима БДП-а што је представљало значајан проблем приликом балансирања БДП-а обрачунаог према производном и расходном приступу. Наиме, ове трансакције тј. продаје добара и услуга предузећа из Србије су на производној страни биле регистроване и увећавале су БДП, али са расходне стране није била регистрована њихова употреба. Необухваћена економија по основу нерегистрованих извозних трансакција износила је око **53 млрд. РСД** у 2015, **56 млрд. РСД** у 2016 и **62 млрд. РСД** у 2017, док је нерегистровани увоз износио око **2,9 млрд. РСД** у 2015, **2,6 млрд. РСД** и **3,6 млрд. РСД** у 2017. Ревизијом тј. укључивањем ових трансакција у обрачун употребе БДП-а, укупан извоз

је повећан за око **2,6%**, док је увоз повећан за око **0,1%** што је резултирало у повећању БДП-а за око **1,3%** у 2016. години.

3. Непрофитне институције које пружају услуге домаћинствима

У ревизији 2015-2017 по први пут је извршена и процена прихода свештених лица, тачније црквених заједница које припадају сектору непрофитних институција и које пре ревизије нису биле обухваћене обрачунима БДП-а. Процена је извршена на основу броја свештеника и просечне зараде по општинама и увећала је овај агрегат употребе БДП-а, заједно са другим мањим корекцијама (пре свега по основу секторизације), за око **15 млрд. РСД** у 2015. години, **11 млрд. РСД** у 2016. години и **11 млрд. РСД** у 2017. години што је повећало БДП за око **0,4%**, **0,2%** и **0,2%**, респективно.

4. Остале промене расходне стране обрачуна БДП-а

Када је реч о разликама које се односе на финалну потрошњу домаћинстава пре и после ревизије, оне су пре свега резултат побољшаних извора података као и обухватања дела личне потрошње који потиче из тзв. „сиве“ економије. Повећање у 2015. години износи око **70 млрд. РСД**, у 2016. години око **111 млрд. РСД**, а у 2017. години око **147 млрд. РСД**, што је утицало на промену БДП за **1,7%**, **2,6%** и **3,3%**, респективно. С обзиром да финална потрошња домаћинстава представља највећи агрегат на расходној страни обрачуна БДП-а, логично је да су се ефекти повећања БДП-а на производној страни одразили у највећој мери на овај агрегат употребе БДП-а.

Што се тиче издатака за потрошњу сектора државе, промене извршене у овој ревизији највећим делом су резултат имплементације нове секторизације поред мањих концептуалних промена. Повећање у 2015. години износи око **52 млрд. РСД**, у 2016. години око **41 млрд. РСД**, а у 2017. години око **58 млрд. РСД**, што је утицало на промену БДП за **1,3%**, **1,0%** и **1,3%**, респективно.

Што се тиче инвестиција у основна средства, велики део концептуалних и статистичких промена спроведен је у претходној ревизији 2014. године, а у овој ревизији повећање инвестиција је резултат побољшања извора података. Повећање у 2015. години износи око **8 млрд. РСД**, у 2016. години око **11 млрд. РСД**, а у 2017. години око **20 млрд. РСД**, што је утицало на промену БДП за **0,2%**, **0,2%** и **0,4%**, респективно.

Промене података које се односе на промене стања залиха су резултат финалног балансирања тј. залихе су утврђене као резидуал при чему треба имати у виду да повећање ове компоненте БДП-а кореспондира са значајним повећањем БДП-а обрачунаог по производном приступу, које само по себи изискује и одговарајуће корекције промене стања залиха тј. повећање у апсолутном износу и учешћа у БДП-у у односу на износе пре ревизије.

Табела 3. Промене које се односе на обрачун БДП-а по расходном приступу

	2015		2016		2017	
	млрд. РСД	промена БДП, п.п.	млрд. РСД	промена БДП, п.п.	млрд. РСД	промена БДП, п.п.
Издаци за личну потрошњу сектора домаћинства	69,5	1,7	111,5	2,6	146,7	3,3
Издаци за потрошњу институција које пружају услуге домаћинствима (НПИСХ)	15,4	0,4	10,6	0,2	10,9	0,2
Издаци за потрошњу сектора државе	52,0	1,3	40,5	1,0	58,1	1,3
Бруто инвестиције у основна средства	7,6	0,2	10,5	0,2	19,7	0,4
Промене у залихама	30,7	0,8	-14,0	-0,3	-25,7	-0,6
Промене у драгоценостима	0,0	0,0	0,0	0,0	...	...
Извоз роба и услуга	65,0	1,6	66,1	1,6	61,2	1,4
Увоз роба и услуга (-)	-28,3	-0,7	-34,1	-0,8	-18,8	-0,4
Промена БДП	268,6	6,6	259,3	6,1	289,7	6,5

АНЕКС 2 Основне класификације

Класификације које се користе на производној страни

Класификација институционалних сектора

Шифра	НАЗИВ СЕКТОРА
S.11001	Јавна нефинансијска друштва
S.11002	Домаћа приватна нефинансијска друштва
S.11003	Нефинансијска друштва под страном контролом
S.121	Централна банка
S.122	Депозитне институције осим централне банке
S.123	Фондови очувања вредности имовине (новчани фондови) (ФОВИ)
S.124	Инвестициони фондови осим новчаних фондова Остали финансијски посредници, осим друштава за осигурање и пензијских
S.125	фондова
S.126	Помоћне финансијске институције
S.127	Каптивне финансијске институције и зајмодавци
S.128	Друштва за осигурање
S.129	Пензијски фондови
S.1311	Држава на централном нивоу власти (осим фондова социјалног осигурања)
S.1312	Држава на савезном нивоу власти (осим фондова социјалног осигурања)
S.1313	Држава на локалном нивоу власти (осим фондова социјалног осигурања)
S.1314	Фондови социјалног осигурања
S.14	Сектор домаћинства
S.15	Сектор непрофитних институција које пружају услуге домаћинствима
S.2	Сектор иностранства

Класификација делатности КД 2010 (NACE Rev. 2 / ISIC Rev. 4)

сектор	област	КД 2010
A		Пољопривреда, шумарство и рибарство
	01	Пољопривредна производња, лов и пратеће услужне делатности
	02	Шумарство и сеча дрвећа
	03	Рибарство и аквакултуре
B		Рударство
	05	Експлоатација угља
	06	Експлоатација сирове нафте и природног гаса
	07	Експлоатација руда метала
	08	Остало рударство
	09	Услуге делатности у рударству и геолошким истраживањима
C		Ц Прерађивачка индустрија
	10	Производња прехранбених производа
	11	Производња пића
	12	Производња дуванских производа
	13	Производња текстила
	14	Производња одевних предмета
	15	Производња коже и предмета од коже
	16	Прерада дрвета и произ. од дрвета, плуте, сламе и прућа, осим намештаја
	17	Производња папира и производа од папира
	18	Штампање и умножавање аудио и видео записа
	19	Производња кокса и деривата нафте
	20	Производња хемикалија и хемијских производа
	21	Производња основних фармацеутских производа и препарата
	22	Производња производа од гуме и пластике
	23	Производња производа од осталих неметалних минерала
	24	Производња основних метала
	25	Производња металних производа, осим машина и уређаја
	26	Производња рачунара, електронских и оптичких производа
	27	Производња електричне опреме
	28	Производња непоменутих машина и непоменуте опреме
	29	Производња моторних возила, приколица и полуприколица
	30	Производња осталих саобраћајних средстава
	31	Производња намештаја
	32	Остале прерађивачке делатности
	33	Поправка и монтажа машина и опреме
D		Снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација
	35	Снабдевање електричном енергијом, гасом и паром
E		Е Снабдевање водом; управљање отпадним водама, контролисање и сл. акт.
	36	Скупљање, пречишћавање и дистрибуција воде
	37	Уклањање отпадних вода
	38	Сакупљање, третман и одлагање отпада; искоришћавање отпада
	39	Санација, рекултивација и друге услуге у области управљања отпадом
F		Грађевинарство
G		Трговина на велико и трг. на мало; поправка моторних возила и мотоцикала
	45	Трг. на велико и трг. на мало и поправка моторних возила и мотоцикала
	46	Трговина на велико, осим трговине моторним возилима и мотоциклима
	47	Трговина на мало, осим трговине моторним возилима и мотоциклима
H		Х Саобраћај и складиштење
	49	Копнени саобраћај и цевоводни транспорт
	50	Водени саобраћај
	51	Ваздушни саобраћај
	52	Складиштење и пратеће активности у саобраћају
	53	Поштанске активности
I		Услуге смештаја и исхране
	55	Смештај
	56	Делатност припремања и послуживања хране и пића
J		Информисање и комуникације
	58	Издавачке делатности
	59	Кинемат. и телев. продукција, снимање звучних и музичких записа
	60	Програмске активности и емитовање
	61	Телекомуникације
	62	Рачунарско програмирање, консултантске и с тим повезане делатности
	63	Информационе услужне делатности
K		Финансијске делатности и делатност осигурања
	64	Финансијске услуге, осим осигурања и пензијских фондова
	65	Осигурање, реосигурање и пензијски фондови, осим обав. соц. осиг.
	66	Помоћне делатности у пружању финансијских услуга и осигурању

сектор	област	КД 2010
L		Пословање некретнинама
	68	Пословање некретнинама
M		Стручне, научне, иновационе и техничке делатности
	69	Правни и рачуноводствени послови
	70	Управљачке делатности; саветовање у вези са управљањем
	71	Архитектонске и инжењерске делат.; инжењерско испитивање и анализе
	72	Научно истраживање и развој
	73	Рекламирање и истраживање тржишта
	74	Остале стручне, научне и техничке делатности
	75	Ветеринарске делатности
N		Административне и помоћне услужне делатности
	77	Изнајмљивање и лизинг
	78	Делатности запошљавања
	79	Делатност путничких агенција, тур-оператора, услуге резервације и сл.
	80	Заштитне и истражне делатности
	81	Услуге одржавања објеката и околине
	82	Канцеларијско-административне и друге помоћне пословне делатности
O		Државна управа и одбрана; обавезно социјално осигурање
	84	Јавна управа и одбрана и обавезно социјално осигурање
P		Образовање
	85	Образовање
Q		Здравствена и социјална заштита
	86	Здравствене делатности
	87	Социјална заштита са смештајем
	88	Социјална заштита без смештаја
R		Уметност; забава и рекреација
	90	Стваралачке, уметничке и забавне делатности
	91	Делатност библиотека, архива, музеја галерија и збирки и ост. култ. дел.
	92	Коцкање и клађење
	93	Спортске, забавне и рекреативне делатности
S		Остале услужне делатности
	94	Делатности удружења
	95	Поправка рачунара и предмета за лич. употребу и употребу у домаћ.
	96	Остале личне услужне делатности
T		Делатност домаћинства као послодавца; дел. домаћ за сопст. потребе
	97	Делатност домаћинства која запошљавају послугу

Класификације које се користе на расходној страни

Класификација индивидуалне потрошње по намени (COICOP)

COICOP класификација се користи за финалну потрошњу домаћинства.

COICOP класификација за финалну потрошњу домаћинства

COICOP	Опис
01	Храна и безалкохолна пића
01.1	Храна
01.1.1	Хлеб и житарице
01.1.2	Месо
01.1.3	Риба и морски плодови
01.1.4	Млеко, сир и јаја
01.1.5	Уља и масти
01.1.6	Воће
01.1.7	Поврће
01.1.8	Шећер, цем, мед и чоколада
01.1.9	Остали прехранбени производи
01.2	Безалкохолна пића
01.2.1	Кафа, чај и какао
01.2.2	Минерална вода, безалкохолна пића и сокови
02	Алкохолна пића, дуван и наркотици
02.1	Алкохолна пића
02.1.1	Жестока алкохолна пића
02.1.2	Вино
02.1.3	Пиво
02.2	Дуван
02.2.0	Дуван
02.3	Наркотици
02.3.0	Наркотици
03	Одећа и обућа
03.1	Одећа
03.1.1	Материјал за одећу
03.1.2	Одевни предмети
03.1.3	Остали одевни предмети
03.1.4	Чишћење, поправка и шивење одеће
03.2	Обућа
03.2.1	Обућа
03.2.2	Поправка обуће
04	Становање, вода, ел. енергија, гас и остала горива
04.1	Стварне стамбене ренте
04.1.1	Изнајмљивање стана
04.1.2	Остале стварне стамбене ренте
04.2	Импутиране стамбене ренте
04.2.1	Импутиране ренте за власнике станова
04.2.2	Остале импутиране ренте
04.3	Одржавање и поправка станова
04.3.1	Материјал за одржавање и поправку станова
04.3.2	Услуге за одржавање и поправку станова
04.4	Снабдевање водом и остале стамбене услуге
04.4.1	Снабдевање водом
04.4.2	Одношење смећа

COICOP класификација за финалну потрошњу домаћинства (наставак)

COICOP	Опис
04.4.3	Одвођење отпадне воде
04.4.4	Остале стамбено-комуналне услуге
04.5	Електрична енергија, гас и остала горива
04.5.1	Електрична енергија за домаћинство
04.5.2	Гас
04.5.3	Течна горива
04.5.4	Чврста горива
04.5.5	Даљинско грејање
05	Опрема за стан и текуће одржавање
05.1	Намештај, теписи и остале подне простирке
05.1.1	Намештај, расвета и декоративна опрема за стан
05.1.2	Теписи и остале подне простирке
05.1.3	Поправка намештаја, расвете и подних простирки
05.2	Текстил за домаћинство
05.2.0	Текстил за домаћинство
05.3	Апарати за домаћинство
05.3.1	Велики кућни апарати
05.3.2	Мали електрични апарати
05.3.3	Поправка апарата за домаћинство
05.4	Посуђе и остали прибор за јело
05.4.0	Посуђе и остали прибор за јело
05.5	Алат и остала опрема за кућу и врт
05.5.1	Већи алат и опрема за кућу и врт
05.5.2	Мали алат и разноврсни прибор
05.6	Средства и услуге за текуће одржавање стана
05.6.1	Средства за одржавање стана
05.6.2	Услуге за текуће одржавање стана
06	Здравље
06.1	Лекови и медицински уређаји и опрема
06.1.1	Лекови
06.1.2	Остали медицински производи
06.1.3	Терапеутски производи и опрема
06.2	Здравствене неболничке услуге
06.2.1	Медицинске услуге
06.2.2	Стоматолошке услуге
06.2.3	Пратеће медицинске услуге
06.3	Болничке услуге
06.3.1	Болничке услуге
07	Транспорт
07.1	Набавка возила
07.1.1	Аутомобили
07.1.2	Мотоцикли
07.1.3	Бицикли
07.1.4	Запрежна возила
07.2	Коришћење и одржавање возила
07.2.1	Резервни делови
07.2.2	Горива и мазива за путничка возила

COICOP класификација за финалну потрошњу домаћинства (наставак)

COICOP	Опис
07.2.3	Одржавање и поправка путничких возила
07.2.4	Остале услуге у вези са употребом возила
07.3	Транспортне услуге
07.3.1	Превоз путника железницом
07.3.2	Превоз путника друмом
07.3.3	Превоз путника авионом
07.3.4	Морски и речни путнички саобраћај
07.3.5	Комбиновани превоз путника
07.3.6	Остале транспортне услуге
08	Комуникације
08.1	Поштанске услуге
08.1.0	Поштанске услуге
08.2	Телефонска опрема
08.2.0	Телефонска опрема
08.3	Телефонске и остале услуге
08.3.0	Телефонске услуге
09	Рекреација и култура
09.1	Аудио-визуелна, фотографска и рачунарска опрема
09.1.1	Опрема за пријем, снимање и репродукцију звука и слике
09.1.2	Фотографска и филмска опрема
09.1.3	Рачунарска опрема
09.1.4	Медији за снимање слике и звука
09.1.5	Поправка аудио-визуелне, фотографске и рачунарске опреме
09.2	Већа трајна добра за рекреацију и културу
09.2.1	Трајна опрема за рекреацију на отвореном простору
09.2.2	Музички инструменти
09.2.3	Одржавање и поправка опреме за рекреацију и културу
09.3	Остала опрема за рекреацију, врт и кућни љубимци
09.3.1	Играчке, игре и хоби
09.3.2	Опрема за спорт и камповање
09.3.3	Баште, саднице и цвеће
09.3.4/5	Кућни љубимци, средства и услуге у вези са кућним љубимцима/Ветеринарске и друге услуге за животиње
09.4	Рекреација и култура – услуге
09.4.1	Рекреација – услуге
09.4.2	Култура – услуге
09.4.3	Игре на срећу
09.5	Новине, књиге и канцеларијски прибор
09.5.1	Књиге
09.5.2	Новине и часописи
09.5.3	Остали штампани материјали
09.5.4	Канцеларијски материјал
09.6	Пакет-аранжмани
09.6.0	Пакет-аранжмани
10	Образовање
10.1	Предшколско и основно образовање
10.1.0	Предшколско и основно образовање

COICOP класификација за финалну потрошњу домаћинства (наставак)

COICOP	Опис
10.2	Средњошколско образовање
10.2.0	Средњошколско образовање
10.3/4	Специјализација после средње школе/ Више и високо образовање
10.3/4.0	Специјализација после средње школе/ Више и високо образовање
10.5	Остали видови образовања
10.5.0	Остали видови образовања
11	Ресторани и хотели
11.1	Ресторани, кафеи и кантине
11.1.1	Ресторани и кафеи
11.1.2	Кантине
11.2	Услуге смештаја
11.2.0	Смештај
12	Остали лични предмети и остале услуге
12.1	Лична нега
12.1.1	Услуге у фризерским и козметичким салонима
12.1.2	Електрични апарати за личну негу
12.1.3	Остали предмети за личну негу
12.2	Проституција
12.2.0	Проституција
12.3	Лични предмети
12.3.1	Накит и сатови
12.3.2	Остали лични предмети
12.4	Социјална заштита
12.4.0	Социјална заштита
12.5	Осигурање
12.5.2	Животно осигурање
12.5.3	Осигурање стана
12.5.4	Здравствено осигурање
12.5.5/1	Осигурање транспортних возила/ Остала осигурања
12.6	Финансијске услуге
12.6.1	FISIM
12.6.2	Финансијске услуге на другом месту непоменуте
12.7	Остале услуге
12.7.0	Остале услуге
13.0	Куповина резидента у иностранству и нерезидента на домаћој територији

Класификација основних средстава (AN.II)

Компилација годишњих података о инвестиционим улагањима спроводи се према матричној шеми која, у складу са концептима и захтевима Европског система рачуна (*ESA 2010*), укључује три класификације:

- класификација основних средстава (*AN.II*),
- класификација економских делатности (КД 2010) и
- класификација институционалних сектора (*SI*).

Ниво детаљности Класификације основних средстава на коме се обрачунавају инвестиције у основна средства у Републици Србији дат је у наредном табеларном прегледу:

Класификација основних средстава (AN.11)

ESA шифре	Основна средства
<i>AN.11</i>	Основна средства
<i>AN.111</i>	Станови
<i>AN.112</i>	Остале зграде и грађевине
<i>AN.1121+</i> <i>AN.1122</i>	Нестамбене зграде и остале грађевине
<i>AN.1123</i>	Значајнија побољшања земљишта
<i>AN.113</i>	Машине и опрема
<i>AN.1131</i>	Транспортна опрема
<i>AN.1132</i>	Информационо-комуникациона технологија и опрема
<i>AN.1139</i>	Остале машине и опрема
<i>AN.114</i>	Војни системи
<i>AN.115</i>	Култивисани биолошки ресурси
<i>AN.1151</i>	Основно стадо
<i>AN.1152</i>	Пошумљавање и дугогодишњи засади
<i>AN.117</i>	Интелектуална својина
<i>AN.1171</i>	Истраживање и развој
<i>AN.1172</i>	Минерална (рударска) истраживања
<i>AN.1173</i>	Рачунарски програми и базе података
<i>AN.1174</i>	Забава, књижевни и уметнички оригинали
<i>AN.1175</i>	Остала интелектуална својина

Комбинована номенклатура (CN)

Комбинована номенклатура (CN – Combined Nomenclature), заснована на Хармонизованом систему описа и шифрирања робе, користи се за израду и публикавање података статистике спољне трговине. Национална верзија CN-а, поред 8 цифара CN, садржи две додатне цифре.

Стандардна међународна трговинска класификација

За публикавање података статистике спољне трговине, користи се стандардна међународна трговинске класификације (Standard International Trade Classification – SITC Rev. 4). Национална верзија стандардне међународна трговинске класификације (СМТК), поред 5 цифара SITC Rev. 4, садржи две додатне цифре.

Проширена класификација услуга платног биланса

Класификација која се користи у статистици међународне трговине услугама заснована је на проширеној класификација услуга платног биланса EBOPS 2010 Extended Balance of Payments Services classification). Ова класификација, која је у потпуности конзистентна са методологијом BPM6, у одређеним областима обезбеђује детаљнију структуру услуга у односу на BPM6.

Класификације коришћене за прерачунавање БДП у БНД

Прерачунавање БДП у БНД заснива се на подацима статистике платног биланса. У складу с тим, за овај прерачун користи се класификација која се заснива на најновијој методологији платног биланса BPM6. Табела 4 приказује преглед ставки рачуна примарног платног биланса, коришћених за прерачунавање БДП у БНД, као и њихову везу са одговарајућим трансакцијама по методологији ESA 2010.

Преглед платнобилансних трансакција коришћених за прерачун БДП у БНД

Платни биланс	Шифра из ESA 2010
1.В Примарни доходак	
Биланс примарног дохотка (+ суфицит; – дефицит)	
1.В.1 Накнаде запосленима	D.1
1.В.2 Доходак од инвестиција	D.4
1.В.2.1 Директне инвестиције	
1.В.2.1.1 Доходак од улагања у власнички капитал и акције инвестиционих фондова	
1.В.2.1.1.1 Дивиденде и повлачења добити по основу улагања у квазипредузећа	D.42
1.В.2.1.1.1.1 Директни инвеститор у предузеће са директним инвестицијама	
1.В.2.1.1.1.2 Предузеће са директним инвестицијама у директног инвеститора	
1.В.2.1.1.1.3 Инвестиције између повезаних предузећа	
1.В.2.1.1.1 Реинвестирана добит	D.43
<i>Доходак од инвестиција који се приписује власницима полиса осигурања, носиоцима права из пензија, стандардизованим гарантним системима и акционарима колективних инвестиционих фондова</i>	D.44
<i>Од чега: доходак који се приписује акционарима колективних инвестиционих фондова</i>	D.443
1.В.2.1.2 Камате	D.41
1.В.2.1.2.1 Директни инвеститор у предузеће са директним инвестицијама	
1.В.2.1.2.2 Предузеће са директним инвестицијама у директног инвеститора (повратне инвестиције)	
1.В.2.1.2.3 Инвестиције између повезаних предузећа	
1.В.2.1.2М Меморандумска ставка: камата пре FISIM-а	
1.В.2.2 Портфолио инвестиције	
1.В.2.2.1 Доходак од улагања у власнички капитал и акције инвестиционих фондова	
1.В.2.2.1.1 Дивиденде од власничког капитала, искључујући инвестиционе фондове	D.42
1.В.2.2.1.2 Доходак од инвестиција који се приписује акционарима инвестиционих фондова	D.443
1.В.2.2.1.2.1 Дивиденде	
1.В.2.2.1.2.2 Реинвестирана добит	
1.В.2.2.2 Камате	D.41
1.В.2.2.2.1 Краткорочне ХоВ	
1.В.2.2.2.2 Дугорочне ХоВ	
1.В.2.3 Остале инвестиције	
1.В.2.3.1 Повлачења добити по основу улагања у квазипредузећа	D.42
1.В.2.3.2 Камате	D.41
1.В.2.3.2М Меморандумска ставка: камата пре FISIM-а	
1.В.2.3.3 Доходак од инвестиција који се приписује власницима полиса осигурања, носиоцима права из пензија и стандардизованим гарантним системима	
1.В.2.4 Средства резерве ²⁴	
1.В.2.4.1 Доходак од улагања у власнички капитал и акције инвестиционих фондова ²⁴	D.42
1.В.2.4.2 Камате ²⁴	D.41
1.В.2.4.2М Меморандумска ставка: камата пре FISIM-а ²⁴	
1.В.3 Остали примарни доходак	
1.В.3.1 Порези на производњу и увоз ²⁵	D.2
1.В.3.2 Субвенције ²⁵ open	D.3
1.В.3.3 Ренте	D.45

²⁴ Ако је информација расположива за публикавање. Ако није, укључује се у оквиру ставке Остале инвестиције – камате.

²⁵ Није релевантно с обзиром да Србија није земља чланица ЕУ.